В.М. Усманов

Эпиграфические памятники Татарской Каргалы

تاتاركتابەلرى

Татар ташъязма ядкәрләре

Татар Каргалысы ташъязмалары

1900-1910 еллар арасы

Алтынчы китап

Казан – 2021

ББК 63.4 (2Рос = Тат)
УДК 902
У 74

Автор выражает благодарность
Искандарову Анвару Рашитовичу
за оказанную помощь в издании книги

Усманов В.М.
Татар ташъязма ядкәрләре. Татар Каргалысы ташъязмалары. 1900-1910 еллар арасы. Алтынчы китап. – Казан, 2021. – 508 б.: рәс. белән.

1900-1910 еллар арасында Татар Каргалысында иҗат ителгән ташъязма ядкәрләрнең рәсем-күчермәләре кыскача мәгълүматлар белән, бу (алтынчы) җыентыкка тупланып, каталог рәвешендә бирелде.

Китап сәнгать белгечләре һәм тарих белән кызыксынучы киң катлау укучыларга тәкъдим ителә.

Предлагаемое издание является сводом эпиграфических памятников Татарской Каргалы в виде каталога, составленного из прорисовок и фотографий с сопровождающими краткими текстами.

Книга адресована искусствоведам и широкому кругу читателей.

ISBN 978-5-9690-0848-9

© Усманов В.М., 2021

Татар ташъязмалары

Бу китап, Бөек Ватан сугышында һәляк булган газиз картәтием –
Усманов Лотфрахман Галиәхмәт угылының якты истәлегенә багышлана.
Ул, фашист илбасарлары тарафыннан җәзалап үтерелгән.

بر يگت اولسه مڭنه رچه طوار

آنى خاطرله ب يرلاصون طا شلار

"Бер егет үлсә меңнәрчә туар,
аны хәтерләп җырласын ташлар!"
(Татар ташъязмаларыннан алынды)

Посвящается светлой памяти моего деда –
Усманова Лутфрахмана Галиахметовича,
погибшему в Великой Отечественной войне.

Кереш сүз

«Язулар, ташлар калыр,
Аны язучысы тупракда черер»
(Татар ташъязмаларыннан)

Мәгълүм булганча, Русия дәүләтендә сакланып калган татар (болгар-татар) ташъязмаларын өйрәнүнең өч йөз елга якын бай тарихы бар. Бу юнәлештә дә, күп кенә галимнәребезнең[1] бик әһәмиятле фәнни хезмәтләре бар. Әлеге көндә, 1271 елдан алып 1740 елга хәтле сузылган дәвердә барлыкка килгән меңнән артык татар кабер ташлары исәпкә алынган. Алтын Урда чорындагы эпиграфик һәйкәлләрнең саны рәсми рәвештә дүрт йөз чамасы (ә, галим Ф.Хәкимҗанов фикеренчә, фрагментлары белән бергә, алты йөзгә кадәр икән), Казан дәверендәгеләре[2] – өч йөз һәм 1740 елга чаклы язылганнары – йөзгә якын дип исәпләнелә. Болгар вилаятендә иҗат ителгән ташъязма мирасның бер өлеше, борынгы төрки шивәсе – «протоболгар» телендә башкарылган булса да, без аларны болгар ташъязмалары дип аерып, басым ясап, атап йөртү ягында түгелбез, чөнки Алтын Урда чорына кадәр Болгар иленә нисбәтле бер ташъязманың да сакланып калуы мәгълүм түгел. Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк: Алтын Урда дип исемләнгән төрки-татар дәүләтендә иҗат ителгән эпиграфик һәйкәлләр – мөселман мәдәниятенең аерылгысыз бер өлеше. Ни өчен? Җавабы бик гади: чөнки, болгар-татар кабер ташлары гарәп хәрефләре белән, фәкать ислам традиция кысаларында башкарылган.

Атаклы археолог А.П.Смирновның «Ташъязмалар Алтын Урданың барлык өлкәләреннән бары тик Болгар җирендә генә

---

[1] Мәсәлән, ахун Кадыйр-Мөхәммәд Сөнчәләйдән башлап бүгенге тикшеренүче галим Айдар Гайнетдиновка кадәр.

[2]«Шәйбани ханның яхшы соутлары (җырчы-шагыйрь) вә хуп нәкъкашлары (шәп бизәүче рәссамнары) бар. Ул заманда анча соут-нәкъкаш баглар кеше юк иде. Ахыр Шәйбани хан (аларны) Казан ханы Мөхәммәд Әмин ханга җибәрде». (Бабернаме или записки султана Бабера. Изд. Н.И.Ильминского, Казань, 1857, с. 230. // Татар әдәбияты тарихы. Алты томда. Казан, Татарстан китап нәшрияты, 1984.-Б.287). Әлбәттә, һичшиксез, алар арасында хаттатлар вә «таш язгучы» осталар да булган.

таралган»[3] дип язган сүзләре дөреслеккә туры киләме икән? Белүебезчә, Казаннан алып Әстерханга кадәр сузылган Идел елгасының ике як ярларында да бик күп татар шәһәрләре һәм торак пунктлары булган һәм, әлбәттә, шул ташъязма ядкярләрнең иң күп өлеше Сарай Бәркәдә иҗат ителгән. Эпиграфика һәйкәлләрен ясау өчен материал башка төбәкләрдән китерелгәндер, мәсәлән, Кавказ, Кырым тарафларыннан яисә Урта Идел һәм Чулман елгасы ярларыннан.

Ташъязма мирас турында сүз алып барганда, Алтын Урданың Кырым вилаяте һәм Хәрәзем җирләре яисә мәмлүкләргә бәйле Мисыр дәүләтенең булуын да онытмаска кирәк бит әле.

Татар ташъязмаларын өйрәнүнең актуаль бурычлары турында

Сакланып калган ташъязма мирас әсәрләрен кичекмәстән барларга һәм каталоглар рәвешендә бер урынга туплау кирәклеге көн кебек ачык. Беләбез, безгә кадәр дә элекке ташъязмаларны эзләп табу, фотога төшерү, рәсем-эстампажларын ясау, оттиск-күчермәләрен алу, текстларын кәгазьгә беркетү һәм башка шуның кебек бик тә кирәкле эшләр шактый гына башкарылган, дип беләбез. Әмма ләкин монда зур сорау туа: кайда соң алар? Нәтиҗәдә һәм чынбарлыкта бит, яхшы һәм сыйфатлы рәвештә ясалган фоторәсемнәр дә, эстампаж һәм оттиск кебек басма күчермәләр дә архивларда юк, дип әйтергә була, кайберләрен исәпкә алмаганда. (Аларның да күп өлеше, ташъязмалар кебек, сакланып кала алмаган микән ни?) Дөрес, милли музейда боларга бәйле ике-өч зур папка материаллар бар икәнлеген беләбез.

Халкыбызның олуг шәхесләребезнең берсе – Гали Рәхимнең татар эпиграфикасына бәйләнешле искиткеч шәп мәкаләсе бар. Вәләкин ни гаҗәп, аның бу хезмәте үзенең әһәмиятлелеген күп мәртәбәләр киметә. Сорау: ни өчен? Җавап: без аның мәкаләсендә

[3] *Гариф Н.Г.* Болгар-татар ташъязмалары / Булгаро-татарские надгробные камни. Казан: Иман, 2012. Б.3.

ташъязмалар турында төп мәгълүмат – фоторәсемнәрне күрмибез (берничәсен исәпкә алмаганда). Белүебезчә, аның белән бергә профессиональ фотограф Засыпкин да фәнни экспедициядә катнашкан, ә кайда соң аның ясаган фоторәсемнәре? Бу төп кимчелек башкаларга да кагыла. Дөрес, моңа бәйле хаталар, иң беренче чиратта, кирәк күләмдә акча юклыгы мәсьәләсенә барып тоташадыр. Эпитафияләрне өйрәнү эшендә бит төп фәнни эш – сыйфатлы «укымышлы» фоторәсемнәрне алу һәм аларны, мөмкин булганча, бөтен китап битенә (зур рәвештә) тәкъдим итеп матбугатта бастыру. (Монарга өстәп, хәзерге заман мөмкинлекләре чиксез, мәсәлән, электрон варианттагы эш алымнары һ.б.).

Каберташларны өйрәнгәндә фоторәсемнәрне яисә рәсем-күчермәләрне (эстампаж-оттискларны) санга сукмау, аларга төп игътибарны күрсәтмәү фәнни эш түгел дигәнне аңлата. Татар ташъязмаларын өйрәнү өлкәсендә бик күркәм үрнәкләр бар бит. Искә төшерәбез: мәсәлән, В.Вельяминов-Зернов яисә С.Е.Малов хезмәтләрендә тәкъдим ителгән үрнәк эш алымнарын, яңа ысуллар белән бергә, яңа заман мөмкинлекләрен кулланып ник дәвам итмәскә? Ә бит бу рәвештә фәнни эшне алып бару, беренчедән, реконструкция ясау өчен уңайлы; икенчедән, зур чыгымнар таләп итми; өченчедән, (сыйфатсыз) фоторәсемгә караганда, «прорисовка»лы текстлар аңлаешлырак күренә; дүртенчедән, элекке типографик ысул белән гади кәгазьгә басылып нәшер ителгән аклы-каралы күчермәләр, затлы һәм купшы китаплар белән чагыштырганда, яхшырак саклана ала (шуңа күрә дә инде ул элек-электән “ташбасма” дип аталган, ягъни ташка баскан кебек нык була). «Прорисовка»лар ясау гарәп язуына палеографик яктан да якын килеп, нindидер кимәлдә, җентекле анализ ясауны күрсәтә. Аңлашыла ки, дөрес укылган ташъязманың гына реконструкциясен ясап була. Кыскасы, югарыда әйтеп үтелгән урыс галимнәренең китапларында һәм мәкаләләрендә китерелгән эстампаж мәгълүматлары һәм аңлатмалары безне тулысынча канәгатьләндерә һәм өлге була ала. Чөнки анда барлык кирәкле төп чыганаклар һәм белешмәләр күрсәтелгән: ташъязма истәлекнең төс

кыяфәте (бизәк-язулары, алды-арты, кырлары), үлчәмнәре, укылышлары һ.б.

Монда Казан галимнәреннән Н.Ф.Калинин хезмәтләрен дә аерым билгеләп үтәргә кирәк. Бу олуг шәхес, тарихчы, сәнгатьче, телче һәм башка белгечләр күзлегеннән чыгып, татар ташъязмаларын өйрәнүгә, зур эш башкаруга ирешкән. Бередә шулай ук Һ.Йосыпов, Ф.Вәлиев, Ф.Хәкимҗанов, М.Әхмәтҗанов, Ж.Мөхәммәтшин, Р.Мәрданов, И.Һадиев, Н.Гариф һәм югарыда искә алынган А.Гайнетдинов кебек зур галимнәребезнең дә хезмәтләрен уңай яктан гына искә алып китәбез.

Татар эпиграфикасын тирәнтен өйрәнгәндә[4], әлбәттә, түбәндәге тәртипләрнең кулланылуы мотлак:

1) **хронологик принцип;**
2) **географик принцип;**
3) **типологик принцип;**
4) **палеографик принцип[5];**
5) **лингвистик принцип.**

Шулай итеп, татар ташъязмаларын өйрәнү эшендә, беренчедән, (сыйфатлы, ягъни яхшы «укымышлы» фоторәсемнәрдән башка) төгәл үлчәмнәрне һәм координаталарны алу кирәк. Икенчедән, ташъязмадагы төп мәгълүмат ул эпитафиядән эпитафиягә кабатланып күчә барган «шаблон» җөмләләр түгел (аңлыйбыз, анысы да бик кирәк), ә безгә әһәмиятлерәк булган, турыдан-туры татар халкының тарихына, теленә, аның күренекле шәхесләренә кагылышлы уникаль мәгълүматлар (мәсәлән, мәрхүм-мәрхүмәләрнең исемнәре, кем улы (яисә кем кызы) икәнлекләре, биләгән вазыйфалары, кайдан һәм кайчан яисә ничә яшьтә вафат, һәлак булулары, ташны кем язган[6]

[4] Бу принцип-тәртипләр турында кара: *Мухаметшин Д.Г. Татарские эпиграфические памятники. Региональные особенности и этнокультурные варианты. Серия «Археология евразийских степей». - Выпуск 6. - Казань: Институт истории АН РТ, 2008. 132 с. илл.).*

[5] Игътибар итсәгез, ни сәбәпледер, сәнгать белгече Ф.Вәлиевнең хезмәтләрендә бу принципка игътибар бирелмәгән

[6] Мәсәлән, XIX-XX гасырлар чатында, Казан шәһәрендә гомер кичергән “таш язгучы” осталарның исемнәре мәгълүм: кятиб Габяш мулла (Гобәйдулла бине Кәлимулла әл-Әлдермеш әл-Болгари), Габделбарый әл-Мөэмини әл-Баруди, Фәтхелкадыйр Кәлметов,

йә яздырткан һәм башка шуның кебек белешмәләр). Монда, игътибарны читкә тайпылдыртмыйча һәм вакытны бик кирәкле булмаган «вак мәсьәләләргә» сарыф итмичә, дөрес юнәлештә эш алып бару кирәк. Мәсәлән, Казан ханлыгы чорындагы ташъязмалардагы төп мәгълүматларны нәрсә тәшкил итә соң?

Җавап:

- Сыйфатлы фоторәсем.

Кабер ташларының аскы өлешендәге, ягъни астан дүртенче, өченче һәм икенче юлларындагы мәгълүмат безнең өчен бик мөһим. Ни өчен? Чөнки бу урында (кабатлап әйтеп үтәбез) җирләнгән тарихи шәхеснең исем-шәрифләре, кем һәм кайдан икәнлеге, кайчан вафат яисә ни сәбәпле һәлак булуы күрсәтелгән. Бу – безнең өчен иң кирәкле «бердәнбер» мәгълүмат, ягъни эпитафия текстының «йөзек кашы». Сакланып калган бу өлешен укый алмау яисә тәгәл укымау безнең иң зур кимчелегебез буладыр. Гомумән, без – татар эпиграфикасын өйрәнүчеләр – беренче нәүбәттә, фәнни эшебезне бергәләшеп-бердәмләшеп, камиллеккә омтылып, башкарырга тиешбез[7].

Шулай ук, арытаба, нәшер ителәчәк каталогларга, 1720-нче еллардан соң иҗат ителгән эпиграфик һәйкәлләрнең рәсемнәре дә туплана барачак. انشاالله Бу дәвердәге ядкярләрнең хисабын беркемдә белми, аларның саны, ким дигәндә, йөз меңнән артып китәдер.

Игътибар итсәгез, китапта урнаштырылган ташъязмаларның кайбер рәсемнәре, оптик прибор күрсәтүенчә, үзгәртелгән (“бозылган”) килеш ясалган[8].

Бу урында, төсләр-төсмерләр турында да әйтеп үтәргә кирәктер. Чөнки, сәнгати әсәр буларак – төрле төсләрдәге

Кавам карый Зөлфокаров, мөәззин Бәдигъ Хөсәенов, мөәззин Шәрифҗан, Мостафа әл-Чутаи, Нурый Буртасый һ.б.

[7] Искәртеп үтәргә кирәктер, төзәтмәләр яисә өстәмәләр кертү өчен, кайбер ядкярләргә күп мәртәбәләр, кабаттан, кире әйләнеп кайтулар еш булыр әле, дип көтелә. انشاالله

[8] Аңлашыла ки, монда, үлчәмнәргә бәйле нисбәт-чагыштырулар (ягни, пропорция – тәнасеб) кебек төшенчәләр турында сүз бара.

ташлардан ясалган эпиграфик һәйкәлләр ачык һавадагы, шундый ук, табигый төсләр-төсмерләр арасында мигъмари корылма рәвешендә урнаштырыла.

Белүебезчә, дөнья йөзендә төп асыл төсләр бар, алар – өчәү (сары, кызыл, зәңгәр), ә инде ак белән караны да исәпләсәк – бишәү булып чыга. Болардан гайре, калган барлык төсләр һәм төсмерләрнең һәммәсе дә, шушы, югарыда әйтеп үтелгән биш төстән (мәсәлән, буяудан) барлыкка килә (ясала). Ясалу алымы ике төрледер. Беренчесе – төсләрне үз ара күз нурлары ярдәмендә "кушып", ә, икенчесе – гади буягыч белән буталап барлыкка китерүдер. Төсләр һәм төсмерләрнең үз ара урнашуы, бәйләнеше, бер-берсенә тәэсир итү серләре сәнгать дөньясында "төсләр белеме" (урысча: "цветоведение")га барып тоташа. Һәрбер төс һәм төсмерләрнең "үз холкы", "үз яшәү рәвеше" бар. Җәмгыятьтәге кебек, төсләр дөньясында да бер-берсенә якын, һәм киресенчә, бер-берсенә капма-каршы төсләр бар. Аларны үз-ара яраклаштырып, яисә сайлап урнаштыра белергә генә кирәк. Гомумән, төсләрнең ямьсезләре, я начарлары юк! "Көчсез – көрәк, ә сәләтсез сәнәк сындыра" дигәндәй, булдыксыз кулында хәтта асыл төсләр дә "ямьсез-килбәтсез"гә, яисә "тискәре-холыксыз"га әйләнүе ихтимал. Хикмәт шунда ки, иҗади эш серләренә югары уку йортларында өйрәтеп бетермиләр шул … . Гомер буе тупланган байлык-тәҗрибәләр белән дә остазларыбыз уртаклашып бармый, дәреслек-кулланмалар да күп нәрсәләрне аңлатмый … . Шуңа күрә, һәрбер шәкерт сакланып калган мирасны үз көче белән өйрәнеп, шул байлык-тәҗрибәгә таянып, абынып-адашып булса да, алга барырга омтыла. Әйткән бит, классик язучы Н.В.Гоголь: "Собственное чувство, возвысившись внутри вас, станет вашим учителем и поведет вас к совершенству в искусстве".

Аңлашыла ки, безнең төбәктәге кырыс һава торышы шартларында эпиграфик һәйкәлләрнең күбесе көннән көн җимерелә бара. Сорау: Бу җимерелеп юкка чыгуларга каршы нинди чаралар күрергә мөмкин соң? Әлбәттә, әһәмиятле эшләрнең берсе: ташъязма мирасның рәсем-күчермәләрен, кулдан килгәнчә, бер

урынга (җыентык-каталогларга) туплап, матбугатта бастырып, шул рәвешле булса да, киләчәк буыннарга тапшыра бару.[9]

Мәгълүм ки, иң яхшы халәттә сакланып калган зиратлардан “Шәһре Каргалы”[10] мазарстаныдыр. Ә инде, ташъязмаларның иң зәвыклы үрнәкләре – һичшиксез, татарның башкаласы Казанда һәм шушы мәдәни үзәккә бәйле хәзерге Татарстан җөмһүрияте биләмәләрендәдер! [11]

---

[9] Искәртеп үтәбез, бу җыентыкта, ташъязмаларга тулы тасвирлама-аңлатмалар бирү бурычы куелмады.

[10] Татар Каргалысы авылында, әлеге көндә, өч мазарстан бар:Урта зират, Сакмар очы һәм Дунай очы каберлекләре. Бу төбәктә, безнең тарафтан ике меңгә якын кабер ташы исәпкә алынды.

[11] Шунысына да игътибар итәбез, халык арасында таралган “мишәрләр – татарның каймагы” дигән гыйбарә - ул, чынбарлыкта, алардагы сакланып калган эпиграфик һәйкәлләрнең ни саны, ни сыйфаты белән берничектә дәлилләнми. Бу күренеш, язу өчен уңайлы булган йомшак ташларның “Мишәрстанда” булмавы белән аңлатыладыр.

Вступительное слово

Среди источников по истории и культуре татарского народа особую значимость имеют древние или старинные эпиграфические памятники. Изучение, фиксация, инвентаризация, картографирование и издание фотографий с текстами надмогильных камней, обнаруженных на территории Российской Федерации, стало для нас – для всех шимали-тюркских эпиграфистов – настоятельной необходимостью. «Частичные исследования, как писал академик И.Ю. Крачковский, должны быть дополнены составлением «репертуара и корпуса арабских надписей».[12] Эта работа, связанная по составлению каталогов (подобно хронологическому регистру) и издание их в виде печатных книг является для нас архиважнейшей. Только таким образом можно их собрать в одном месте и сохранить для потомков. (Кроме всего, это наследие может быть и на электронных носителях, сейчас ведь возможностей очень много).

В течение трех столетий изучением татарских эпиграфических памятников трудились многие видные ученые, начиная с ахуна Кадыр-Мухаммеда Сюнчалеева и завершая нынешним успешным молодым специалистом Айдаром Гайнутдиновым. Разумеется, в результате многолетних исследований по этой теме, об этом написано очень много книг и сотни статей. И пользуясь случаем, хочется сказать слова огромной благодарности всем нашим эпиграфистам-предшественникам.

В ходе анализа научных публикаций по кабрташам нами для себя сделаны некоторые выводы для дальнейших исследований. В наше время, необходимо вести работу по эпиграфике целенаправленно, системно, методично, комплексно, опираясь на образцовые труды наших ученых (например, **некоторые статьи С.Е.Малова),[13]** доводя работу до логического завершения, с тем,

---

[12] *Шихсаидов А.*Р. Эпиграфические памятники Дагестана X-XVII вв. как исторический источник. Москва, изд. «Наука», 1984. С.3

[13] *Малов С.Е.* Булгарские и татарские эпиграфические памятники // Эпиграфика Востока. М.-Л., 1947. Вып. I. С. 38-45.; *Малов С. Е.* Булгарская и татарская эпиграфика // ЭВ. М.-Л., 1948. Вып. II. С. 41-48.)

чтобы в след за нами идущим эпиграфистам оставалось как можно меньше работы по качественной фотофиксации и полноценному документированию.

Вся работа по сбору и научной систематизации материалов по эпиграфике требует оперативности. Нам в этом деле медлить не коим образом нельзя[14]. Ведь, эти произведения искусства и каменные архивные документы, с каждым днем разрушаясь, исчезают безвозвратно.

Как некоторые ошибочно думают, что древние или старинные татарские кабрташи, якобы, уже все зафиксированы. Но, однако, это не так. До сих пор обнаруживаются «новые» неизвестные науке эпитафии. Например, при выполнении раскопок 5 октября 2017 года казанскими археологами были выявлены остатки (фрагменты) двух-трех эпиграфических памятников под фундаментом отопительной печи постройки XVII-XVIII вв. по адресу: Большая Красная, д. 8.

Вопрос: *Конкретно где и кем создавались высокохудожественные эпиграфические памятники?*

Имён мастеров резьбы по камню золотоордынского времени или эпохи Казанского ханства не сохранилось, за исключением булгарского ювелира Шахидуллы бин Муса и солхатского строителя-архитектора Махмуда бин Гусман, которые, очевидно, также занимались изготовлением надмогильных стел.[15]. В то время работала целая династия каллиграфов. Среди резчиков были как приезжие хаттаты, например, из Крыма, Дагестана, Закавказья, Средней Азии и т.д., так и местные мастера, получившие образование в различных исламских культурных центрах.

По нашему мнению, в ту эпоху в татарских городах были созданы свои самостоятельные школы камнерезного искусства со своими сложившимися традициями изготовления и оформления

---

[14] Эти рекомендации и замечания мы воспринимаем не иначе как нормальный рабочий процесс.

[15]Хаттаты, по какой-то причине, не посчитали нужным оставлять свои автографы. Известны лишь имена нескольких казанских резчиков-каллиграфов – Габдулбари ал-Муэмини ал-Баруди, Фатхелкадыра Калметова, Кавама карыя Зулфикарова, муэдзина Шарифджана, Мустафы ал-Чутаи, Нурыя Буртаси и других, работавших на рубеже XIX-XX вв.

эпиграфических памятников[16], в рамках исламской цивилизации, без особых региональных черт (если, конечно, не учитывать языковые различия и особенности). Кроме этого, в некоторых местах жили и работали провинциальные резчики (видимо, из числа катибов или грамотных ювелиров), которые выполняли менее скромные заказы из тех материалов, что было под рукой (например, нукратовские, ходяшевские и т.д.).

Для изготовления стел применялся местный камень. Кроме известняка и песчаника использовался кирпич с облицовочной майоликой в виде сундукообразных форм – «саганы», расположенных внутри кирпичных сооружений – мавзолеев, идущих от среднеазиатских традициий.

Принимая во внимание особенности проблем графологического анализа кабрташей, следует сказать и то, что для полного и правильного прочтения «запутанных» текстов и плохо сохранившихся надписей, не поддающихся осмысленному чтению, необходимо задействовать специалистов в области текстологии, филологии, археографии, ведь такая работа требует коллективных усилий. Вообще, без правильного чтения любого эпиграфического памятника нет возможности выполнения ясной и четкой прорисовки. Вопрос: А для чего нужна здесь прорисовка? Ответ: Всё здесь взаимосвязано, именно при выполнении прорисовки производится палеографический анализ, в результате чего, достигается точное или более правдоподобное чтение текста и таким образом осуществляется реконструкция плохо сохранившихся букв или изображений.

Мы в своей научной работе часто сталкиваемся и с некоторыми вопросами и проблемами полиграфии, напрямую связанные с финансами. Из-за неимения достаточных средств для выполнения качественной печати, приходится довольствоваться тем, что есть. Ча-

[16] Кабрташи создавались на основе синтеза различных искусств. Но, однако, (по мнению автора) в первую очередь, они являются произведениями архитектуры малых форм, художественного творчества - резьбы по камню, каллиграфии, декоративного и ювелирного мастерства. И поэтому, изучением эпиграфических памятников, прежде всего, должны заниматься искусствоведы. И конечно же, к этому делу могут быть привлечены филологи в качестве вспомогательных «второстепенных» специалистов, там, где это необходимо, но, не более того.

сто бывает так, что фоторепродукции получаются очень плохого качества и поэтому нет смысла предлагать для тиражирования имеющийся в арсенале фотоматериал, ограничиваясь лишь графическими изображениями – прорисовками. Здесь хочется сделать акцент на том, что при исследовании эпиграфических памятников носителем основной и первичной информации является сам объект или четкий фотоснимок (в том числе эстампаж, оттиск) и правильно выполненная прорисовка, но не сопровождающие и не всегда правильно прочитанные (арабские, татарские или персидские) тексты с транслитерацией на основе усложненных латинских символов[17], далекие от истины. Игнорирование первоисточника – объекта (в данном случае, фотографии[18]) является ошибочным и антинаучным. В этой работе должны быть четко проставлены приоритеты, действия должны быть логически осознанными и последовательными, а уж только после этого можно думать о транслитерациях, о транскрипциях и о переводах текста на международные языки.

План для последующей нашей работы:

1. Целенаправленная работа по выявлению и фиксации (определение размеров, координат, аккуратная и осторожная очистка поверхностей камня от мха и лишайников со всей поверхности и со всех сторон, где имеется какая-либо информация, связанная непосредственно с текстом или с декоративным оформлением) всех татарских кабрташей в ходе научных экспедиций по имеющимся «адресам». Обязательное «личное знакомство» с каждым кабрташем на местах расположения.

---

[17] При выполнении транслитерации или транскрипции тюркских, арабских и персидских текстов татарских эпиграфических памятников должны применятся понятные, не усложненные буквенные символы без лишних элементов, будь это кириллица или латиница.

[18] Если даже, при чтении текста эпитафии допускаются погрешности, не следует делать из этого поспешные выводы о некомпетентности исследователя. Ведь, для исправления неточностей транслитерации всегда есть возможность воспользоваться качественной фотографией. Откорректировать ошибки никогда не поздно, ничего страшного и предосудительного здесь нет. А, исправлять неточности “первопроходца” это намного проще ... .

Если камень частично «ушел в землю». то, в этом случае, необходимо аккуратно выкопать эпитафию для фотофиксации с последующей расшифровкой всего сохранившегося текста.

2. Знакомство с архивными материалами по эпиграфике, хранящихся в фондах С.Е. Малова, Н.Ф. Калинина, Г.В. Юсупова, А.Б. Булатова и др.

3. Систематизация и анализ эпиграфического наследия путем составления каталогов по хронологическому, географическому, типологическому, палеографическому, языковому принципам[19].

4. Издание книг с качественной печатью и с обязательным наличием иллюстративного материала (фотографии, прорисовки, эстампажа, оттиска и т.д.). Надо понимать, что главным носителем информации в эпиграфике является вышеназванные изображения (если, конечно, не считать сам объект).

5. Составление каталогов в электронном варианте (размещение материалов , например, в различных сайтах).

В данном сборнике размещаются прорисовки татарских надмогильных камней созданные после 1720-го года. Этого периода эпитафии изучены частично, локально и не равномерно. И, общих сведений о количестве кабрташей никому точно неизвестно, предположительно, их – минимум, более ста тысяч. Татарские эпиграфические памятники имеются на всей территории Российской Федерации, а также, за ее пределами. Самые лучшие образцы сконцентрированы в одной из столиц татарского народа – в г. Казани и в населенных пунктах нынешней территории Республики Татарстан. Из мусульманских городских некрополей, относительно, в наиболее полном и хорошем состоянии сохранились кабрташи в трех кладбищах «Сеитовского посада» (т. е. «города Каргалы»). Нами здесь изучены и зафиксированы около двух тысяч стел.

[19] Сведения о систематизации булгаро-татарских кабрташей подробно изложены в работах ведущего эпиграфиста Д.Мухаметшина (См.: *Мухаметшин Д.Г. Татарские эпиграфические памятники. Региональные особенности и этнокультурные варианты. Серия «Археология евразийских степей». - Выпуск 6. - Казань: Институт истории АН РТ, 2008. 132 с. илл.).*

Эпиграфические памятники Приуралья

(Данная работа посвящена проблемам изучения, инвентаризации и составления каталогов эпиграфических памятников Татарской Каргалы).

Среди источников по истории и культуре татарского (шимали-тюркского) народа особую значимость имеют древние или старинные эпиграфические памятники. Как известно, основная часть произведений каллиграфического искусства и документов «каменного архива» [7, с. 193] Приуралья до сегодняшнего дня остаются вне поля зрения современных ученых. Изучению здешних эпитафий не посвящено ни одного специального научного исследования, хотя она достойна пристального внимания.

На протяжении последних 25 лет нами проводились целенаправленные (хотя и не системные), выборочно-фрагментарные исследования эпиграфических памятников находящихся в различных населенных пунктах бывших территорий Оренбургской губернии и Букеевской Орды, включая и небольшие населенные пункты. (Как мы знаем из истории, оба этих региона объединяло издревле общее культурное пространство, например, с прежних времен существования государств - Дэшти-Кипчак и Ногайской Орды). Выявлено и изучено в общей сложности более четырех тысяч эпитафий и больше ста пятидесяти кабрстанов, что позволяет нам сделать определенные выводы и обобщения.

По имеющимся сведениям, основная часть эпиграфических памятников Приуралья (городов: Уфа, Стерлитамак, Орск, Оренбург), аулов – Зирган, Имангулово 2-е, Нежинка, Янгурча (первый кабрстан), Кабакуш… (перечисление можно было бы и дальше продолжить) безвозвратно утеряна. Однако, в таких населенных пунктах, как – в городах Актюбинск, Троицк, Уральск, в селах Стерлибаш, Татарские Каргалы (все три кабрстана) сохранились в относительно хорошем состоянии.

С 2002 по 2014 гг. при содействии и финансовой помощи меценатов – Искандарова А.Р., Абдрашитова Р.Р., Хасанова Р.А. и других спонсоров были изданы серия книг-каталогов «Исторические памятники» о мусульманских эпитафиях Приуралья (непретендующие на официально-научную литературу). Необходимо оговориться: вся эта работа проводилась специалистом с художественным образованием и с позиции человека считающего себя сторонником взглядов Ризы Фахреддинова касающихся шимали-тюркской общности. В процессе моей научной работы исторические или языковые аспекты имели не первостепенное значение.

В ходе этой многолетней работы приходилось читать и разбирать множество разнообразных эпитафий и, в том числе, архисложные тексты.

Например, результаты палеографического исследования надмогильного камня «губернаторши» [6. С. 225] Хадичэ бикэ, выявила следующую информацию для историков: усопшая госпожа была дочерью Джанкай мирзы, прожила в замужестве с Кутлугмухаммедом Тефкелевым 33 года и умерла в 49-летнем возрасте в 1752-ом году (в то время ее супруг находился в звании бригадира).

Кроме этого, в процессе чтения и расшифровки этого эпитафия, выяснилось: резчик по камню катиб Ибрагим был еще и поэтом, оставил нам на кабрташе одно из своих стихотворных произведений.

Какие же обстоятельства способствовали развитию и сохранению традиций камнерезного искусства и каллиграфии. Попытаемся назвать их.

1. Укоренившиеся многовековые традиции идущие со времен Золотой Орды.
2. Распространение мистического учения Накшбандийа способствовавшее развитию суфийской литературы, камнерезного искусства и каллиграфии.
3. Улучшение материального благосостояния Россиян в XVII– в нач. XX вв.
4. Существование исламской системы образования.
5. Появление меценатов.
6. Проявление веротерпимости со стороны государственных чиновников.
7. Существование и разрабатывание различных карьеров природного камня по всей территории Оренбургской губернии и Букеевской Орды (в частности, иманкуловского, оренбургского известняка, троицкого песчаника и.т.).

Как известно, в Стерлитамакском уезде существовало несколько центров просвещения – стерлибашевское, балыклинское, куганакбашское медресе, где развивалось искусство рукописной книги, каллиграфии и производство кабрташей и конечно же это явление было связано с наличием легкообрабатываемого местного яшергановского камня (и существованием своих предприимчивых кадров камнерезного искусства, в отличие от аулов – Балыклыкуль и Утяково: где, кстати, также имелись учебные заведения – ждановское и хабибназаровское медресе). Но такие обстоятельства не всегда касались таких купеческих городов, как Бирск, Уфа, Стерлитамак. Потому что, в этих (да иногда и в некоторых других) населенных пунктах широко использовался привозной материал.

Нам – шимали-тюркским эпиграфистам двух государств – России и Казахстана, предстоит решать совместные следующие задачи.

1. Как было уже отмечено выше, необходимо наиболее полно выявить, зафиксировать и ввести в научный оборот как можно больше сведений о сохранившихся эпиграфических памятниках.
2. Классифицировать эпитафии по хронологическому, региональному (географическому), типологическому, языковому принципам и выявить локальные индивидуально – оригинальные варианты.

Например, при составлении «полного свода» эпиграфических памятников следует придерживаться хронологического принципа для Оренбургского (Стерлибашевско-Каргалинского) и Троицкого регионов по отдельности, привязывая географически к ним прилегающих населенных пунктов.

Почему? В связи с тем, что в Троицком регионе (т.е. на территориях современной Челябинской и Курганской областей) сформировался другой – «упрощенный» (но для исполнителей технически сложный) стиль эпитафийных памятников, отличающихся от остальных (в частности, отсутствием каких-либо замысловатых архитектурных форм). Видимо, это объясняется, в первую очередь, с использованием твердых пород строительного камня местного вулканического происхождения. Именно это обстоятельство диктовало заниматься данным видом искусства (или ремеслом) только лишь узкому кругу грамотных мастеров камнерезного дела, в отличие от оренбургских, актюбинских, уральских хаттатов. И, стало быть, всякий мастер каллиграфии, живущий в городе Троицк, не мог заниматься выполнением трудоёмких заказов по изготовлению кабрташей.

Как нам известно, на татарских (в том числе, и на шимали-тюркских) эпиграфических памятниках выработался набор определенных трафаретов вступительных и благожелательных формул. На троицких эпитафиях (в отличие от других, скажем, кабрташей стерлибашево-каргалинского региона) часто можно увидеть 89-й аят из суры «Аль-анбийа»: «Господи! Не оставляй меня одиноким, и ты – Наилучший из наследников».

Еще одна особенность троицких эпиграфических памятников в том, что на обратной стороне часто пишется очень кратко изложенная информация (имя усопшего и прозвище, которое он носил при жизни): «Печник Гали», «Певец Мирфайза», «Алтынче (золотых дел мастер) Шарафи», «Мясник Ахмеджан», «Кучер Шигай», «Конторщик Мифтах», «Приказщик Закир Валиев», «Караванчик Бабаджан» и другие.[20]

3. Выявить места изготовления эпиграфических памятников, установить территорию распространения их изделий. «Нас же интересуют эти памятники как особый феномен художественной культуры, возникший на ос-

[20] Такие надписи встречаются и на каргалинских кабрташах (“Яшел таяк”, “Мэнди” и т.п.), но очень редко.

нове синтеза книжного и орнаментального искусства, архитектуры, резьбы по камню а, также, каллиграфии. Каждый такой камень можно рассматривать как архитектурное сооружение, памятник, поставленный на определенном месте» [10, с.108].

Местом максимальной концентрации эпиграфических памятников середины XVIII – начала XX века является город Оренбург (вместе с Сеитовой слободой), а также города – Актюбинск и Уральск. Именно, в это время, в этих центрах существовало множество мастерских по производству эпитафий. Исполненные «столичными» (каргалинскими, актюбинскими, уральскими) мастерами кабрташи, сооружались не только на местных кладбищах, но и довольно далеко от этих городских центров почти на всей обширной территории Оренбургской губернии, Букеевской Орды и за ее пределами.

Изначально, первые кабрташи города Оренбурга и Сеитова посада выполнялись в рамках старых традиций, идущие с предыдущих веков, связанных с культурой Казанского ханства. Форма верхней части имела вид стрельчатой арки (таких памятников осталось мало – в количестве одного десятка), а потом, с течением времени, эта традиция исчезая переходит в прямоугольную и полукруглую форму.

В отличие от традиций казанских татар, на некоторых памятниках относящихся к «степнякам» (т.е. ногайским татарам, башкирам и казахам) в текстах указывается названия рода, отделения рода, подотделения и тамга, а в орнаментальных композициях изображаются им только характерные узоры. Среди кабрташей могут быть образцы с «чалма»образным завершением наподобии северокавказских, но отличающихся от турецких.

К середине XIX века в оренбургских (каргалинских) мастерских создавались кабрташи напоминающие малые архитектурные формы, выполненные в мусульманском и в европейском стилях, а также похожие на каменных балбалов в виде стилизованных фигур человека (их небольшое количество).

В связи с развитием капиталистических отношений и транспорта, элита российского общества (в том числе мусульманская часть) с конца XIX века – в начале XX вв. начинает использовать для выполнения надмогильных эпиграфических памятников уже готовые разнообразные «заготовки» европейского (или евразийского) стиля, сделанные из уральского мрамора и гранита.

«В XVII–XVIII вв., хотя и отмечается широкий разброс композиционных решений в оформлении эпитафий, можно наблюдать сложение определенных типов для отдельных регионов. Это направление продолжается и в XIX в. Большое разнообразие типов в XIX – первой третий XX в. Связано с включением в процессе оформления эпитафий широкого круга непрофессиональных писцов и резчиков по камню» [5, с. 65].

4. Выявление групп кабрташей и их авторов – катибов по характерным индивидуальным признакам отличных от остальных. Это необходимо определить путем сравнительного палеографического анализа, включая многих эпиграфических памятников Южного Урала и Казахстана, а также, архивные документы (метрические записи), рукописные книги и т.п. Эта работа очень важна для нас – искусствоведов.

На эпитафиях можно увидеть часто повторяющиеся трафаретные стихотворные строки философского содержания, а также, оригинальные поэтические произведения, представляющие большой интерес для литературоведов на арабском, персидском и тюркском языках.

На кабрташах, кроме арабографических надписей, встречаются, как было сказано выше, изображения родовых знаков (следует подчеркнуть – на троицких эпитафиях они не зафиксированы).

При создании эпитафийных памятников хаттаты-резчики обычно использовали самый распространенный насх, реже – сульс, рикъа, талик, насталик. Однако, часть текстов были выполнены индивидуально-оригинальным (неклассическим) почерком, аж даже, иногда их трудно определить к какой же разновидности арабского письма может ближе находиться (или относиться) та или иная эпиграфическая композиция.

Шимали-тюркский народ почти тысячу лет пользовался арабской письменностью и имел широкую сеть национальных школ. А, так называемый, литературный язык «тюрки» Урало-Поволжья находил свое прекрасное изобразительное отражение в универсальной арабской графике. Каждый представитель этнической группы шимали-тюркского народа пользуясь арабскими буквами писал (или старался писать) подчиняясь определенным сложившимся правилам, но читал написанное посвоему, принимая во внимание диалектические особенности. В этих нюансах и тонкостях, в то время, ни у кого никогда не было разногласия или непонимания.

Выявленные имена некоторых хаттатов живших и работавших в Приуралье.[21]

1. Ибрагим ахунд бин Мухаммедтуляк бин Бикмухаммед аль-Оренбури, ? – 1761. Он является автором надмогильного архитектурного комплекса посвященного памяти Хадичэ бикэ, проявил себя талантливым человеком в разных областях искусства.
2. Исхаки бин Абдулькарим аль-Каргалы, 1732 – 1802. В его творчестве (как у его предшественника – катиба Ибрагима) синтезирова-

[21] Выявленные некоторые дополнительные предположительные имена к этому списку каргалинских мастеров резчиков по камню: ювелир муэдзин Мухаммед-Хасан ал-Зэргэри , хаттат Гали бин Мухаммед-Шариф.

лись многие виды искусств. Они являются яркими представителями мусульманского искусства в эпоху шимали-тюркского Возрождения в рамках Российской империи [2, с. 159].

3. Катиб Мухаммед аль-Каргалы, жил и работал в XIX веке (очивидно, его имя следует искать среди списка религиозных деятелей Сеитовой слободы; творчество катиба требует отдельного исследования). До него и в его время в Каргалах работали более 10-ти до сих пор нам неизвестных выдающихся мастеров. К сожалению, мы о них пока ничего конкретного не можем сказать, кроме версий и предположений. Этому периоду эпиграфических памятников, характерно изящество, соразмерность и тонкое чувсто художественного вкуса.
4. Гатаулла бин Узбек бин Субханкул бин Мустафа аль-Каргалы, ?-1832. Установление авторства работ этого каргалинского мастера каллиграфии является задачей для будущих исследователей [8, с. 22].
5. Ювелир муэдзин Мухаммедхасан, каргалинский мастер (предположительно – резчик по камню, катиб).
6. Гали бин Мухаммедшариф, каргалинский мастер (предположительно – резчик по камню, катиб).
7. Катиб Шариф, жил и работал в XX веке в г.Оренбурге.
8. Сайфутдин бин Хафизетдин аль-Каргалы; не является признанным мастером, однако, его произведения отвечали всем основным критериям монументального эпиграфического искусства и поэтому его работы были востребованы. Выполненные его руками кабрташи находятся во многих населенных пунктах бывшей оренбургской губернии и за его пределами. Творчество катиба Сайфутдина, еще раз, подтверждает истину о том, что «каждое ремесло, достигая совершенства, превращается в искусство» [1, с. 5]. Его работам характерна монументальность, рельефность (игра светотени), четкость, краткость и простота текста.
9. Мухаммедсалим Умидбаев [6, с. 239].
10. Хайрулла бин Габдрахман Усманов аль-Каргалы, 1866–1915, продолжатель классических стилей арабского письма.
11. Салях Камал.
12. Ахмадзаки Валиди, сохранилась одна из его работ в его деревне Утяково.
13. Шаhи-Гали Уразбаев, его композиции не выделяются мастерством каллиграфического искусства.

14. Ибнеябан бин Абдулгани, 1883–1970, отличается ярко выраженным индивидуальным почерком.
15. Имам Баймухаммед (1876–?) бин Бикмухаммед бин Ярмухаммед (1833 –?) бин Яхъя (1811–1840) бин Яугилде (1776–1843) бин Ишкилде (1748–1824) бин Саид. Был выходцем из юрматинских башкир деревни Табулды, репрессирован.
16. Габдрахман бин Гали Айдабулов, 1881–1972.
17. Габдрахим Галиев, 1867–1966.
18. Габделмаджид бин Абунагим Мунасыпов, 1880–1946
19. Габделвахид бин Абунагим Мунасыпов, 1880–1946
20. Габделвахид бин Абунагим Мунасыпов, 1890–1939.
21. Гарифулла бин Габдулла Давлетъяров, 1882–?, репрессирован. Его творчество подверждает мысль о том, что и в провинции успешно развивалось искусство каллиграфии и камнерезного дела.
22. Габдулла бин Мухаммедхарис Тукаев,? – 1918. Один из ярких стерлибашевских хаттатов.
23. Гыйзеддин бин Бахтегани бин Губайдулла бин Тухфатулла бин Муртаза Давлетъяров.
24. Губайдулла бин Ахмед бин Махмуд Исмагилов, 1862–1910.
25. Рахимджан бин Мухаммеджан бин Бикмухаммед из д. Каралачик (Башкортстан).
26. Катиб Габделлатиф из д.Биккулово.
27. Катиб Хабибулла, д.Калкаш (Башкортстан).
28. Катиб Абу-Бакр бин Маджид из Сеитовского посада.
29. Хасан бин мулла Сыйбгати, из Каргалов, предположительно был резчиком по камню.

Список выявленных имен троицких катибов и мастеров камнерезного искусства.

1. Абдулхалик муэдзин бин мулла Ибрагим аль-Казани, родом из д. Хусни-Шейх, 1810– 1877.
2. Хабибрахман бин муэдзин Абдулхалик бин Ибрагим аль-Казани, 1846–1921.
3. Абдрахман бин муэдзин Абдулхалик, 1848–1890.
4. Абдуллатиф бин муэдзин Абдулхалик, 1856–1934.
5. Ахмеджан бин Мухаммедгата Мухаммедвалиев, 1852–1918, из д. Ачулы Верхнеуральского уезда.
6. Катиб Гумар.

7. Сабирджан бин Ахмеджан бин Мухаммедгата бин Мухаммедвали (Валиев), жил во второй половине 19-го – в начале 20-го века.
8. Катиб Бахауддин, мулла
9. Катиб Мухаммедъяр хальфа бин Мадъяр, муэдзин в 4-ой мечети, 1852–1907.
10. Муэдзин Гайфулла бин мулла Мухаммедхабиб бин Фатхулла Ишматов, ?–1910.
11. Гали бин Мухаммедшариф, "көмешче Гали".
12. Габделлатыйф Абдуллин, ювелир.
13. Хивинец, золотых дел мастер Ишджан.
14. Кятиб Хасан мулла Сыйбгати, резчик. Предположительно, авторами некоторых каргалинских памятников является именно он.

Список авторов эпиграфических памятников относящихся к примитивному искусству провинциальных резчиков, которые исполняли более скромные и бедные заказы не представляющие особого художественного интереса.

1. Катиб Шакир, предположительно из аула Тятер–Арслан.
2. Давлетъяров Сарвареддин (Сарвар) жил в первой половине 20-го века в деревне Яшерган.
3. Хайруллин Габдрахман Сайфуллович, 1914–1998, д. Яшерган.
4. Ягъфар Гыльмутдинович Гымазов, 1925–1998, камнетес, резчик по камню, хаттат; жил в д.Яшерган.
5. Муса Ибрагимович Гымазов (р.1930), резчик по камню, каллиграф; д.Яшерган (Башкортостан).
6. Габбас Гатауллович, жил в XIX веке в Каргалах.
7. Катиб Афзалетдин бин Багаутдин, ?– 7.01.1921, жил в деревне Миякитамак (Башкортотсан, Миякинский район).
8. Садыйков Закир, жил в XX веке в Каргалах.
9. Баширов Валиахмед, каргалинский катиб, жил в XX веке.
10. Хасанов Ахмади Шахидулович, жил в начале XX века в деревне Амир (Башкортостан, Стерлибашевский район).
11. Муллагали хальфа (учитель медресе) из аула Ибрай (Башкортостан, Стерлибашевский район)
12. Шахмухаммед бин Абдуллатиф (Латыпов), 1847–1934, жил в деревне Халикей (Башкортотстан, Стерлибашевский район).
13. Искандер бин Бахтияр бин Хабибулла из д. Тятер-Арсланова (Башкортостан).
14. Юсуф бин Хусаин, из аула Зирган (Башкортостан).
15. Сахиулла бин Мухаммедсадыйк, из деревни Каралачик (Башкортостан).

16. Утэгэн бин Кулбас, его работа имеется в д. Сатый Миякинского района (Башкортостан).
17. Габдессаттар Юлаев из с.Биккулово.
18. Туганов Ришат Рашидович из с. 1-ое.
19. Шахгали Уразбаев, катиб из башкирской деревни Чытырман.
20. Дусмухаммед бин Мухаммед бин Эсиркиб, его работы сохранились на сельском кладбище Карамалы Бузат Стерлибашевского района. (Инф.: Н.Ш. Насибуллина).

Нахождение новых имен, до сих пор нам неизвестных, забытых катибов (резчиков по камню), также, остается одной из первостепенных задач для будущих исследователей[22]. Ограниченность объёма материала, на который мы опираемся, иногда допускают ошибочные предположения. Поспешные догадки и версии, в дальнейшем требуют подтверждения конкретными фактами.

Нам предки оставили богатое культурное наследие. И, мы уверены в том, что в будущем книги по камнерезному искусства и каллиграфии, посвященные работам татарских мастеров, будут издаваться на разных языках, на равне с историческими трудами Никколо Макиавелли и Джорджа Вазари.

Об авторе: Усманов В.М. – научный сотрудник ЦПиМН ИЯЛИ АН РТ

[22] Забытых имен каллиграфов и резчиков необходимо искать, в первую очередь, среди списка религиозных деятелей Оренбурга и Каргалы. Предположительно, их насчитывается не менее одной сотни мастеров.

Литература

1. Абзалина Р.Альбом. шамаилы из коллекции Национального музея Республики Татарстан (Конец XIX – начало XX вв.). Собрания профессоров И.М.Покровского и Н.Ф.Катанова. – Казань, 2003.

2. Әхмәтҗанов М. XVII–XVIII гасыр татар ташбилгеләре. – Казан, 2011.

3. Муминов А.К., Нурманова А.Ш., Медерова Д.Е. Эпиграфические памятники Западно-Казахстанской области как источник по общественно-политической и духовной истории Казахстана / Проблемы изучения нематериального культурного наследия народов Казахстана и Центральной Азии: топонимика, эпиграфика, искусство: Сборник материалов международной научной конференции. – Алматы: Издательство EVO PRESS, 2014.

4. Мырзагалиева Г.С. Изучение надгробных памятников некрополя Хан зираты / Проблемы изучения нематериального культурного наследия народов Казахстана и Центральной Азии: топонимика, эпиграфика, искусство: Сборник материалов международной научной конференции. – Алматы: Издательство EVO PRESS, 2014.

5. Мухаметшин Д.Г. Татарские эпиграфические памятники. Региональные особенности и этнокультурные варианты. – Казань, 2008.

6. Рәхимкулова М. Гатаулла Камский һәм башка зыялыларыбыз. – Оренбург, 1999.

7. Сергеев В. Дорогами старых мастеров. – М., 1982.

8. Усманов М.А. Татарские исторические источники XVII–XVIII вв. – Казань, 1972.

9. Фәхретддин Р. Сәгъид. Казан, 1897. – китапта: Усманов В.М. Тарихи ядкярләр. Икенче китап. – Эстәрлетамак, 2005.

10. Червонная С.М. Искусство Татарии. – М., 1987.

11. Шихсаидов А.Р. Эпиграфические памятники Дагестана X–XVII вв. как исторический источник. – М.: изд. «Наука». 1984

Перечень эпиграфических памятников Татарской Каргалы

в хронологическом порядке

№925

1900=1317-1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Бәдигыльҗәмал абыстай Хәбибҗәмал кызы, Сыйбгатулла хәлиләсе каберенә куелган таш, 1900 милади ел =1317/1318 һиҗри сәнә.[23]

Алгы ягында (калку язулы):[24]

مرحومه بديع الجمال آبصطاى حبيب جمال قزى صبغة الله حليله سى ... ياشنده

Сул ягында: **١٩٠٠٠٠٠ نچى يلده**

Арткы ягында: **اى برادر كلوبن سن بنى كور * بنى كوروب گور يراعن سن ده كور.**

№926

1900=1317-1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Мөхәммәдсадыйк Мөхәммәдшәриф угылы каберенә куелган таш, 1900 милади ел =1317/1318 һиҗри сәнә, 70 яшендә вафат.

№927

1900=1317-1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Биби Рафига мулла Ибраһим хәляле каберенә куелган таш, 1900 милади ел =1317/1318 һиҗри сәнә, 70 яшендә вафат.

№928

1900*=1317-1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Биби Хәдичә Мөхәммәдгали кызы каберенә куелган таш, 1900* милади ел =1317/1318* һиҗри сәнә.

№929

1900=1317/1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Кемгә куелганы билгеле булмаган таш (фрагмент, аскы өлеше), 1900* милади ел =1317/1318* һиҗри сәнә.

№930

1900=1317/1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

---

[23] Мәрхүмнең ничә яшендә вафат булуы күрсәтелмәгән.

[24] Вафат булган елы тулысынча күрсәтелмәгән.

Мөхәммәдгали Рафиков каберенә куелган таш, 1900 милади ел =1317

каберенә куелган таш, 1900 милади ел =1317/1318 һиҗри сәнә.

1318 һиҗри сәнә, 51 яшендә вафат.

№931

1900=1317/1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Хаҗмөхәммәд Шаһи угылы каберенә куелган таш, 1900 милади ел =1317/1318 һиҗри сәнә, 73 яшендә вафат.

№932

1900=1317/1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Биби Ракыя имам Мөхәммәдфатыйх Мостаев кызы, имам Мәксуд Сөбханкулов хатыны каберенә куелган таш, 1900 милади ел =1317/1318 һиҗри сәнә, 22 яшендә вафат. Ташбилгенең авторы – имам Мөхәммәдфатих Мостаев булуы ихтимал.

№933

1900=1317/1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Әбүнәгыйм Ибраһим угылы (талиб, Эстәрлетамак өязе Тугай авылыннан) каберенә куелган таш, 1900 милади ел =1317/1318 һиҗри сәнә,30 яшендә вафат.

№934

1900=1317/1318 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Заһидә Габбас кызы, дамулла Хәйрулла ахун хатыны каберенә куелган таш, 1900 милади ел =1317/1318 һиҗри сәнә, 30 яшендә вафат.

№935

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Әбүлфәсыйх дамулла Әбүлмәлих угылы каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә,80 яшендә вафат.

№936

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Маһисәрвәр Тимер[шаһ] кызы, Садыйк түрә җәмәгате каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә, 40 яшендә вафат.

№937

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мәхбүбҗәмал Сәидбаттал хатыны каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә,63 яшендә вафат.

№938

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Гали Рафик угылы каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә78 яшендә вафат.

№939

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Хаҗи Мөхәммәдбакый бине Мөхәммәдсалих Хисамов каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә, 82 яшендә вафат.

№940

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мостафа бине Мөхәммәд Хәялин каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә, 22 яшендә вафат.

№941

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Ширинҗәмал Ниязмөхәммәд һәм Әсхабҗәмал кызы, Мөхәммәдгали хәляле каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә, 82 яшендә вафат.

№942

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

[Зәйнәб] Рәхмәтулла кызы, Рәхмәтулла хәляле каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә, 58 яшендә вафат.

№943

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдсалих Мөхәммәдвәли Атласов каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә, 42 яшендә вафат.

Алгы ягында (язулы): **مرحوم محمد صالح محمد ولی آطلاسف**

Уң ягында (язулы): ۴۲ یاشنده

Сул ягында (язулы): ۱۹۰۱ نچی یلده

№944

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Раушан бану Мөхәммәдкямил мөәззин хәляле каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә, 32 яшендә вафат.

Алгы ягында (язулы): مرحومه روشان بانو محمدکامل موؤذن حلالی وفات ۳۲ یاشنده ۱۹۰۱ نچی یلده ۱۷ آغوست ده

Уң ягында (язулы): هر کشی بو مرقده قیله نظر

Сул ягында (язулы): صاحبنی بل دعاده یاة ایدار

№945

1901=1318/1319 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдйосыф Мөхәммәдләтыйф угылы Сәлимов каберенә куелган таш, 1901 милади ел =1318/1319 һиҗри сәнә, 40 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): نور الله مرقد محمد یوسف بن محمد لطیف

Уң ягында (язулы): سلیموف ۴۰ یاشنده

Сул ягында (язулы): ۱۹۰۱ نچی یل مای ۹نده

№946

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Хөснеддин Мөхәммәд угылы Кайсаров каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1319/1320 һиҗри сәнә, 40 яшендә вафат.

Уң ягында (язулы): هر کشی بو مرقده قیله نظر

Сул ягында (язулы): صاحبنی بل دعاده یاة ایدار

№947

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Кемгә куелганы билгеле булмаган таш (фрагмент, аскы өлеше), 1902 милади ел =1319/1320 һиҗри сәнә, 55 яшендә вафат.

№948

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Әсфәндияр Мөхәммәдйар угылы каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1319/1320 һиҗри сәнә, 82 яшендә вафат.

№949

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Һәдия бинте мулла Әбүлмәхҗан әл-Котелмәти каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1319/1320 һижри сәнә, 16 яшендә вафат.

№950

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Хәбибҗәмал бинте Мөхәммәдгали, мулла Фәхреддин хәляле каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1319/1320 һижри сәнә, 26 яшендә вафат.

Уң ягында: **۲۶ یاشنده ۱۹۰۲ یلده**

Сул ягында: **۱۱ نچی مارتده**

№952

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Маһисәрвәр Ихсан кызы, Гатаулла Мөхәррәмов җәмәгате каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1319/1320 һижри сәнә, 58 яшендә вафат.

Сул ягында: **۱۹۰۲ نچی یلده**

№953

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Шәрифҗәмал мулла Мозаффар кызы, Хәйрулла хәляле каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1319/1320 һижри сәнә, 57 яшендә вафат.

№954

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Гөлҗәмал биби Гайшә кызы, Шәрәфеддин хәляле каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1319/1320 һижри сәнә, 65 яшендә вафат.

Сул ягында: **۱۹۰۲ نچی یلده**

№955

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Габделхалик Габдеррәхим угылы каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1319/1320 һижри сәнә, 72 яшендә вафат.

№956

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Рәхмәтулла Мостафа угылы Хәлилов каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1319/1320 һиҗри сәнә, 25 яшендә вафат.

Алгы ягында (язулы): **مرحوم رحمة الله مصطفى اوغلى خليلوف ٢٥ ياشنده ١٩٠٢ سنه ١ نچى آغوسده**

№957

1902=1319/1320 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдзариф Исхак угылы каберенә куелган тамгалы таш[25], 1902 милади ел =1319/1320 һиҗри сәнә.

Алгы ягында (язулы): **نور الله مرقد محمد ظريف اسحاق اوغلى دارالبقايه رحلت ايلدى ١٩٠٢ نچى يلده**

№958

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдхафиз Габдеррахман угылы каберенә куелган таш, 1903 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә, 50 яшендә вафат.

№959

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдвәли Мөхәммәдләтыйф каберенә куелган таш, 1902 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә, 34 яшендә вафат.

№960

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Өммелхәйрат Хәйрулла[26] хәзрәт кызы каберенә куелган таш, 1903 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә, 20 яшендә вафат.

№961

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдсәлим Мөхәммәдсалих угылы каберенә куелган таш, 1903 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә, 72 яшендә вафат.

№962

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

---

[25] Ыру тамгасы күренми (җир белән капланган ...)

[26] Хәйрулла бине Зәйнулла ишан бине Хосраушир Галикәев.

Әхмәд Габденнасыйр угылы (мәрхүмнең анасы- Әсхабҗәмал Сәгыйдова) каберенә куелган таш, 1903 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә, 75 яшендә вафат.

№963

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Сәрвиҗәмал Мөхәммәдхәсән Наурузов хәляле каберенә куелган таш, 1903 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә, 70 яшендә вафат.

№964

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәд бине Хөсәен Габделвәлиев каберенә куелган таш, 1903 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә, 27 яшендә вафат.

№965

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдләтыйф Мөхәммәдшәриф угылы каберенә куелган таш, 1903 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә, 64 яшендә вафат.

№966

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Фатыйма Мөхәммәдгали һәм биби Зөһрә кызы, Солтан-Сәлим җәмәгате каберенә куелган таш, 1903 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә, 81 яшендә вафат.

Уң ягында: **انکسی ببی زهره**

Сул ягында: **۱۹۰۳ یلده فبرالننک ۷ نچی کوننده**

№967*

1903=1320/1321 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Гайшә Мөхәммәдҗан кызы каберенә куелган таш, 1903 милади ел =1320/1321 һиҗри сәнә.

Алгы ягында : **مرحومه ببی عائشه محمد جان قزی وفات ۲ ...**

Уң ягында: **۱۹۰۳ نچی یلده**

№968

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Өммегөлсем Мөхәммәдләтыйф Хисамов, Зыя-эддин[27] [җәмәгате] каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә.

№969

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдзариф бине Мөхәммәдшәриф Габдессаттаров каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 63 яшендә вафат.

№970

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Нәзифә биби Гыйбадия кызы, Нигъмәтулла хәляле каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 23 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): *нәүвәрә Аллаһу мәркадиһә, мәрхүмә биби Нәзифә биби Гыйбадия кызы, Нигъмәтулла хәляле вафат 1904 нче елда 20 нче апрельдә 23 яшендә*

Сул ягында (калку язулы): *рәҗәам улдур сәңа мөрдәга дога кыл, килүрсәң кабремә зинһар дога кыл*

Уң ягында (калку язулы): *бәне шад илә мохтаҗым догая, күзең сал бер гарибем кыл догая.*

№971

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Габдулла бине Мөхәммәдйар каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 6 яшендә вафат.

№972

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдгали Мөхәммәдвәли угылы Сәлимов каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 1 яшендә вафат.

№973

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Зәйнәб Гомәр мәхзүм хәляле каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, яшендә вафат.

---

[27] Бине Раиф.

Кабыргасында (калку язулы): لا اله الا الله محمد رسول الله

№974

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират Ягъкуб Бәраев анасы **Ак-Каныш** каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 66 яшендә вафат.

№975

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират **Биби Хәмидә** (сатучы Мәхфүзә кызы), Мөхәммәдгали хәляле каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 20 яшендә вафат.

Сул ягында (калку язулы): ۱۹۰۴ یلده

Уң ягында (калку язулы): آپریل ۹

№976

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират **Мөхәммәдшәриф** бине Мөхәммәд Ибраһимов каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 70 яшендә вафат.

Сул ягында (калку язулы): ۱۴ عنوارده

Уң ягында (калку язулы): ۱۹۰۴ یلده

№977

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират **Биби Фатыйма** Бәхтияр кызы, Мөхәммәдсадыйк мөәззин җәмәгате каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, илле [...] яшендә вафат.

Алгы ягында (язулы): مرحومه ببی فاطیمه بحتیار قزی محمد صادق مؤذن جماعتی

Сул ягында (калку язулы): ۱۹۰۴ یلده

Уң ягында (калку язулы): ۵ یشنده

№978*

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират **Зөләйха** Ай-Бохарлык Нигъмәтулла бай кызы, Рәхмәтулла Мөхәррәмов хәляле каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 25 яшендә вафат.

Алгы ягында (язулы): **نور الله مرقده ذليحه آى بحارلق نعمت باى قزى رحمة الله محرّاموف حلالى**

٢٥ ياشنده ١٩٠۴ نچى يلده ٢١ نچى عنوارده

Ташның арткы ягында да гарәби язулар бар.

№979*

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Сыйбгатулла Әсфәндияр угылы каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحوم صبغة الله اسفند يار اوعلى وفات**

Сул ягында (калку язулы): **١٩٠۴ يلده**

№980*

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мәхмүд Шагбан угылы Кишаев каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 80 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **محمود شاعبان اوعلى كشايف وفاة ٨٠ ياشنده**

Сул ягында: **١٩٠۴ يل**

Уң ягында: **ربع الاوّل ٢٩**

№981*

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Габдулла Гомәр угылы Бикмәмбәтов каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 83 яшендә вафат.

Алгы ягында: **نور الله المحوم المرحوم المدفون عبد الله عمر اوعلى بيك مام بت اف دارالفنادين**

دارالبقايه رحلت ايتدى ٨٣ ياشنده ١٩٠۴ نچى ...

Сул ягында: **غاقبت اولماس فناده پايدار * نى قدر ايتسه كشى سيرديار * نور اله تعالى**

Уң ягында:**هر كشى بو مرقده قيله نظر**

صاحبنى بل دعاده ياة ايدار

Арткы ягында: **كمسه كيلسه اوشبو عبد الله مرحوم قبرينه**

بر دعا قيل سن ديو صورماقنى ازهار ايلدم

№982*

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Фатыйма Мөхәммәджан кызы, Мөхәммәдгәрәй хәляле каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 64 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحومه ببى فاطمه محمد جان قزى محمدكراى حلالى ۶۴ ده وفات ۱۹۰۴ سنه ۷ نچى ماى**

№983*

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Әхмәдшәриф Мөхәммәдгали угылы Бикчәнтаев анасы Мәхбүбә каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 56 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **نور الله متوفى احمد شريف محمد على اوعلى بكچنتايف**

Арткы ягында: **وفات شعبان شريفنك ۵ نده**

Сул ягында: **۱۹۰۴ يل**

Уң ягында: **انا صىٔ محبوبه ۵۶ ياشنده**

№984*

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Гөлчәһрә Салих кызы каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 7 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحومه كل چهره صالح قزى وفات ۷ ياشنده ۱۹۰۴ سنه**

№985

1904=1321/1322 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Хәйреннисა Сәгъди кызы, Гали җәмәгате каберенә куелган таш, 1904 милади ел =1321/1322 һиҗри сәнә, 65 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحومه خيرالنسأ سعدى قزى على جماعتى ۶۵ ياشنده وفات ۱۹۰۴ نچى يل**

№986

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Хаҗи Габдеррәхим Вәлид угылы Мусин[28] каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 90 яшендә вафат.

Уң ягында (калку язулы):

Рәҗам улдыр сәңа и мөррә дога кыл, килерсең кабремә зинһар дога кыл

---

[28] Бәлки, бу ядкәр хаҗи Габдеррәхим анасы биби Шәрифәнең кабер ташыдыр?

№987

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мәшрәф Габдеррәкыйб угылы каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 77 яшендә вафат.

№988

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Рәхмәтулла бине Мостафа Габделмәнов каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 68 яшендә вафат.

№989

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Садреддин Шәрәфеддин угылы каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 35 яшендә вафат.

Уң ягында (уйма язулы): **۳۵ یاشنده**

№990

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөәззин Бәдреддин мулла Миңлебай хәзрәт угылы каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 76 яшендә вафат.

№991

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Зөһрә Ай-Бохарлык Нигъмәтбай, Мөхәррәмов Рәхмәтулла хәляле кызы каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 22 яшендә вафат.

№992

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Гайнекамал Бәдигыльҗәмал кызы (Кышкар авылыннан), Гыймадеддин җәмәгате каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә.

№993

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Ибраһим Хәйрулла мәгъзүм каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 39 яшендә вафат.

№994

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Фатыйма Садреддин Ураев кызы, Бохарлык Нигъмәт бай хәляле каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 46 яшендә вафат.

Сул ягында: **۲۷ نچی مایده**

№995

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Һәдия Мөхәммәдләтыйф Наурузов кызы, Муса авылының Габдулла хәлфә хәляле каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 21 яшендә вафат.

№996

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Кучкар тайфәсеннән талиб Мөхәммәд-Хәнәфия Муллау-бай угылы каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 21 яшендә вафат.

Уң ягында (калку язулы): **یازردی سعدواقاص**

№997

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Кучкар тайфәсеннән талиб Үтәч Сагыр бай угылы каберенә куелган тамгалы таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 20 яшендә вафат.

Уң ягында (калку язулы): **یازردی آعاسی دوسمبی**

№998

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мулла Гыйбадулла бине мулла Габделкәрим әр-Рәфикый әл-Каргалый каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 68 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы):

№999

1905*=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Нургали Мөхәммәд мулла угылы Мөхәммәдәминов каберенә куелган таш, 1905* милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 55 яшендә вафат.

№1000

1905*=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Җәмаледдин Гомәр угылы Дәүләтъяров каберенә куелган таш, 1905* милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 70 яшендә вафат.

№1001

1905=1322/1323 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Дунай очы зираты.

Биби Сахибә Габдулла кызы, Бохарлык Морза-Ширин җәмәгате каберенә куелган таш, 1905 милади ел =1322/1323 һиҗри сәнә, 68 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **نور الله مرقده بوخارليق مرزا شيرين جماعتى بيبى سحيبه عبد الله**

قزى ٦٨ ياشنده ١٩٠٥ نچى يلده مايده

Сул ягында (калку язулы): **الموت كاس كل ناس شاربه**

Уң ягында (калку язулы): **القبر باب كل ناس داحله**

№1002

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Маһисәрвәр Бәдреддин кызы, Сәидгәрәй Сөбханколов җәмәгате каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һиҗри сәнә, 27 яшендә вафат.

№1003

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Рәхмәтулла Нигъмәтулла угылы каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һиҗри сәнә, 63 яшендә вафат.

№1004

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

[Госман Гомәр угылы әнкәсе **Хәбибҗәмал**] каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һиҗри сәнә, 75 яшендә вафат.

№1005

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөһаҗир Мөхәммәдвәли Мөхәммәдгали угылы бабасы **Габдессәлям** каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һиҗри сәнә.

Уң ягында (калку язулы): ۱۹۰۶ نچی سنه

Сул ягында (калку язулы): *март 31 нче дә*

№1006

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдсәлим мулла Мөхәммәдшафигъ угылы каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һиҗри сәнә.

№1007

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Зәйнәб бинте Хәбибә, Габделгалим хәзрәт хатыны каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һижри сәнә, 66 яшендә вафат.

Уң ягында (калку язулы): يرجو لكل واقف الفاتحة

№1008

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Гыймадеддин Мөхәммәдкәрим угылы каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һижри сәнә, 48 яшендә вафат.

№1009

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Хәлилулла бине Мөхәммәдшәфигъ Хаялин каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һижри сәнә, 73 яшендә вафат.

№1010

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдхафиз Хәлилулла угылы каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һижри сәнә, 55 яшендә вафат.

Сул ягында (калку язулы):هر كشى بو مرقده قيله نظر

صاحبنى بل دعاده ياة ايدار

№1011

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Нәфисә Әхмәд кызы, Лотфулла хәляле каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һиҗри сәнә.

Алгы ягында (калку язулы): *мәрхүмәт биби Нәфисә Әхмәд кызы Лотфулла хәляле вафат 69 яшендә 1906 нчы елда*

№1012*

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Тайибә Гыйнаятулла кызы, Мәхмүд хәлфә хәляле каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һиҗри сәнә.

Алгы ягында (калку язулы): **نور الله مرقد بیبی طیبه عنایت الله قزی محمود حلفه حلالی رحلت ایتدی ۱۹۰۶**

№1013*

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдвәли Габдессамад угылы каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һиҗри сәнә, 47 яшендә вафат.

Алгы ягында: **مرحوم محمدولی عبد الصمد اوغلی وفات**

Сул ягында: **۱۹۰۶ نچی یلده** Уң ягында: **۲۵ نچی اوکتابرده**

Арткы ягында: **۴۷ یاشنده**

№1014*

1906=1323/1324 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдзариф Мөхәммәдшәриф угылы Мусин каберенә куелган таш, 1906 милади ел =1323/1324 һиҗри сәнә, 6 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحوم محمد ظریف اوعلی موسین**

Сул ягында: **۱۹۰۶ نچی یلده** Уң ягында: **۶ یاشنده**

№1015

1906-1=1324-1. Әхмәд бай Гали угылы Хөсәенов, 69 яшендә вафат. Казан шәһәре, Яңа Бистә зираты.

Алгы ягында (уйма язулы):

احمد بای * علی اوغلی حسینف دین و علم * ...ون حیاتنده کوب همته صرف * ایدوب احیرنده بش یوزمنک صوم عه * قریب وصیت قیلوب التمش توقز * یاشنده سکزنچی ذوالقعده ۱۳۲٤ سنه * ... نچی دیکابرده ۱۹۰۶ سنه میلادیه دنیادن

№1016

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдрәхим ясаул Бикбов бине Ишмөхәммәд ясаул каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 75 яшендә вафат.

№1017*

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Дунай очы зираты

Бохарлык Мирза-Ширин Мирза-Мокыймҗан угылы каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 87 яшендә вафат. Ядкәр таш багана рәвешендә ясалган.

Алгы ягында (калку язулы): **نور الله مرقده بوحارلق میرزا شیرین میرزا مقیم جان اوعلی ۸۷ یاشنده**

Сул ягында: **۱۹۰۶ نچی یلده رمضان شریف ۱۰ ننده**

Уң ягында: **یازدردی اوعلی میرزامحمد**

№1018

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Рәйхан бану бинте Мөхәммәдсәлим, Габделвахид Миңлебаев хәляле каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 48 яшендә вафат. Ядкәр "чалмалы" таш багана рәвешендә ясалган.

№1019

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Кылыч-Кистен тайфәсенең Ялан волосте 6 нчы авылы **Сарбай** Ишбулды угылы каберенә куелган тамгалы таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 55 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): *мәрхүм Сарбай Ишбулды углы Ялан волосте 6 нчы авылы, Байларов*

№1020

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Шәмсетаб Гайнеддин кызы , Оренбургның Госман хәзрәт хәляле каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 78 яшендә вафат.

№1021

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Хөсәен Габделгафи угылы Габделвәлиев каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 70 яшендә вафат.

№1022

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Гөлчәһрә Сәлимгәрәй, Нигъмәтулла Мәүлитов хәляле каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 30 яшендә вафат.

Арткы ягында: *рәҗәам улдур сәңа әй бер дога кыл, килүрсәң кабремә зинһар дога кыл*

№1023

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Габделхай бине мөәззин Әхмәдшәриф бине мулла Һибәтулла ишан каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә.

№1024

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдгали Мөхәммәдшәриф угылы Юртаев каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 86 яшендә вафат.

Сул ягында: **١٩٠٧ نچی یلده**

Уң ягында: **١٥ نجی اوکتابرده**

№1025

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Сиражеддин Гыймадеддин угылы Габделфәизов каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 19 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **المرحوم سراج الدین عمادالدین اوعلی عبدالفأزف وفات ١٩ یاشنده ١٩٠٧ سنه**

Сул ягында: **نویابر ٥ نده**

№1026

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Сафия бинте ахунд Исхак, имам Хәйрулла әл-Госмани хатыны каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 31 яшендә вафат.

Алгы ягында (уйма язулы): **صفیه بنت الاحوند اسحاق حلیلة الامام خیرالله**

العثمانی وفات ۱۹۰۷ سنه ۲۷ نجی دیکابرده ۳۱ یاشنده

№1027

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Гыймадеддин Җәмаледдин угылы каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 20 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحوم عمادالدین جمال الدین اوعلی وفات ۲۰ یاشنده**

Сул ягында: **۱۹۰۷ نجی یلده**

№1028

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Шәмсеруй дамулла Әбү-әл-Мәхҗән кызы, Оренбург Габдулла Кишаев хатыны каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 24 яшендә вафат.

Алгы ягында (язулы)**: مرحومه شمس روی داملا ابو المحجن قزی اورنبور عبدالله کشایف حلیله سی وفات ایتدی ۱۹۰۷ نجی یل ۱۵ نجی اییون ۲۴ یاشنده جمعه کون**

Сул ягында: **یوقاری طرفنده قزی ماهرویی ۵ آیلق**

№1029

1907=1324/1325 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Мөхәммәдзариф Габид угылы каберенә куелган таш, 1907 милади ел =1324/1325 һиҗри сәнә, 82 яшендә вафат.

№1030

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Хөснеҗәмал бинте Габдессаттар ахун (әнкәсе биби Хәбибә), штатский советник морза Гайса Бикмәтов җәмәгате каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә, 75 яшендә вафат.

***Кятиб Сәйфеддин бине Хафизеддин*.**

№1031

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Кямилә биби Хәбирә кызы каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә.

№1032

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Гайнекамал Өммекамал кызы, Минһаҗеддин хәляле каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә.

Сул ягында (калку язулы): *20 яшендә*

Уң ягында (калку язулы): *Минһаҗеддин хәляле*

№1033

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Гыйбадрахман Габделмәҗид угылы Ураев каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә, 17 яшендә вафат.

Сул ягында (уйма язулы): **١٩٠٨ نچی یل مای ١٥ نده**

Уң ягында (уйма язулы): : **١٧ یاشنده**

№1034

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Маһисорур биби Зөләйха кызы каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә, 25 яшендә вафат.

Сул ягында (калку язулы): **٢٥ یاشنده**

№1035

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Биби Фатыйма Габдеррәкыйб кызы, мулла Гомәр Габдессаттаров хәляле каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә, 70 яшендә вафат.

Сул ягында: **ملا عمر عبد الستاروف جماعتی**

Уң ягында: **٧٠ یاشنده**

№1036

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Фәтхулла Солтансәлим угылы Гатауллин каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә, 59 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحوم فتح الله سلطان سلیم اوغلی عطاءاللین وفات ٥٩ یاشنده**

Сул ягында: **١٩٠٨ نجی یلده**

Уң ягында: **١٨ نجی دیکابرده**

№1037

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Хәйрулла Мөхәммәдшәриф угылы Рафиков каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә, 65 яшендә вафат.

Арткы ягында(калку язулы*): ни кадәр итсә кеше сәер дияр, гакыйбәт улмас фәнадә пайдар.*

№1038

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Тамияругы, Таз тайфәсе, Исәнтәвәгел аймагының **Сәидгали мәхзүм** Бәҗән ахун угылы каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә, 21 яшендә вафат. ***Яздырды агасы Мөхәммәдйар***.

№1039

1908=1325/1326 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират

Гайнелхәят биби Хәбибә кызы, Әхмәдгәрәй хәляле каберенә куелган таш, 1908 милади ел =1325/1326 һиҗри сәнә.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحومه عين الحيات ببى حبيبه قزى وفات ١٩٠٨ نجى يلده فبرالده**

Сул ягында: **احمد گراى حلالى**

№1040

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Вәлиэддин ахун Габдессаттар ахун угылы Сөләйманов каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 91 яшендә вафат. Әнкәсе - биби Хәбибә Ибраһим Нугаев кызы.

№1041

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Рәхимә Хәмзә мөәззин кызы, Мөхәммәдгазиз хатыны каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә.

№1042

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Гөлчин бану Өммегөлсем кызы каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 17 яшендә вафат.

№1043

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Биби Хатирә Мәхмүд кызы каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 19 яшендә вафат.

Сул ягында (уйма язулы): **١٩٠٩ نجی یلده نویابرده**

Уң ягында (уйма язулы): **١٩ یاشنده**

№1044

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Габдеррахман Садреддин мулла угылы каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 81 яшендә вафат.

№1045

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Мөхәммәдкямил Оренбург ахун Госман хәзрәт угылы каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 51 яшендә вафат.

№1046

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Әбүләис[29] Әбүлмәлих угылы Әбүлфәизов, Габдессәлям ахунд нәбирәсе каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 97 яшендә вафат.

№1047

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Хәйрулла бине Һибәтулла Кайсаров анасы Газизә каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 80 яшендә вафат.

№1048

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

---

[29] Җиденче мәсҗидтә "(Беренче имам) Әбүләис бине Әбүлфәиз бине Габдессәлям ахунддыр" (Ризаэддин бине Фәхреддин, Сәгъид. – Казан, 1897.- Б.29).

Мәһисәрвәр Габдеррахман Атласов кызы, Габдеррахман Габдеррәшид хаҗи угылы Исмәгыйлев хәлиләсе каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 30 яшендә вафат.

№1049

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Сыйбгатулла Гали угылы Күчкилдиев каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә. Фараз: ***кятиб Хәсән мулла Сыйбгати.***

Уң ягында: **٢٣ نچی فبرالده** Сул ягында: **حسن ملا صبعتی**

№1050

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Биби Фатыйма Фәйзулла кызы, Хөсәен хәлиләсе каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 67 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **متوفی ببی فاطمه فیض الله قزی حسین حلیله سی وفات ١٩٠٩ نجی یلده**

Уң ягында (уйма язулы): **٦٧ یاشنده** Сул ягында (уйма язулы): **١٥ نجی مارتده**

№1051

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Шәрәфеддин Габдеррахман угылы Ядкяров каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 47 яшендә вафат.

№1052*

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Бәдреддин Низамеддин угылы Мөхәммәдов каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحوم بدرالدین نظام الدین اوغلی محمدوف ١٩٠٩ نجی یلده**

№1053

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Әсфәндияр угылы **[...]эддин** каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 65 яшендә вафат.

Алгы ягында:... **مرحوم ... الدین اسفندیار اوعلی ٦٥ یاشنده**

Сул ягында: **١٤ نجی آغوستده ١٩٠٩ نجی یلده**

№1054

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Мөхәммәдшәриф Хаҗиәхмәд угылы каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 30 яшендә вафат.

Алгы ягында: **المرحوم المدفون محمد شريف حاجى احمد اوعلى وفات ٣٠ ياشنده ١٩٠٩ نجى يلده ٥ نجى آعسده**

Уң ягында: **كه تسلم ايلادوم حقعا * امانت ويرلن جانى**

Сул ягында: **بو كون وعدام تمام اولدى * ايرشدى حكم ربانى**

№1055

1909=1326/1327 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Мөхәммәдгариф Мөхәммәдсадыйк угылы каберенә куелган таш, 1909 милади ел =1326/1327 һиҗри сәнә, 45 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы):**مرحوم محمد عارف محمدصادق اوغلى وفات ١٩٠٩ نجى يلده**

Уң ягында: **٤٥ ياشنده** Сул ягында: **اپريلده**

№1056

1910**[30]=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Сыйбгатулла Гатаулла угылы каберенә куелган таш, 1910** милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә

№1057

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Мостафа Мәхмүд угылы әнкәсе Мөслимә каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 80 яшендә вафат.

Уң ягында (калку язулы): **١٩١٠ نچى يل ٢١ نچى نويابرده**

№1058

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Галимә биби, [Һөмаюн] хаҗи Габделвәһһабов җәмәгате каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 58 яшендә вафат.

[30] Эпиграфик һәйкәл 1910-1919 еллар арасында язылган дип уйларга кирәк.

№1059

1910**[31]=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Гыйбадулла Хәйрулла мөәззин угылы каберенә куелган таш, 1910** милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 18 яшендә вафат.

№1060

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Биби Гайшә биби Галимә кызы, Шиһабеддин җәмәгате каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 37 яшендә вафат.

№1061

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Хәбибулла Сәрвиҗәмал [угылы] каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә.

№1062

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Биби Газизә (“Яшел таяк”) Ягъкуб кызы, Мөхәммәдвәли Мусин хатыны каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 57 яшендә вафат.

№1063

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Әл-хаҗ дамулла Исхак әл-хаҗ дамулла Мәхмүд каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 85 яшендә вафат. 1 нче мәсҗедтә имам вә мөдәррис. Яздырыб куйды угылы – Габдулла. Кятиб Гобәйдулла мөәззин Оренбури.

№1064

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Мөхәммәдсадыйк бине Дәүләтшаһ Әхмәтов каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 70 яшендә вафат.

[31] **Ядкәрнең төгәл кайчан ясалуы мәгълүм түгел (елы чамалап кына исәпкә алынды).

№1065

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Талиб Ибраһим Газизулла хаҗи угылы Төхфәтуллин каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 12 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **نور الله مرقده طالب العليم ايبراهيم عزيزالله حاجى اوغلى تحفتوللين وافات ١٢ ياشنده ميلادييه ١٩١٠**

Уң ягында (калку язулы): **فيبرال ١٧ نده**

№1066*

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Мөхәммәдхафиз Мөхәммәдсадыйк угылы каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 61 яшендә вафат.

Алгы ягында (калку язулы): **مرحوم محمد حافظ محمد صادق اوعلى وفاة ١٩١٠ نجى سنه ده**

Уң ягында: **٦١ ياشنده** Сул ягында: **٢٢ نجى ... لده**

№1067*

1910=1327/1328 = Оренбург өлкәсе, Каргалы авылы, Урта (беренче) зират.

Гыйзеддин Гайнеддин угылы каберенә куелган таш, 1910 милади ел =1327/1328 һиҗри сәнә, 4 яшендә вафат.

Алгы ягында (уйма язулы): **مرحوم عزالدين عين الدين اوغلى وفات ٤ ياشنده الوغ شنكار آولى قزانلق**

Уң ягында: **١٩١٠ سنه ديكابر ١١**

926=A

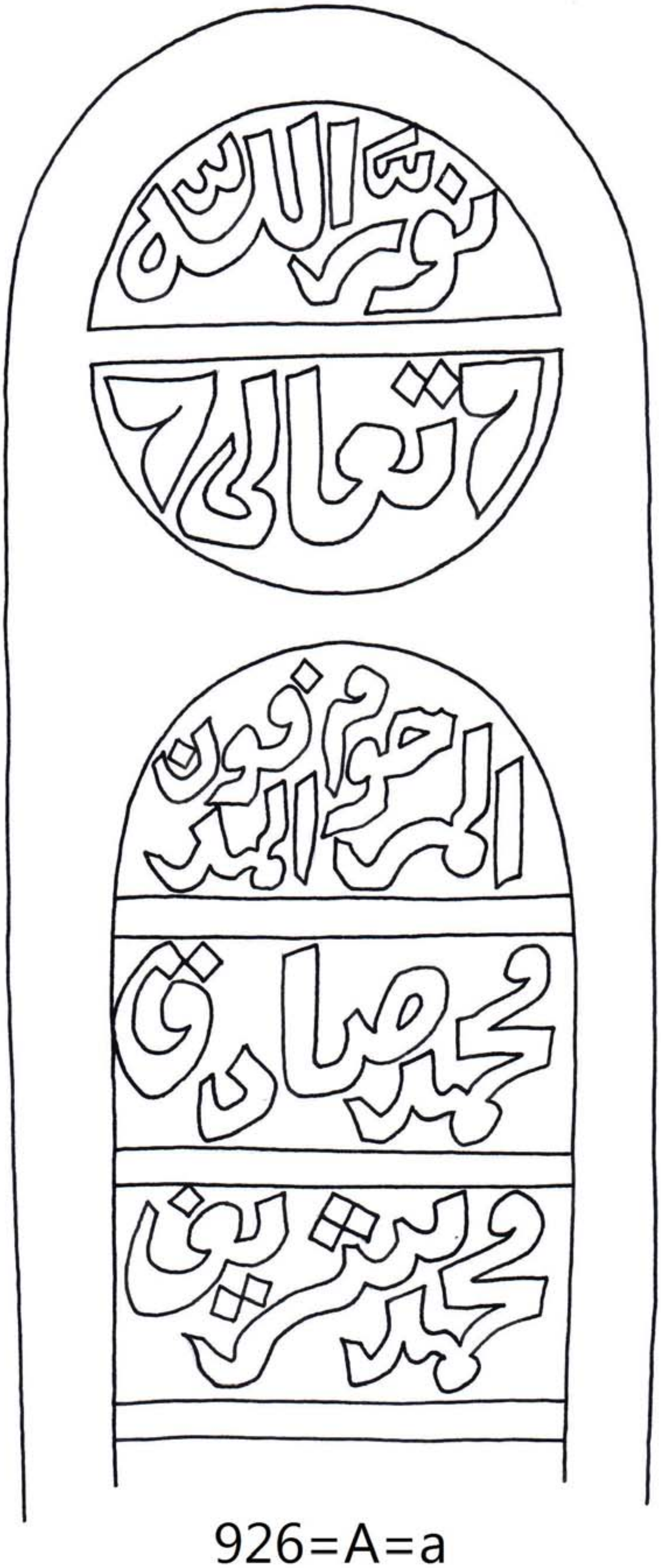

926=A=a

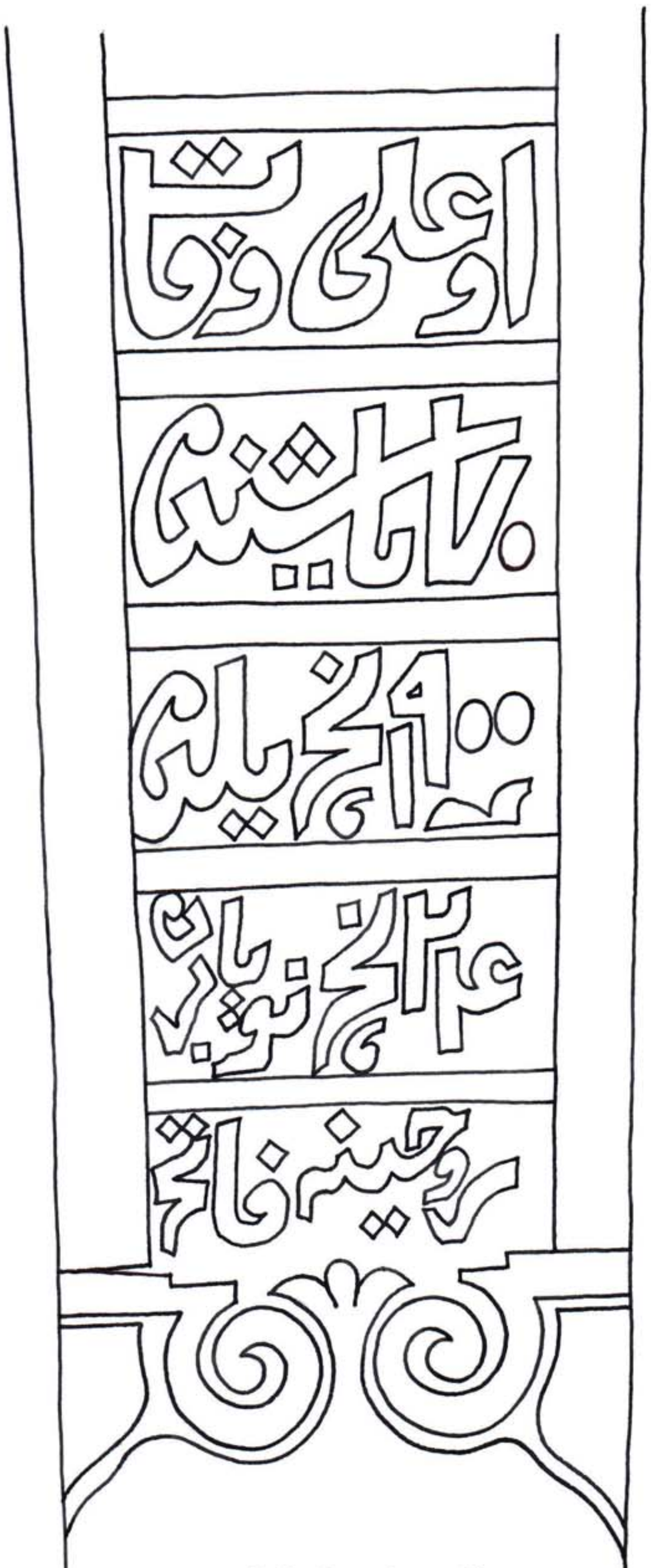

926=A=6

927

927

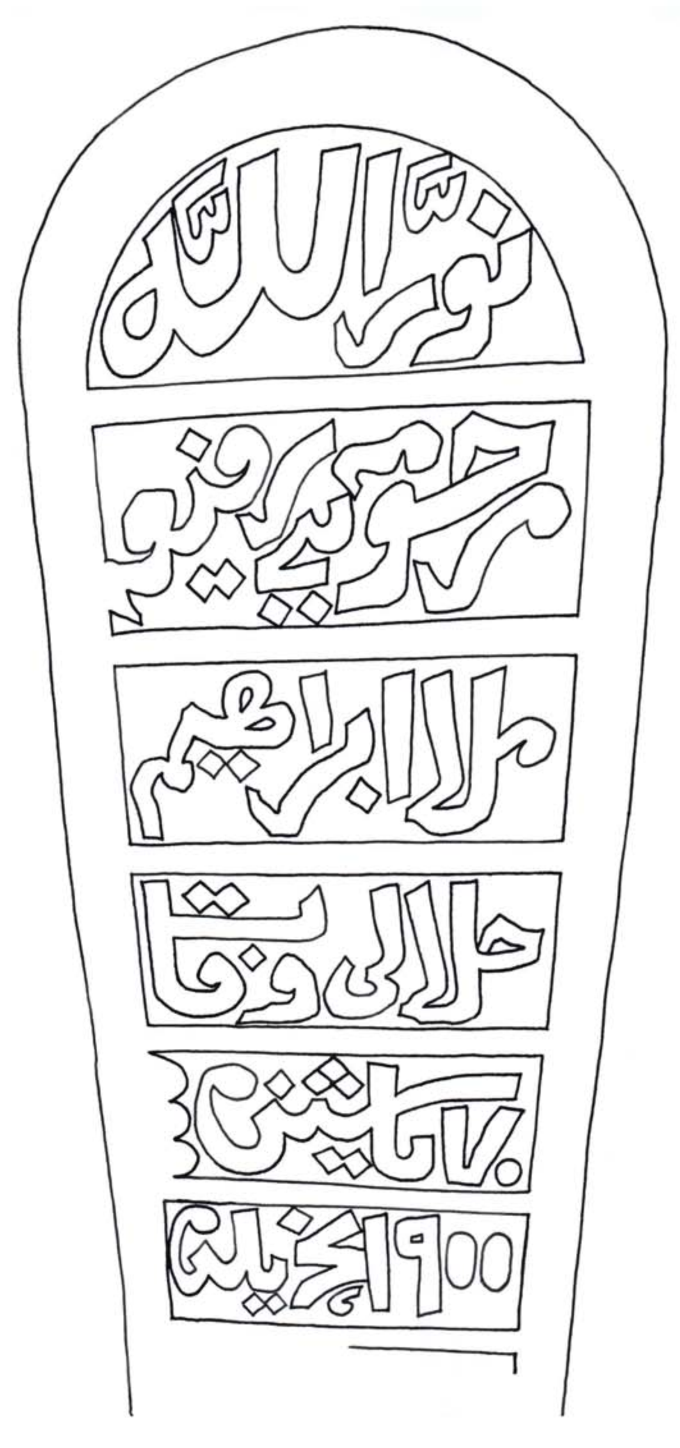

927=A

927=A

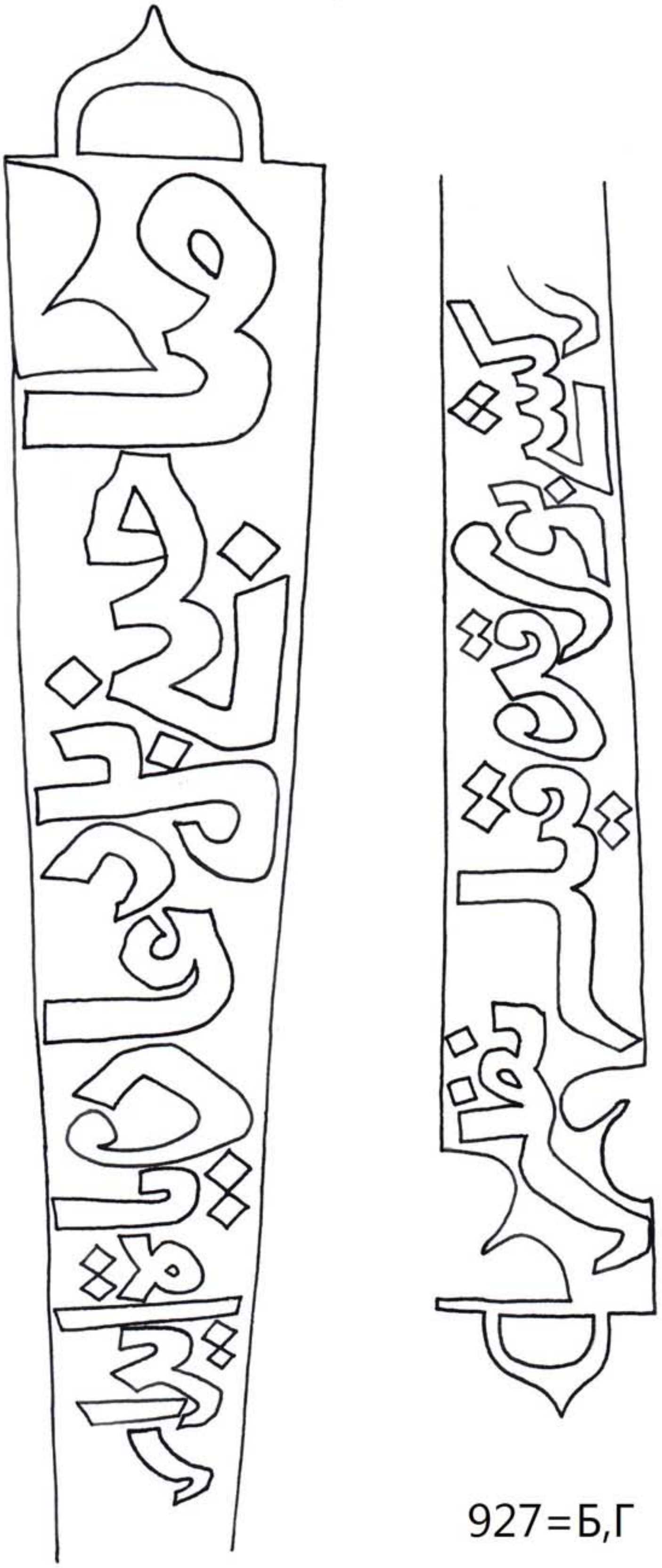

927=Б,Г

927=Б

927=Г

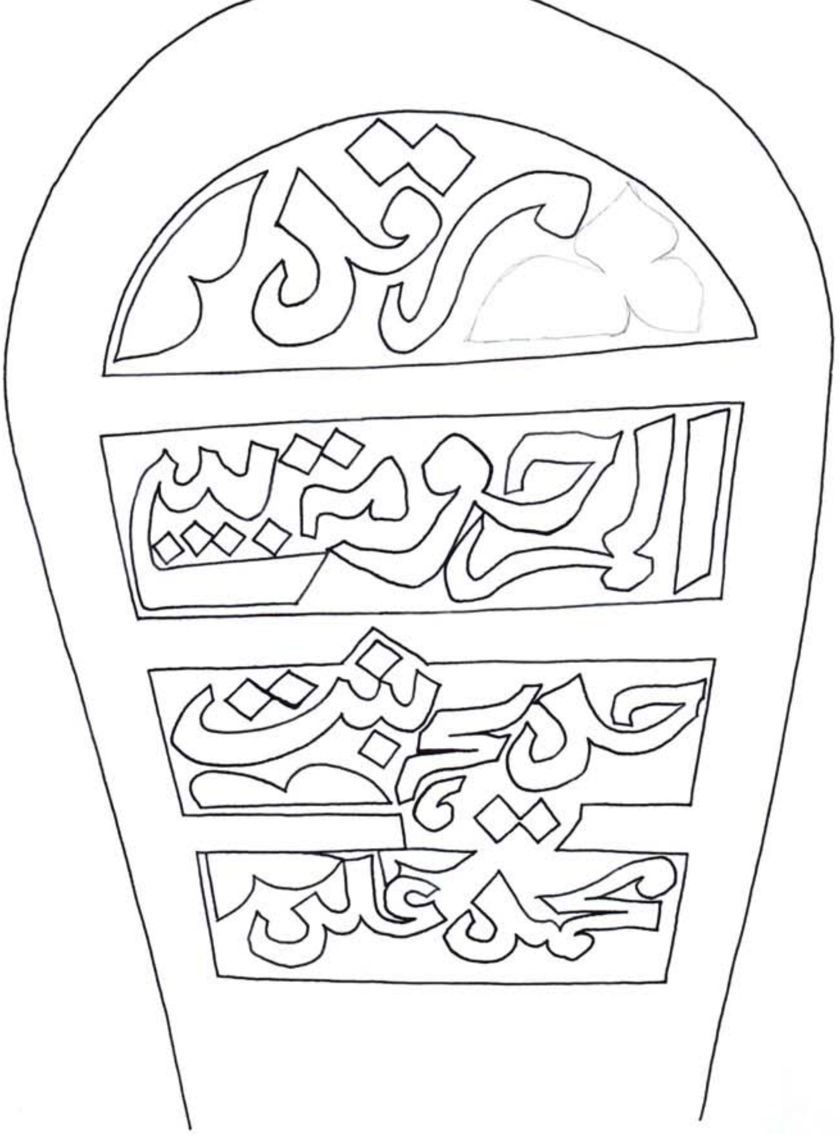

928=A

929=A=в

929=A=в

930=A

930

930

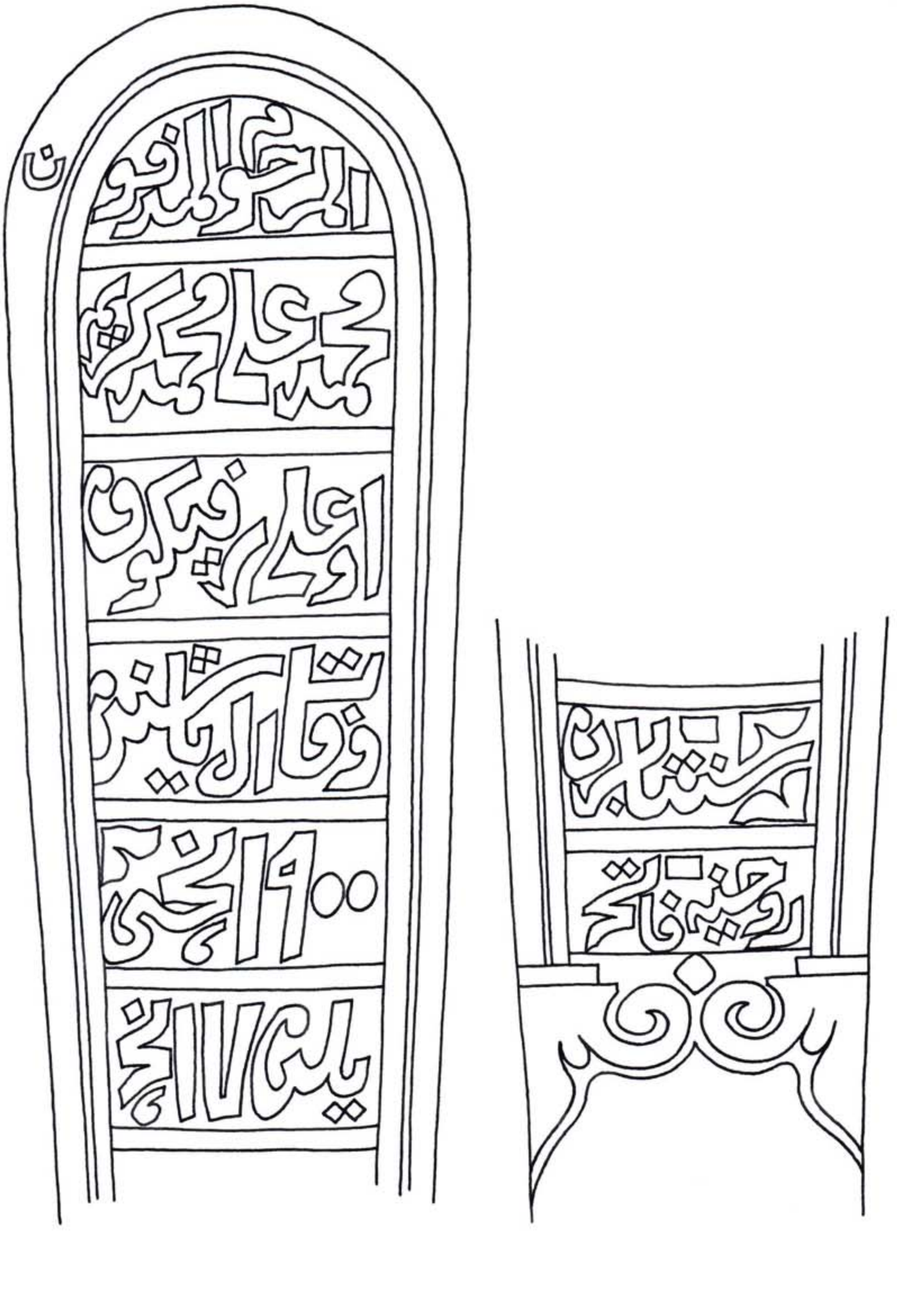

930=A

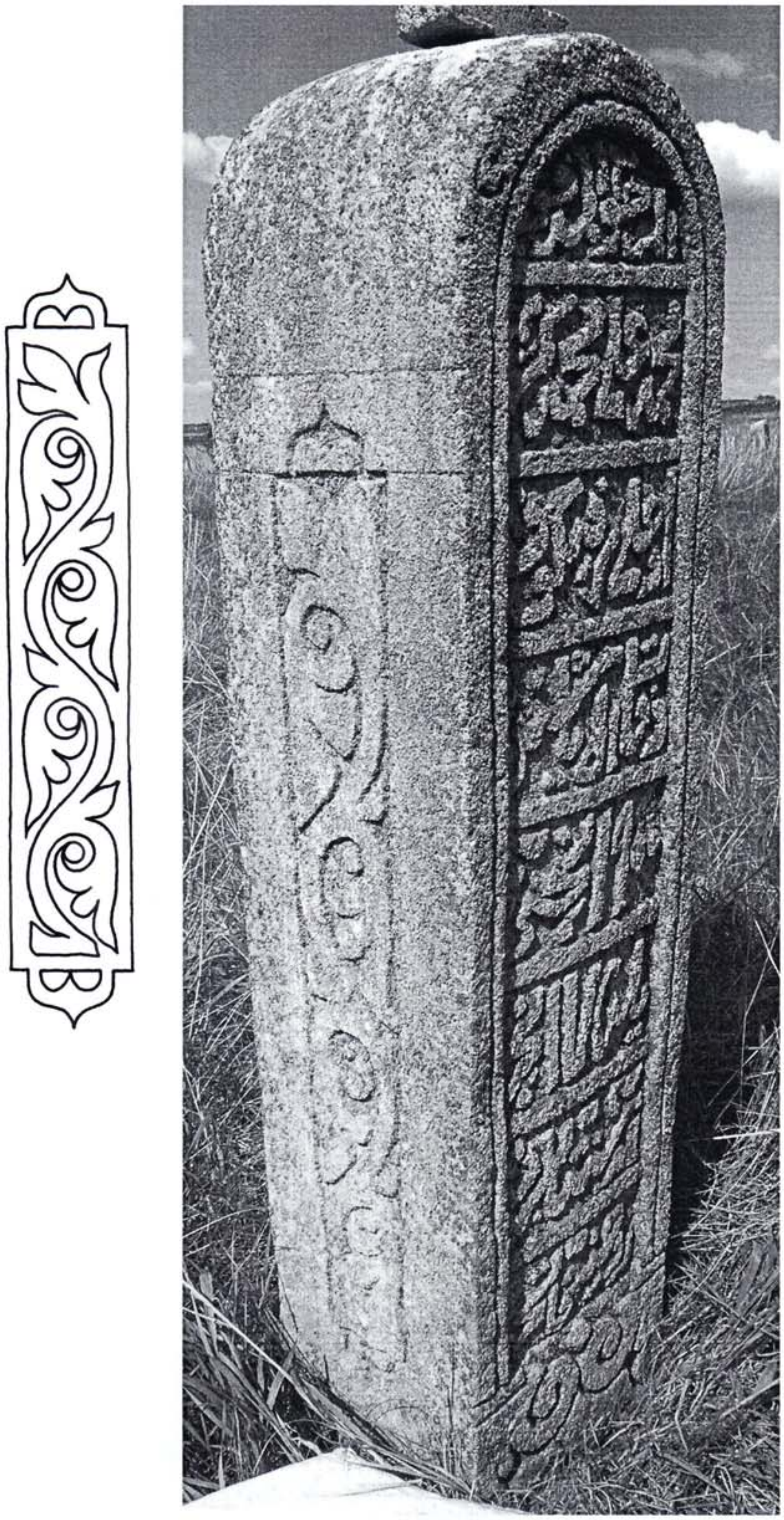

930

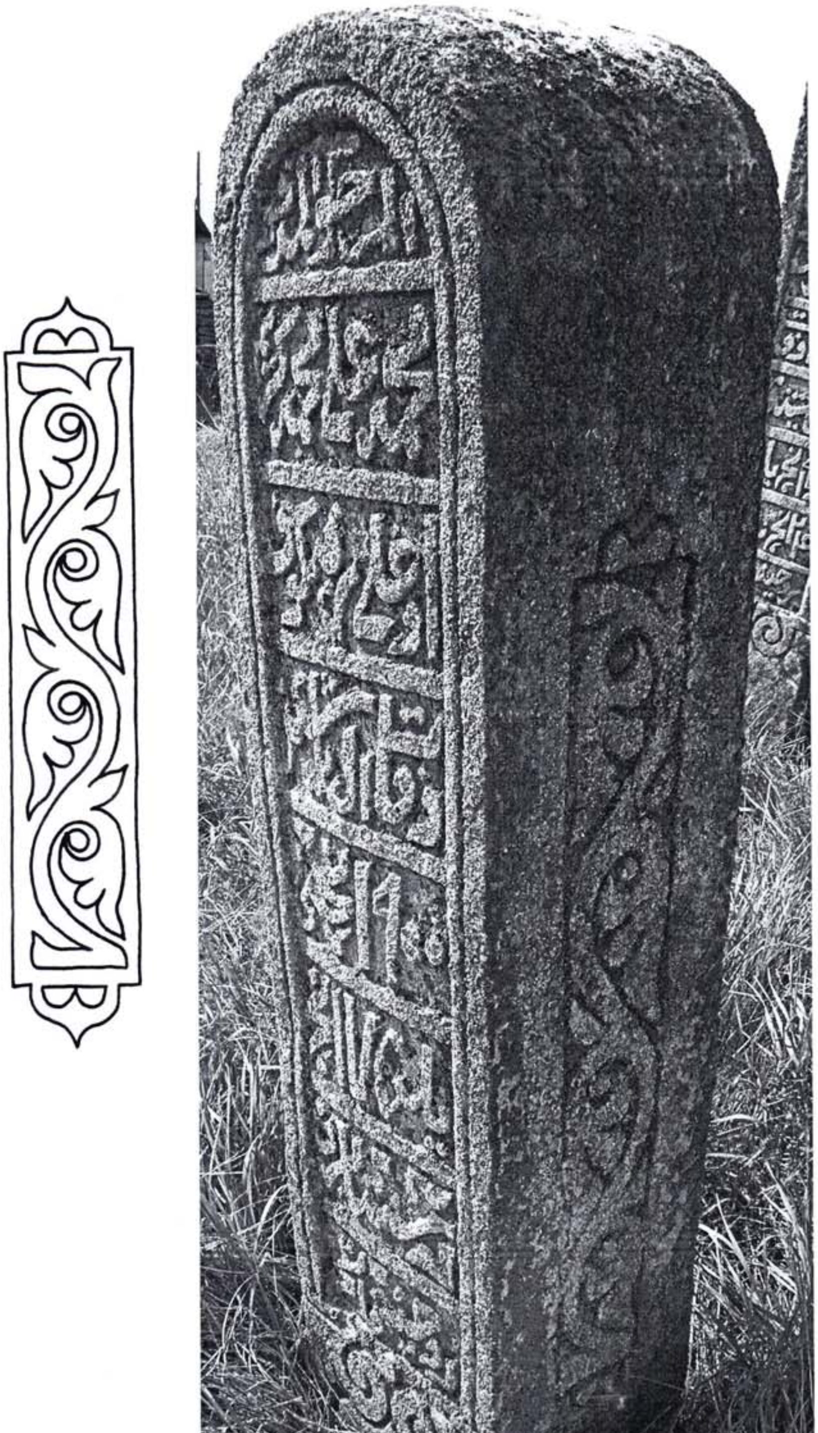

930

931=A

931=A

932=A

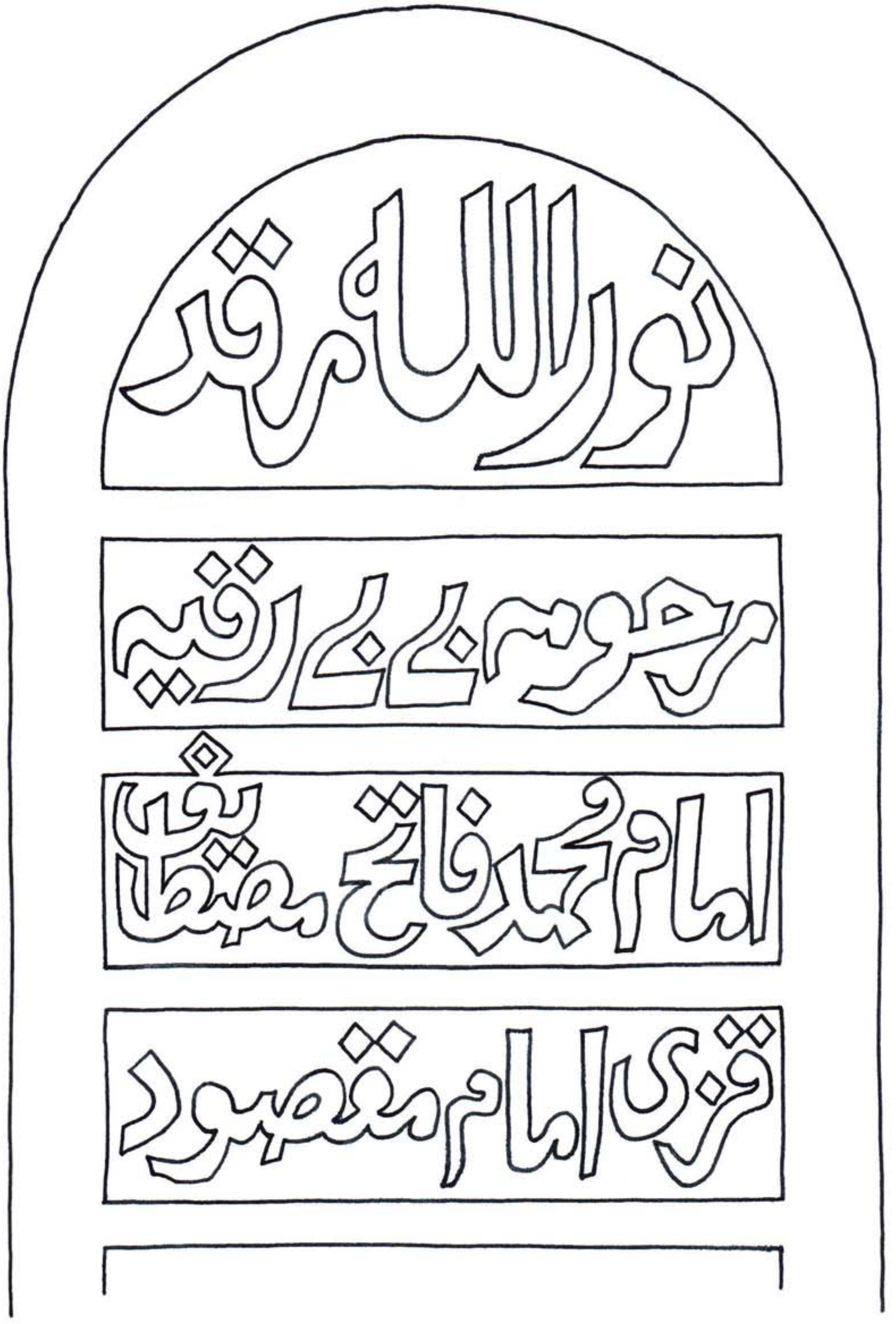

932=A=a

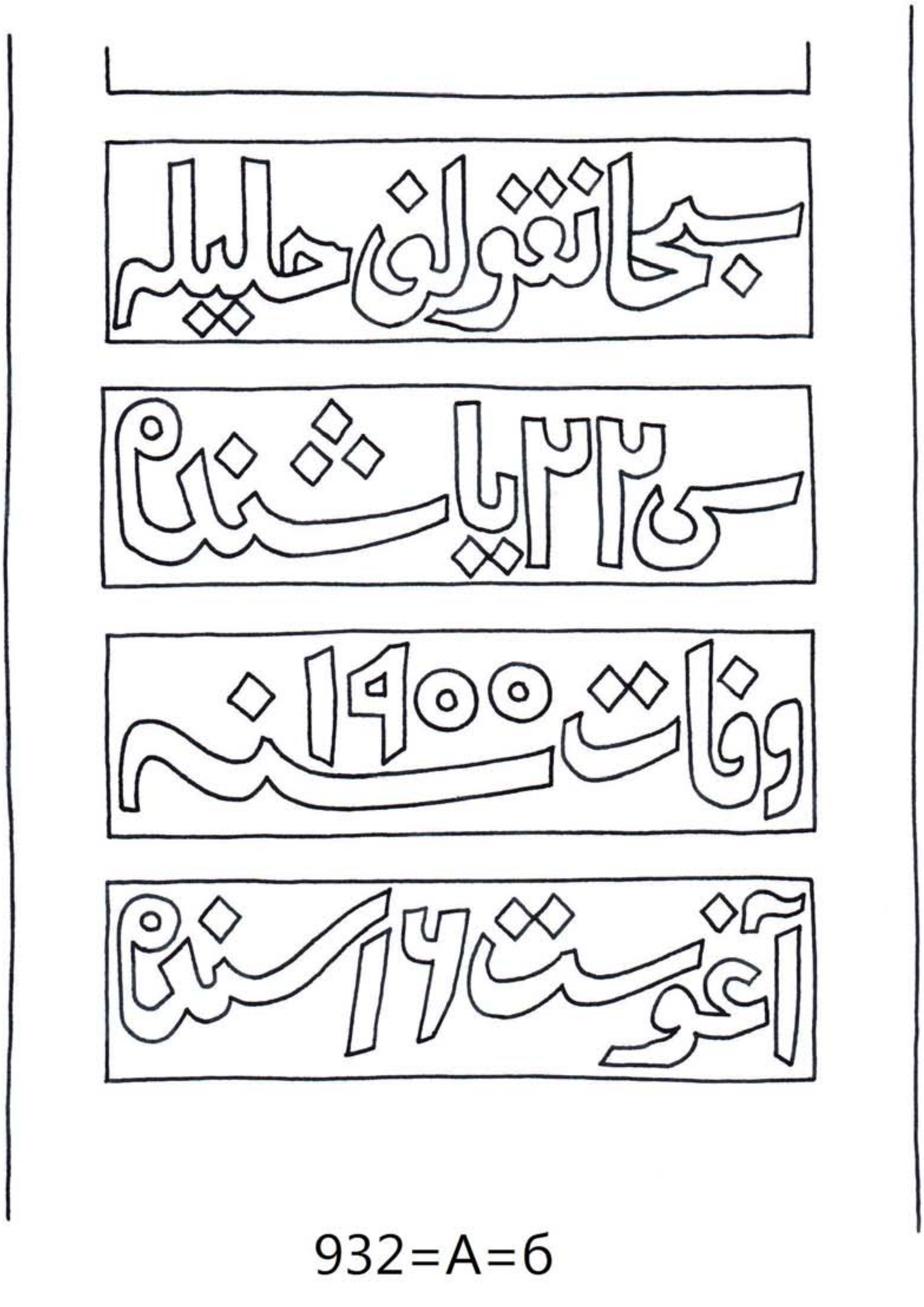

932=A=6

933=A

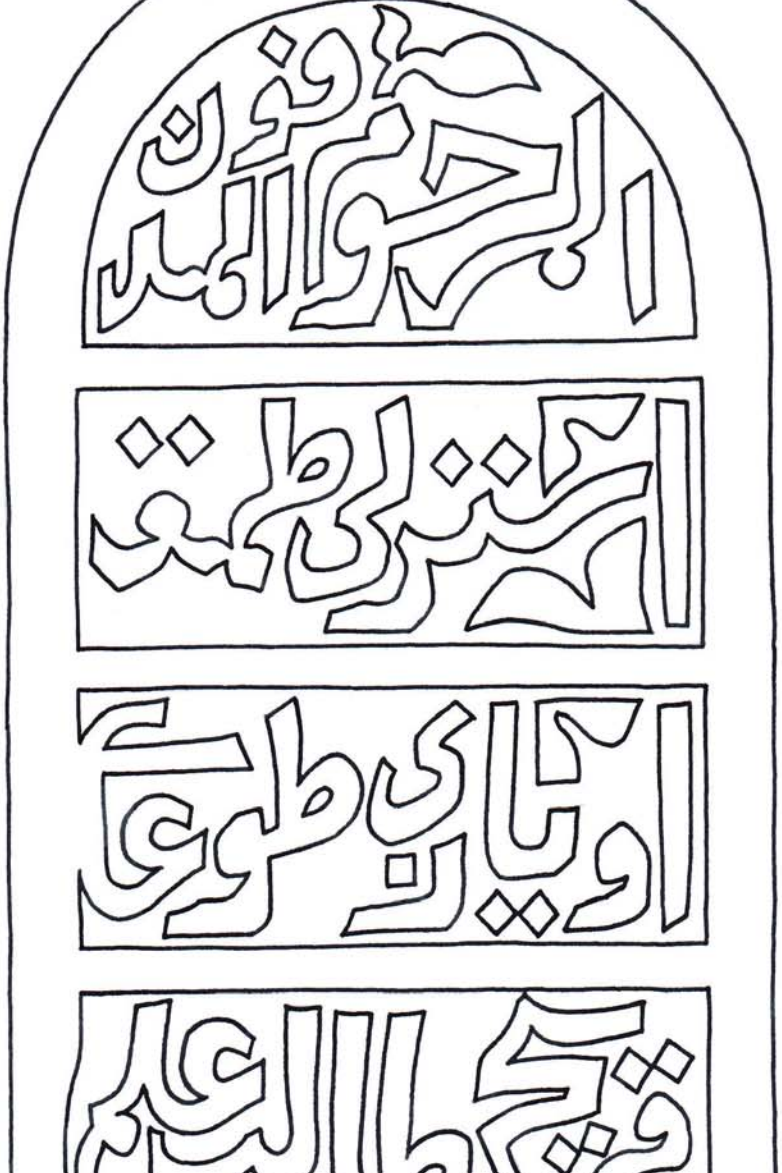

933=A=a

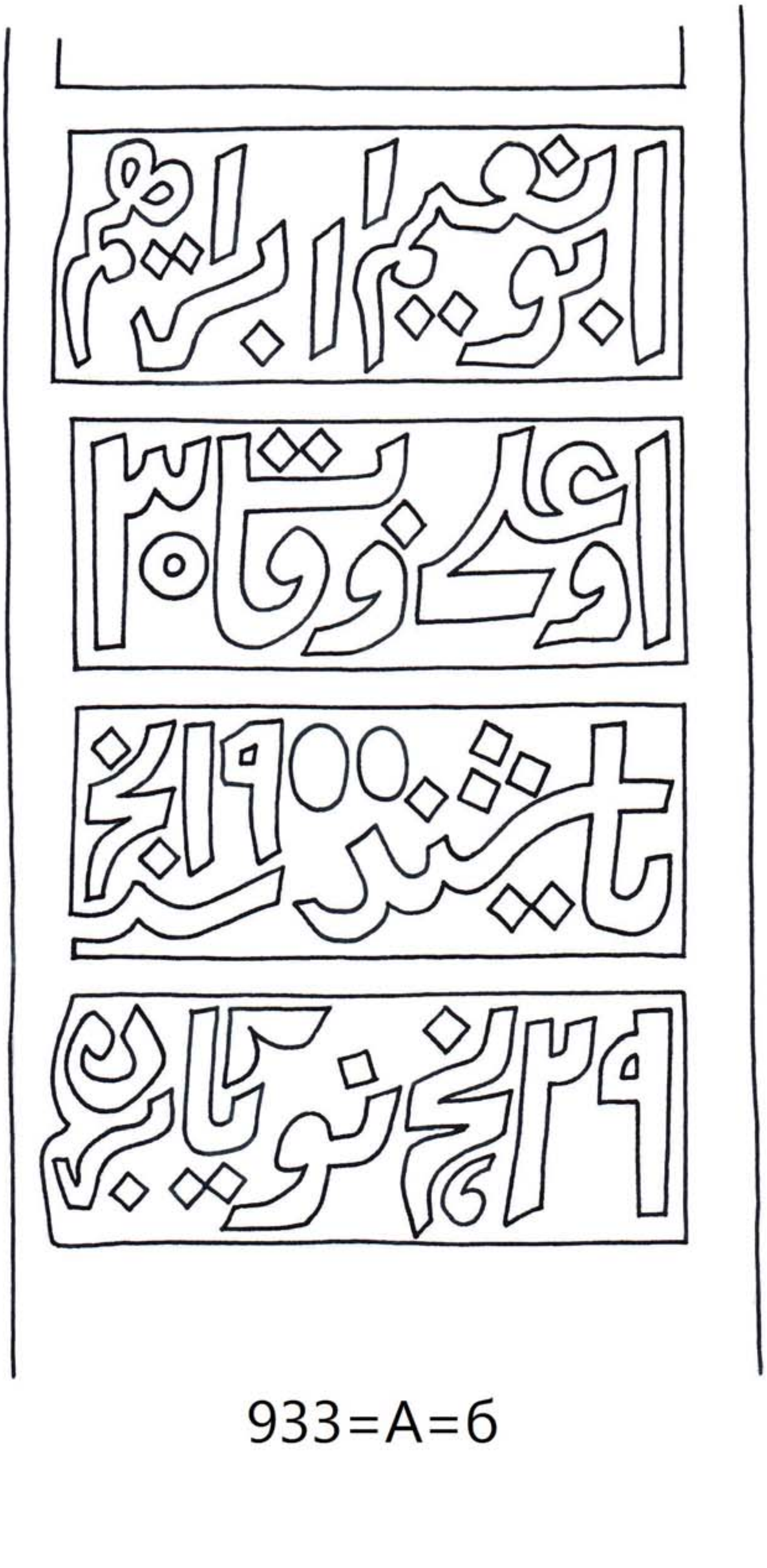

933=A=6

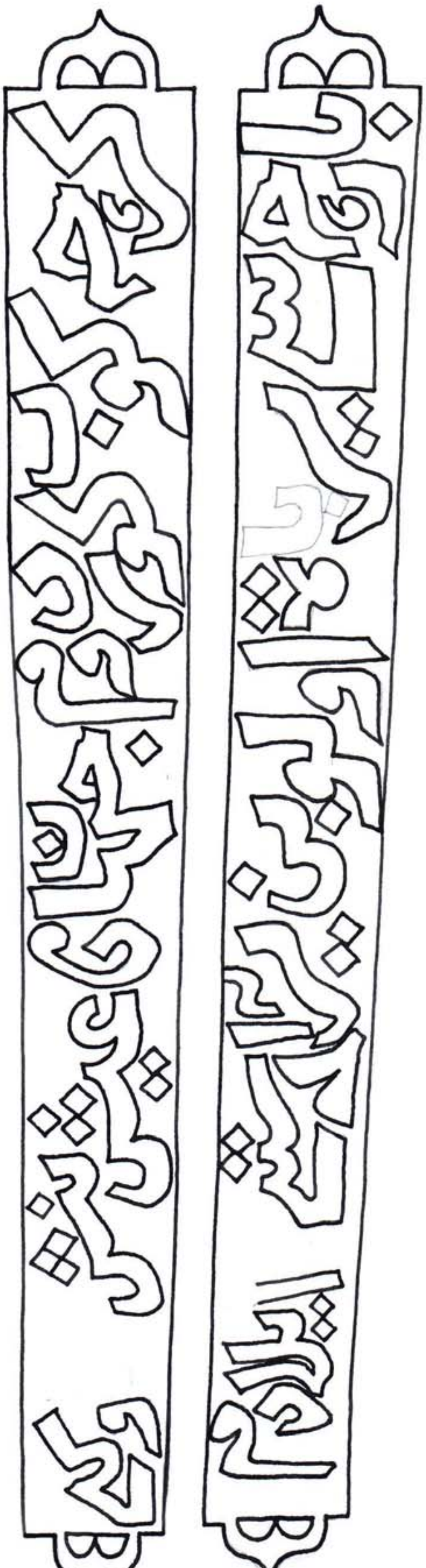

933=Б,Г

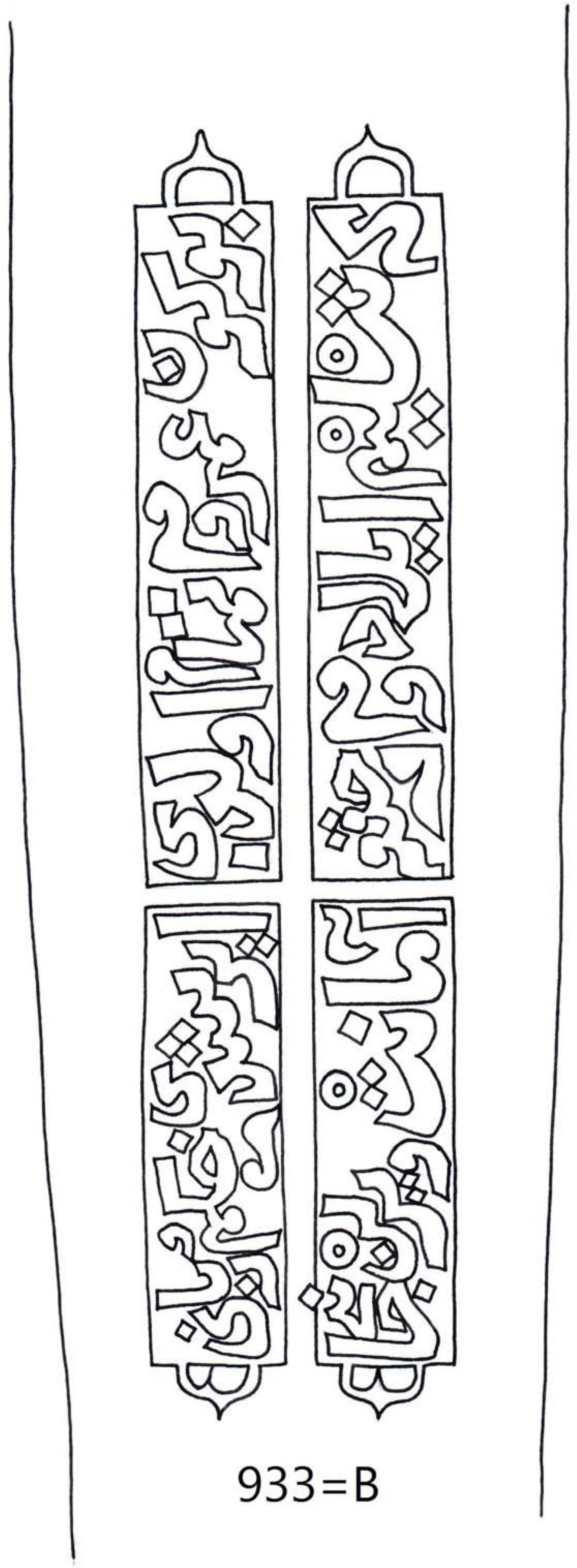

933=B

934

934

934=A

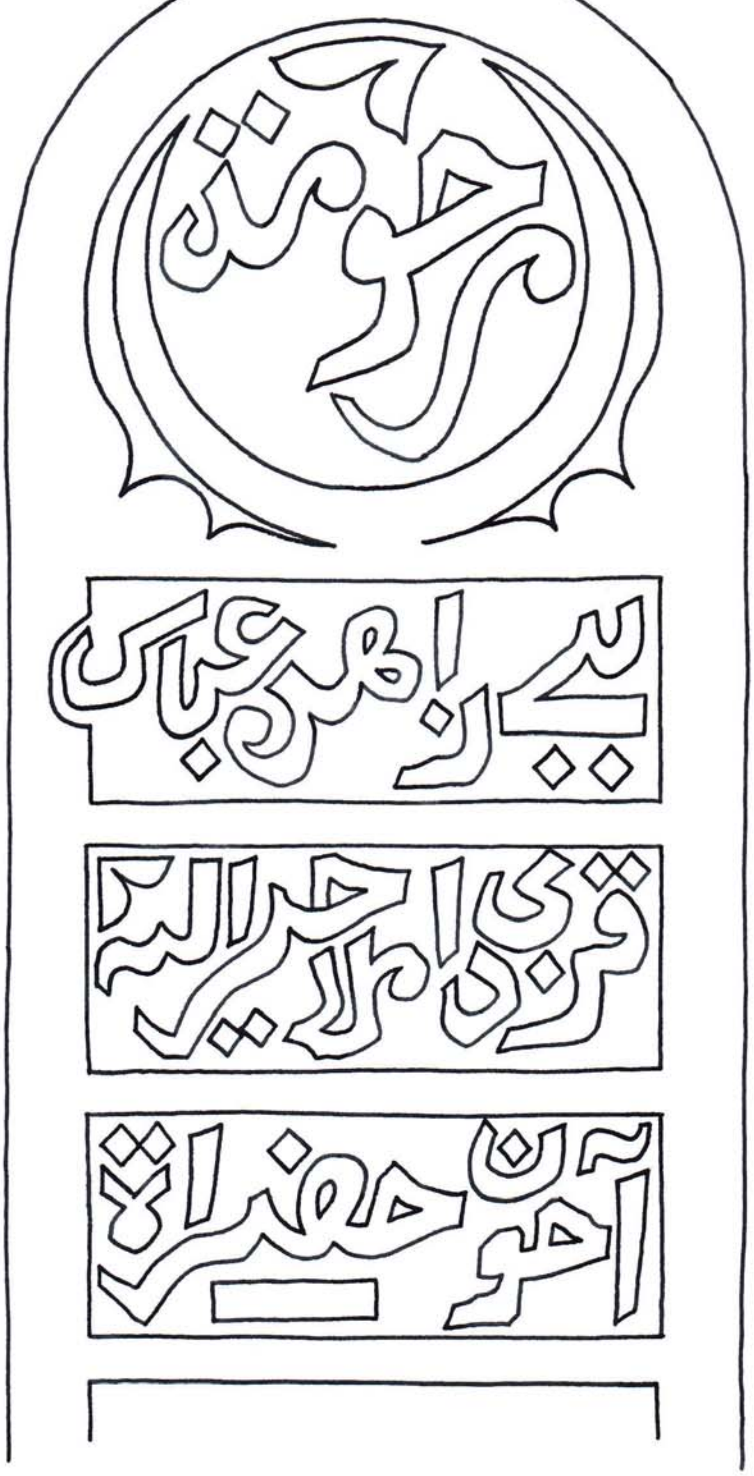

934=A=a

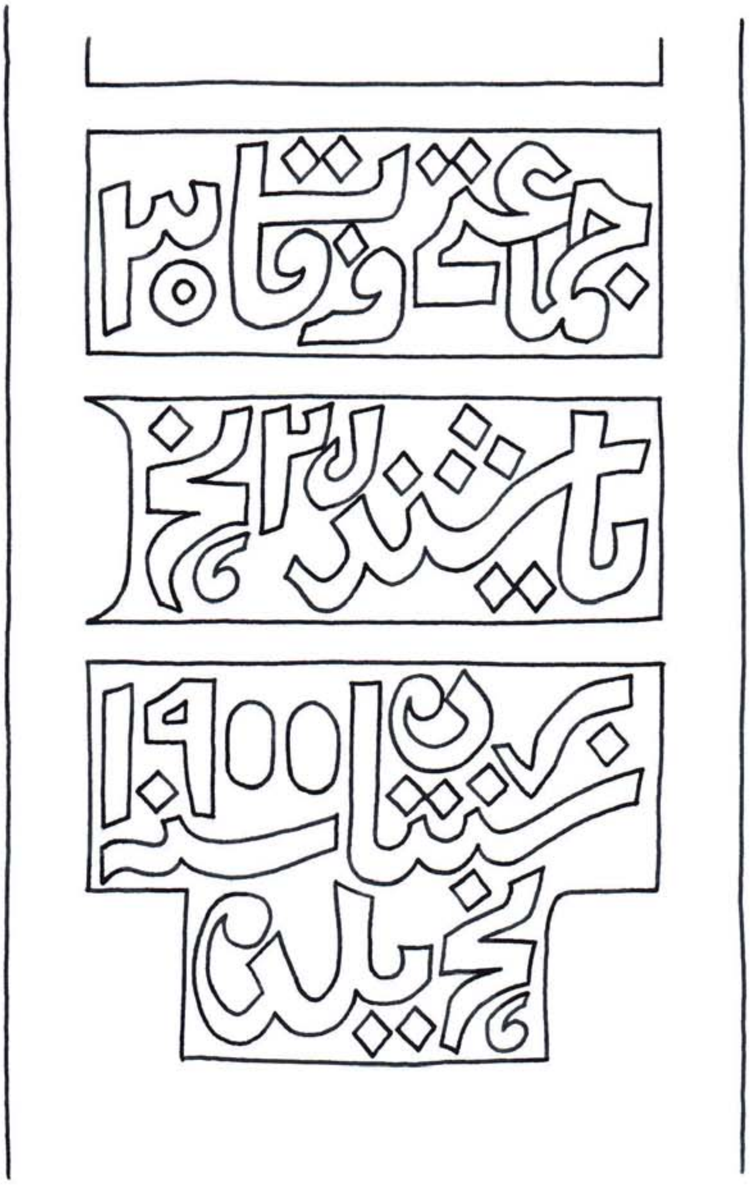

934=A=6

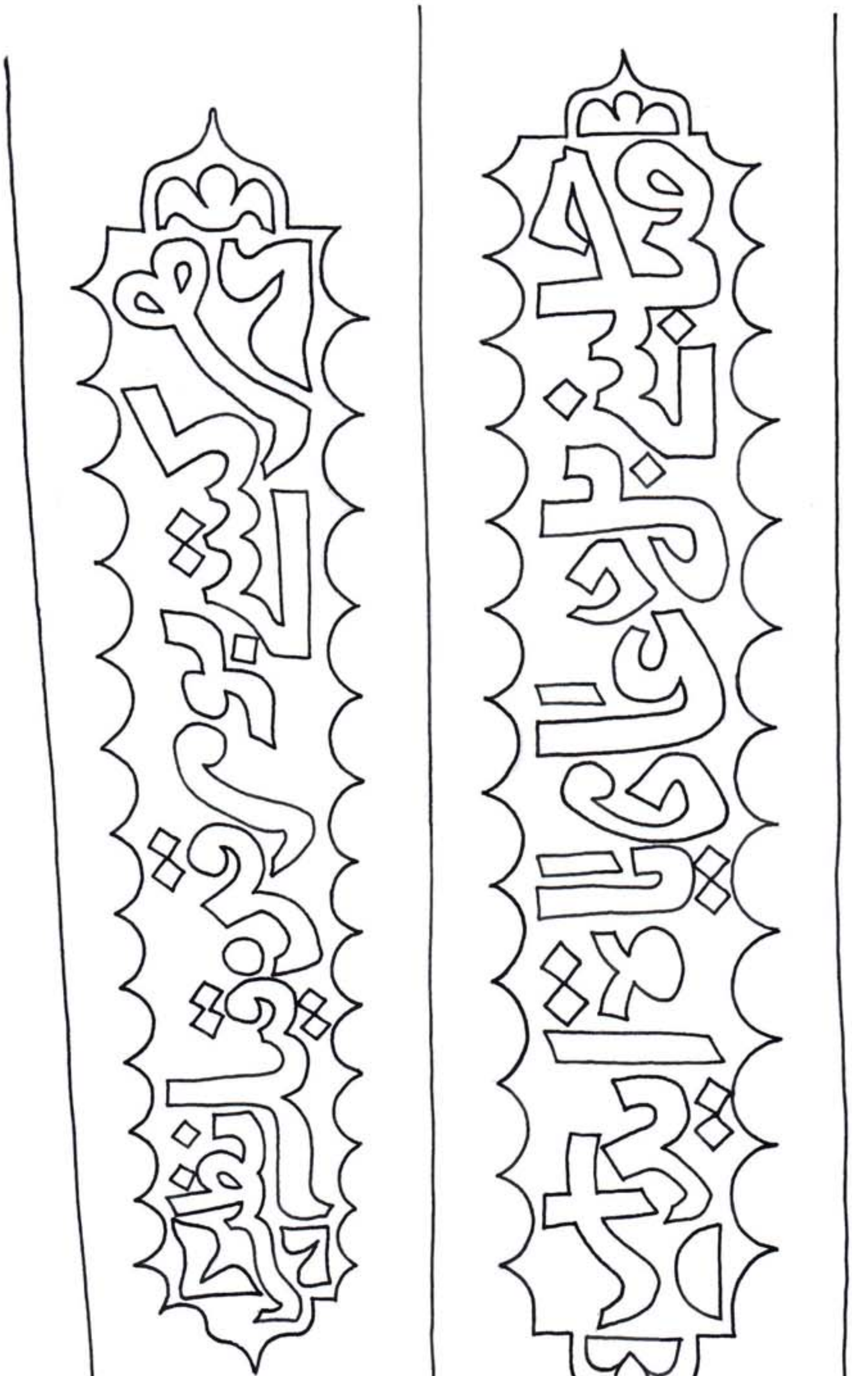

934=Б,Г

934=Б

934=B

934=Г

935

935

935

935

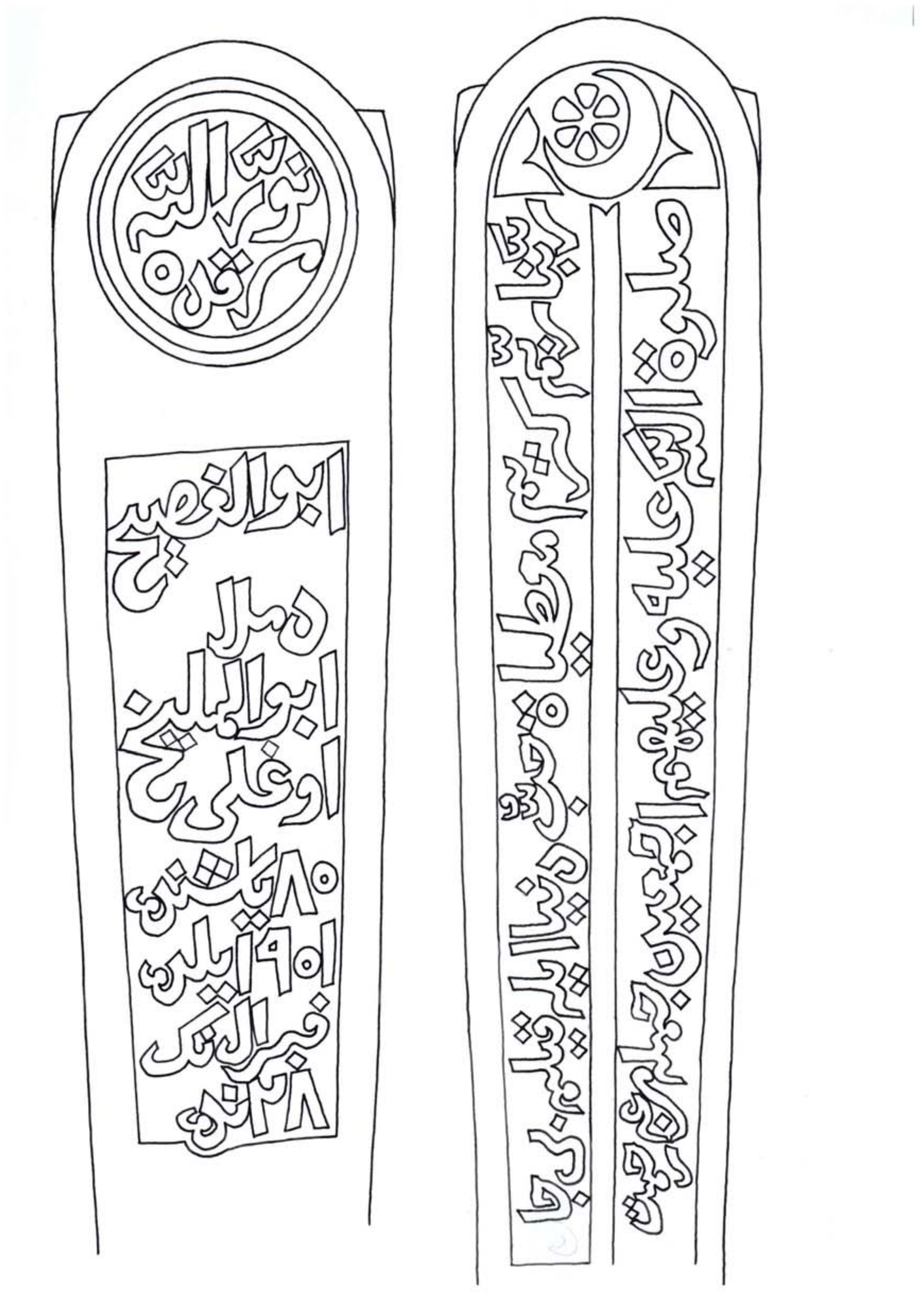

935=A,B

935=A

935=Б

935=Б

935=B

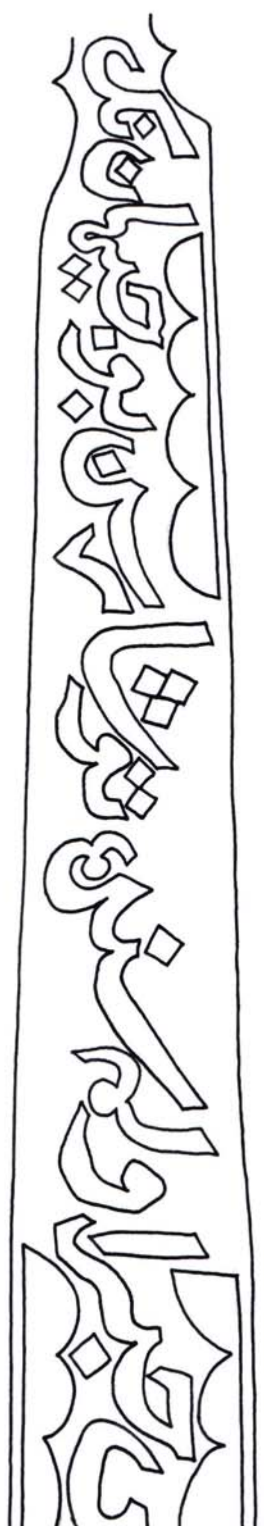

935=Г,Б

935=Г

936=A

936=A

937=A

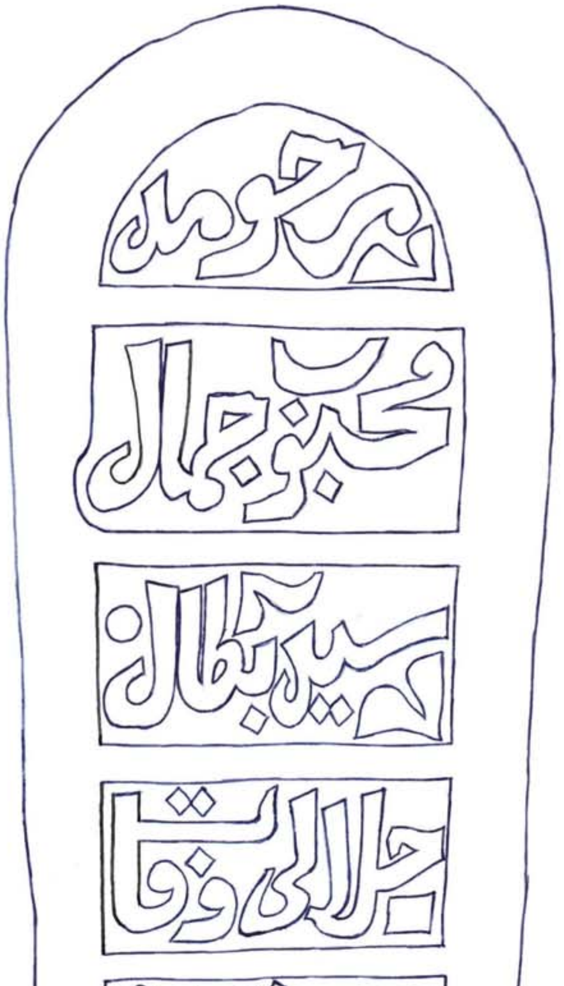

937=A

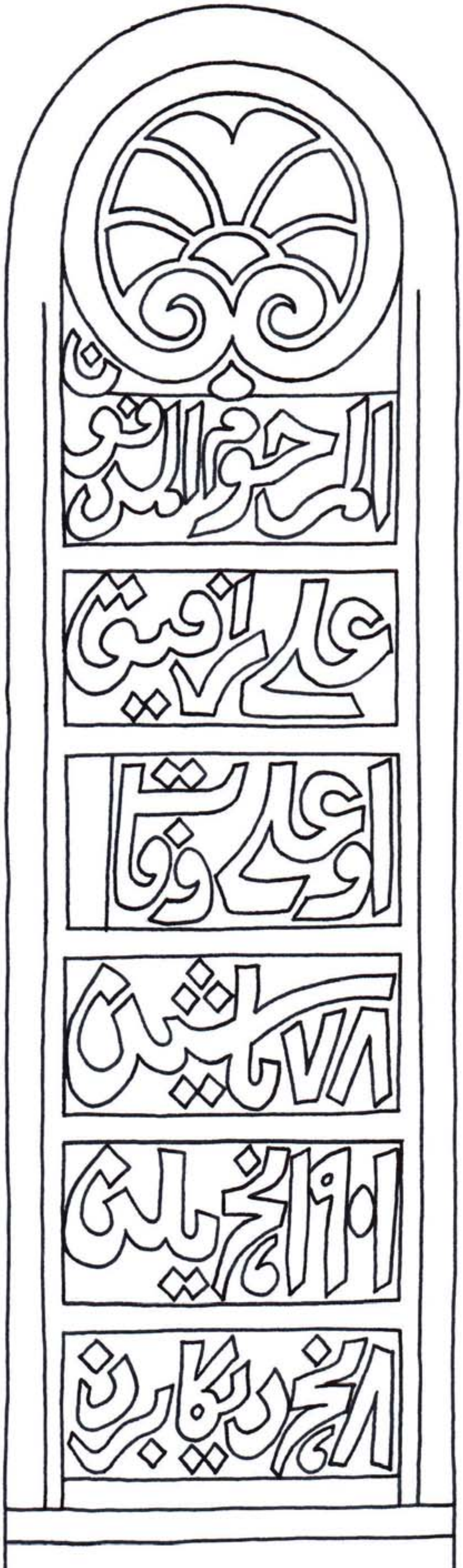

938=A

938=A

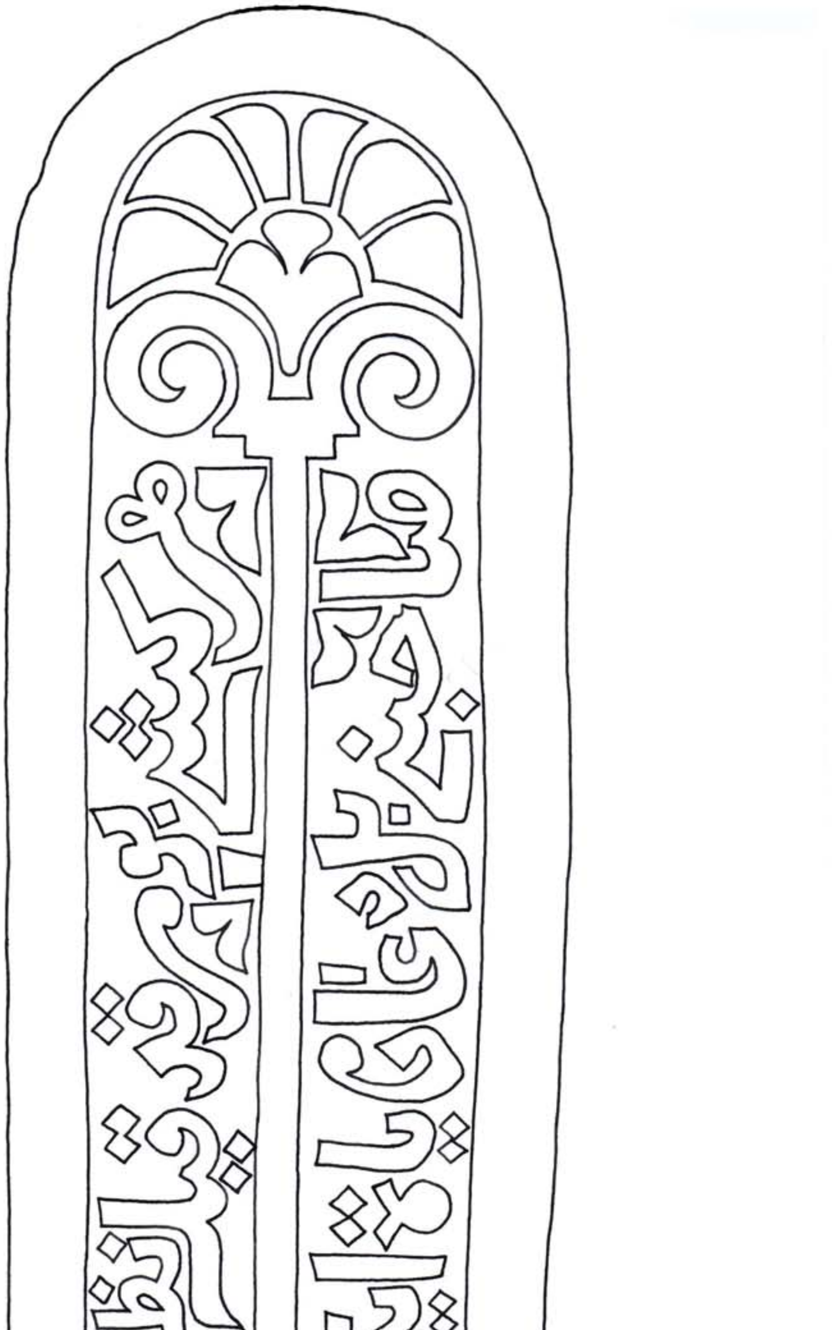

938=B

938=B

939

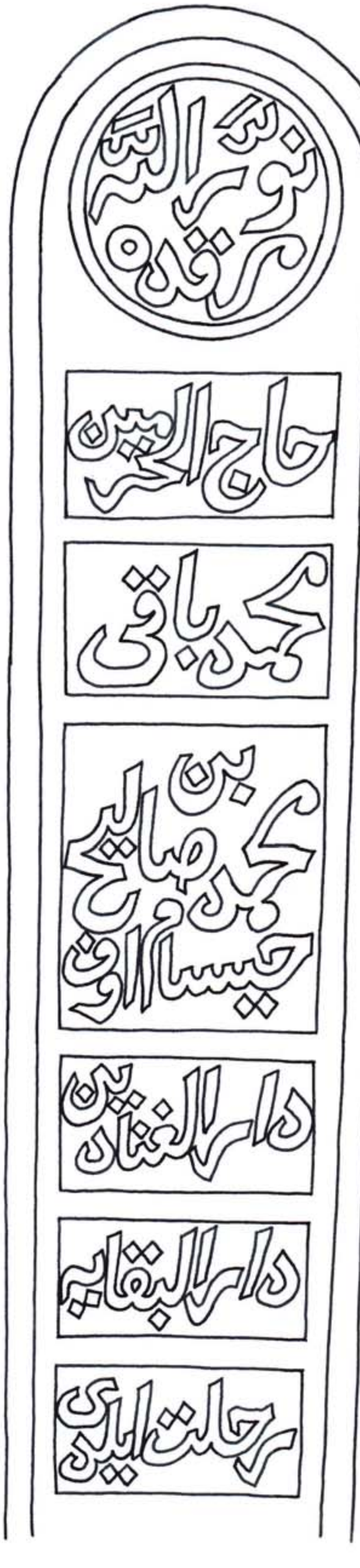

939=A

939=A

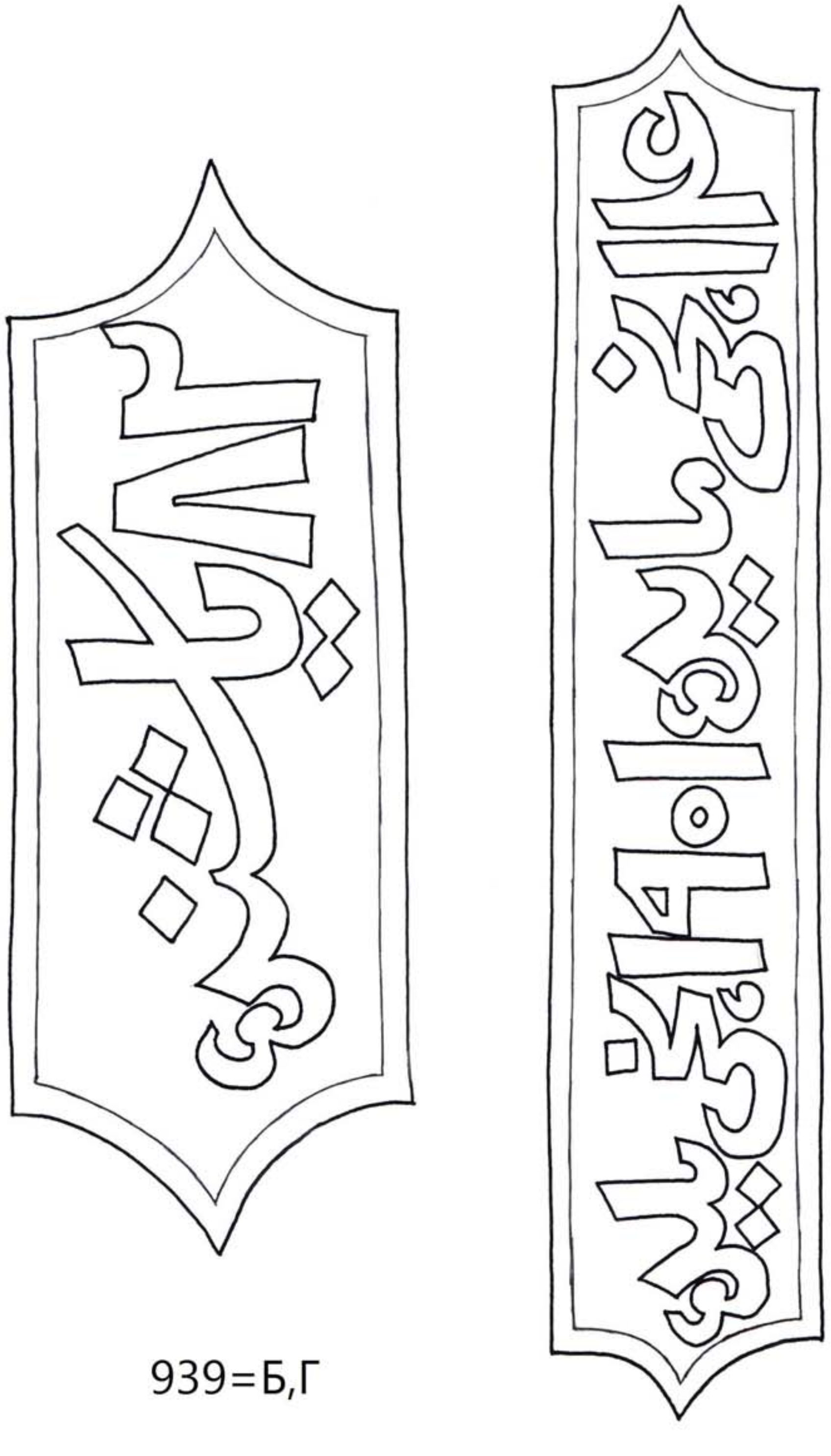

939=Б,Г

939=Б

939=Г

940

940

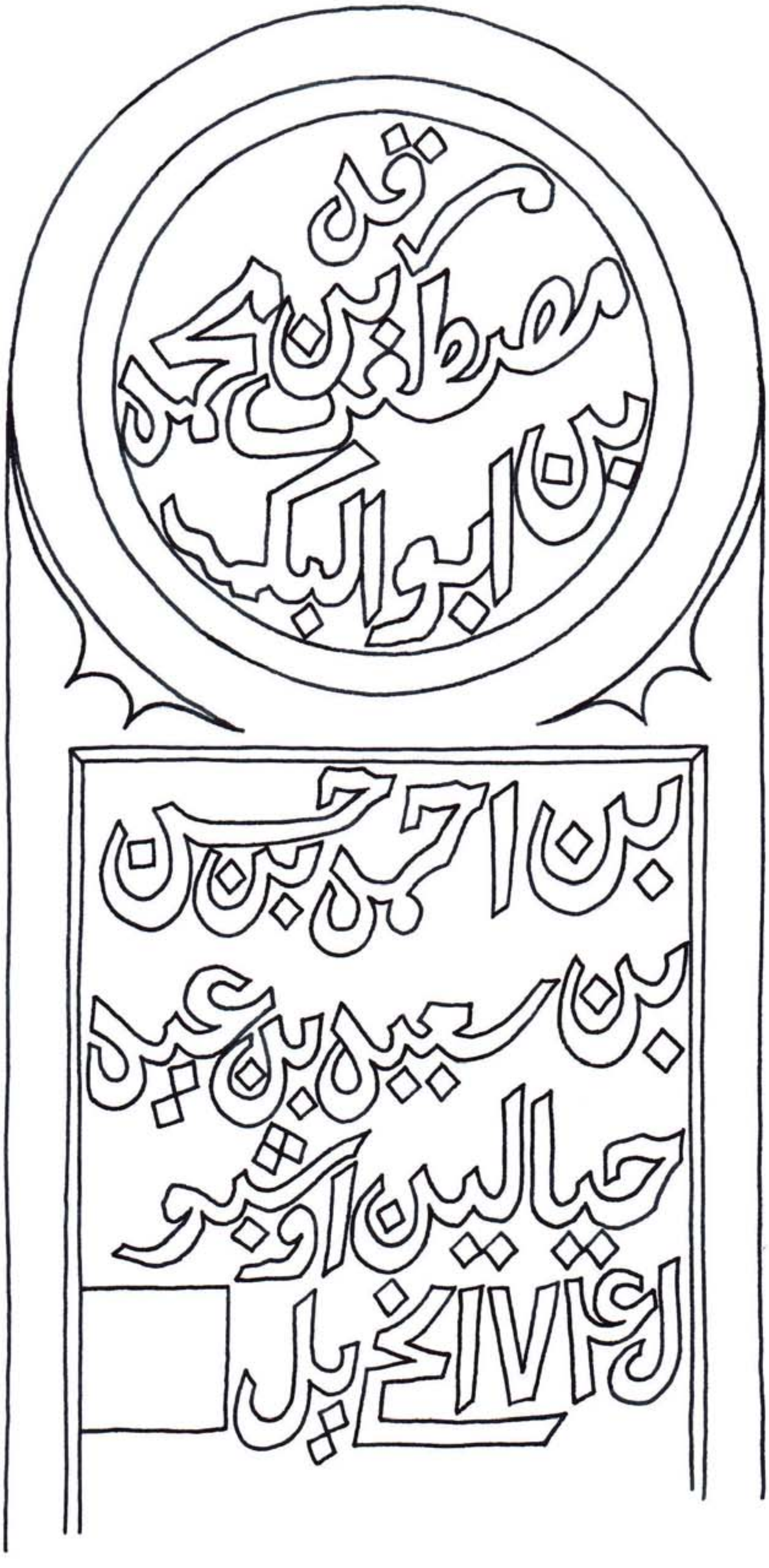

940=A=a

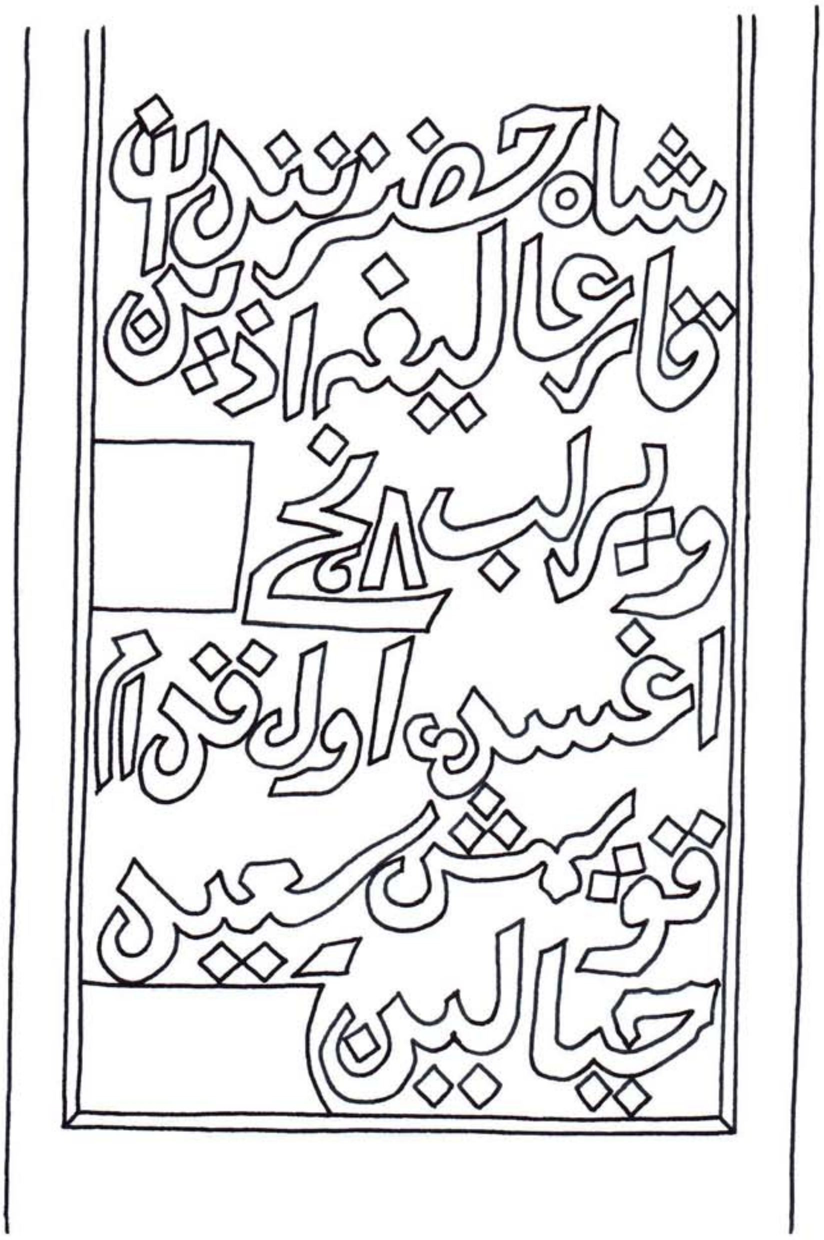

940=A=6

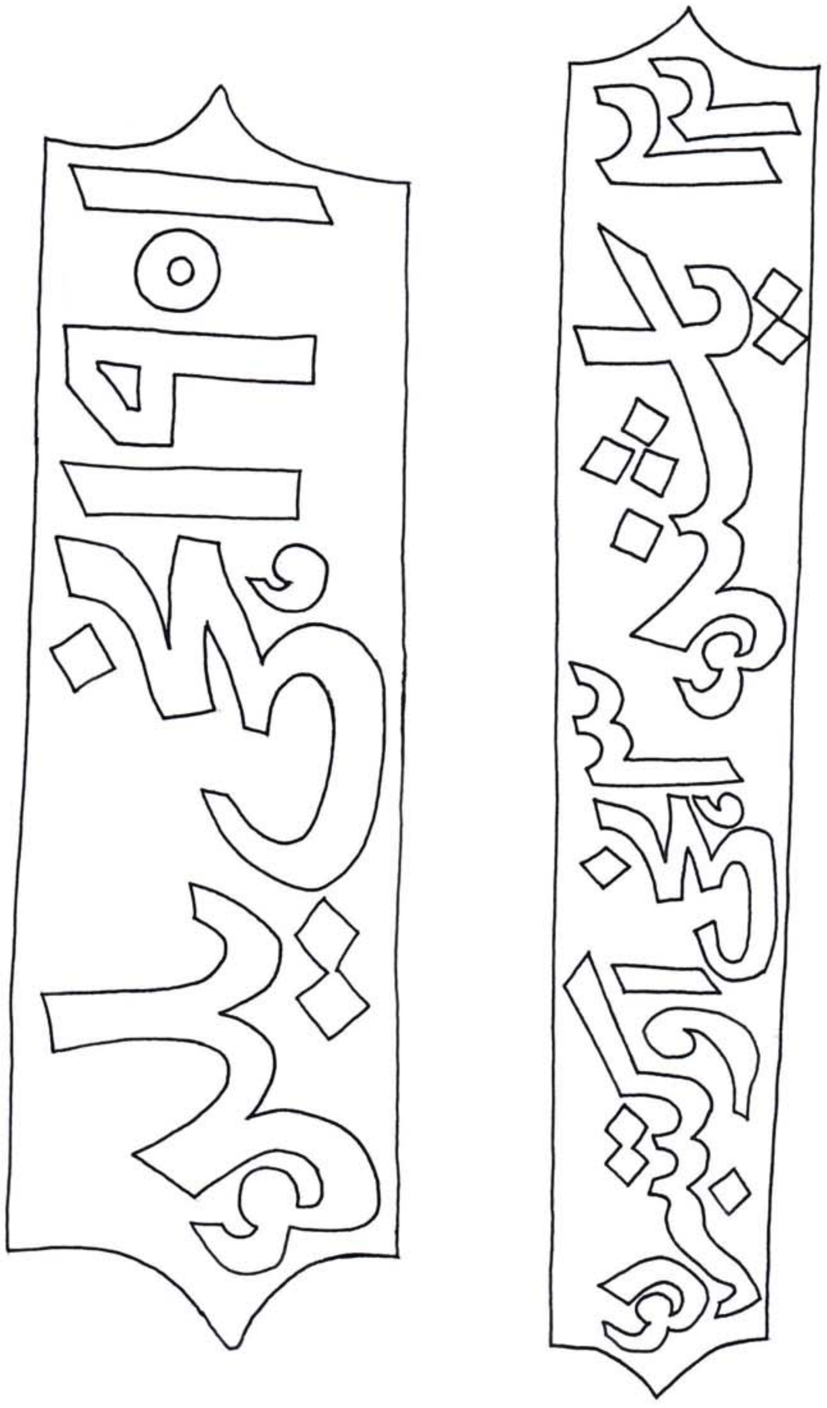

940=Б,Г

940=Б

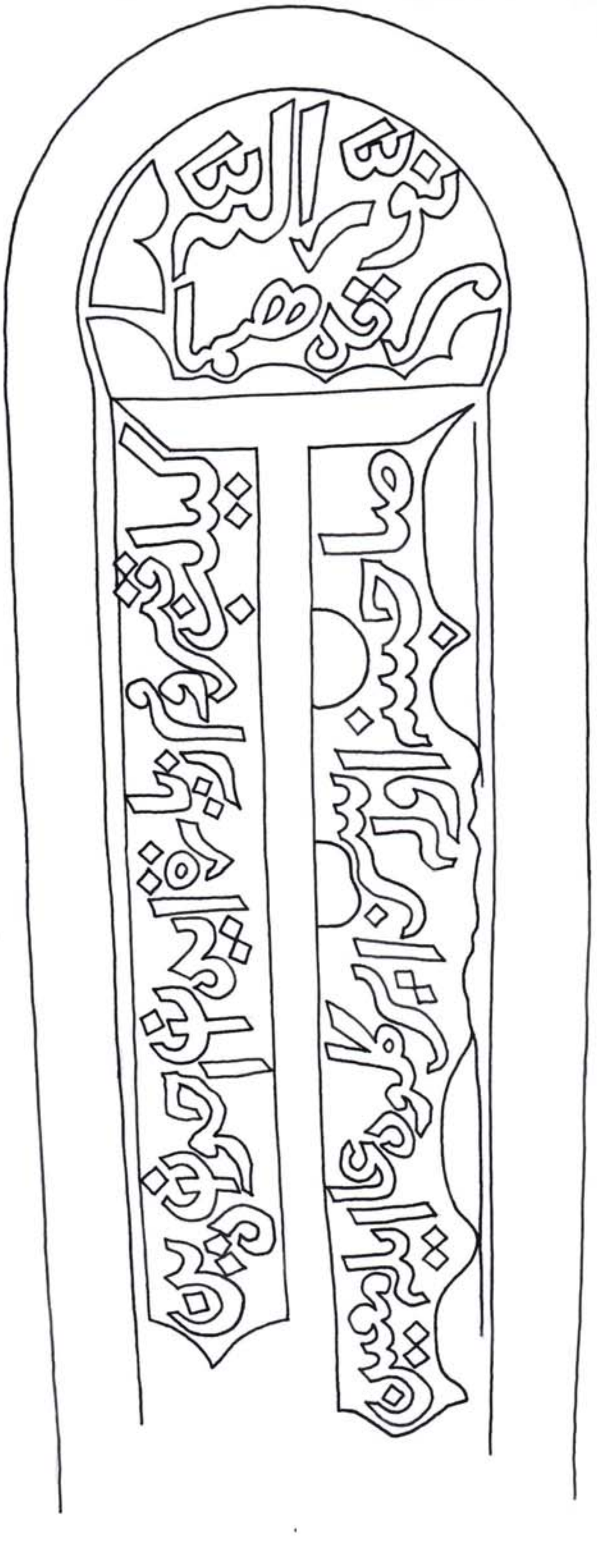

940=B

940=B

940=Г

941

941=A

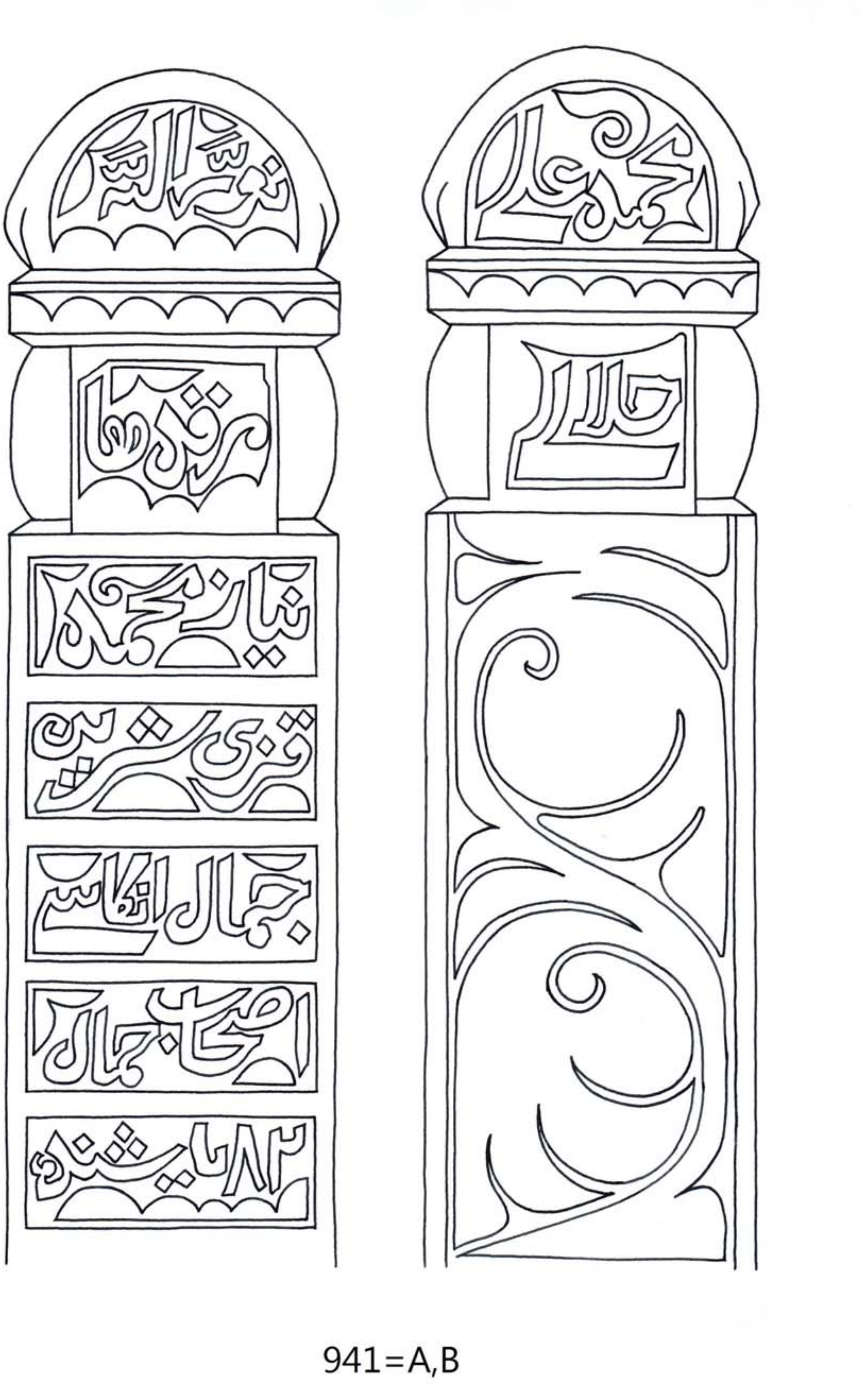

941=A,B

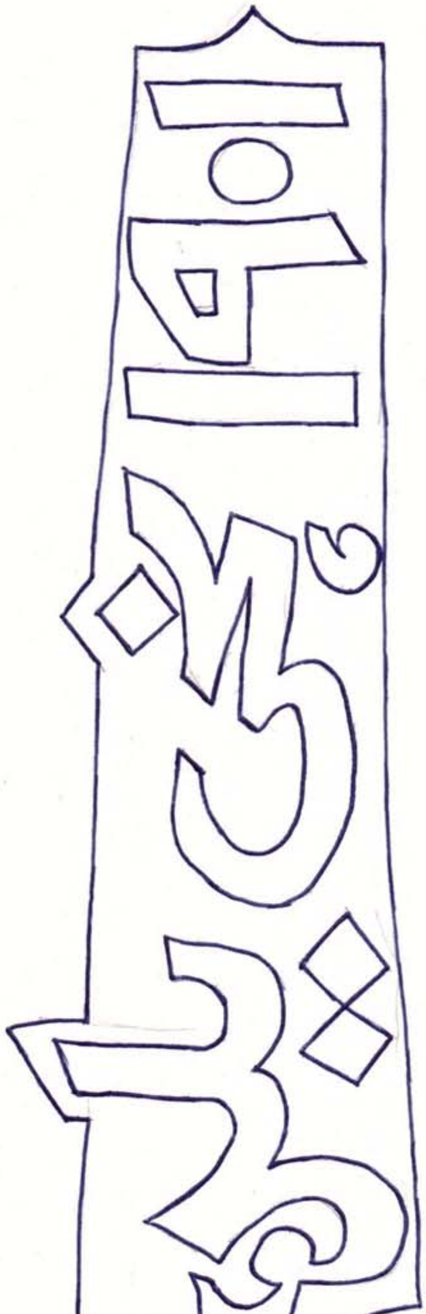

941=Б

941=Б

942

942=Г

942=A

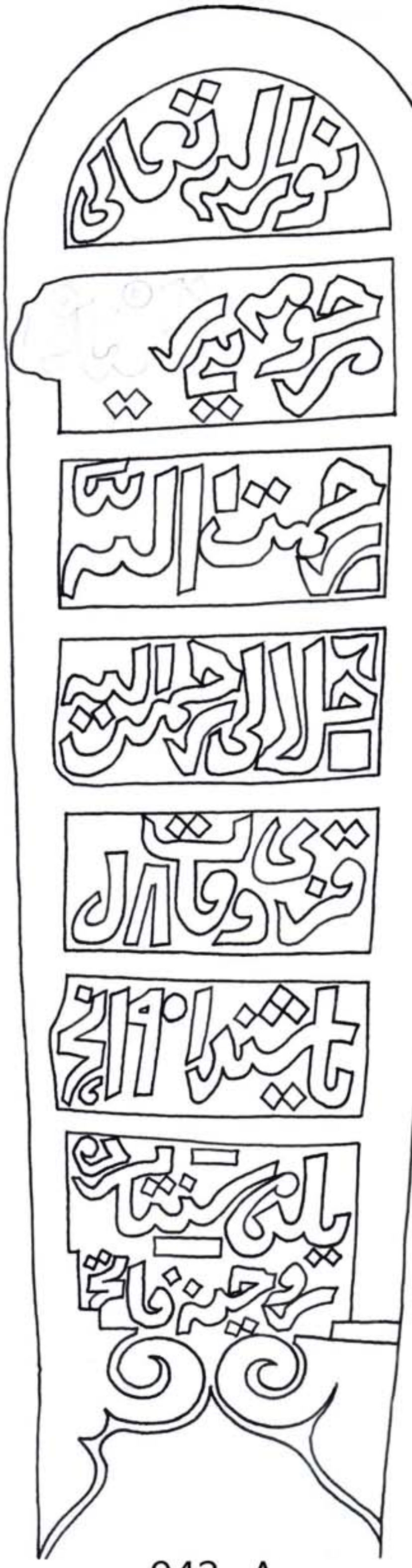

942=A

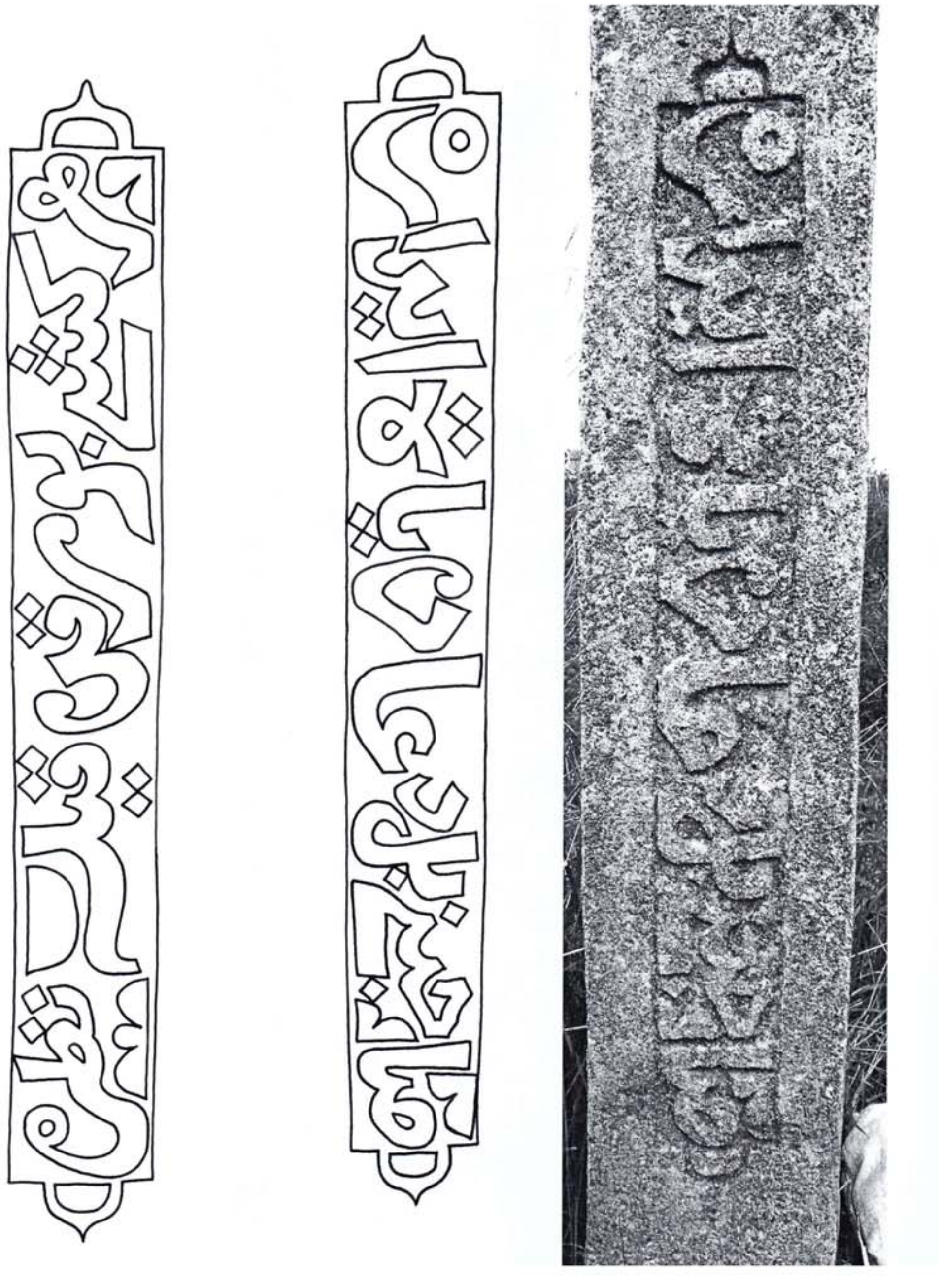

942=Г,Б

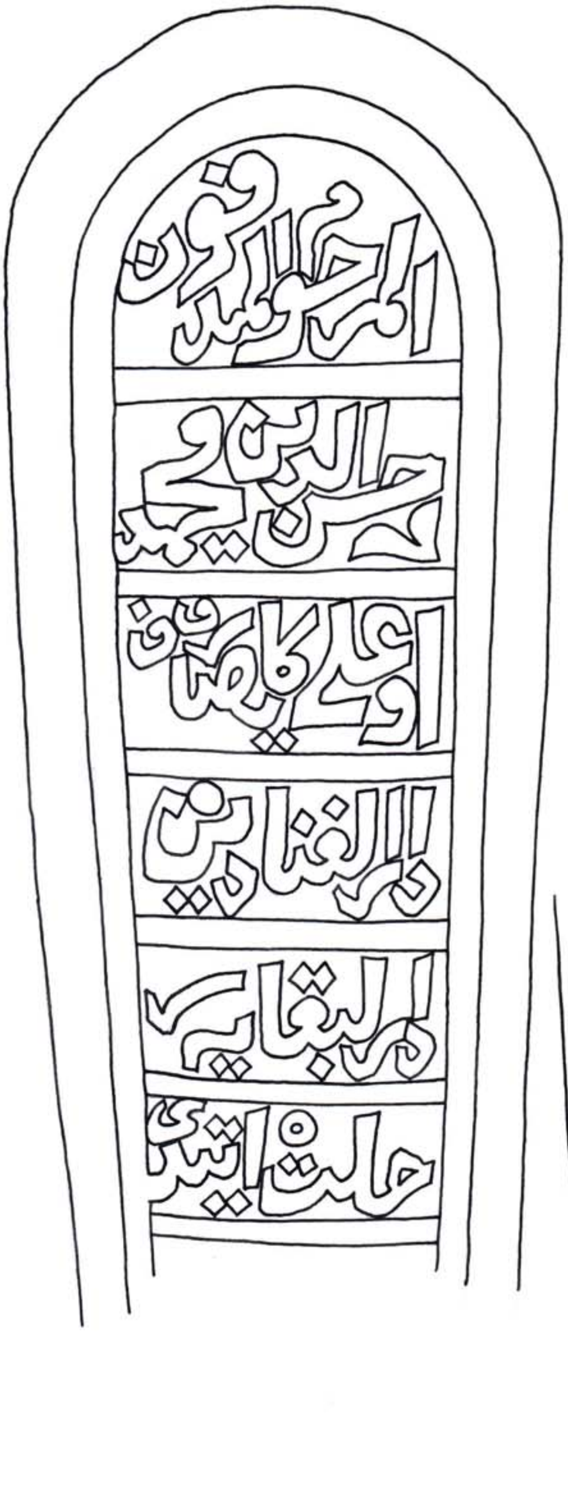

946=A

947=А=б

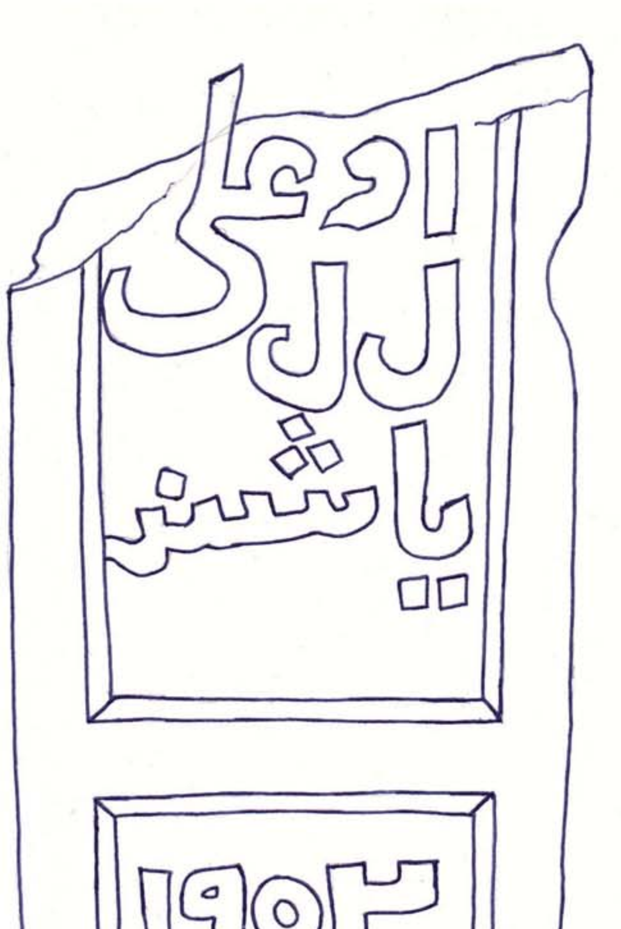

947=A=б

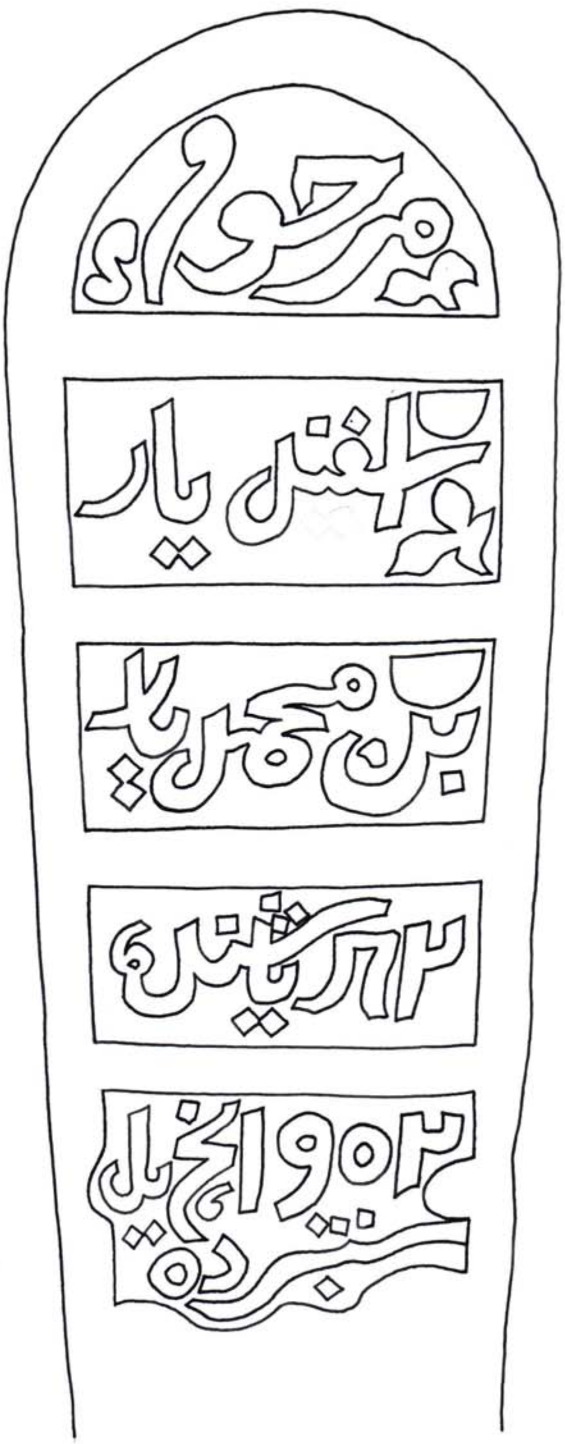

948=A

948=A

949

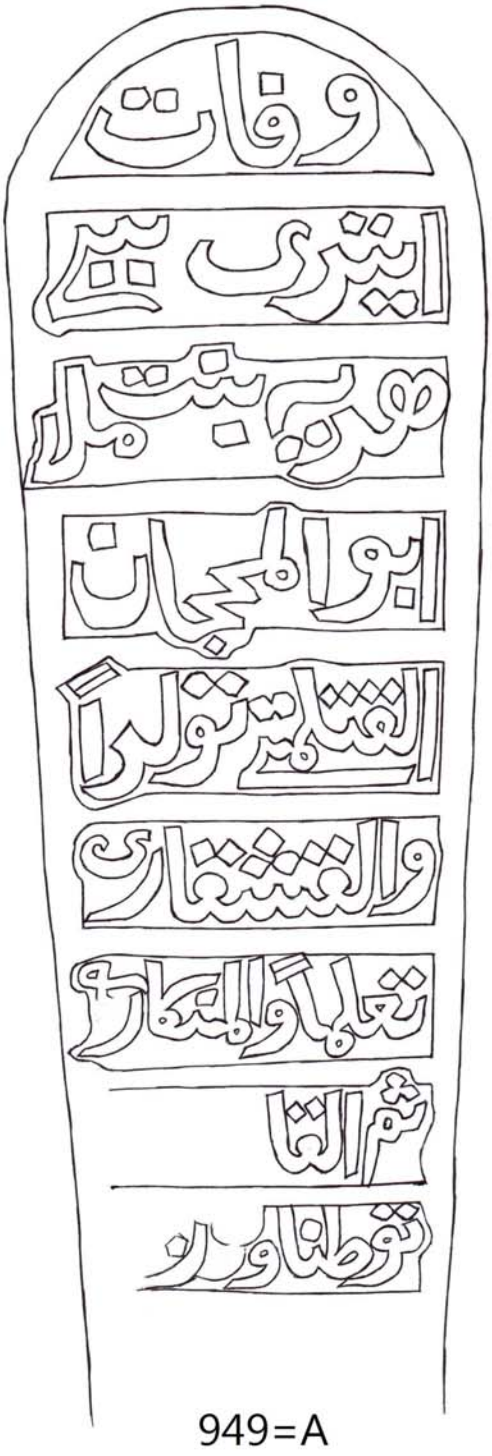

949=A

949=A

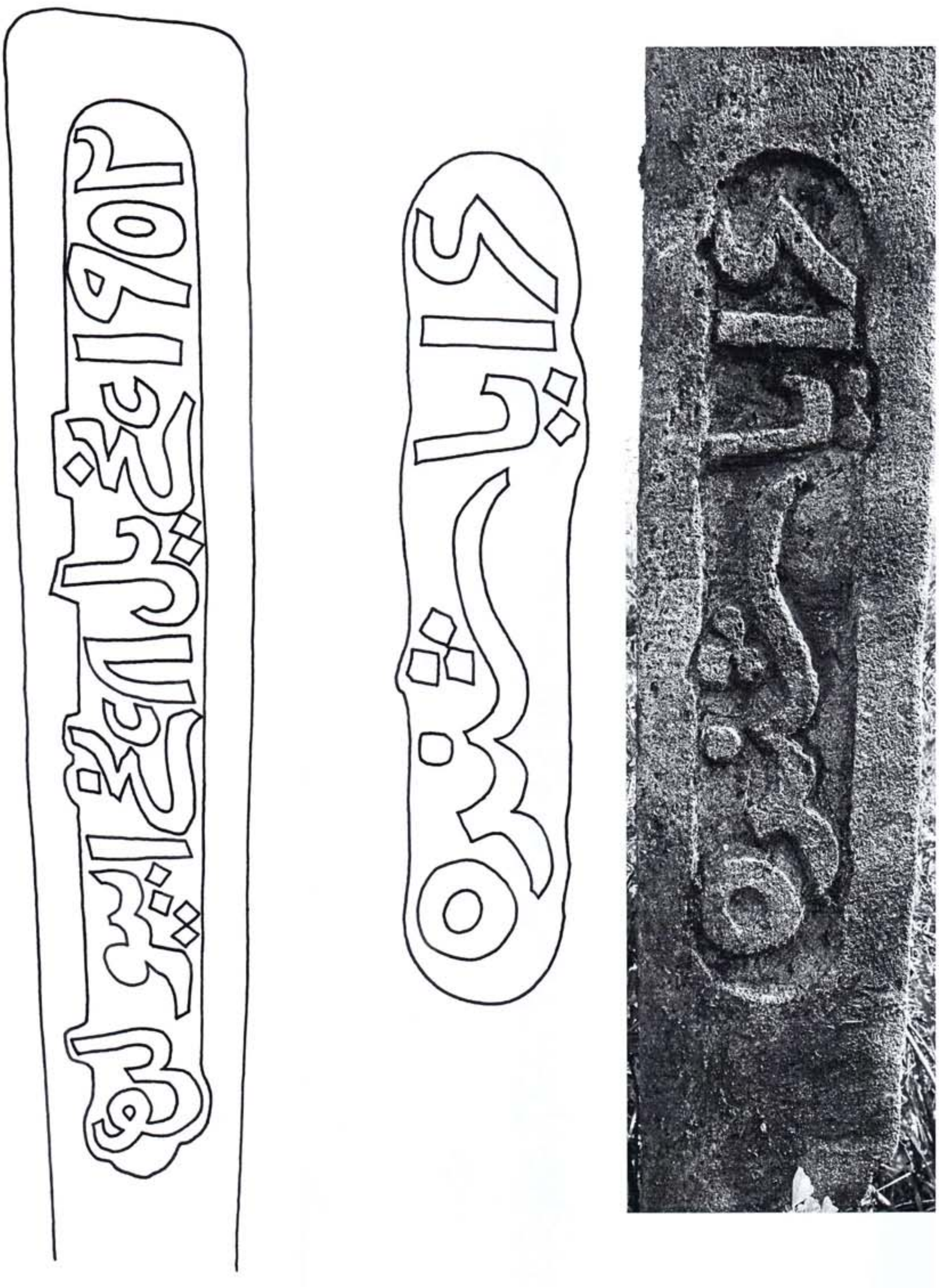

949=Б,Г

949=Б

949=Г

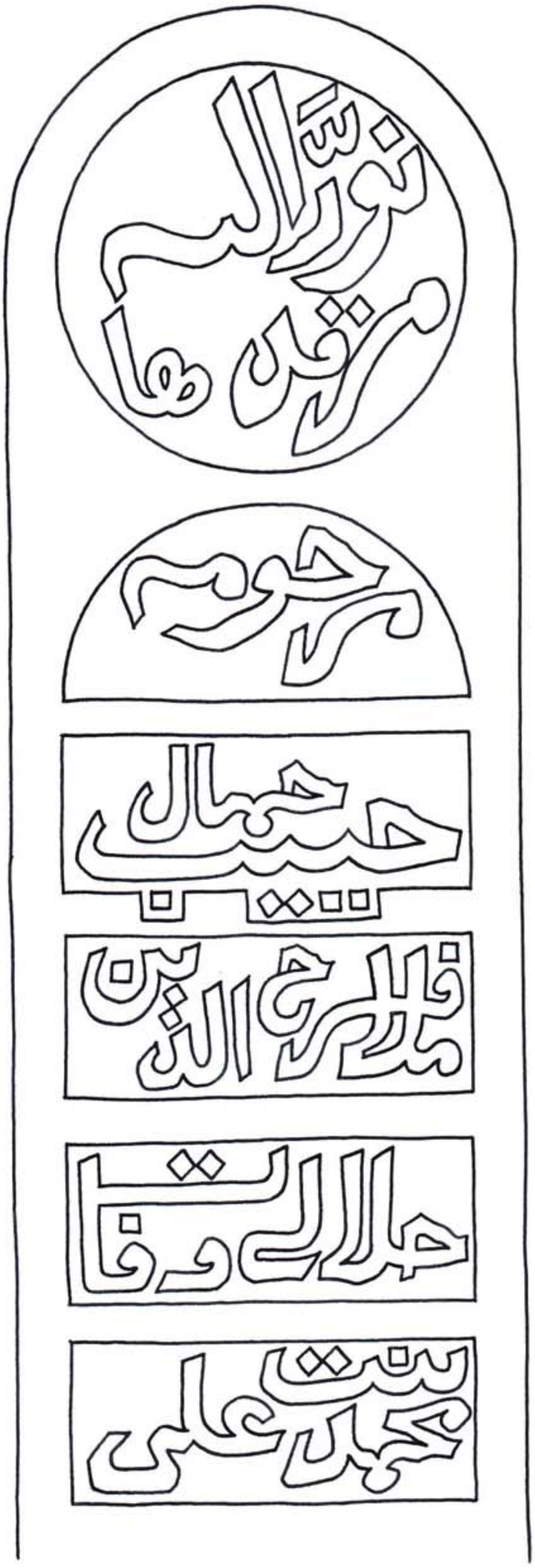

950=A

952

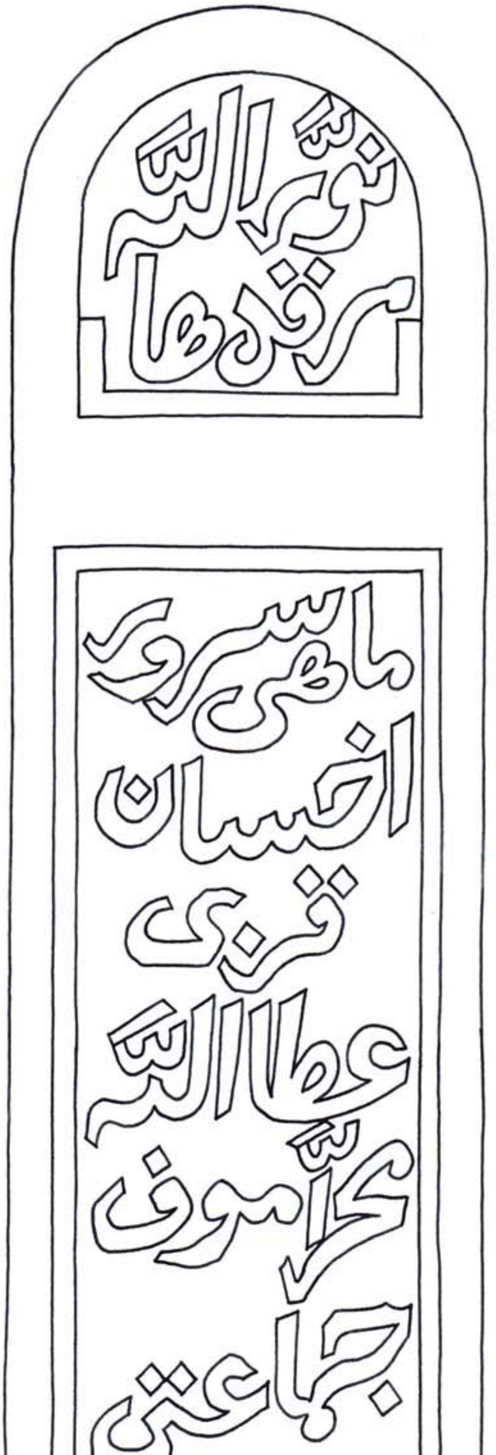

952=A

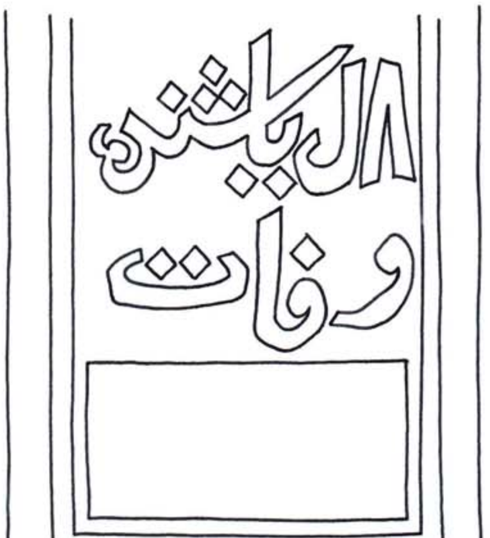

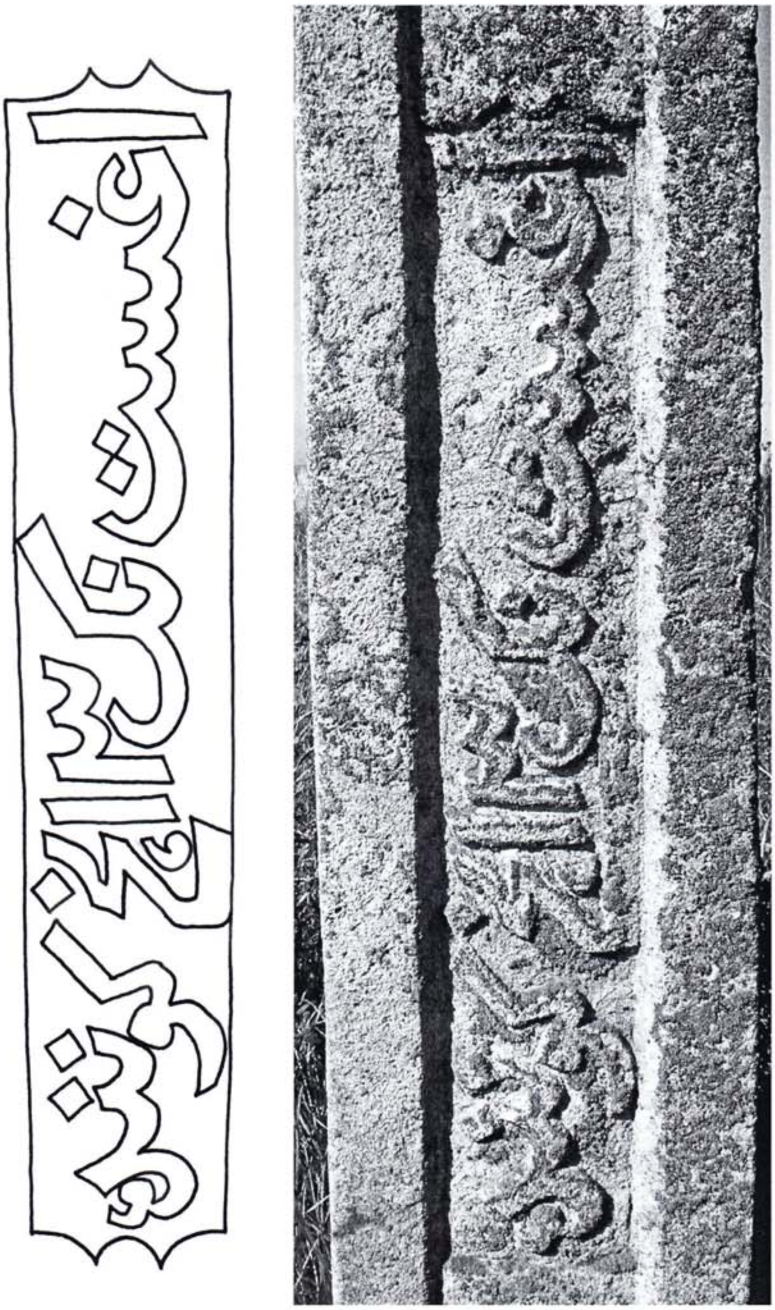

952=Г

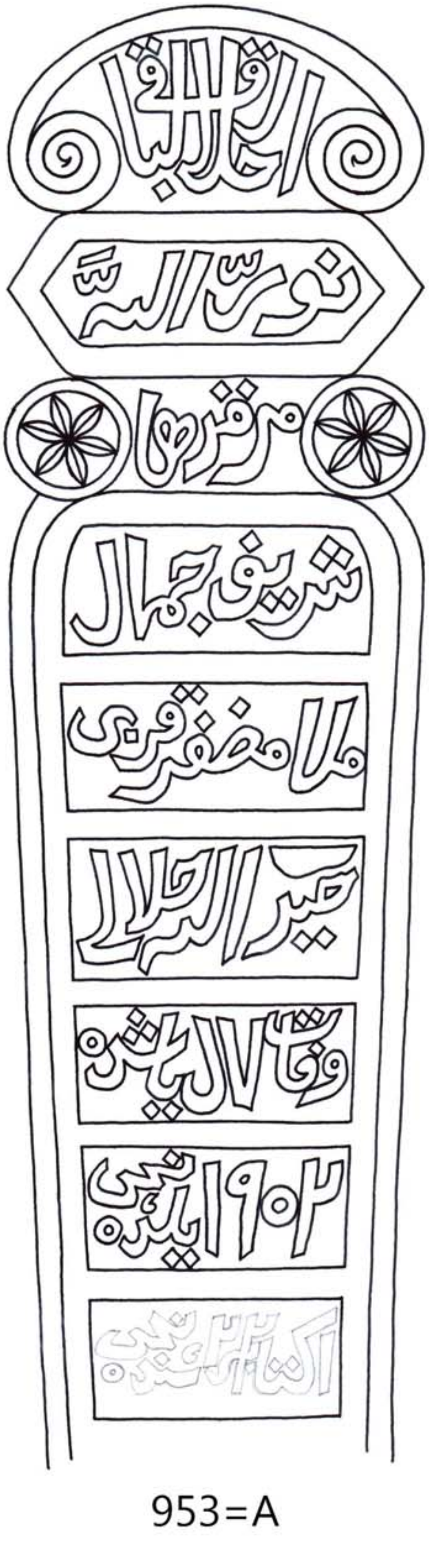
الحمد للباقی
نور اللہ
مرقدها
شریف جمال
ملا مظفر قوی
حیدر اللہ الحلالے
وفات ۱۷ ماه شهر
۱۹۰۲ اپریل عیسوی

953=A

953=A

954

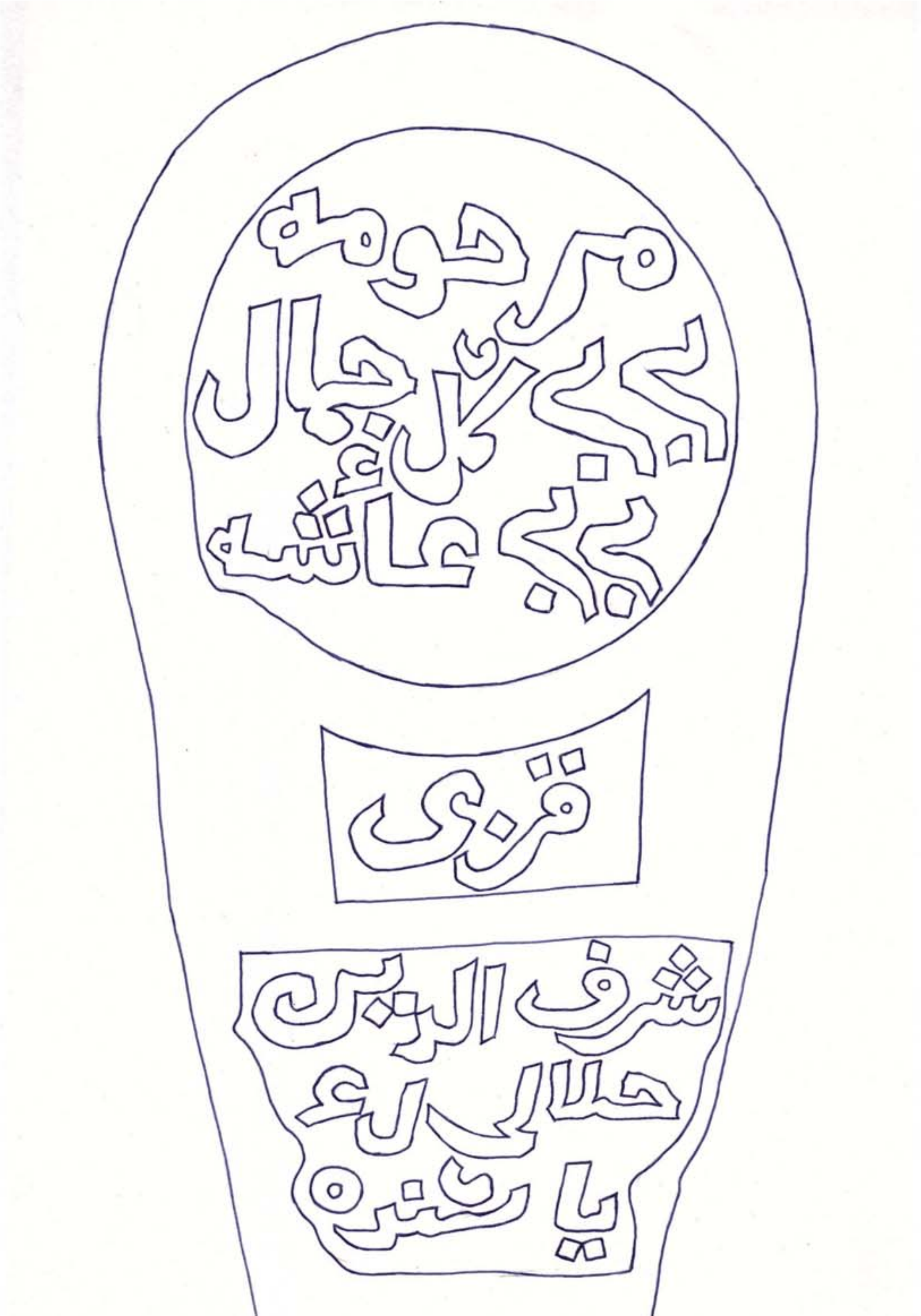

954=A

954=A

958=A

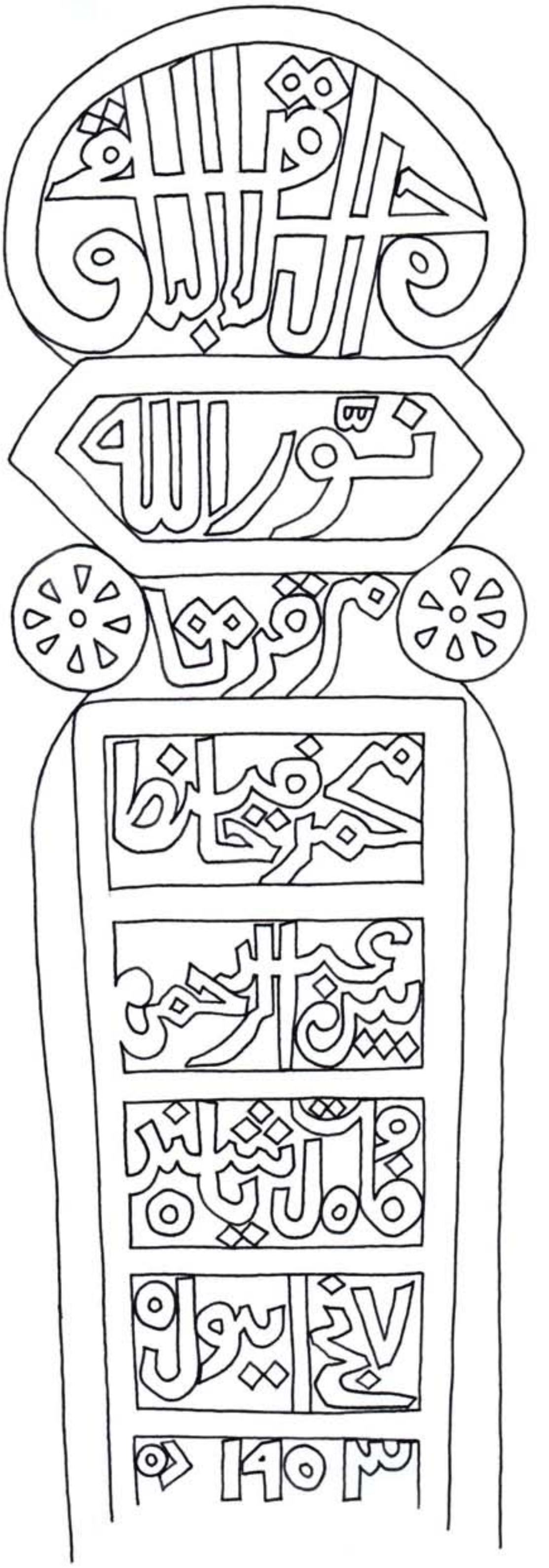

958=A

959

959

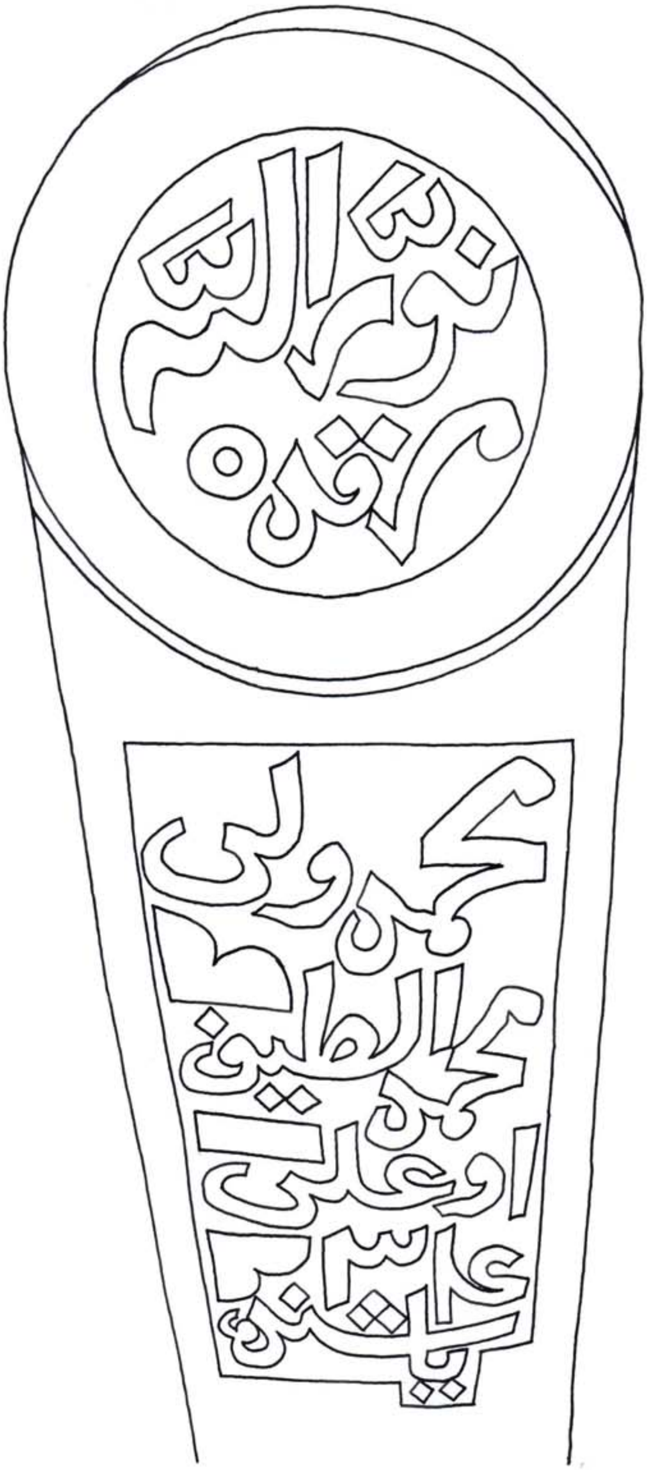

959=A

959=A

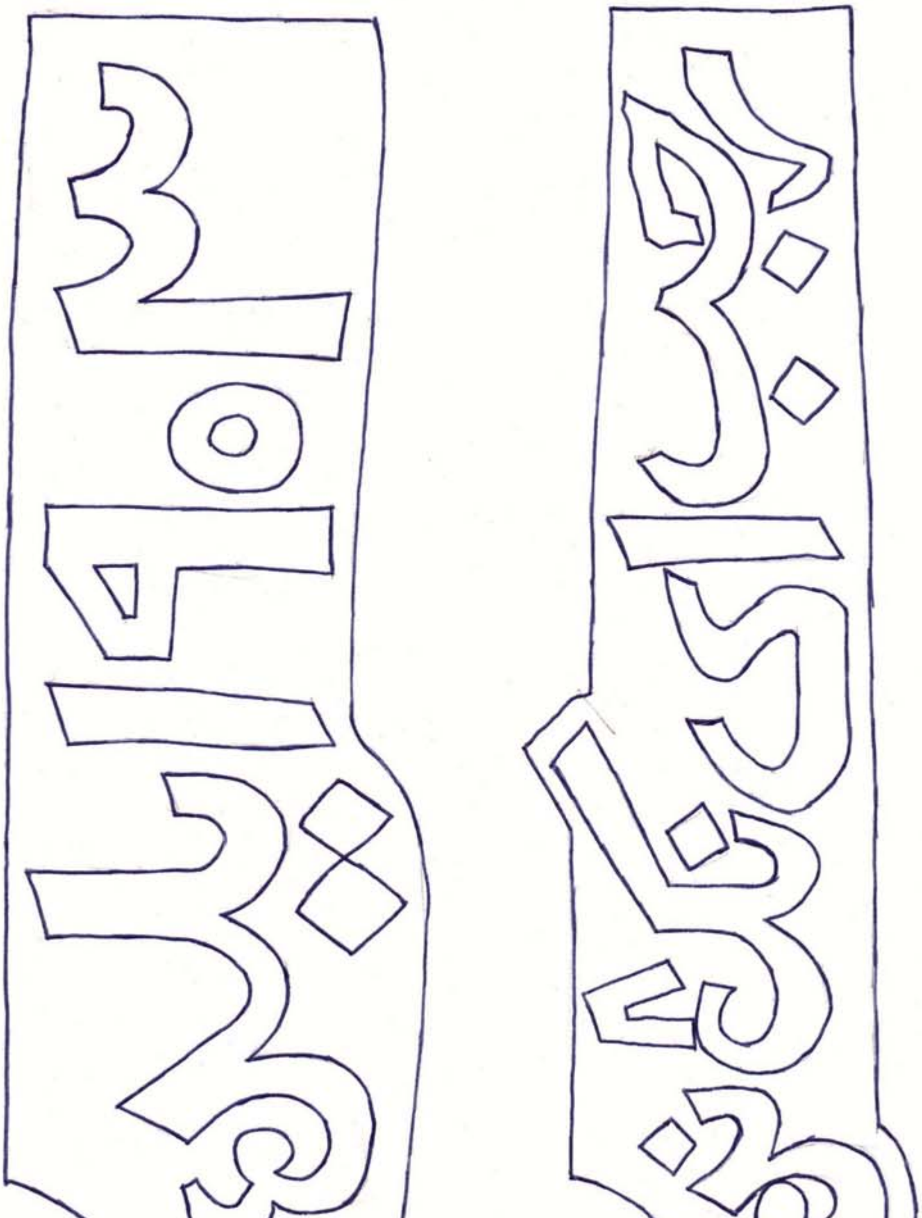

959=Б,Г

959=Б

959=Г

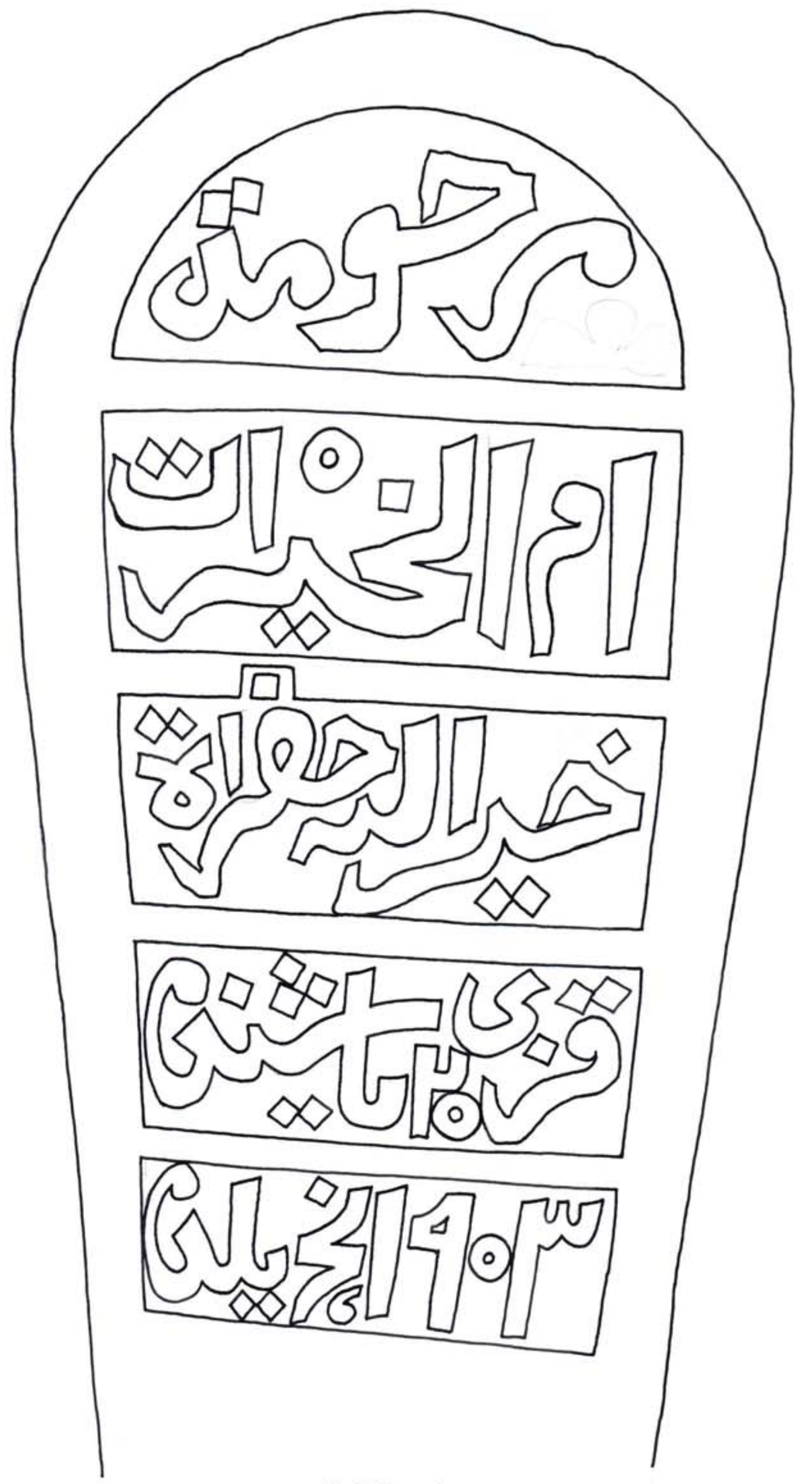

960=A

960=A

961=A

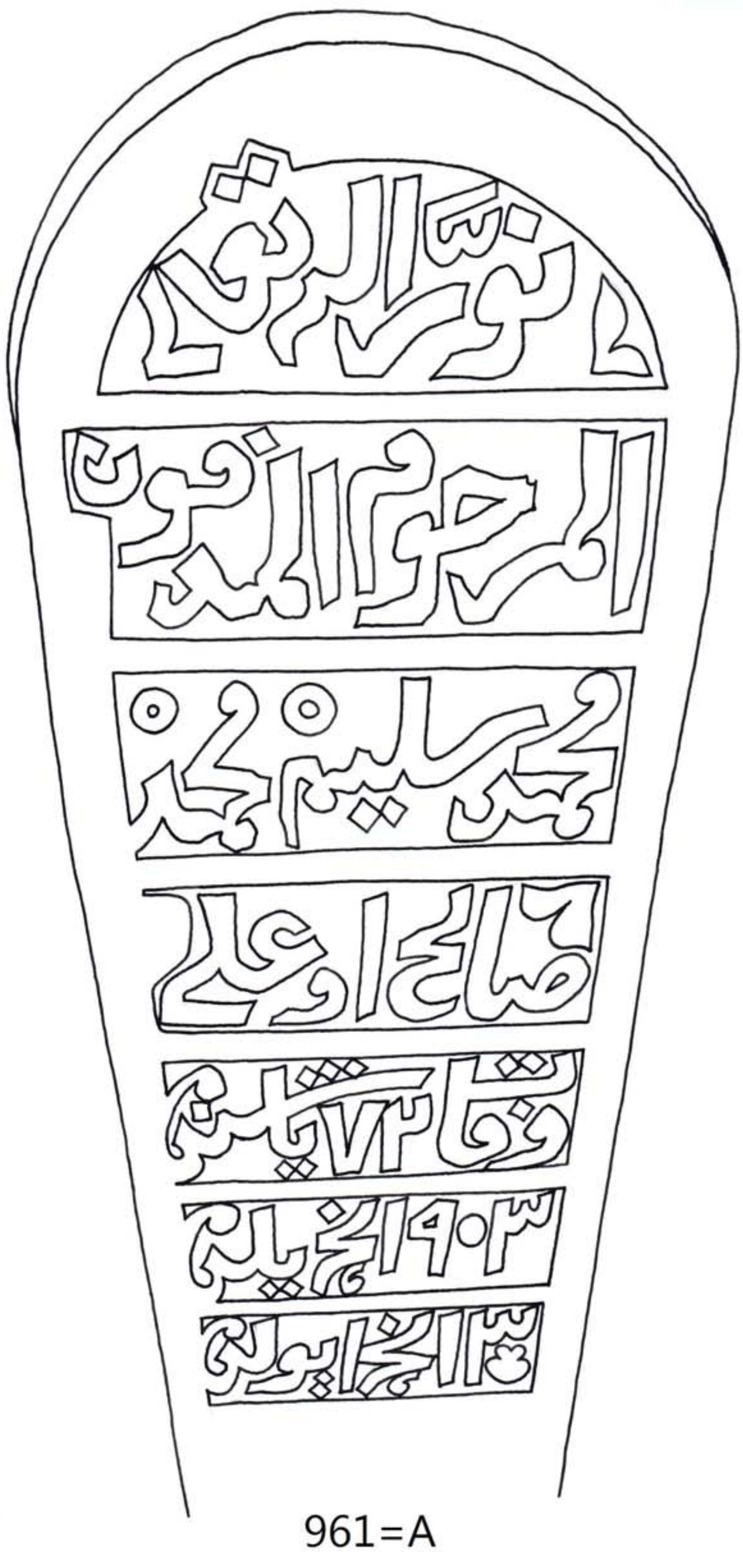

961=A

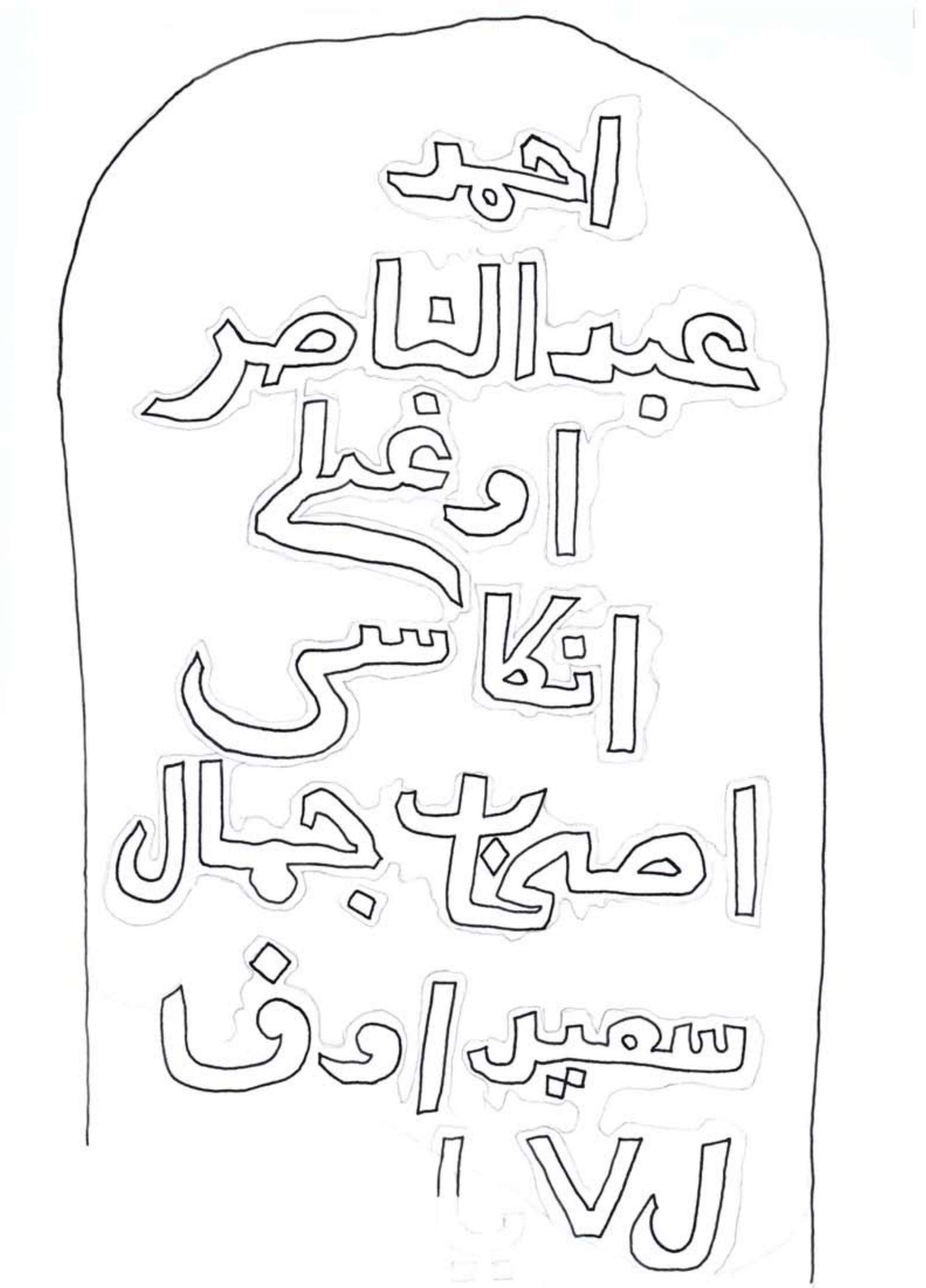

962=A=a

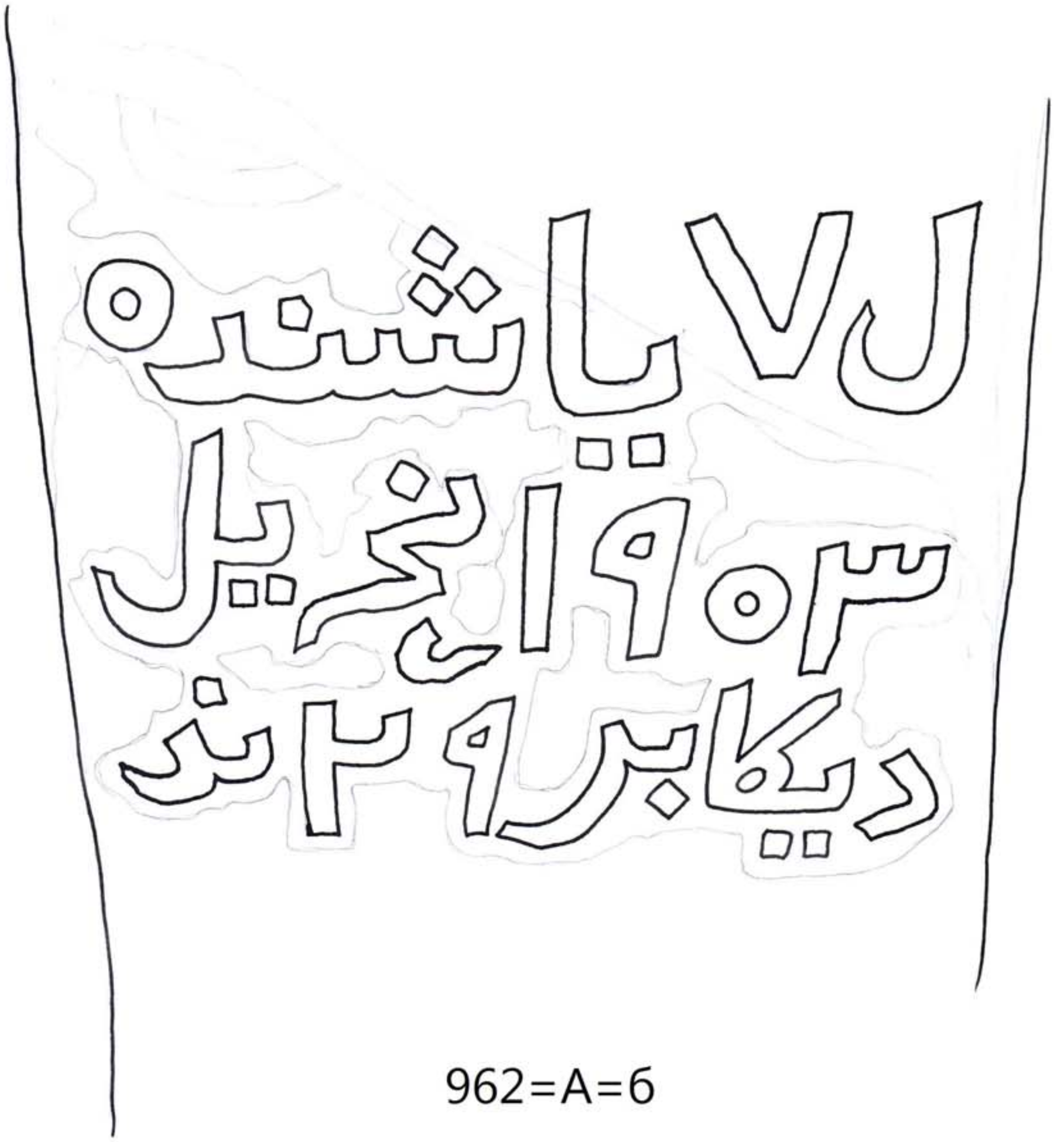

962=A=6

962=A=a

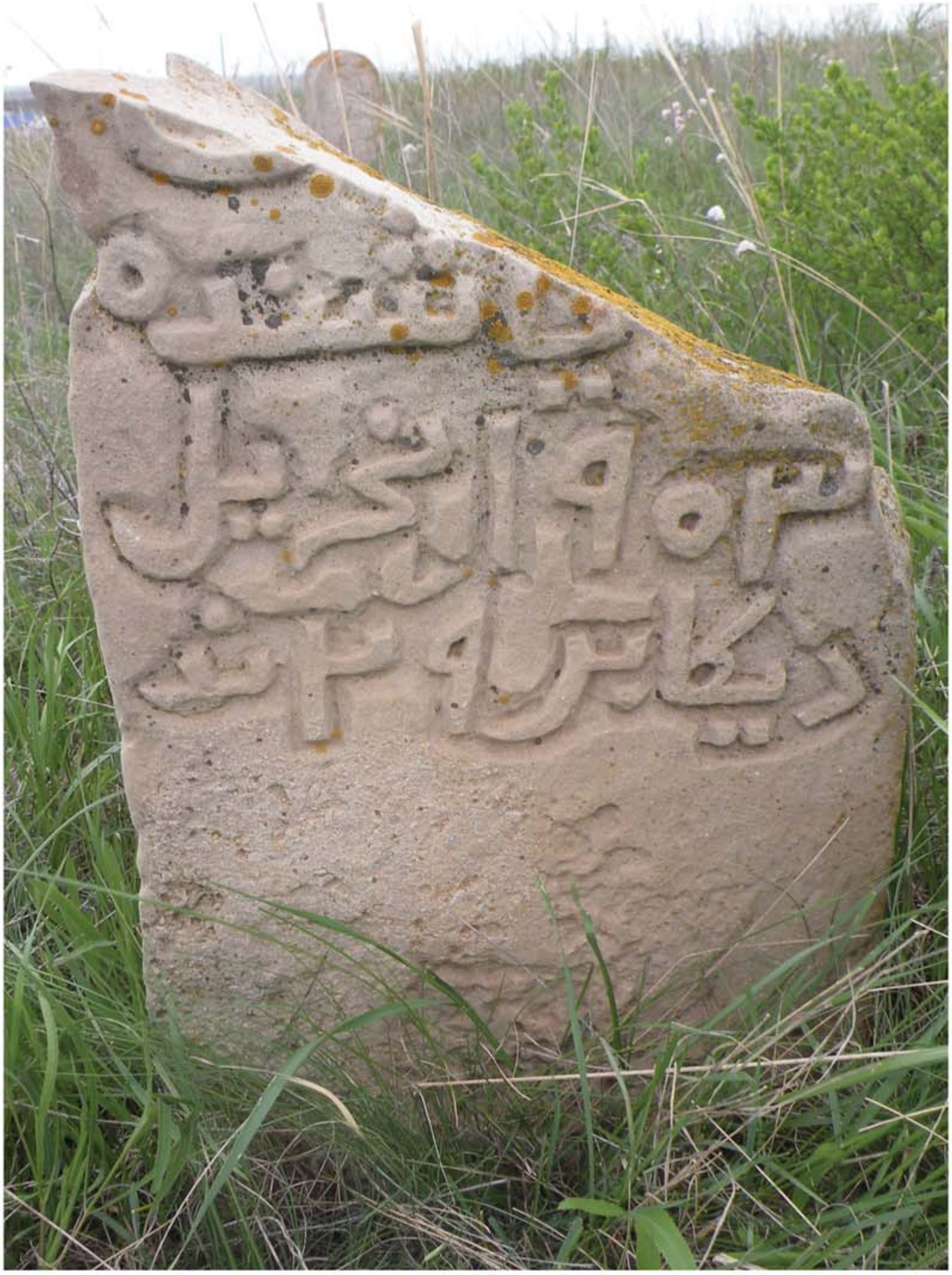

962=A=б

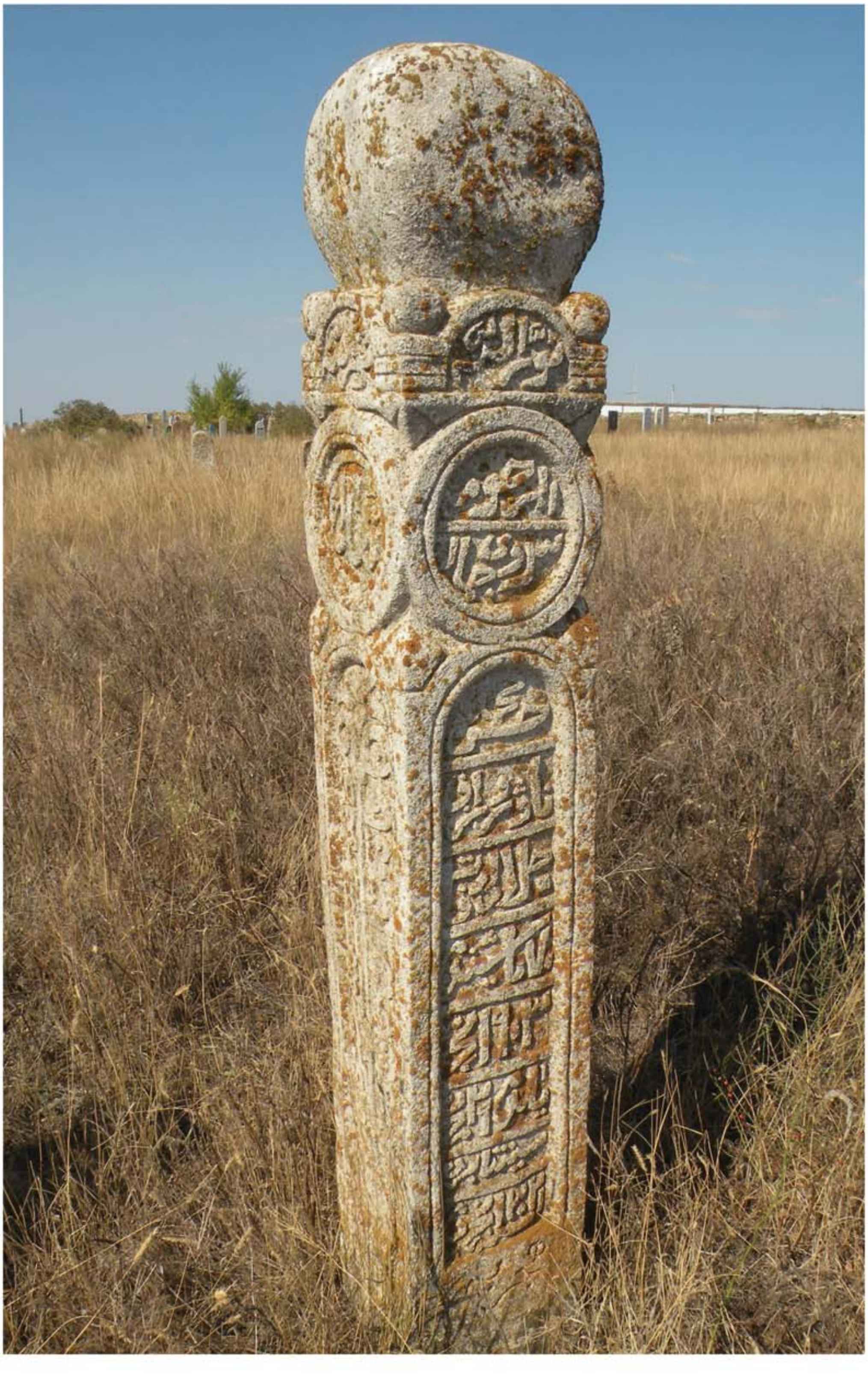

963

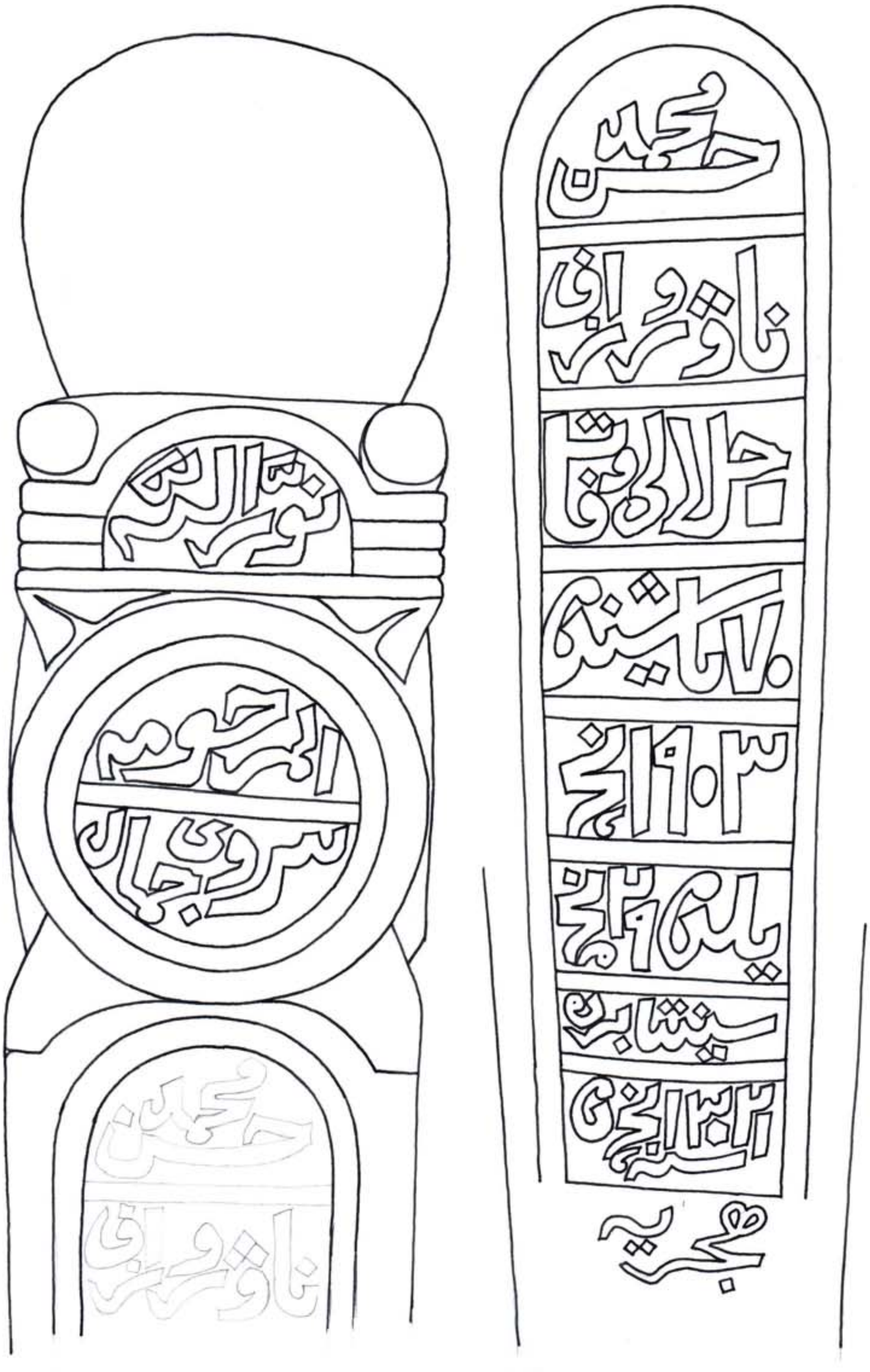

963=A

963=A=a

963=A=б

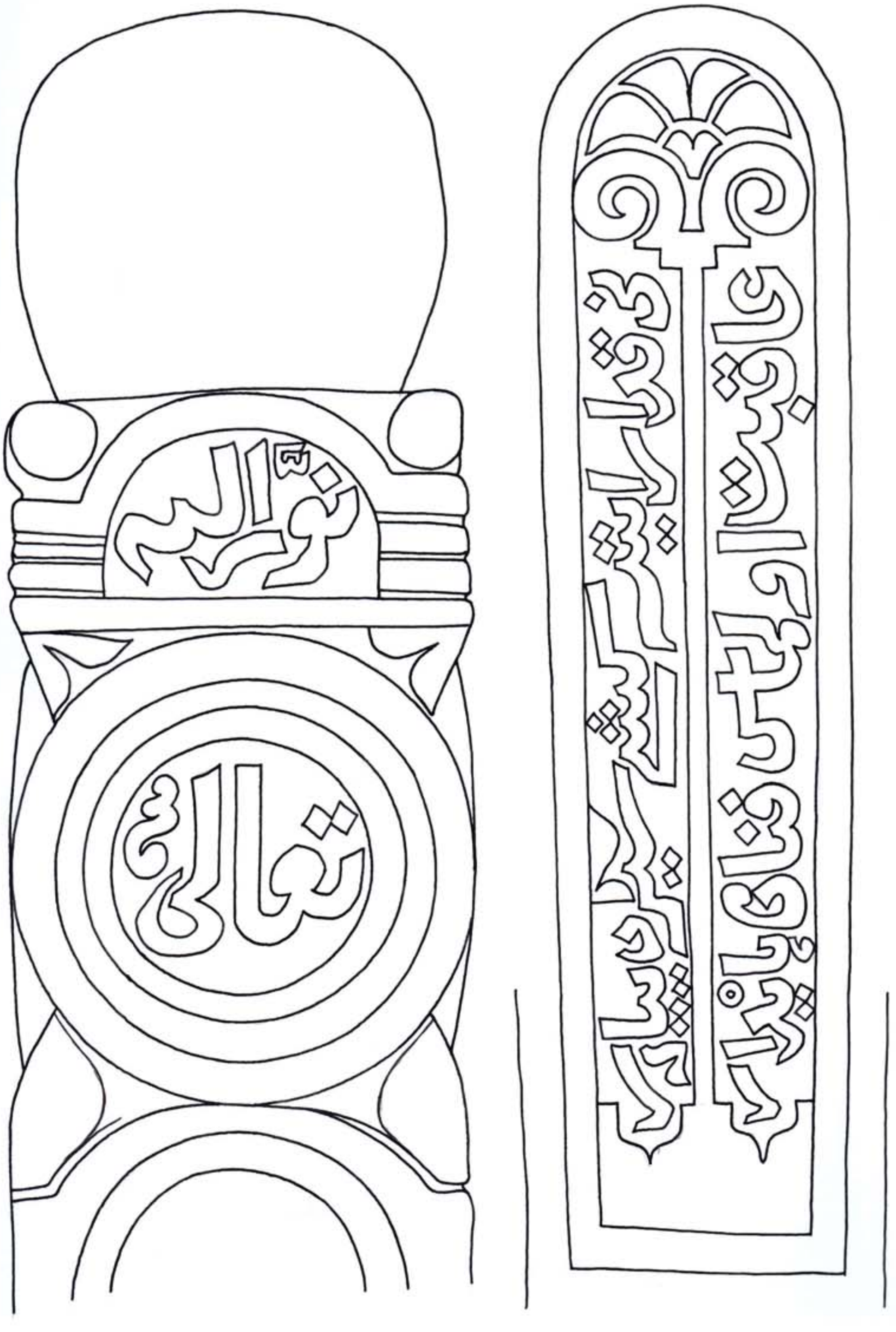

963=Б

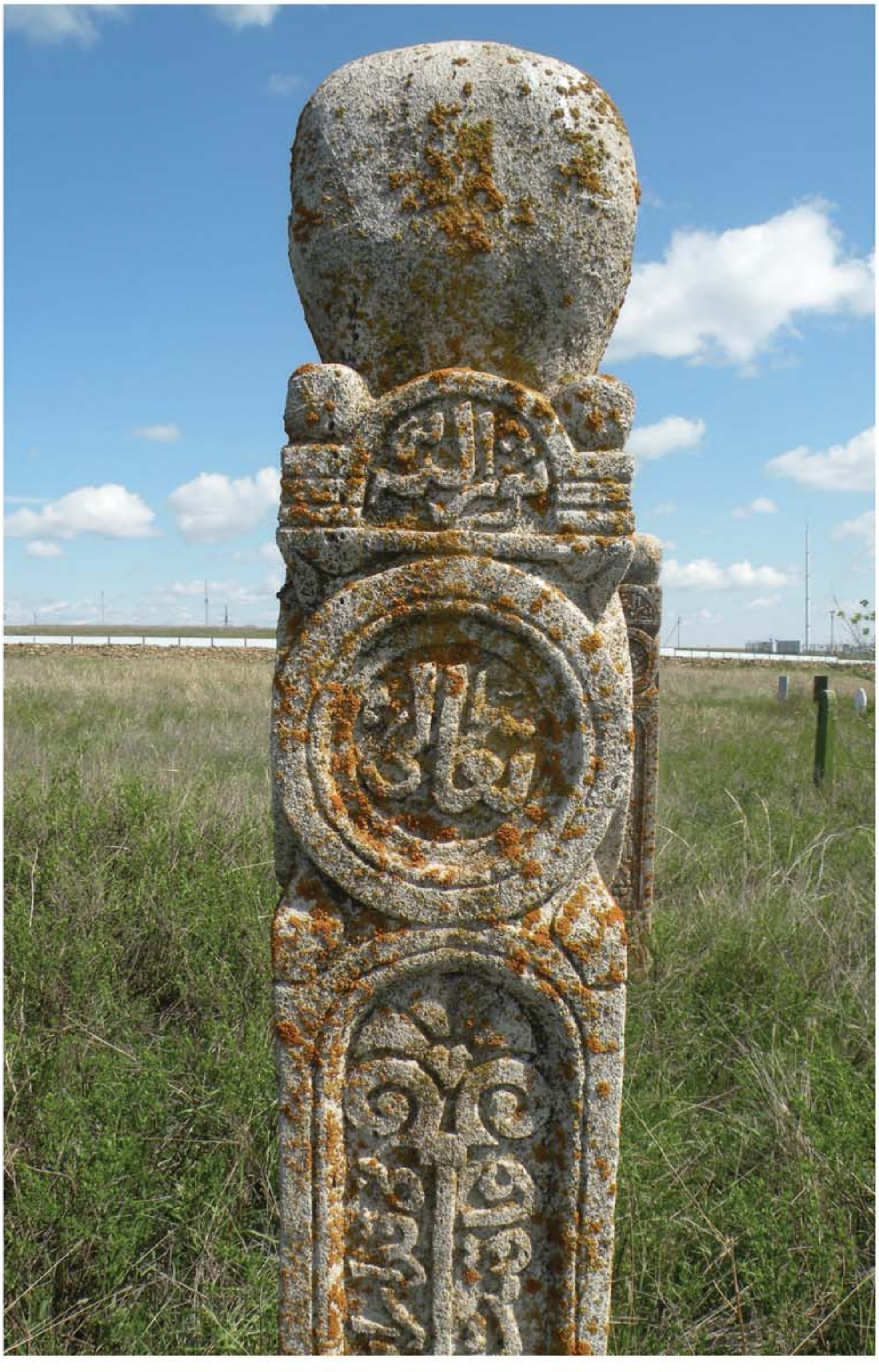

963=Б

963=Б=б

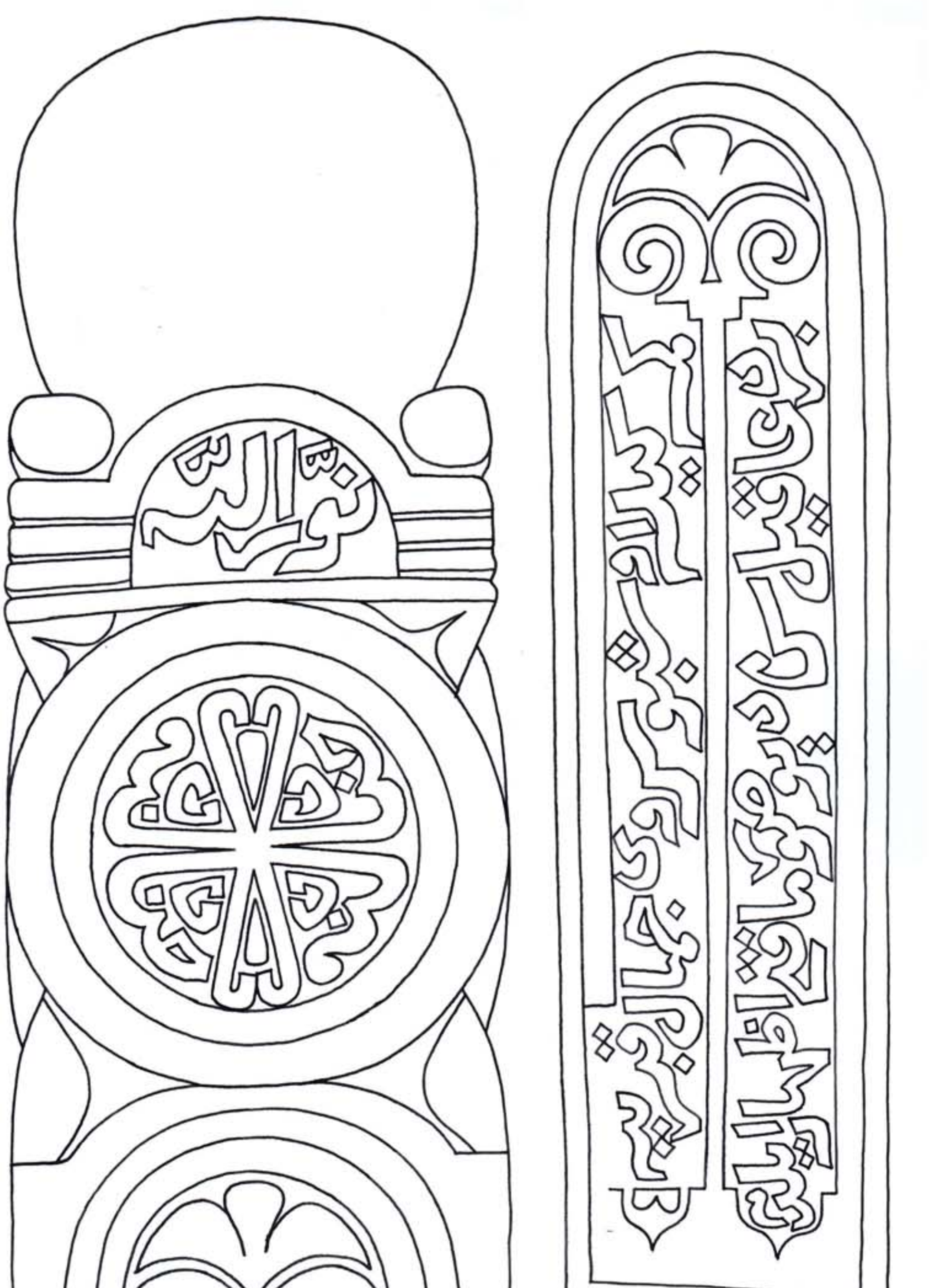

963=B

963=B=a

963=В=б

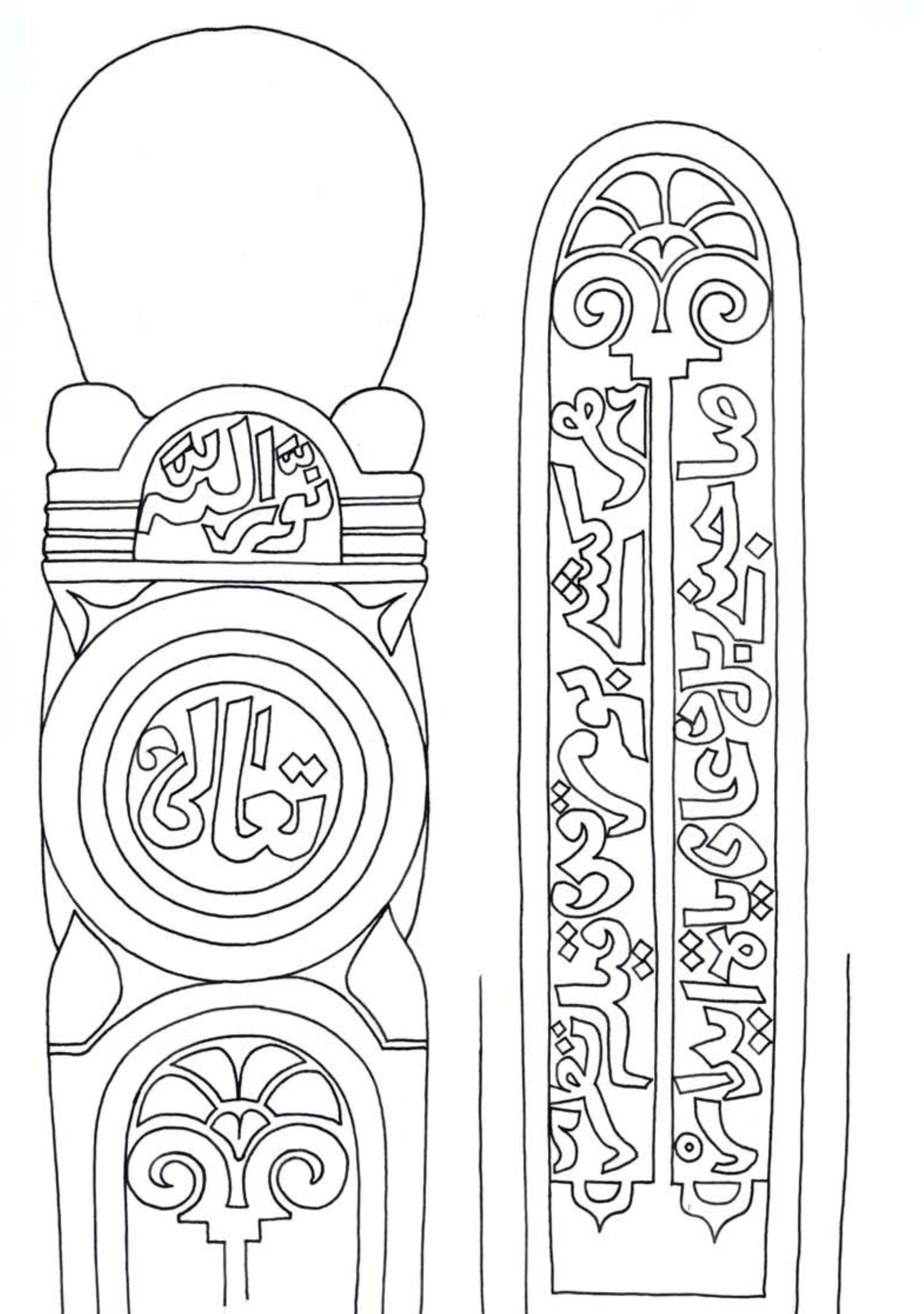

963=Г

963=Г=а

963=Г=б

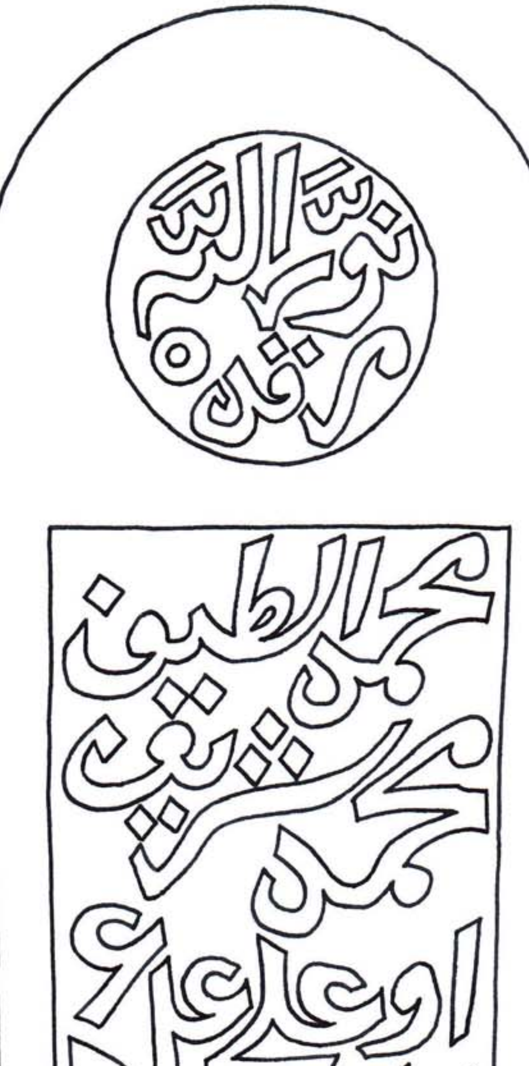

965=A

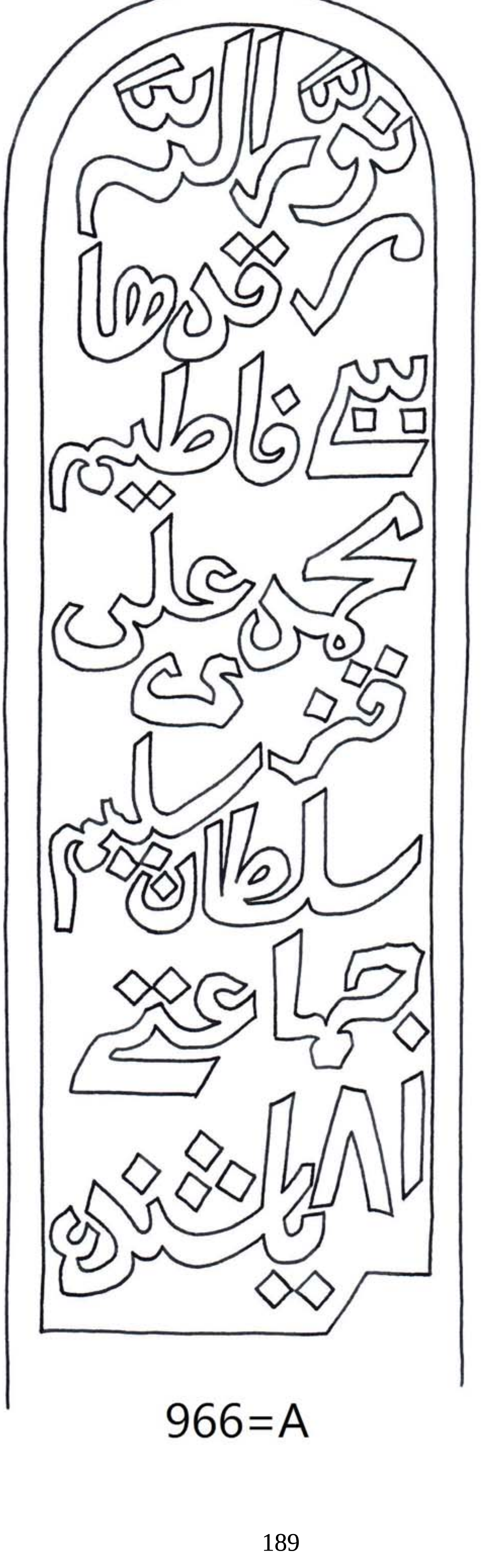

966=A

968

968

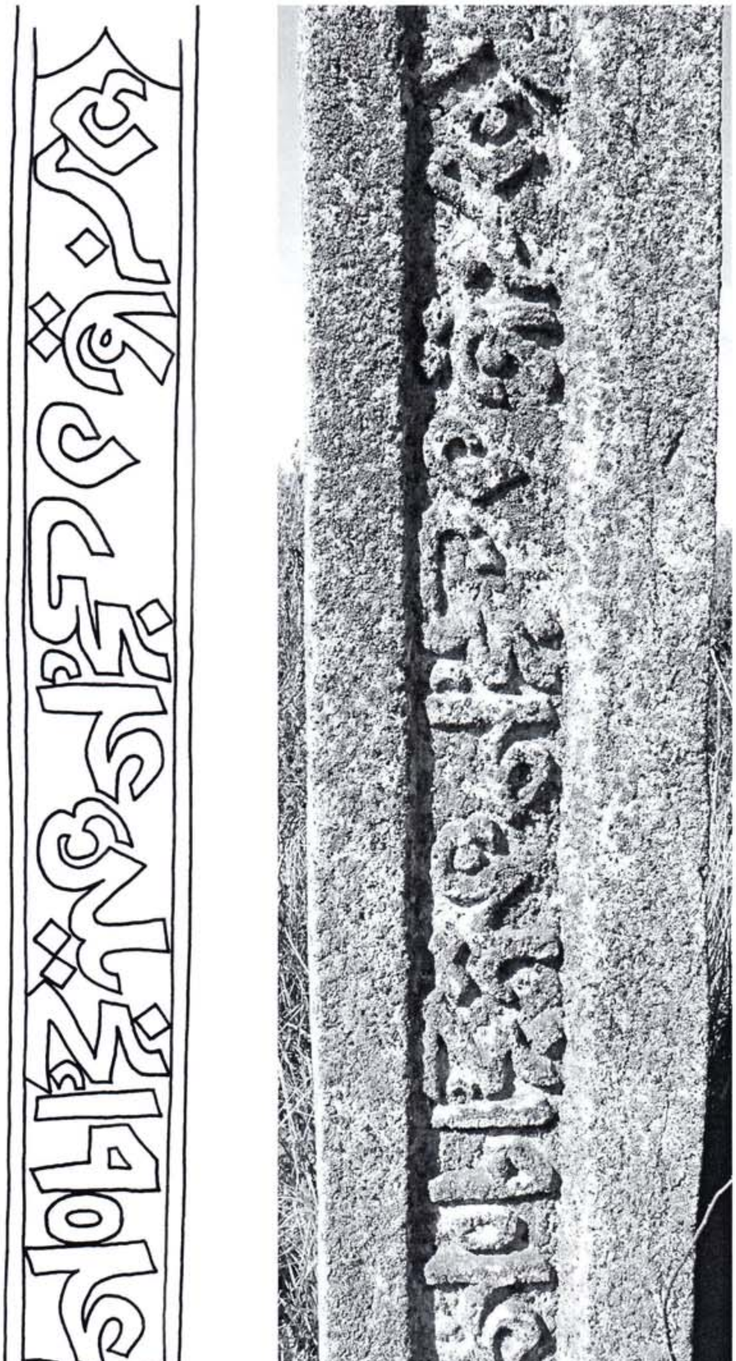

968

969

969=A

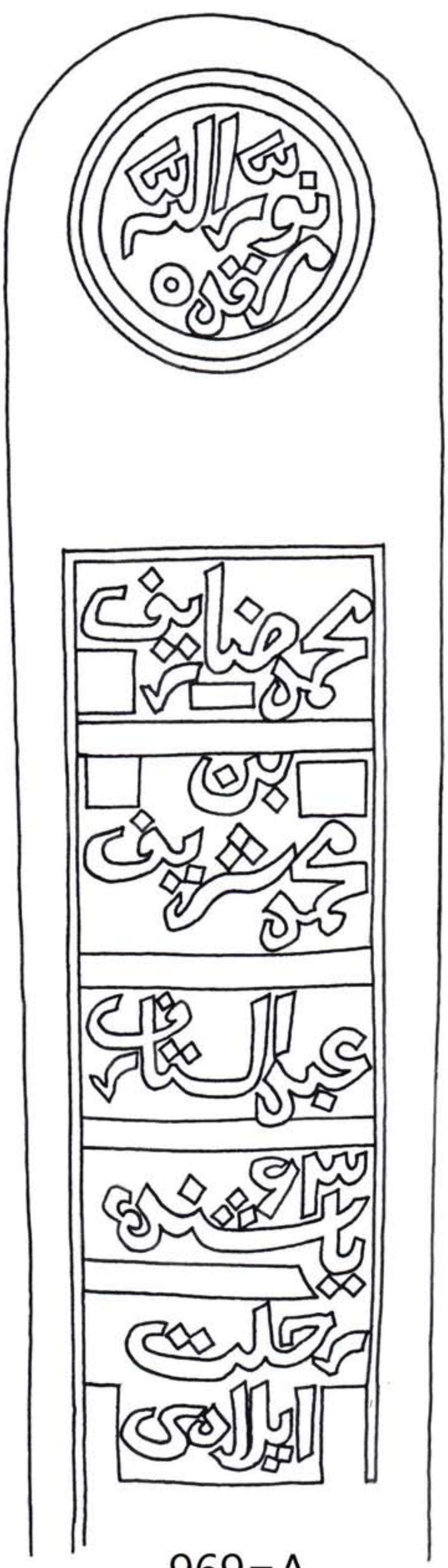

969=A

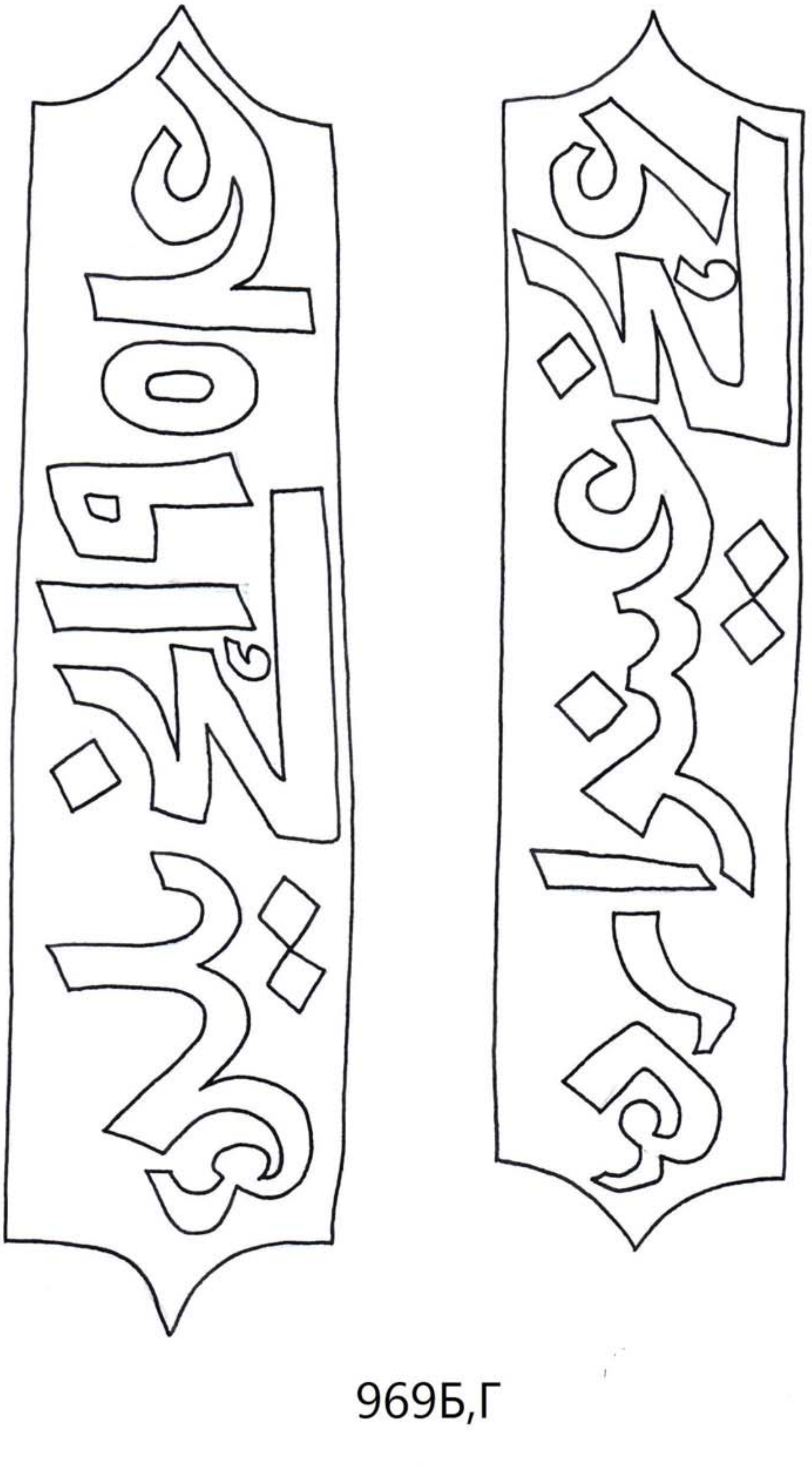

969Б,Г

969=Б

969=Г

970

970

970=Г=в

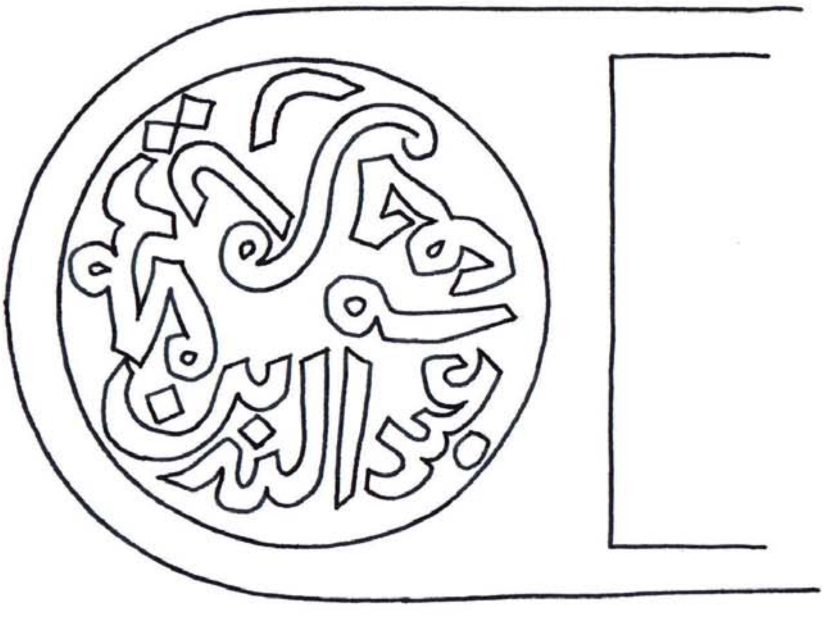

971=A

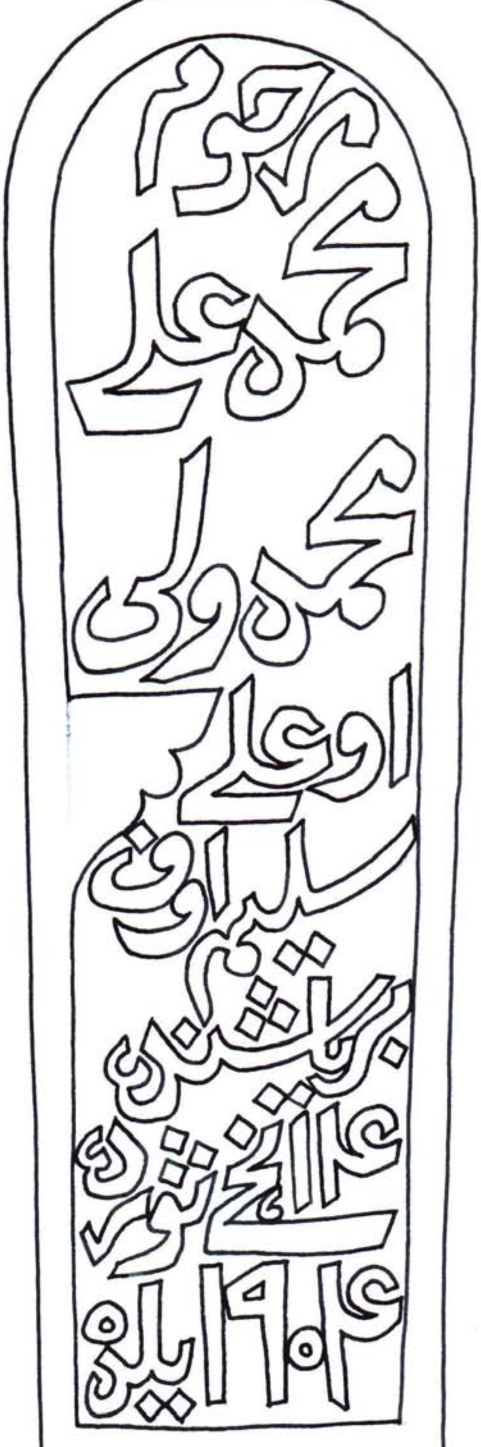

972=A

973=A

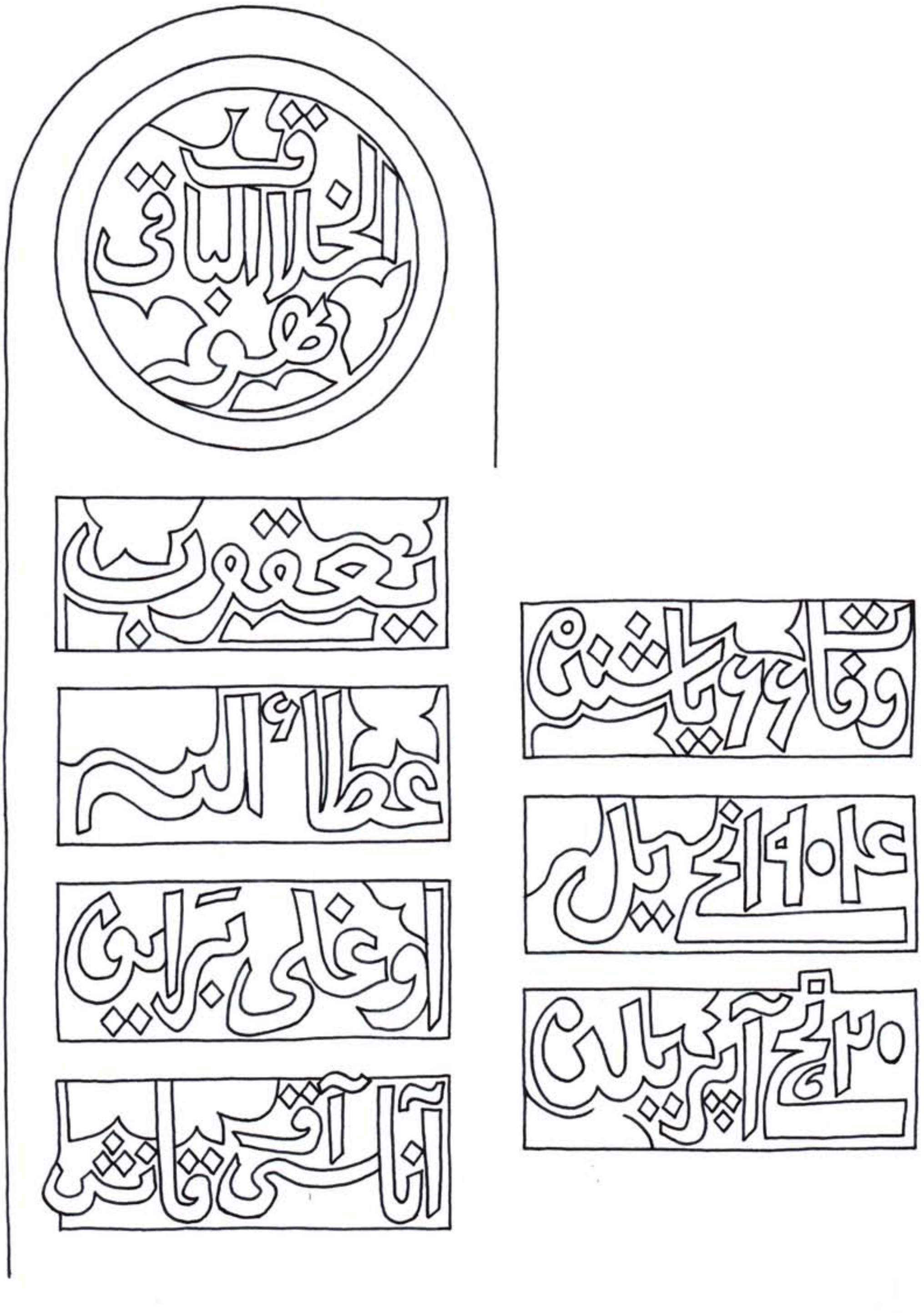

974=A

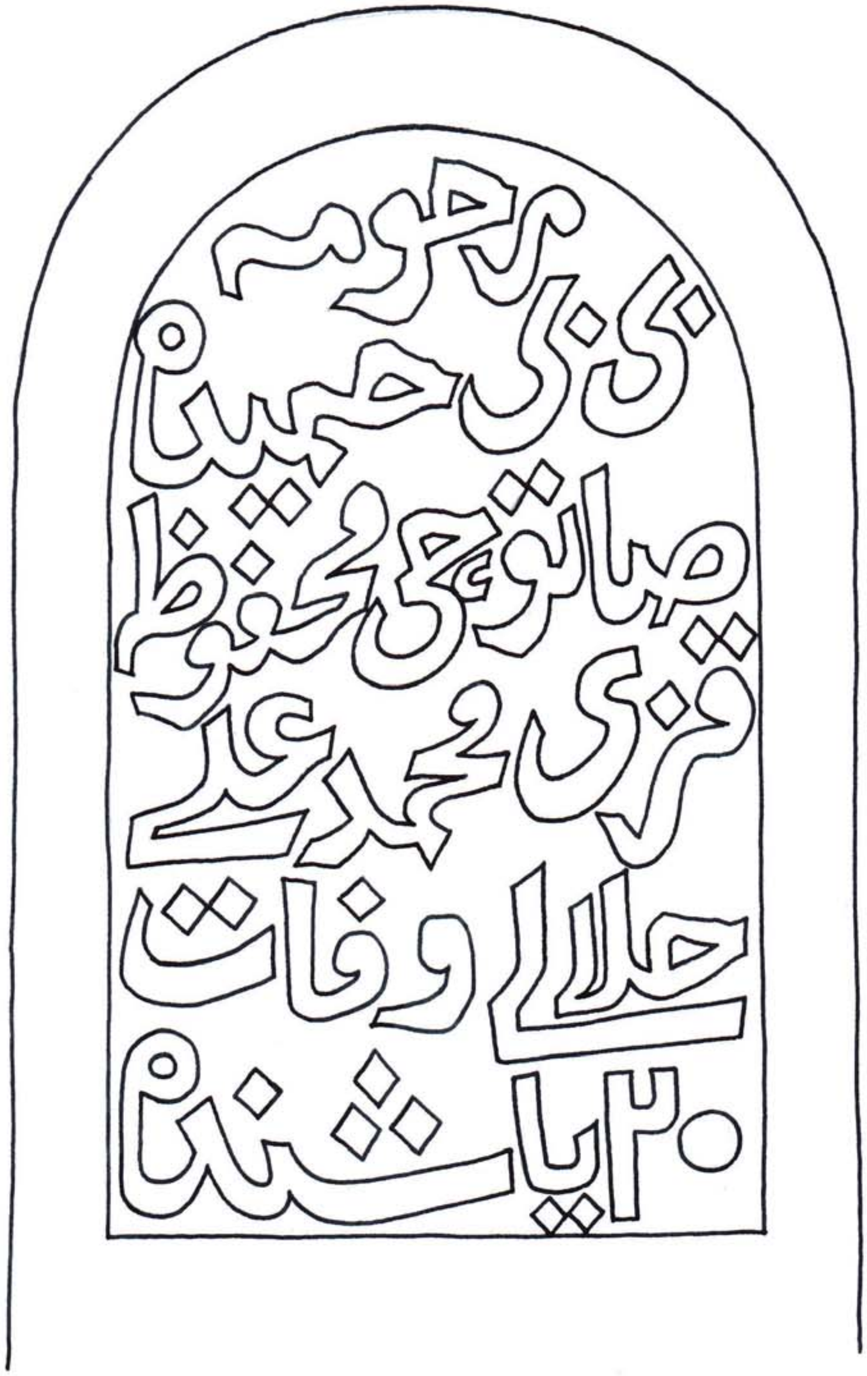

975=A

976

976

986=Г

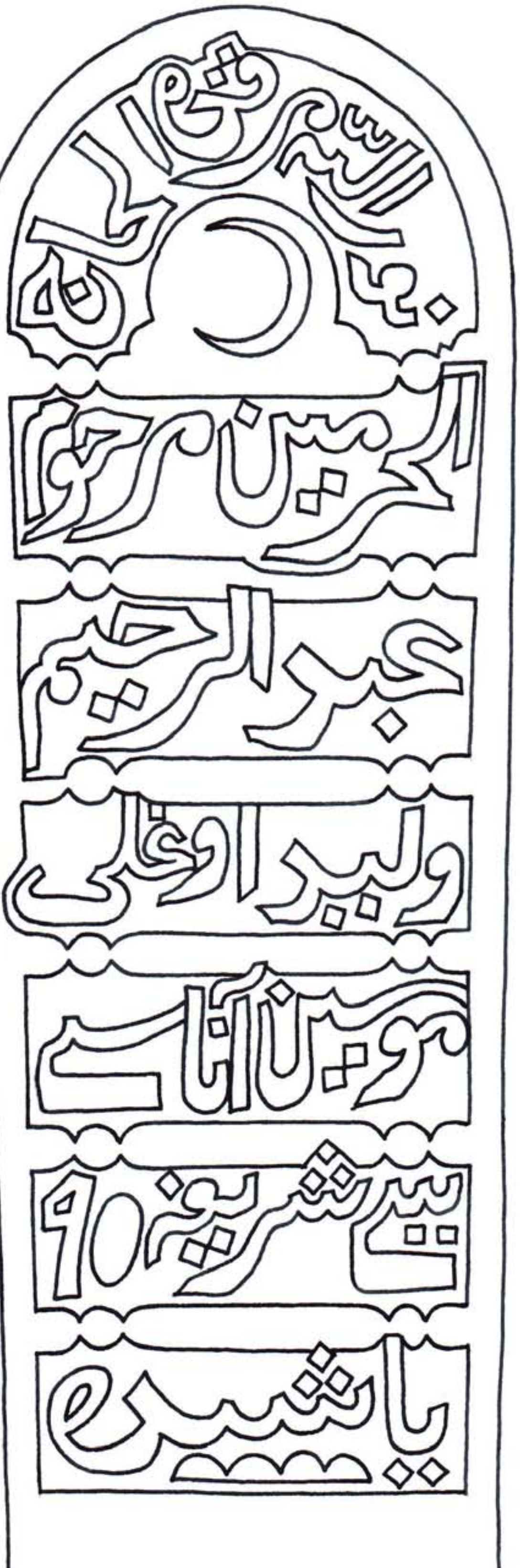

986=A

986

986

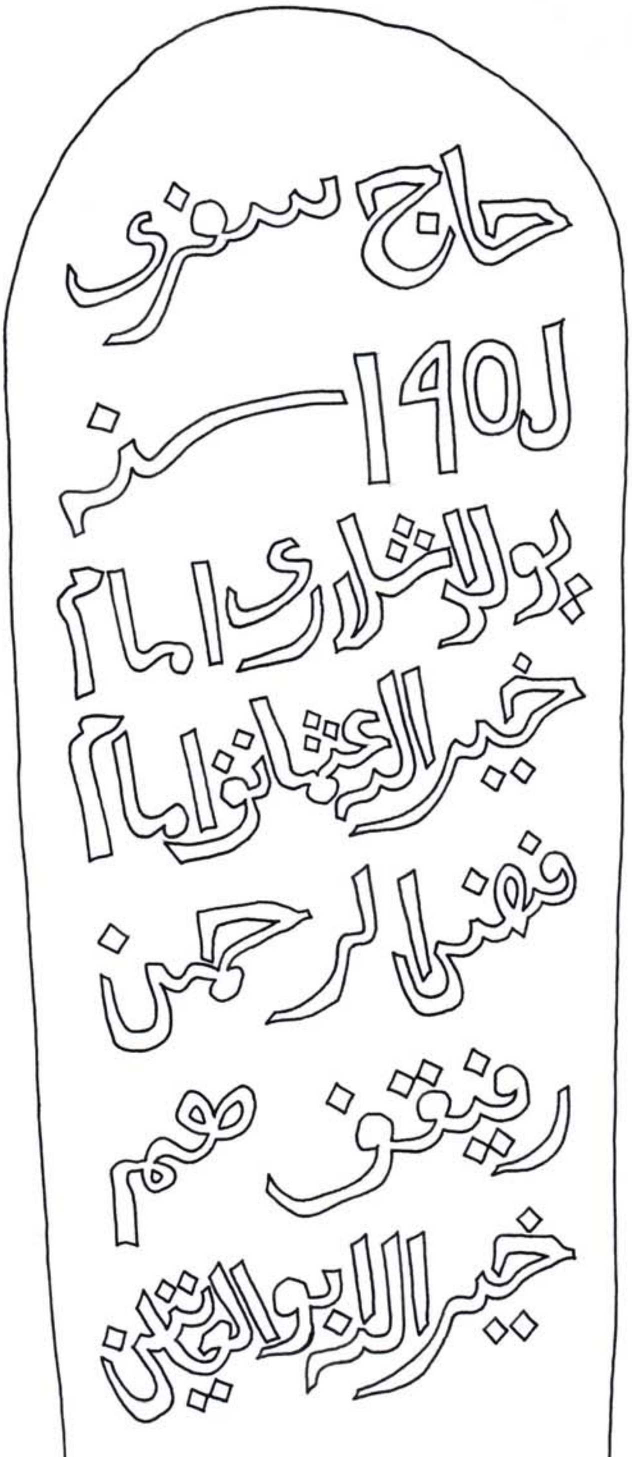

986=B

986=B

987

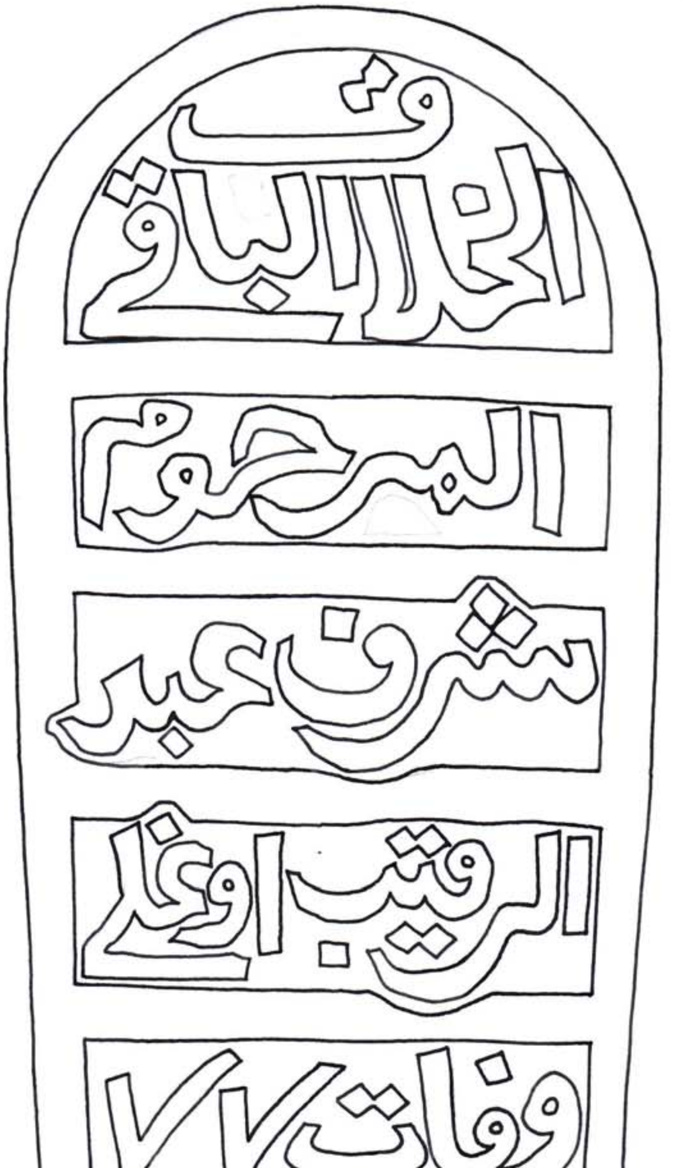

987=A

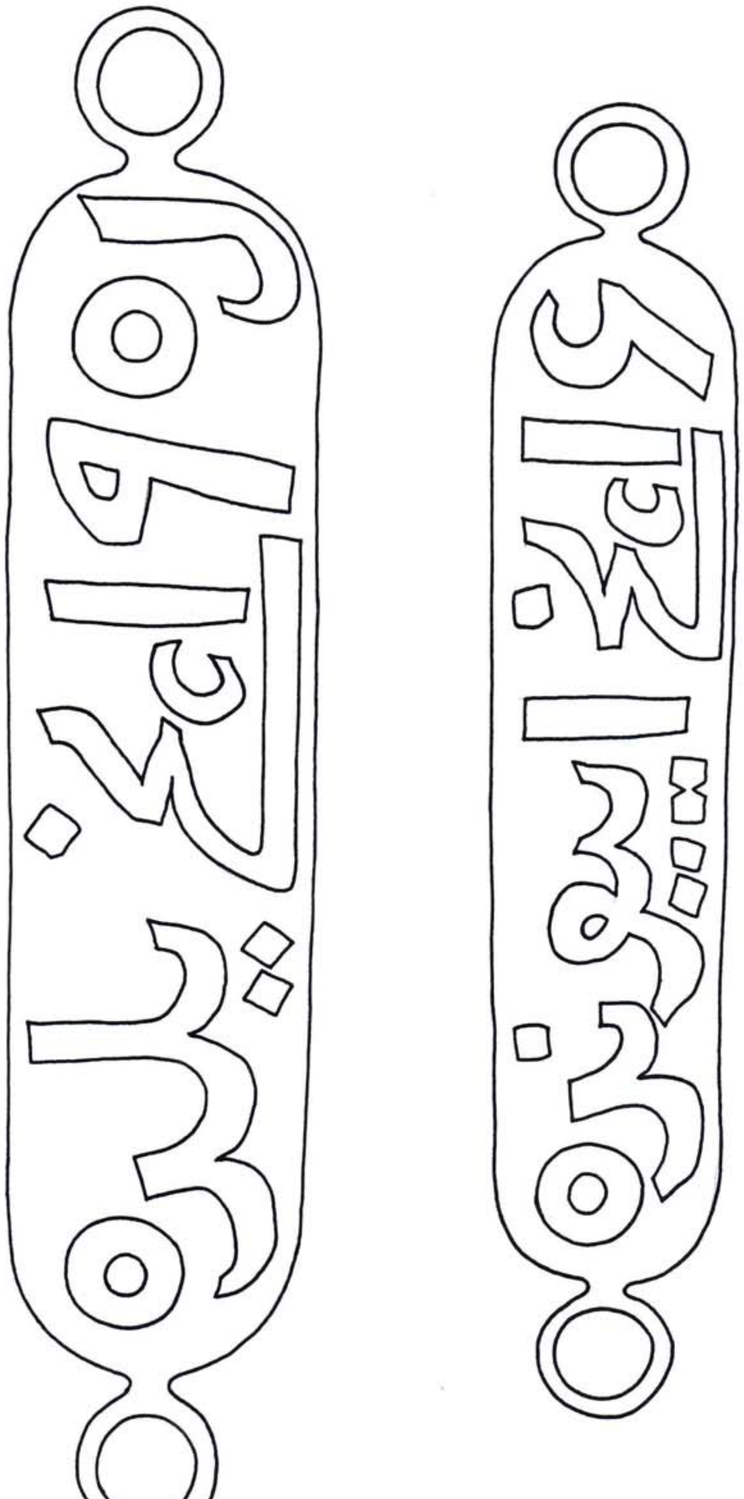

987=Б,Г

987

987=A

987=Б

987=Г

988

988=Г

988=A

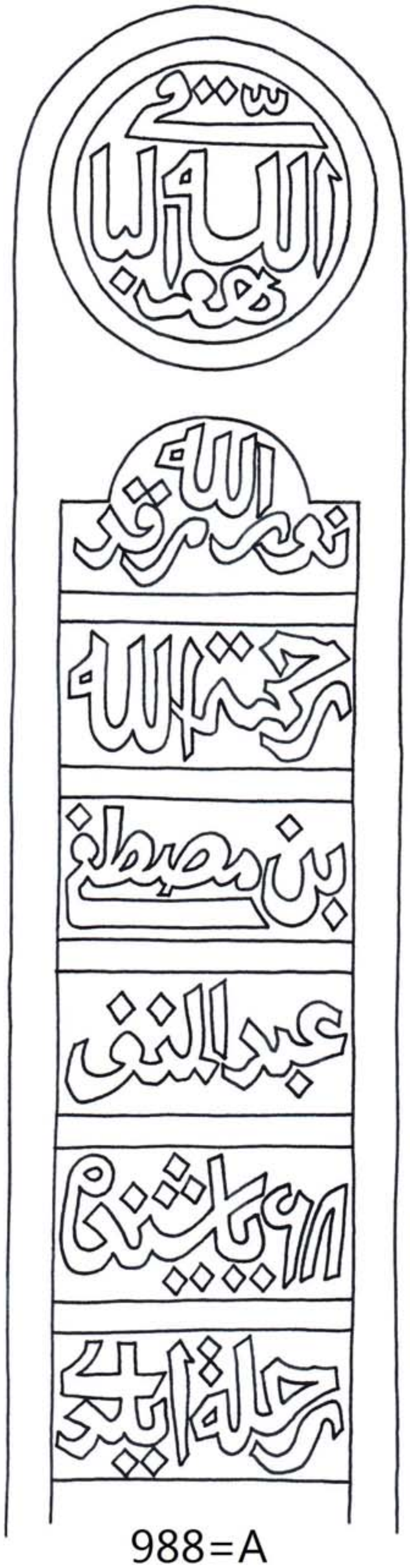

988=A

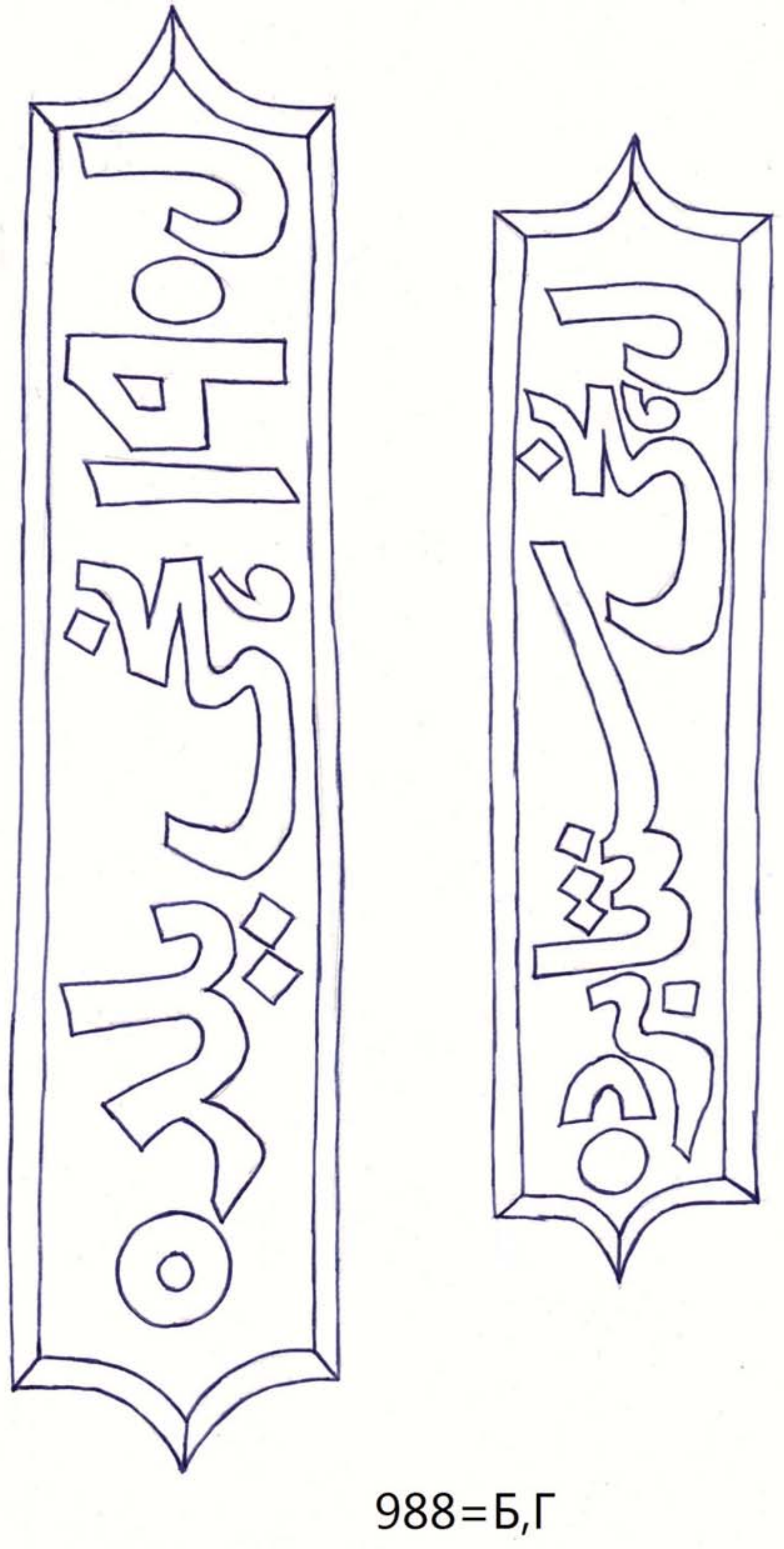

988=Б,Г

988=Б

989=A

989

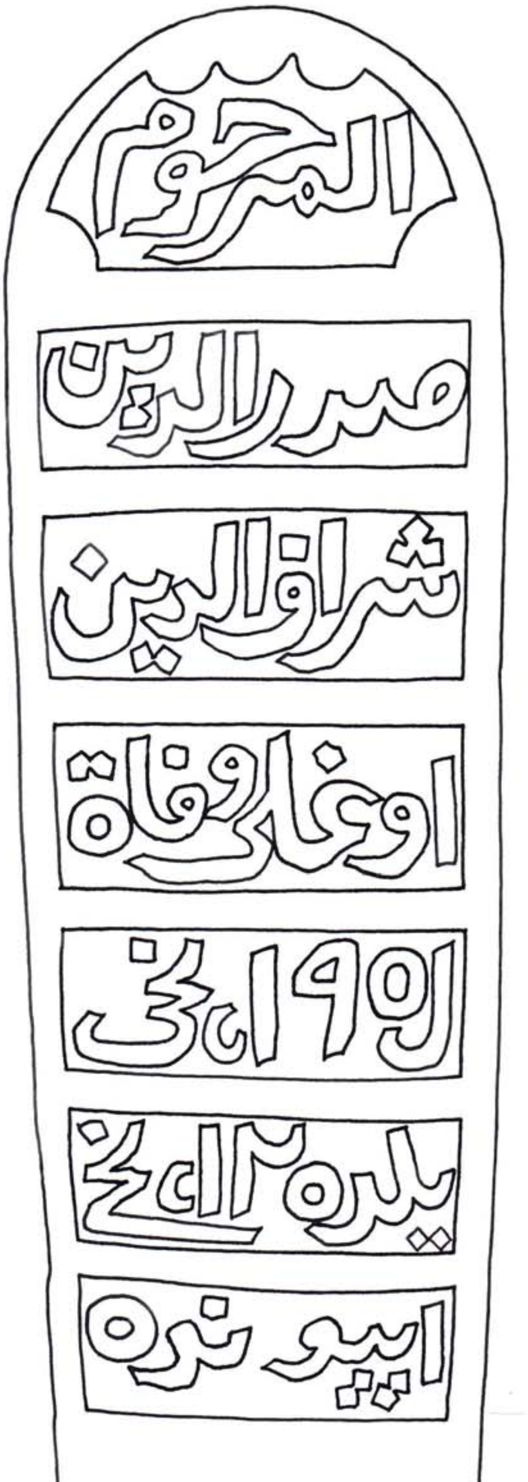

989=A

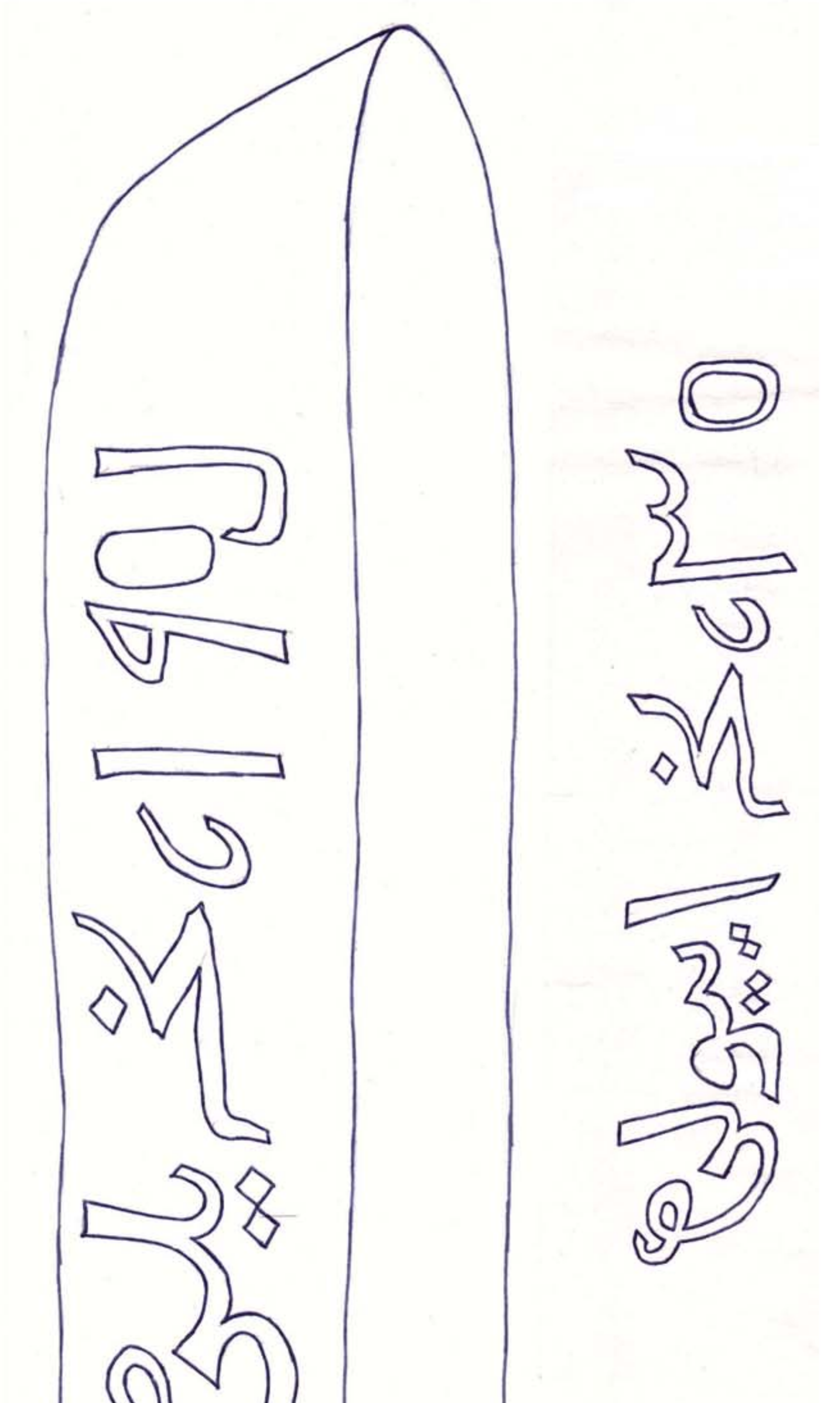

990=Б,Г

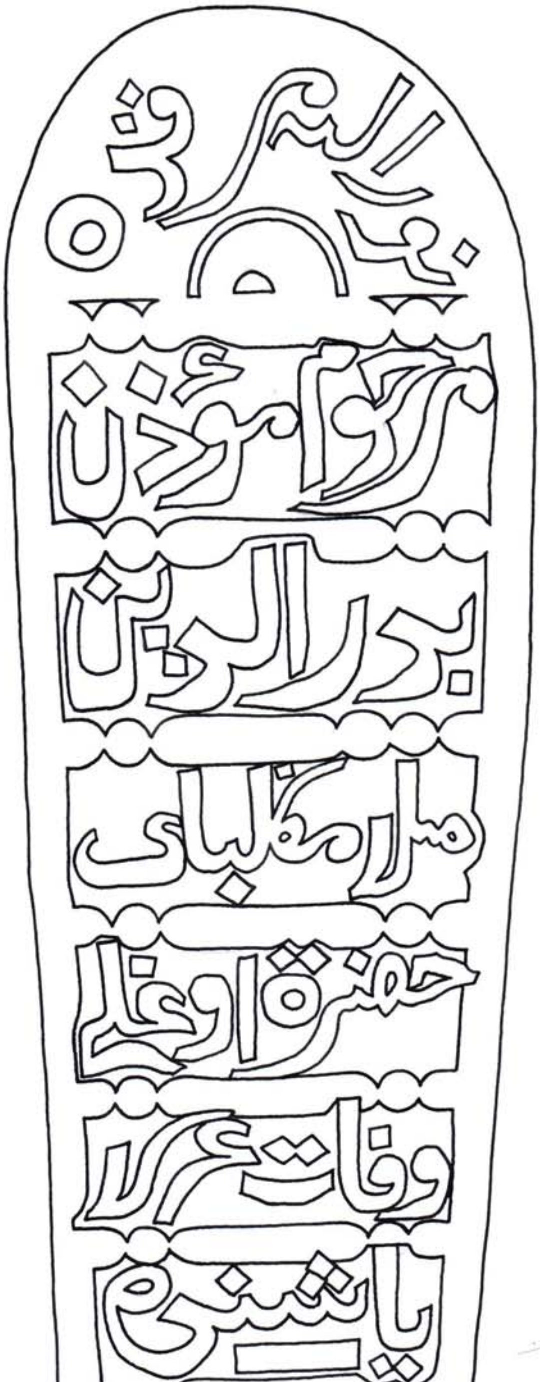

990=A

990=A

990

990

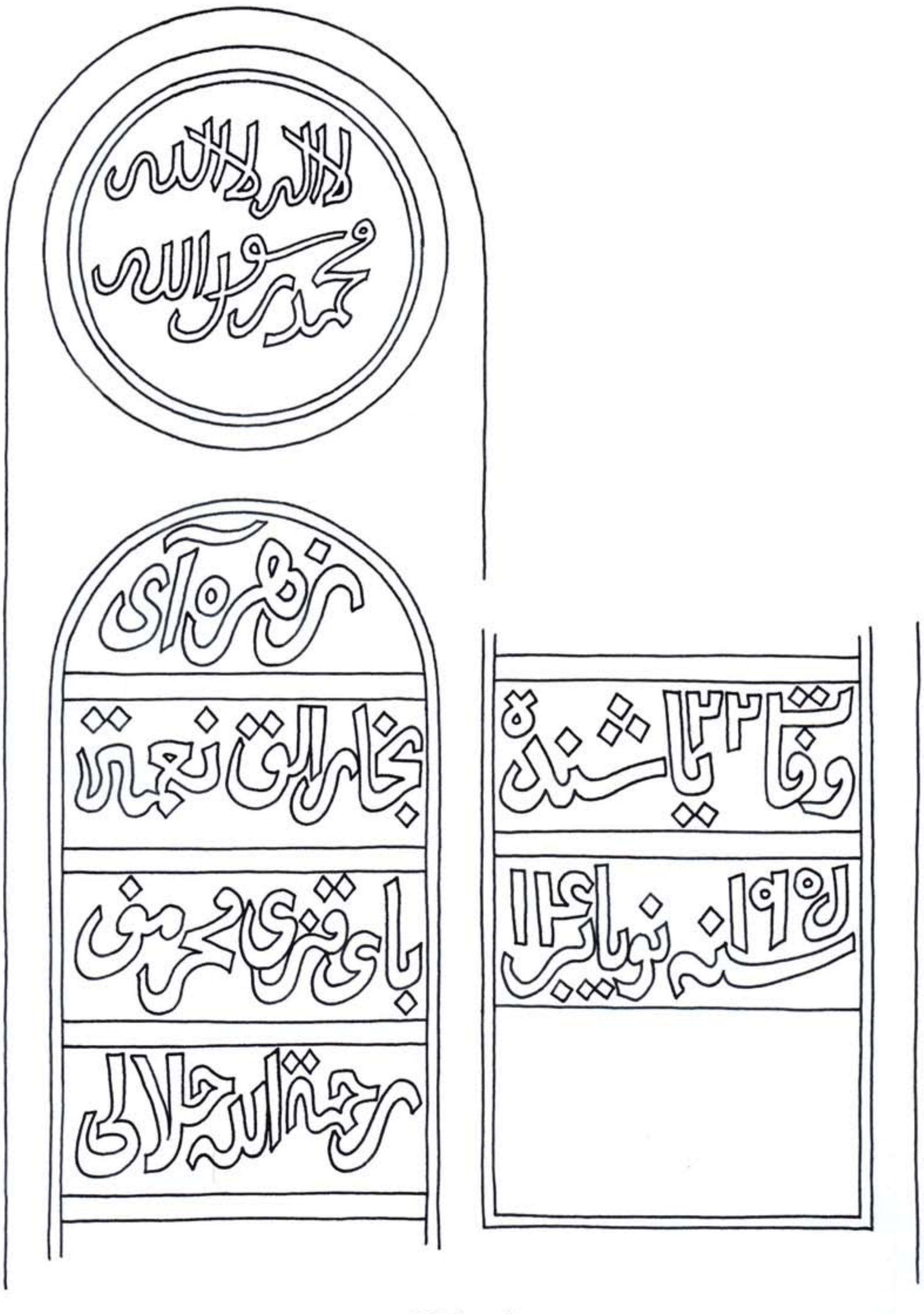

991=A

992

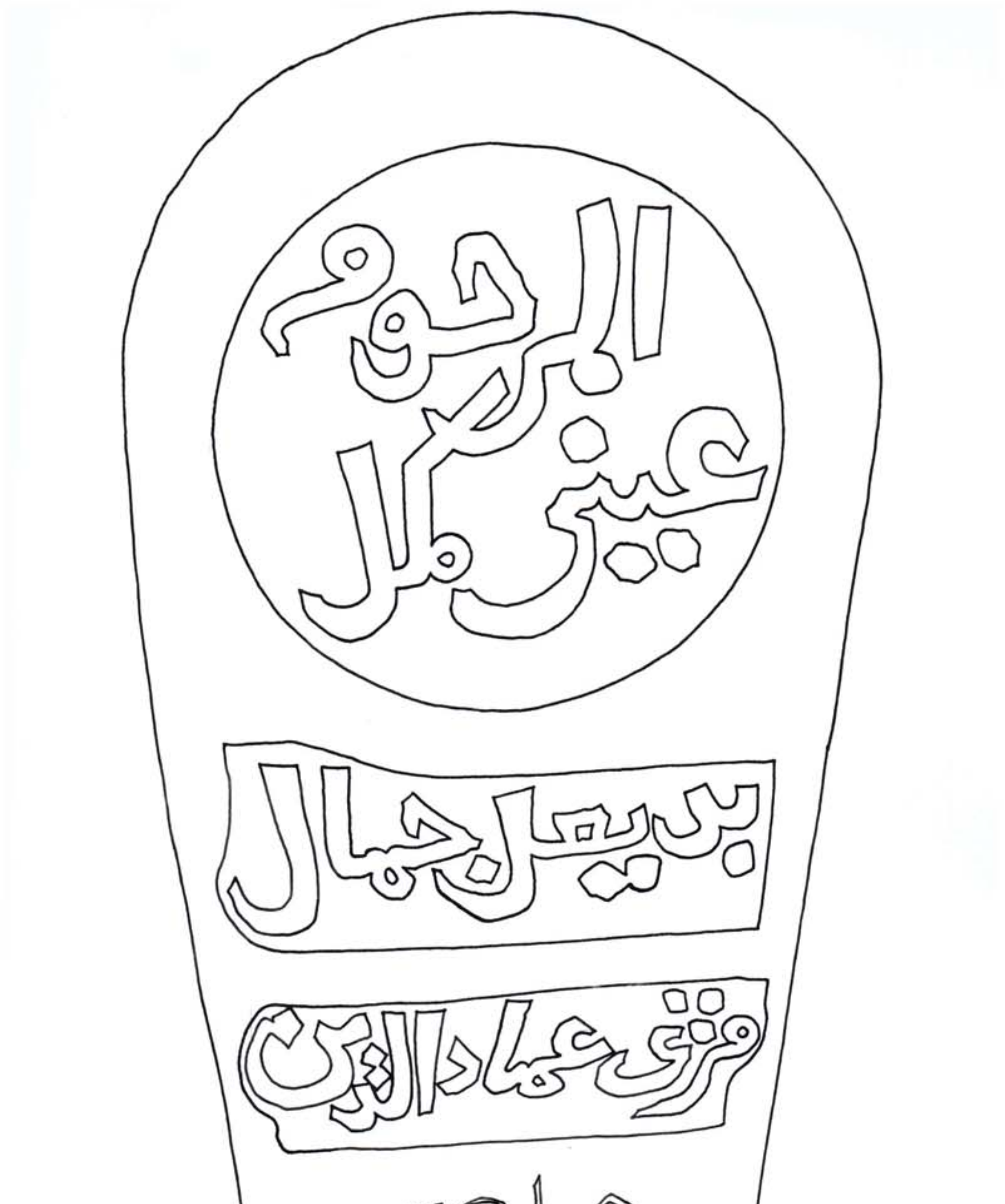

992=A

992=A

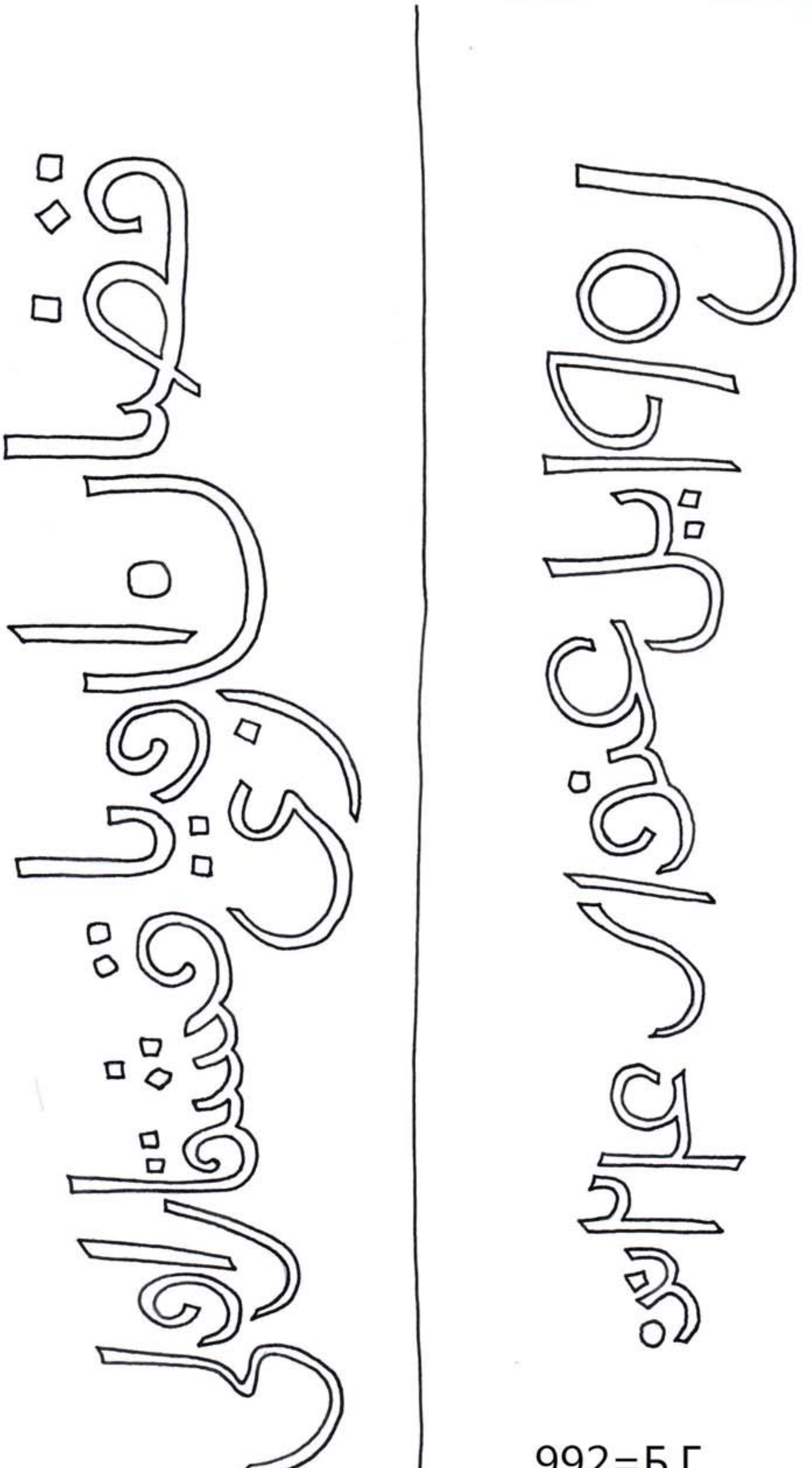

992=Б,Г

992=Б

992=Г

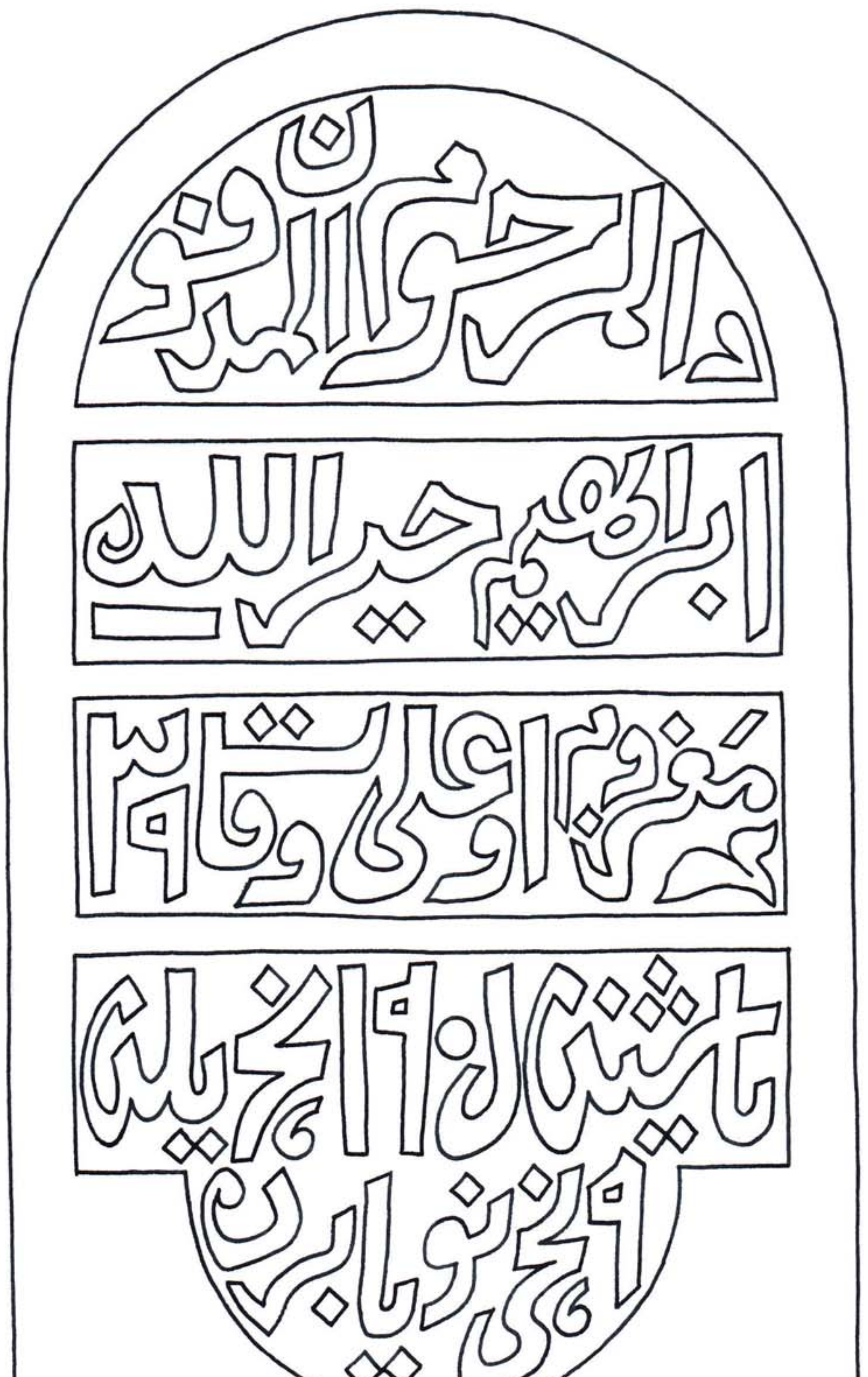

993=A

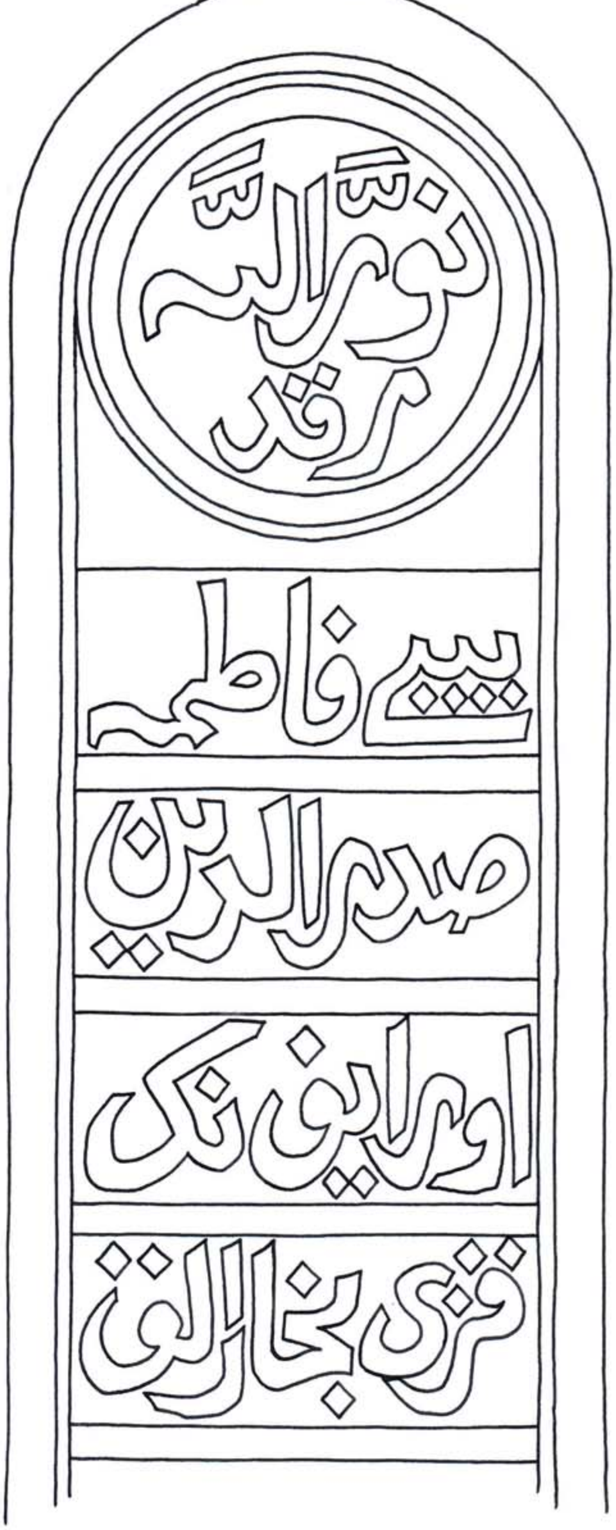

994=A=a

994=A=6

995

995

995

995

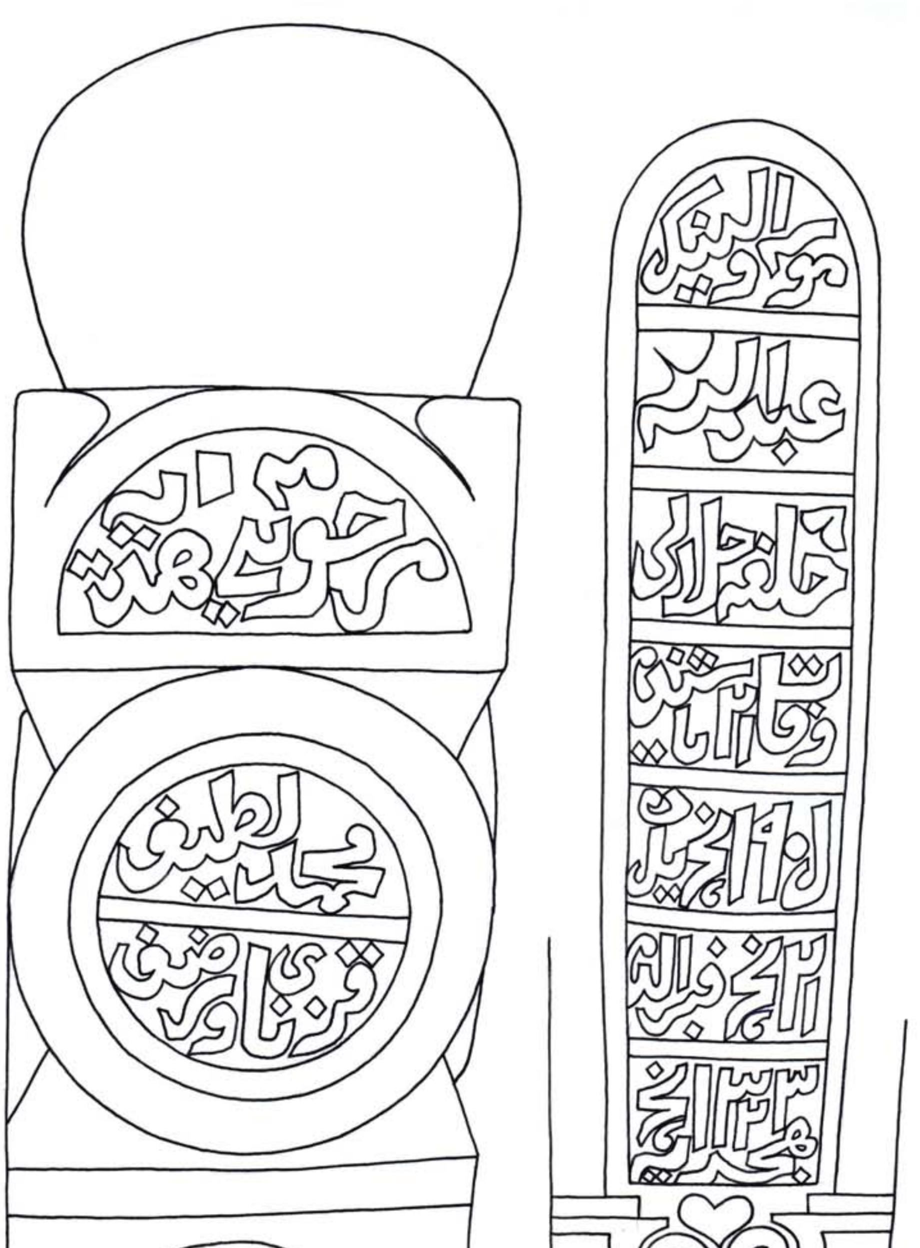

995=A

995=A

995=A=a

995=A=6

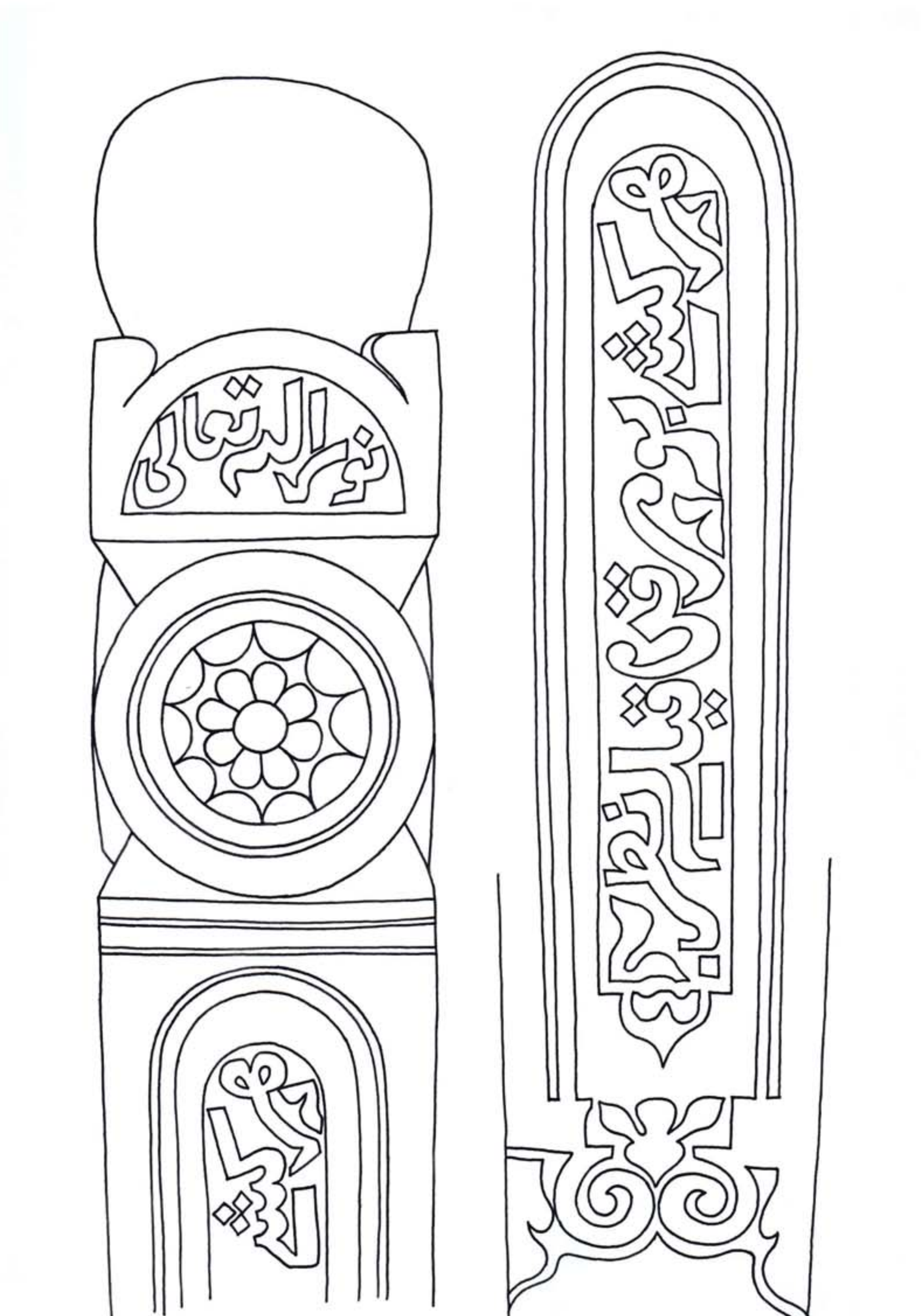

995=Б

995=Б=а

995=Б=б

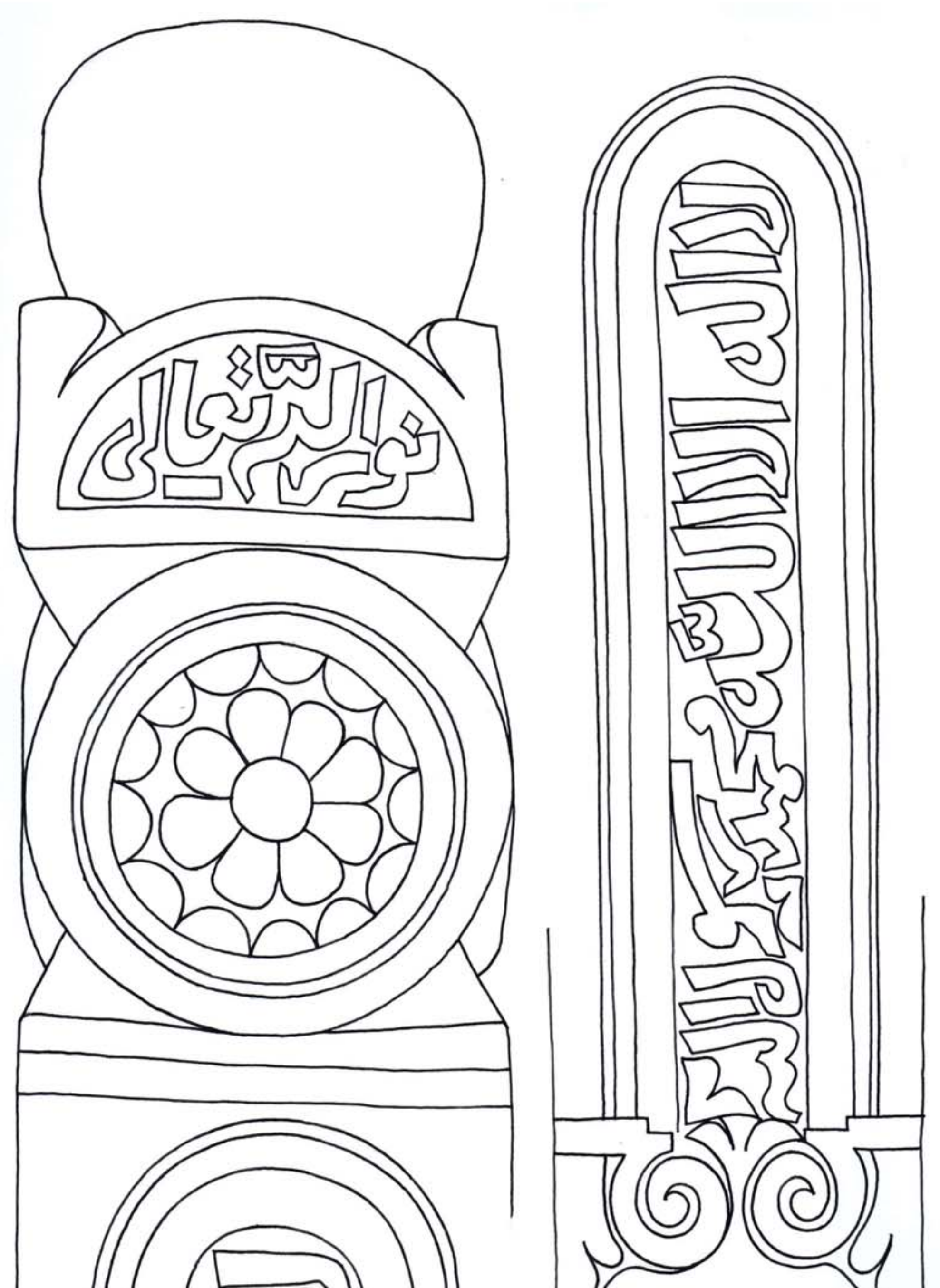

995=B

995=B

995=B=a

995=В=б

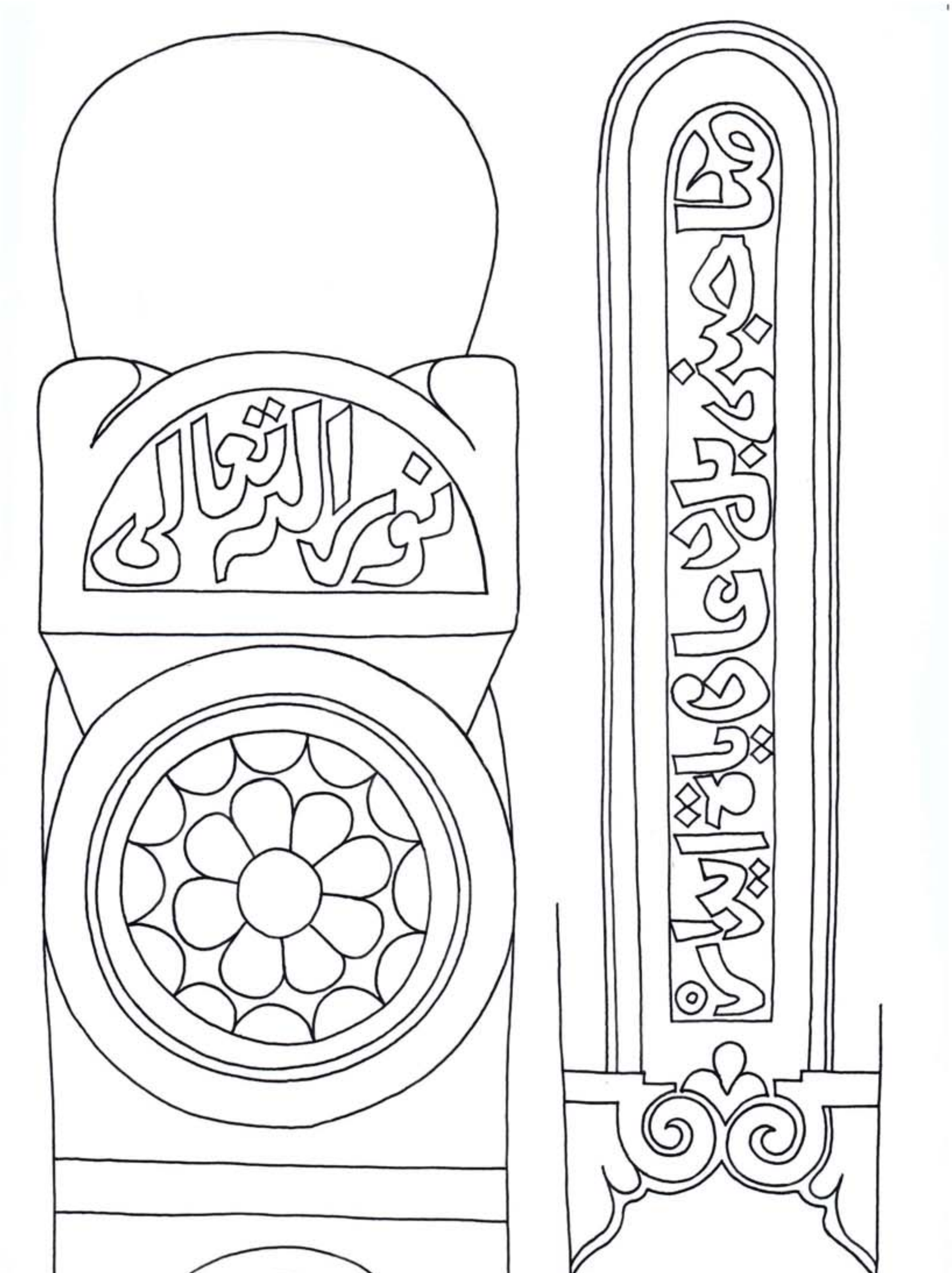

995=Г

995=Г=а

995=Г=б

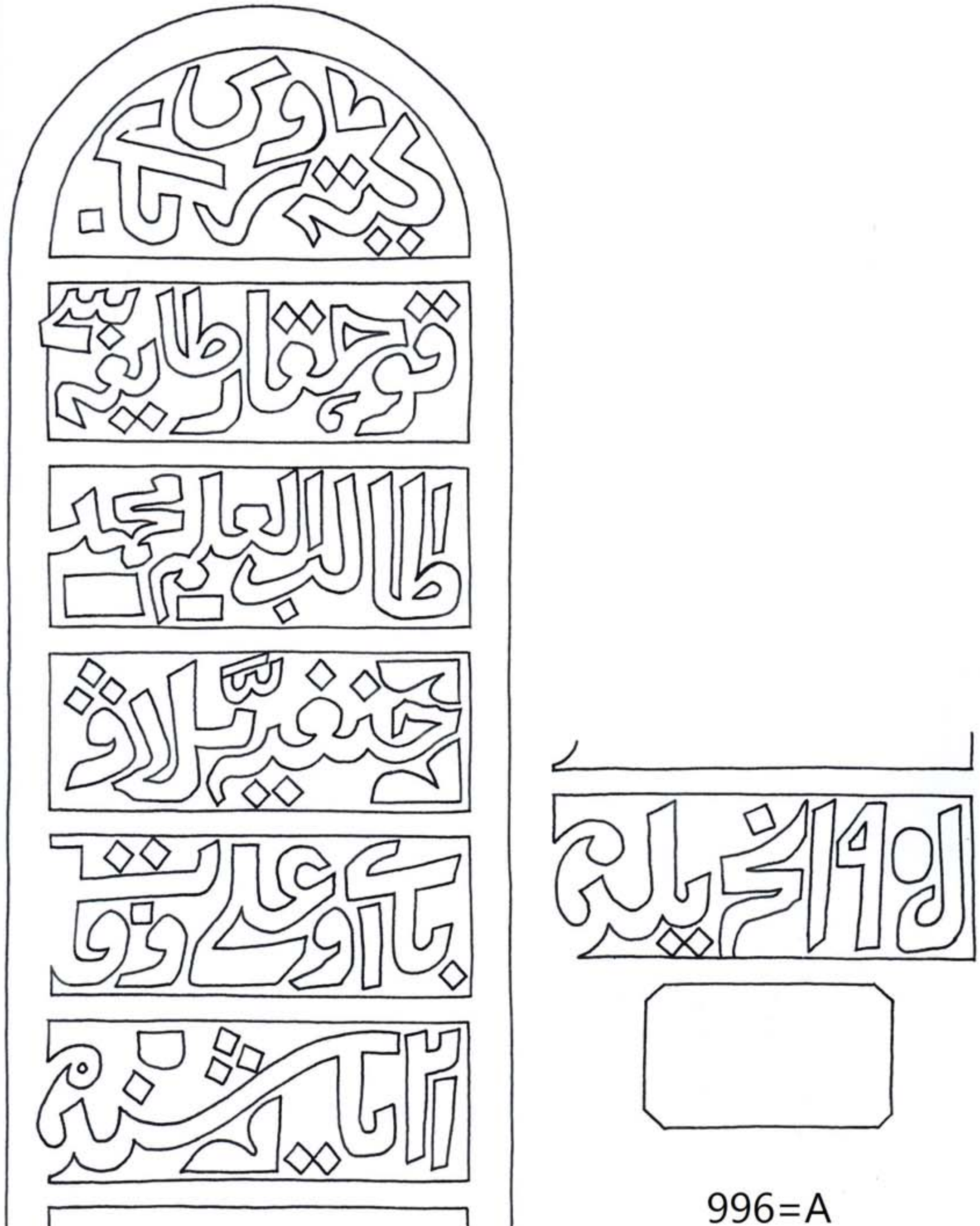

996=A

997

997=A

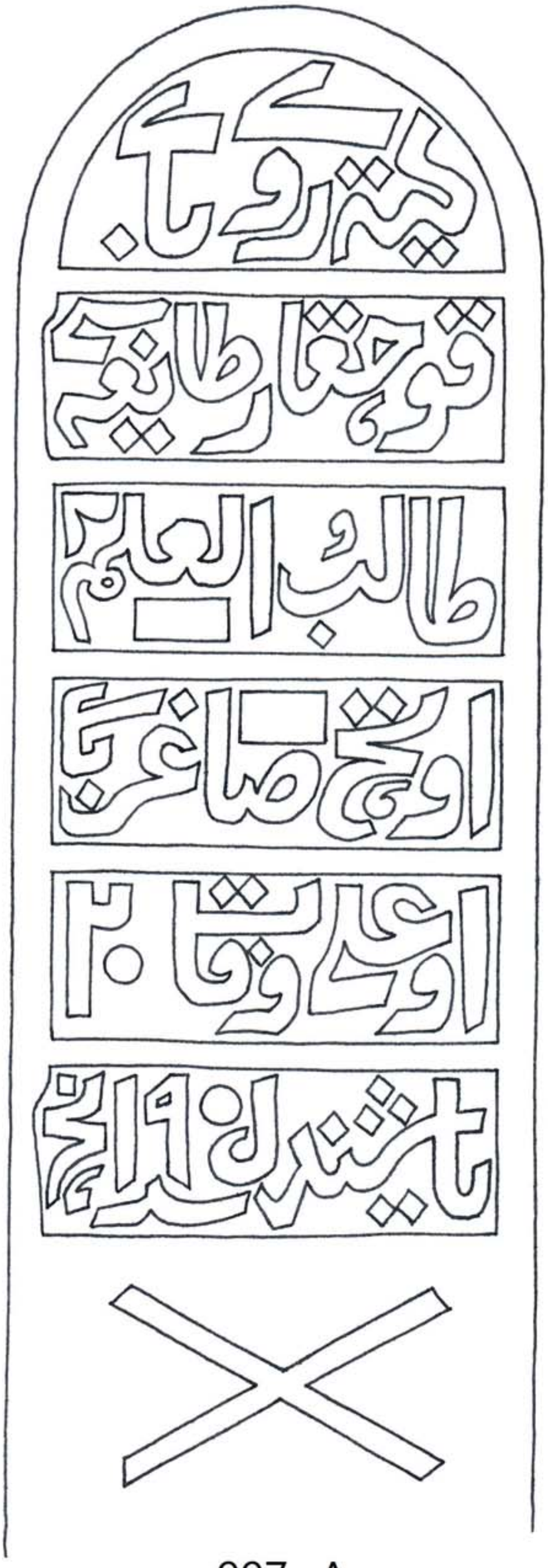

997=A

عبدالله حضرت

998

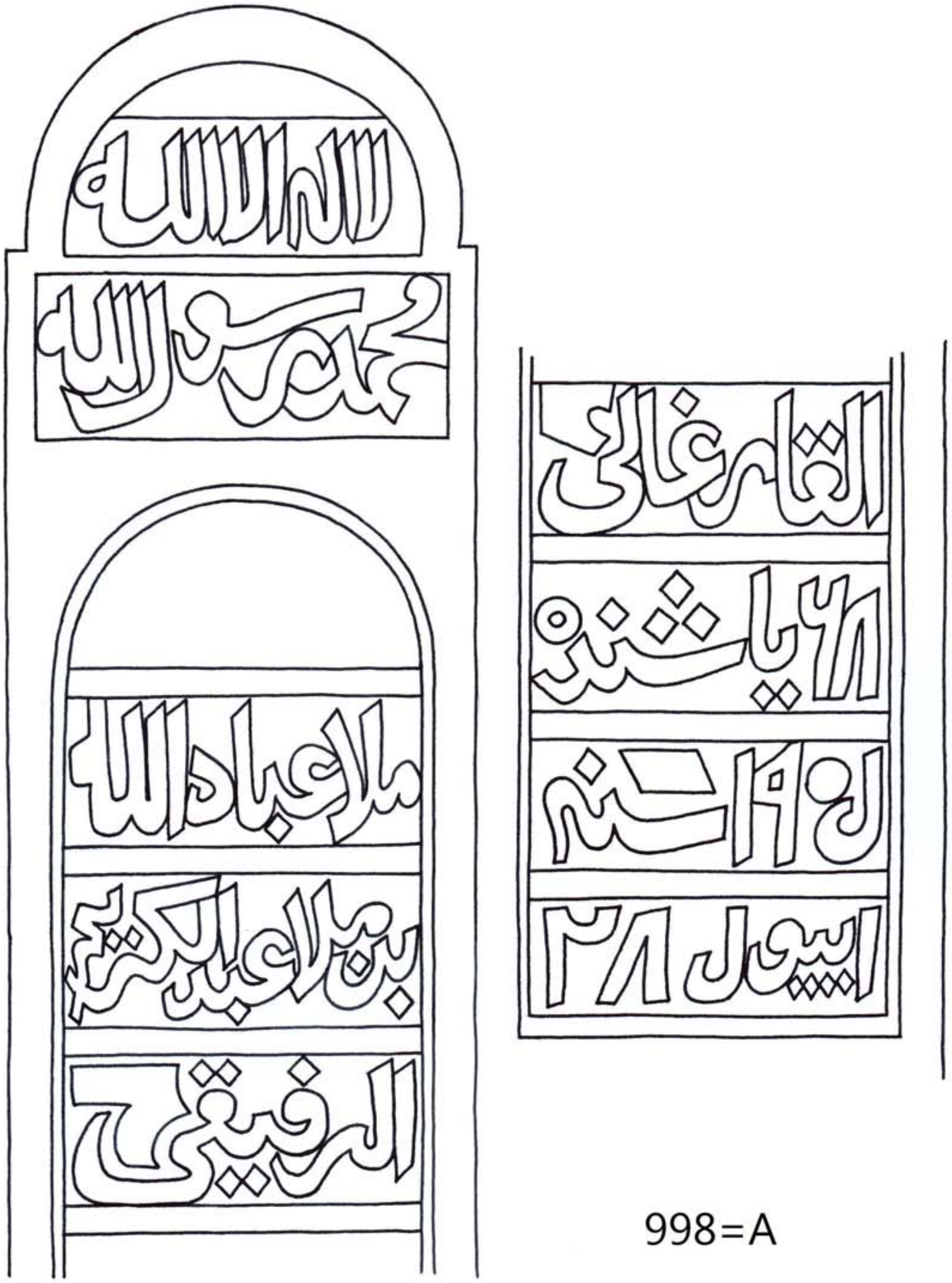
لا اله الا الله
محمد رسول الله
ملا عباد الله
بن ملا عبد الكريم
الرفيقي

998=A

998=A

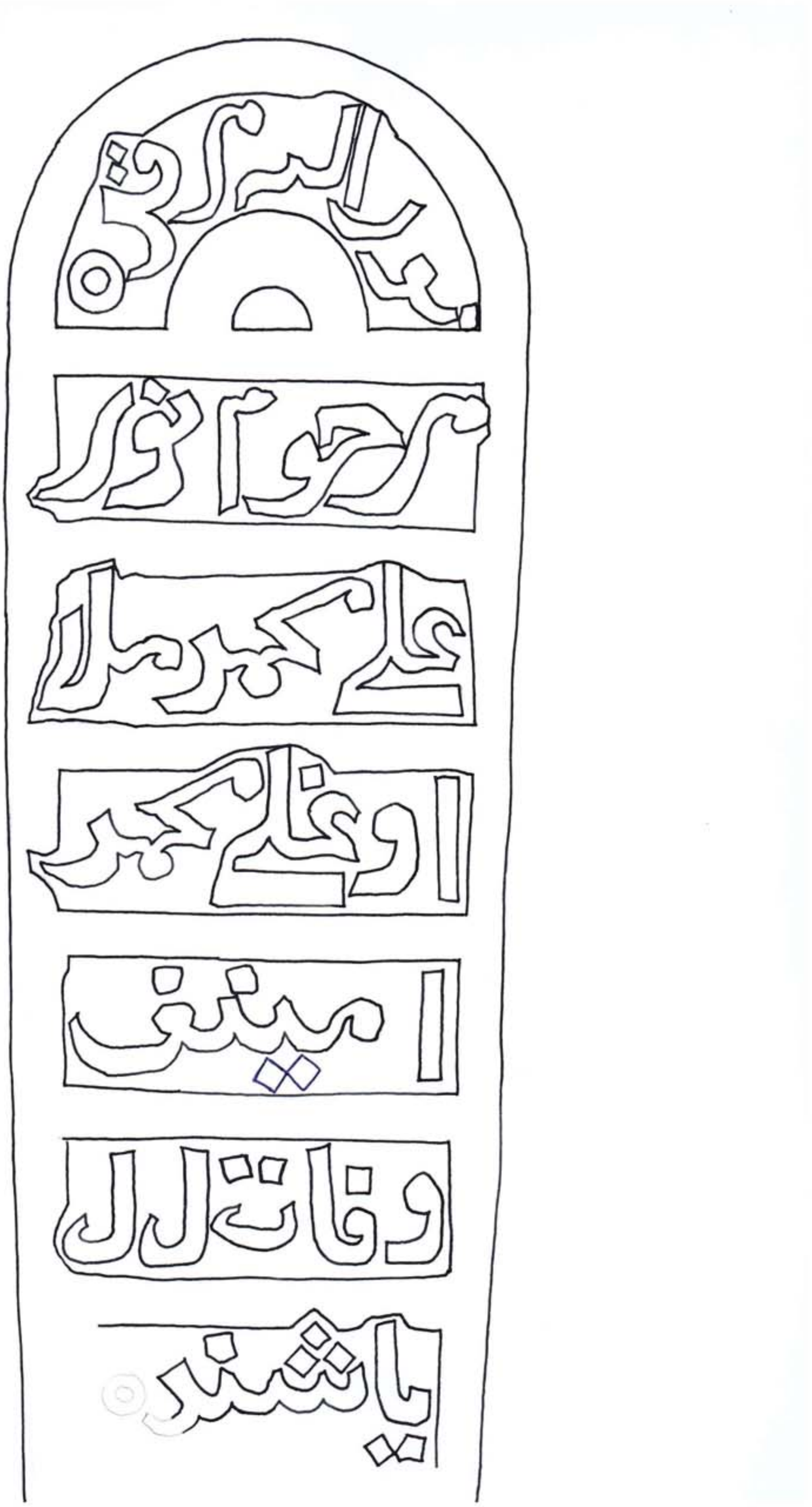

999=A

999=A

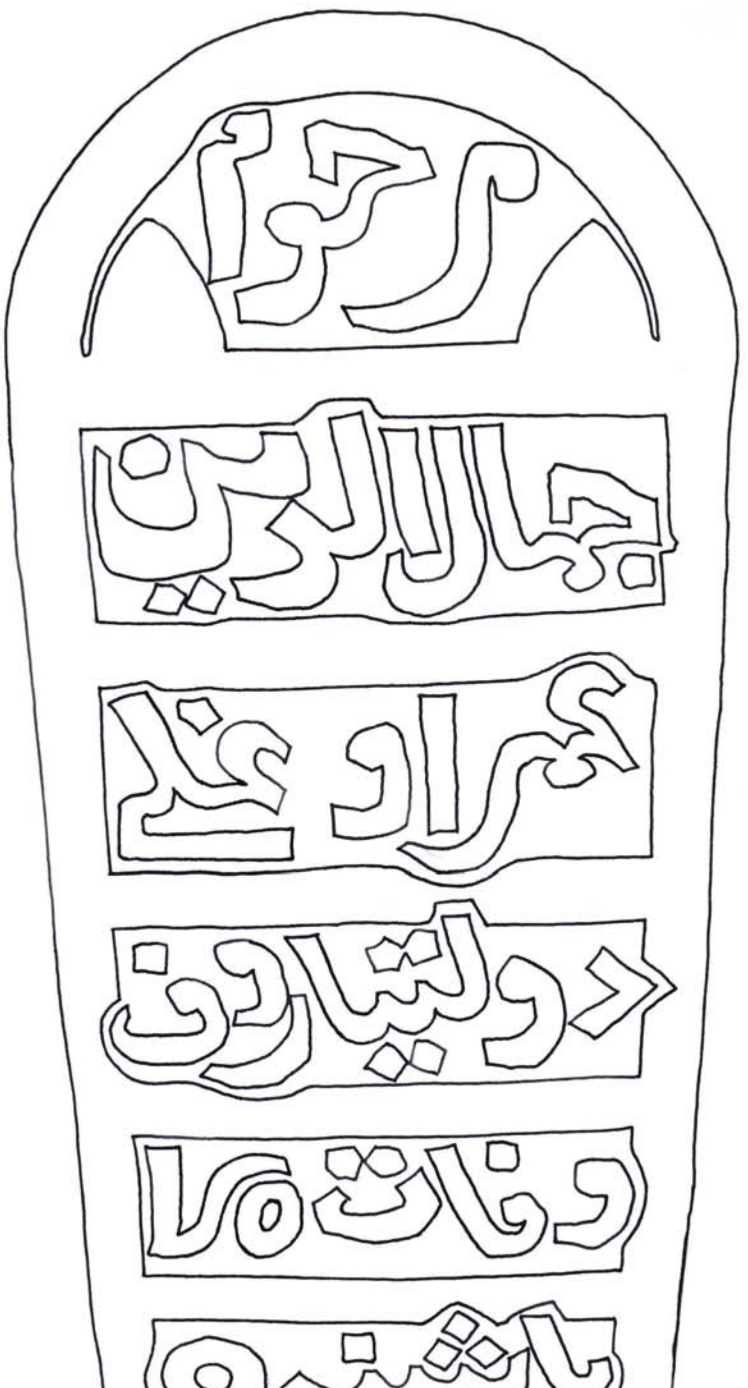

1000=A

1002

1002

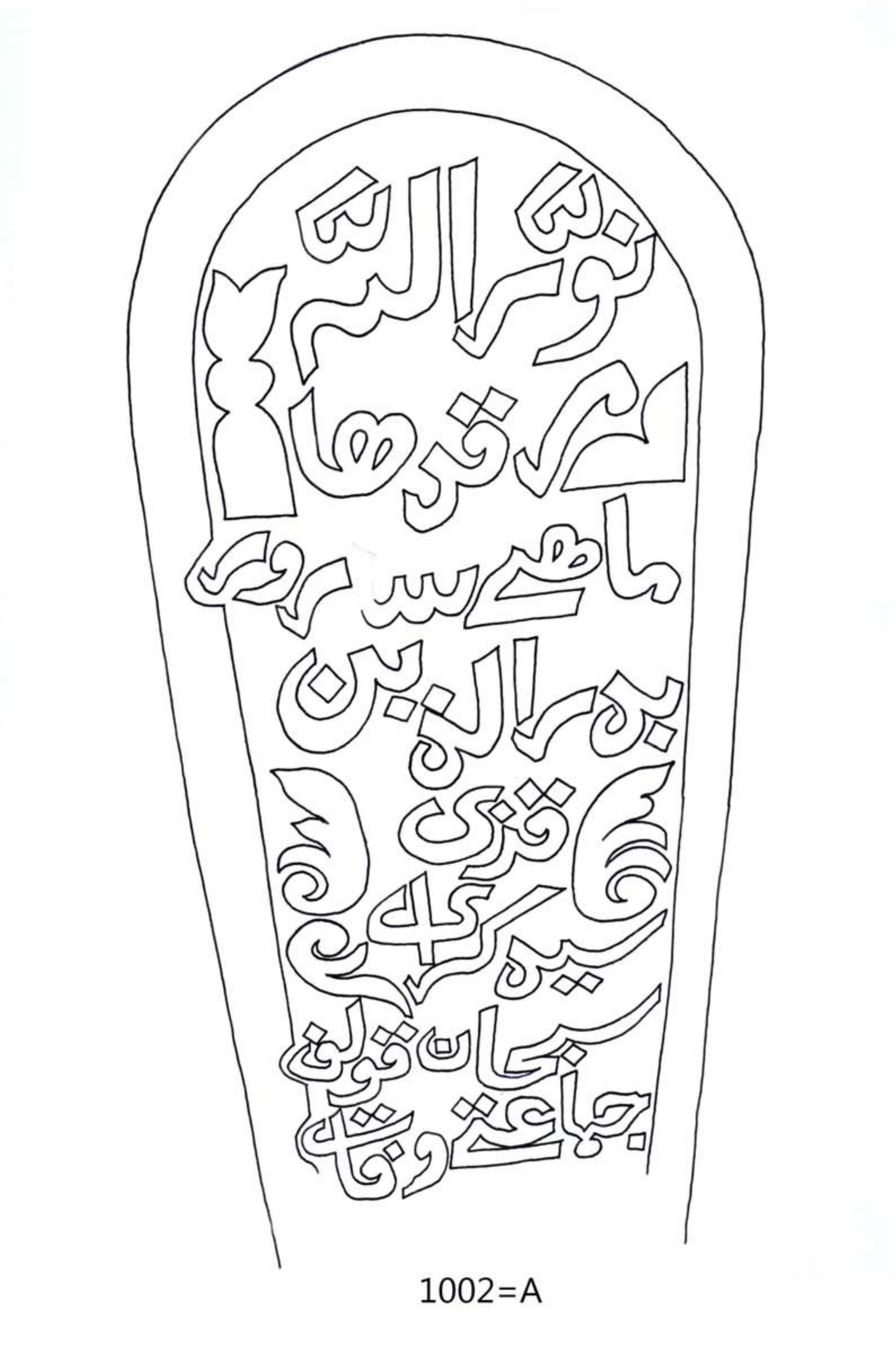

1002=A

1002=A

1002=Б

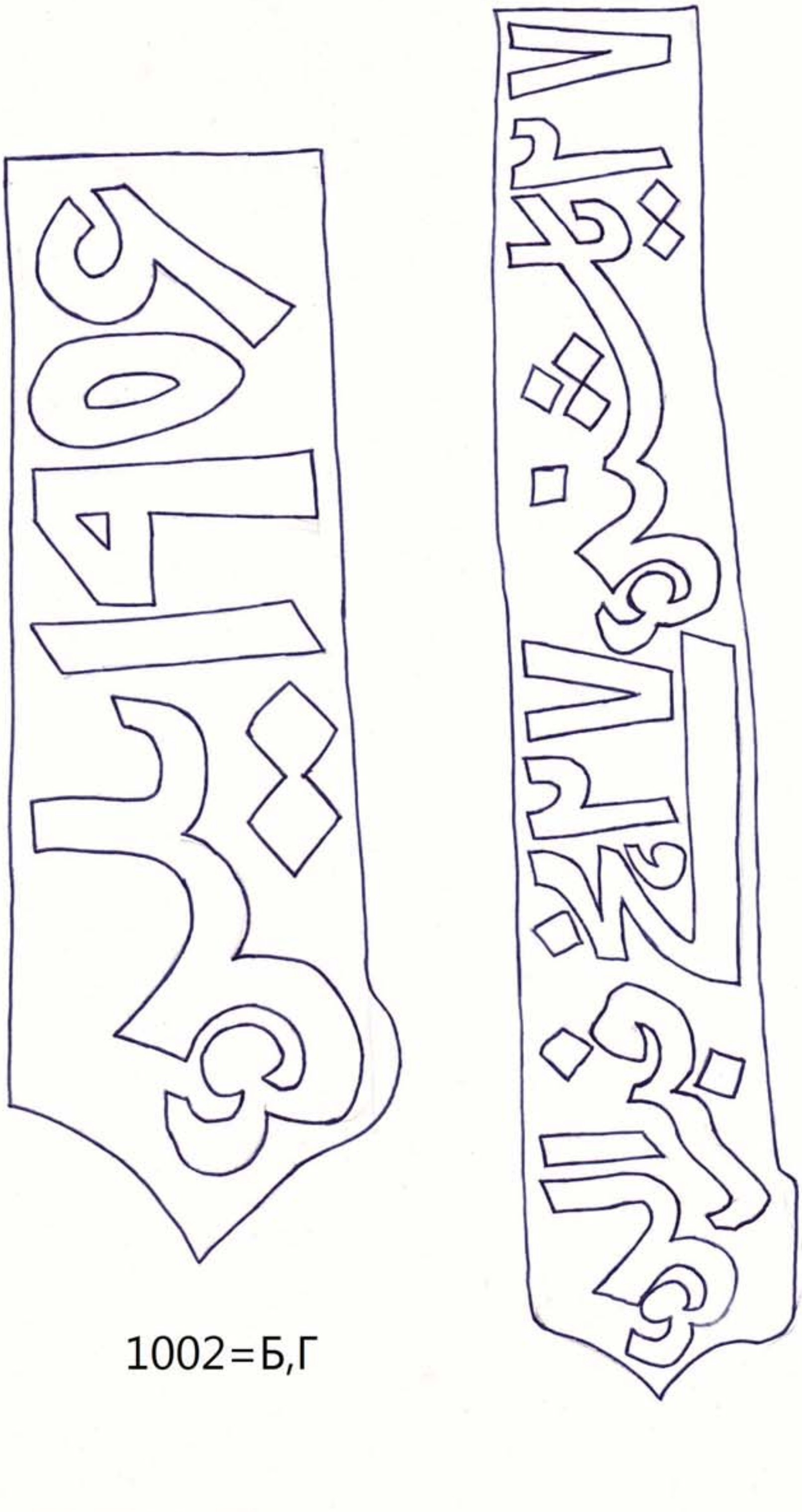

1002=Б,Г

1002=Γ

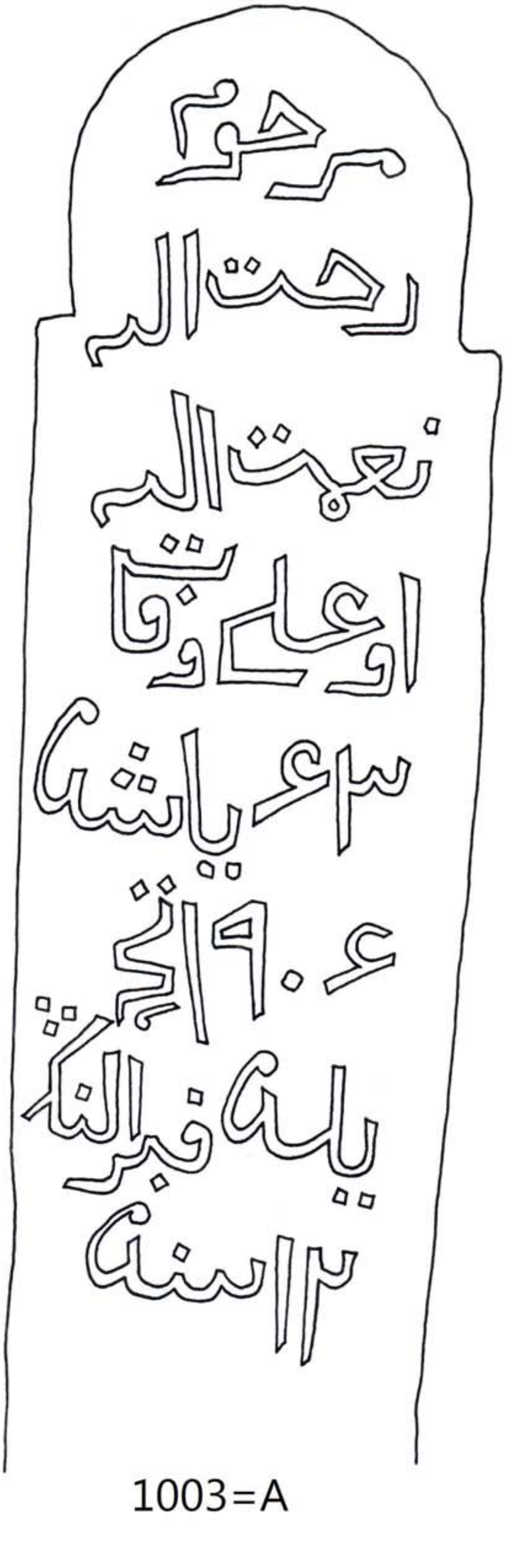

1003=A

1003=A

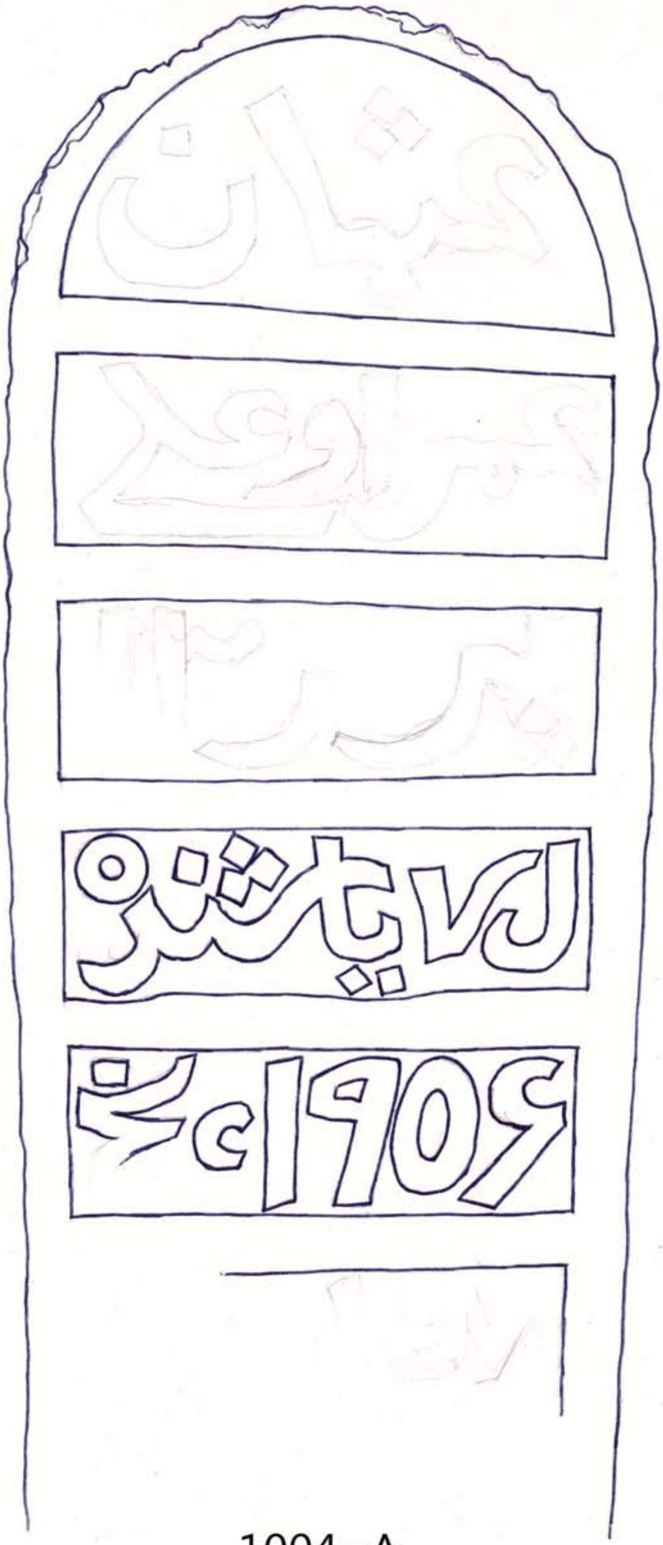

1004=A

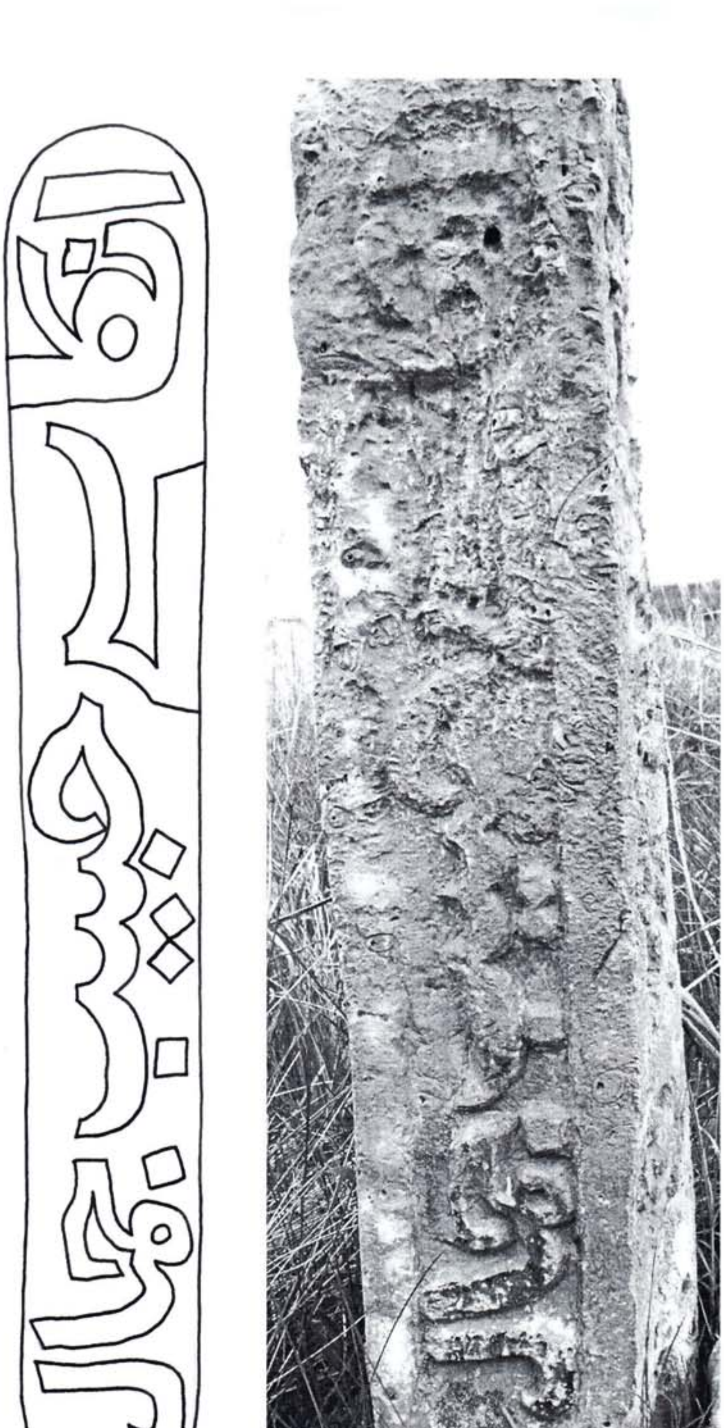

1004=Б

1004=A

1004=Б

1004=Б

1005

1005

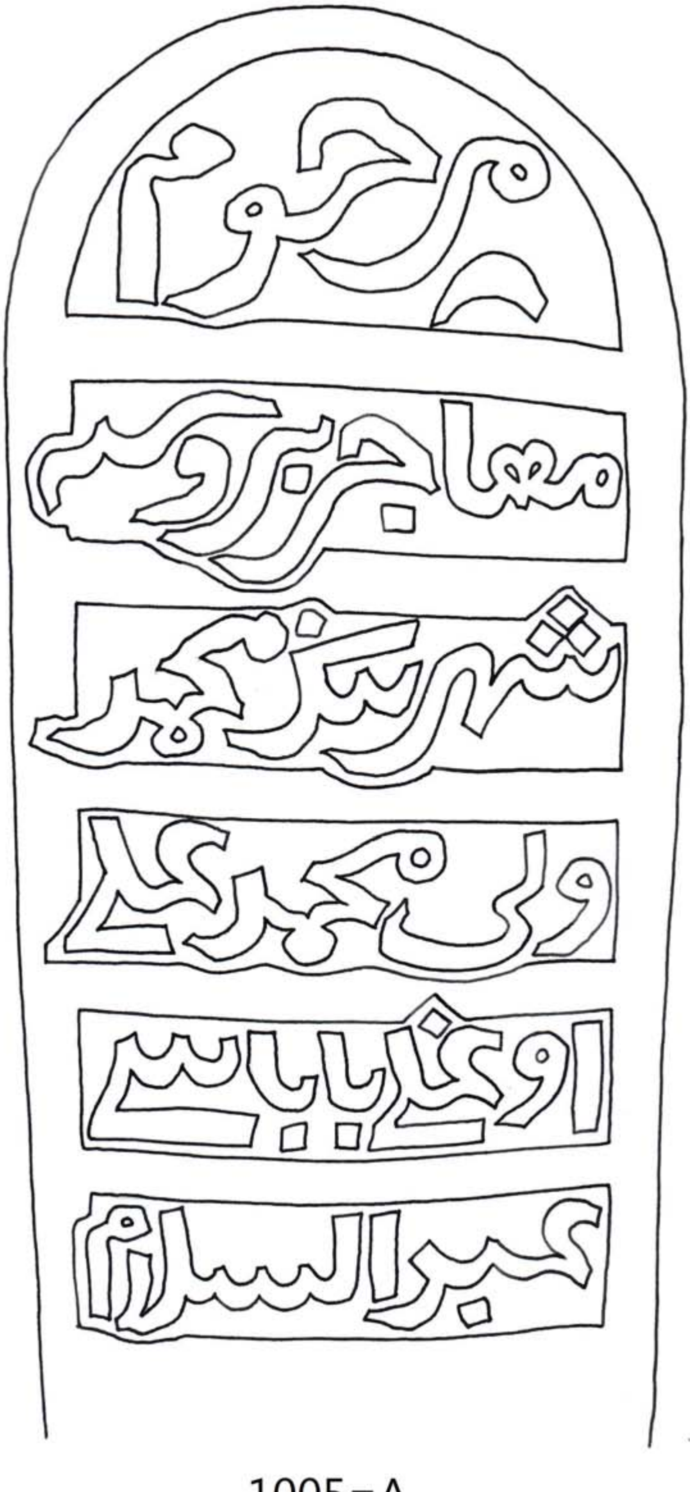

1005=A

1005=A

1005=A

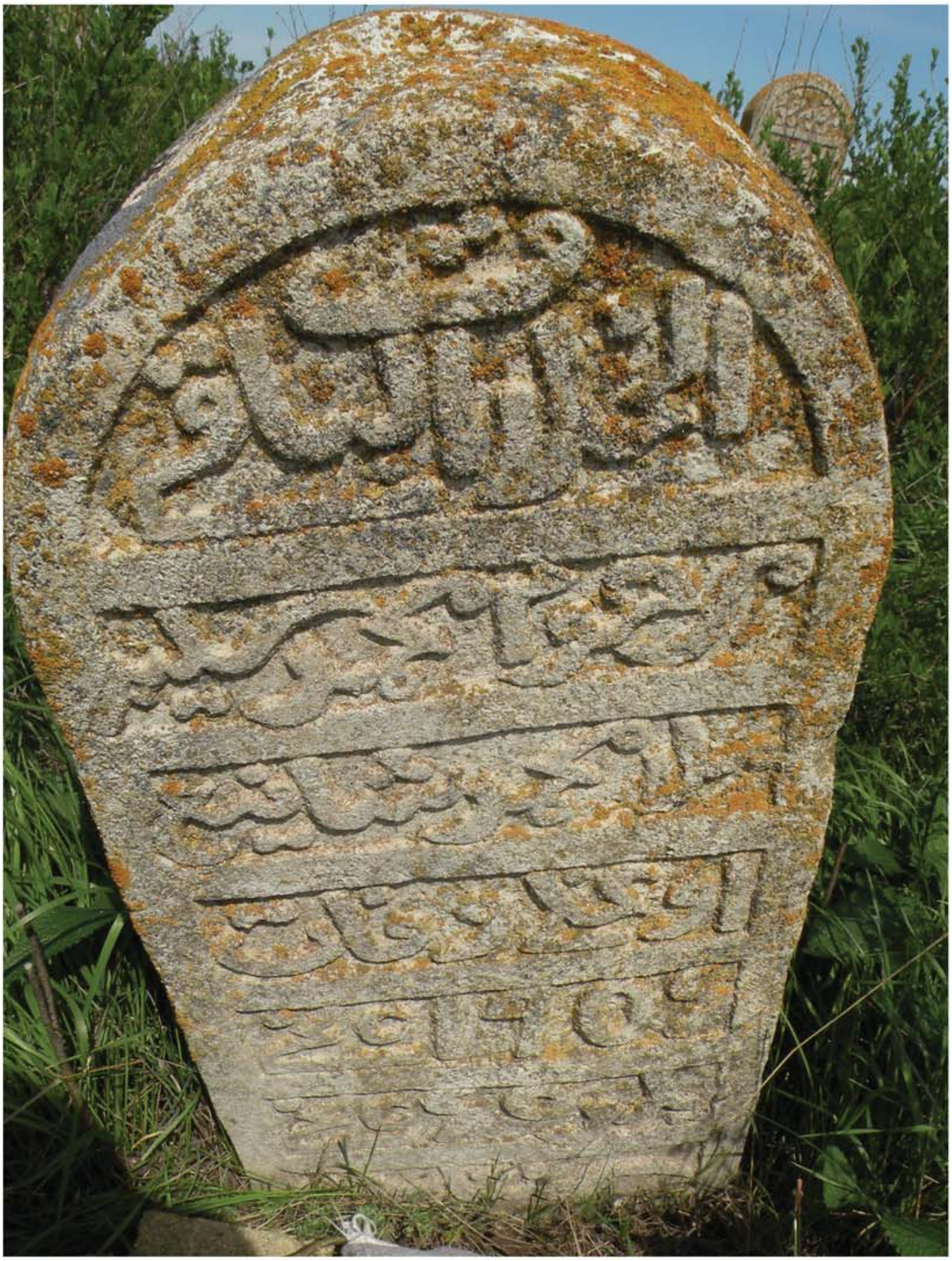

1006=A

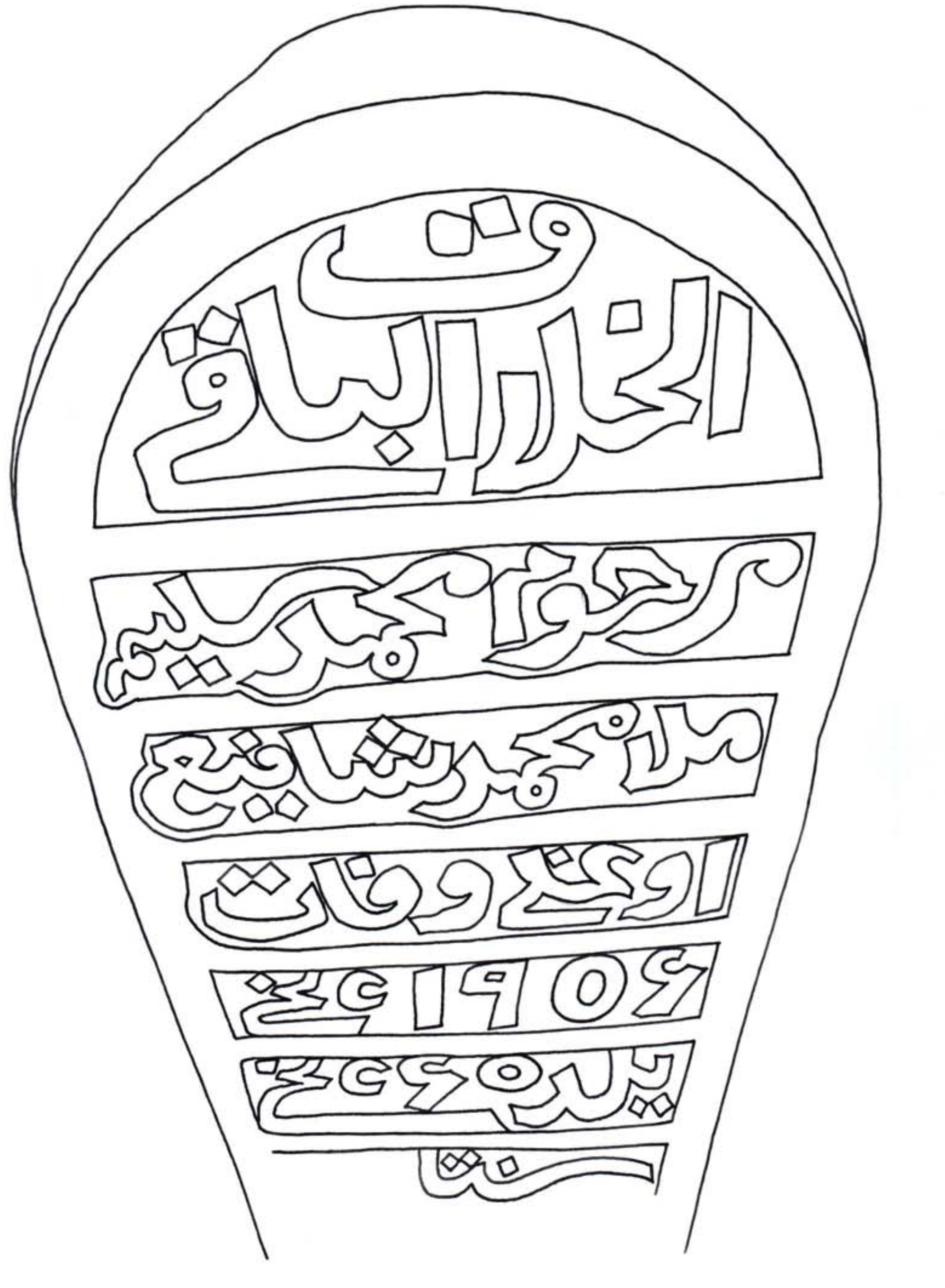

1006=A

1007

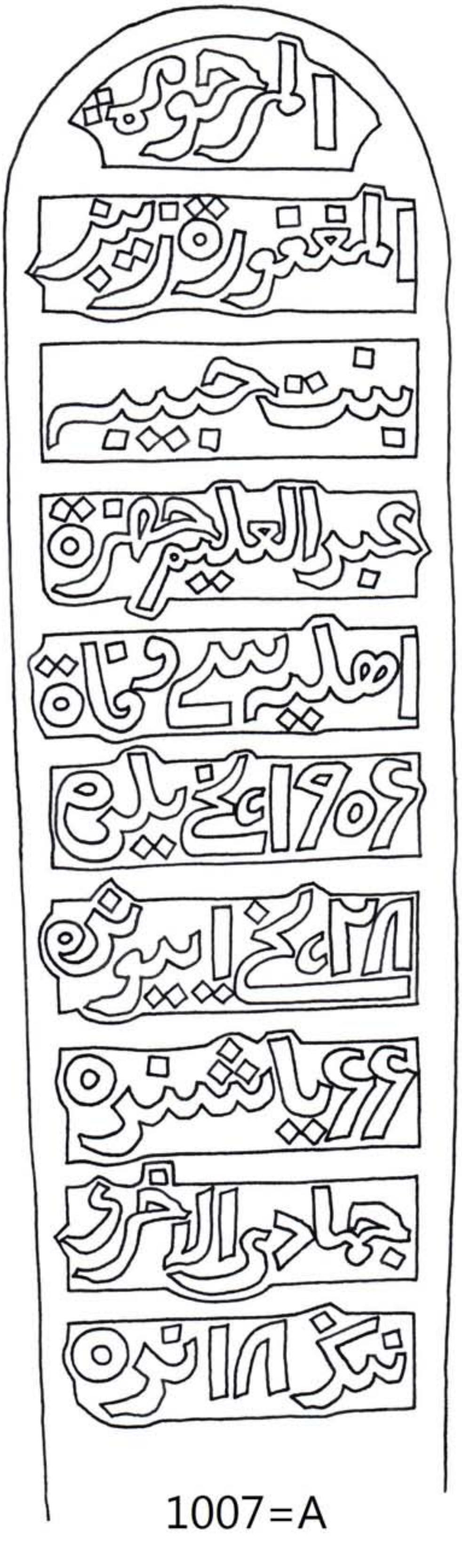
المرحومة
المغفورة زينب
بنت حبيب
عبد العليم حمزة
جمادى الآخر

1007=A

1007=A

1007=Б

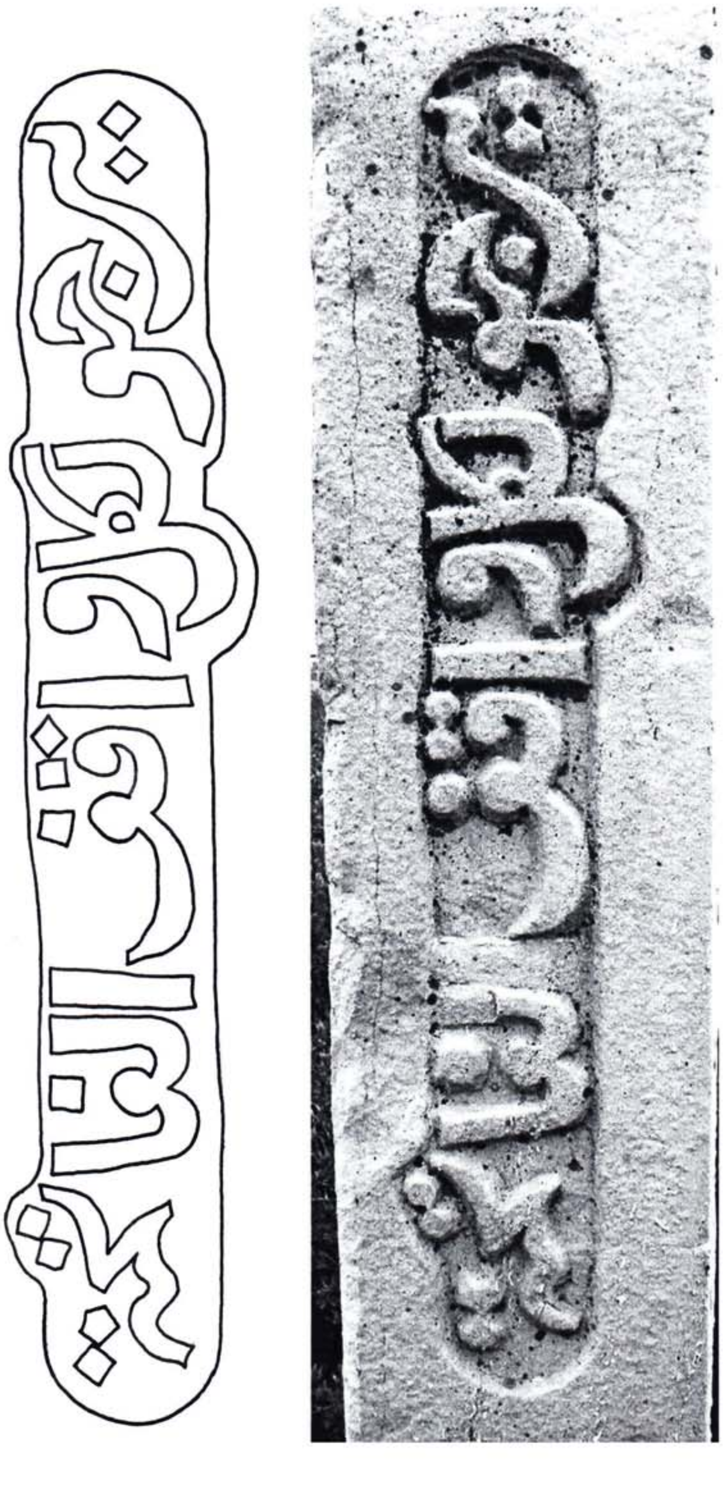

1007=Б

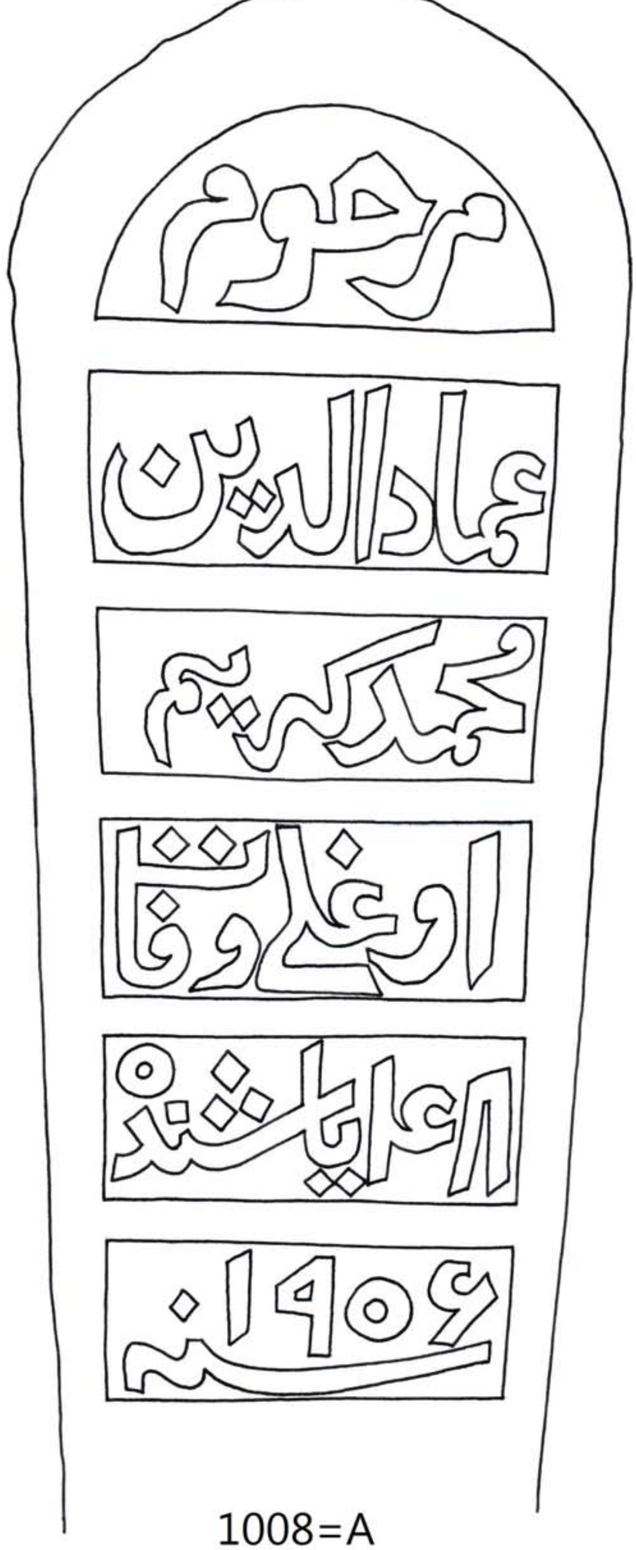

1008=A

1008=A

1009

1009=A

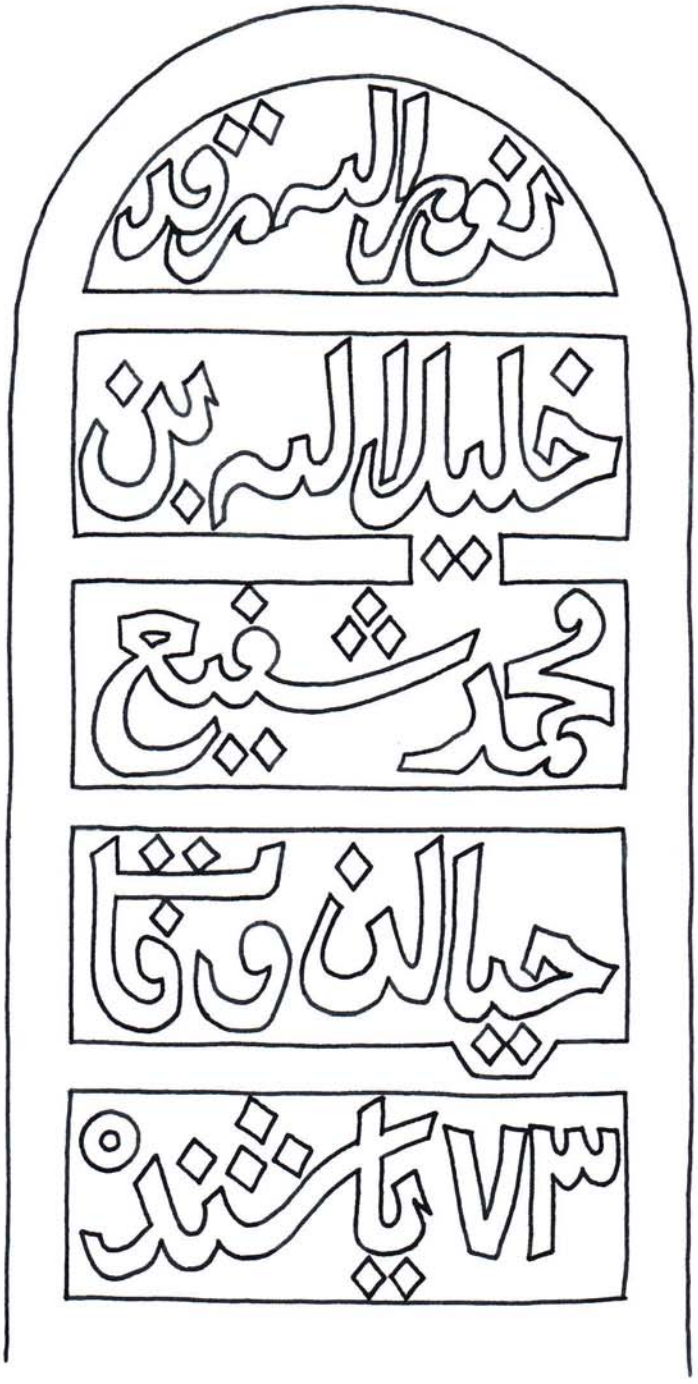

1009=A

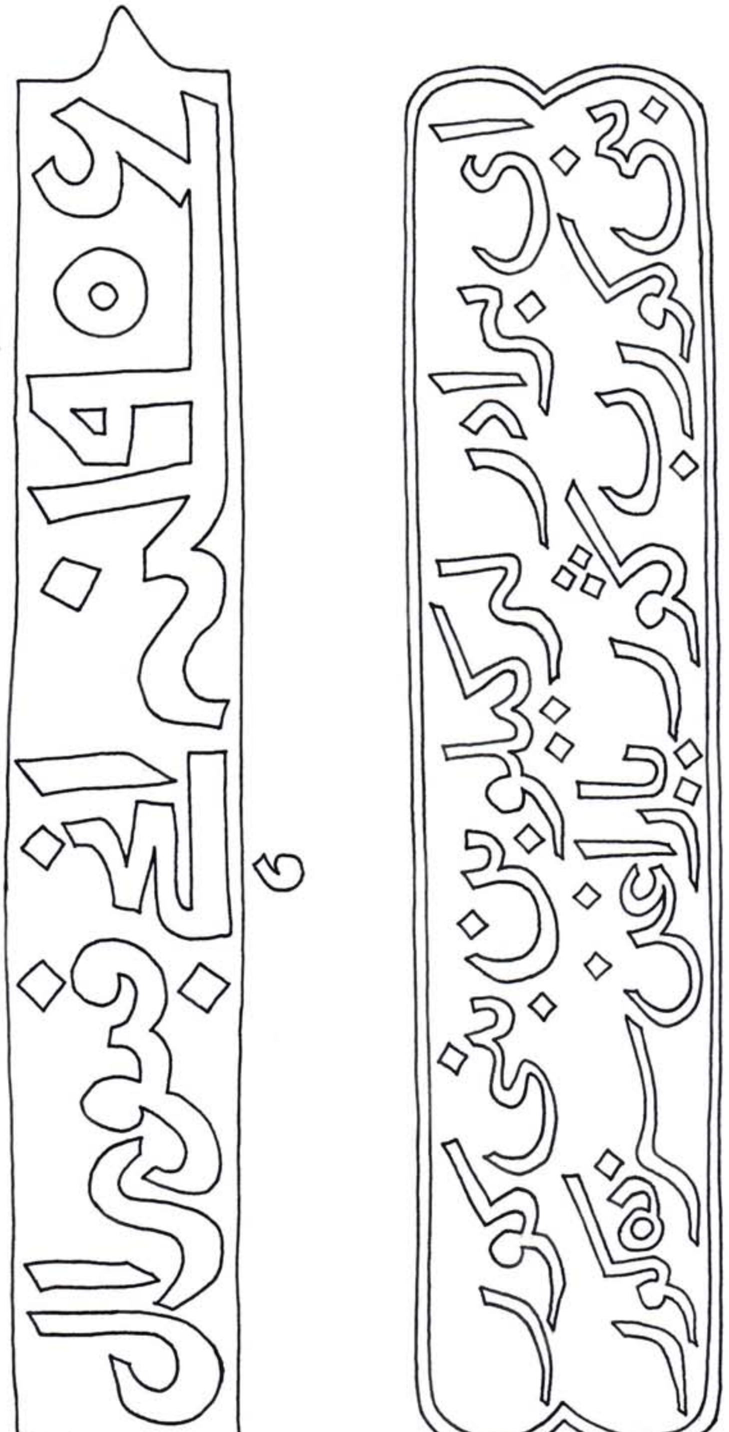

1009=Б,Г

10090=Б

1009=Г

1010

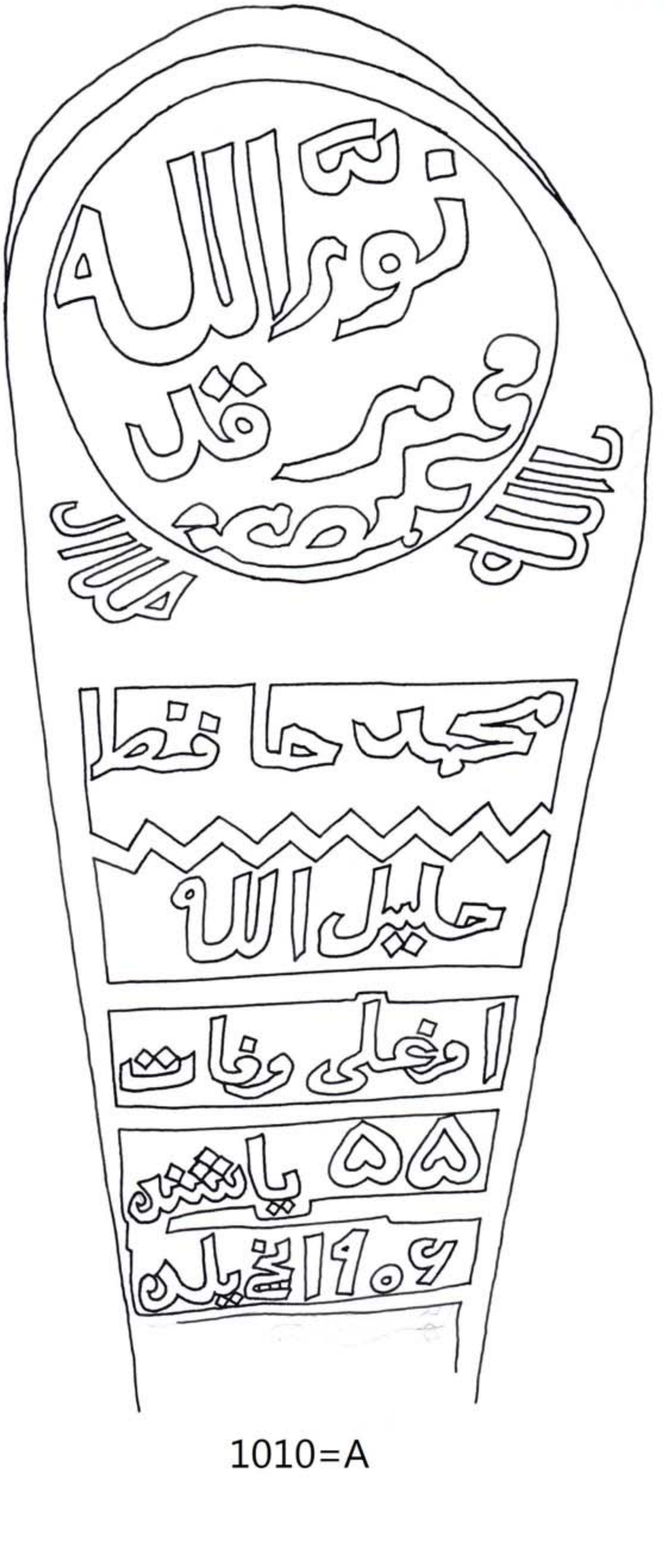

1010=A

1010=A

1010=Г

1011

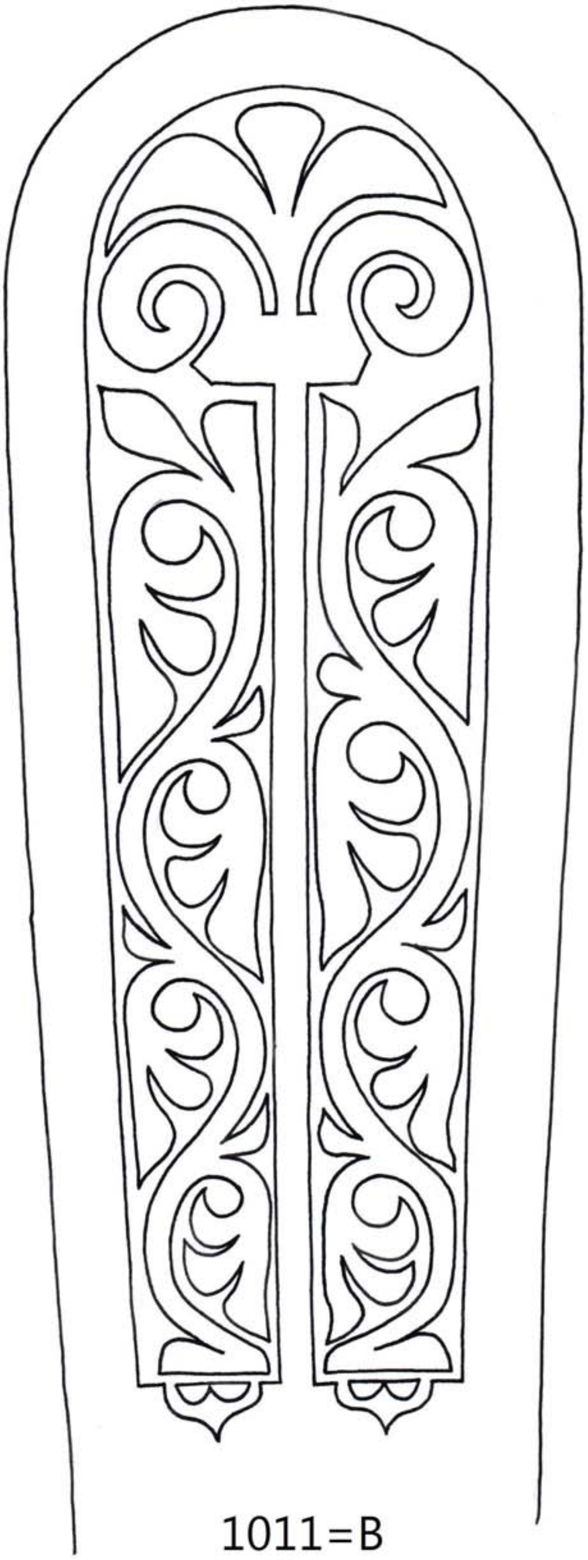

1011=B

1011=B

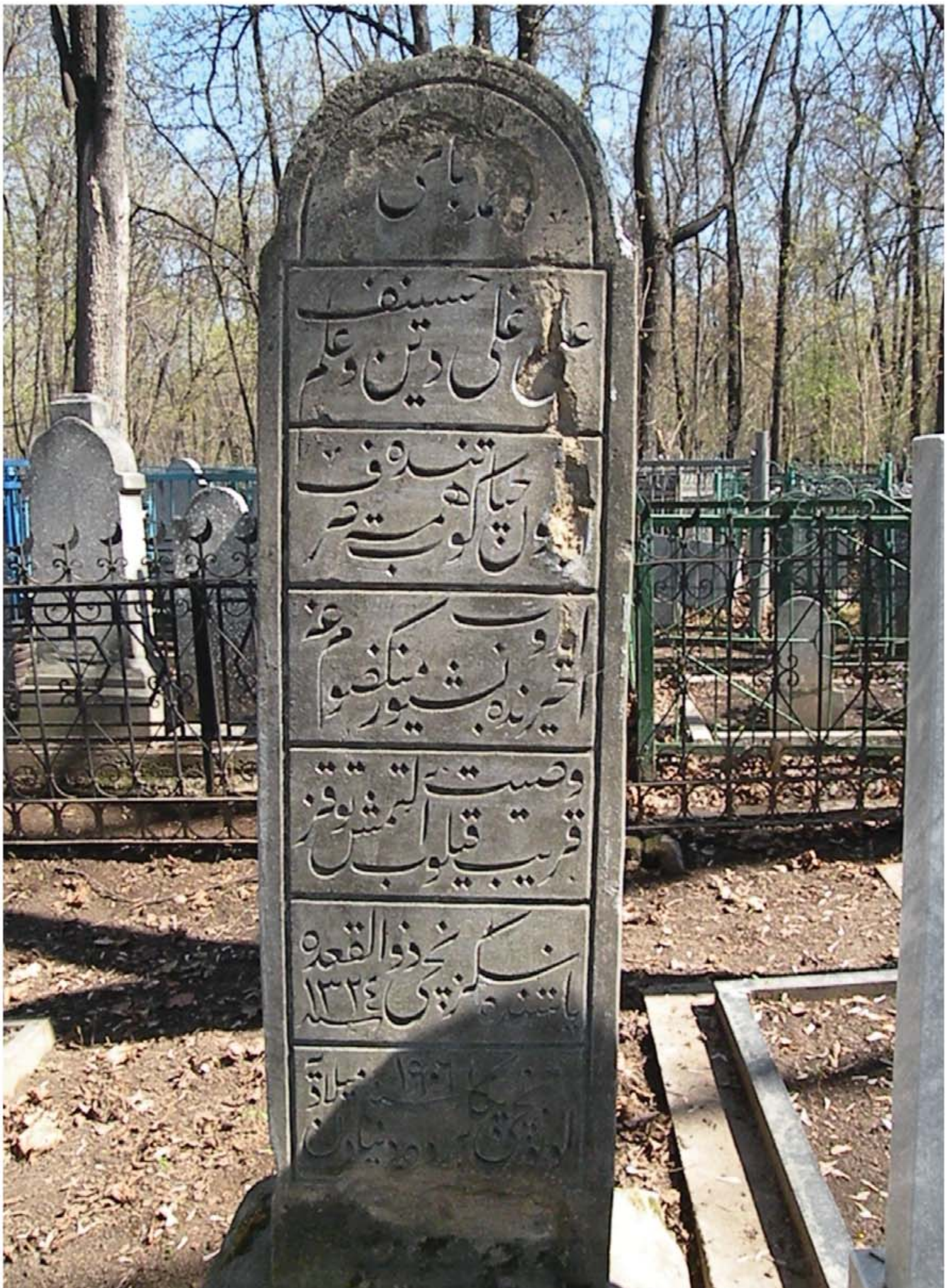

1906-1=A

1016

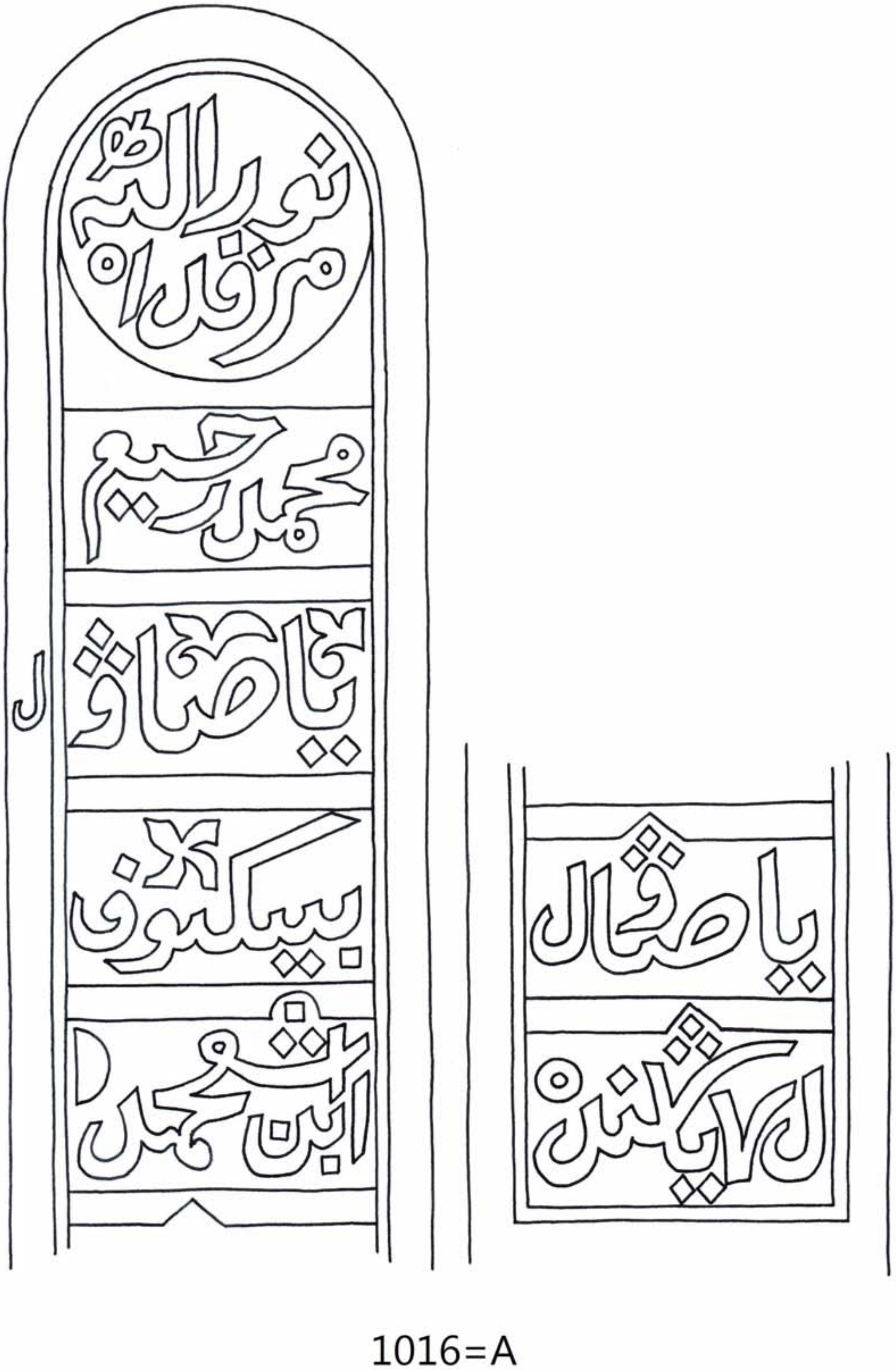

1016=A

1016=A

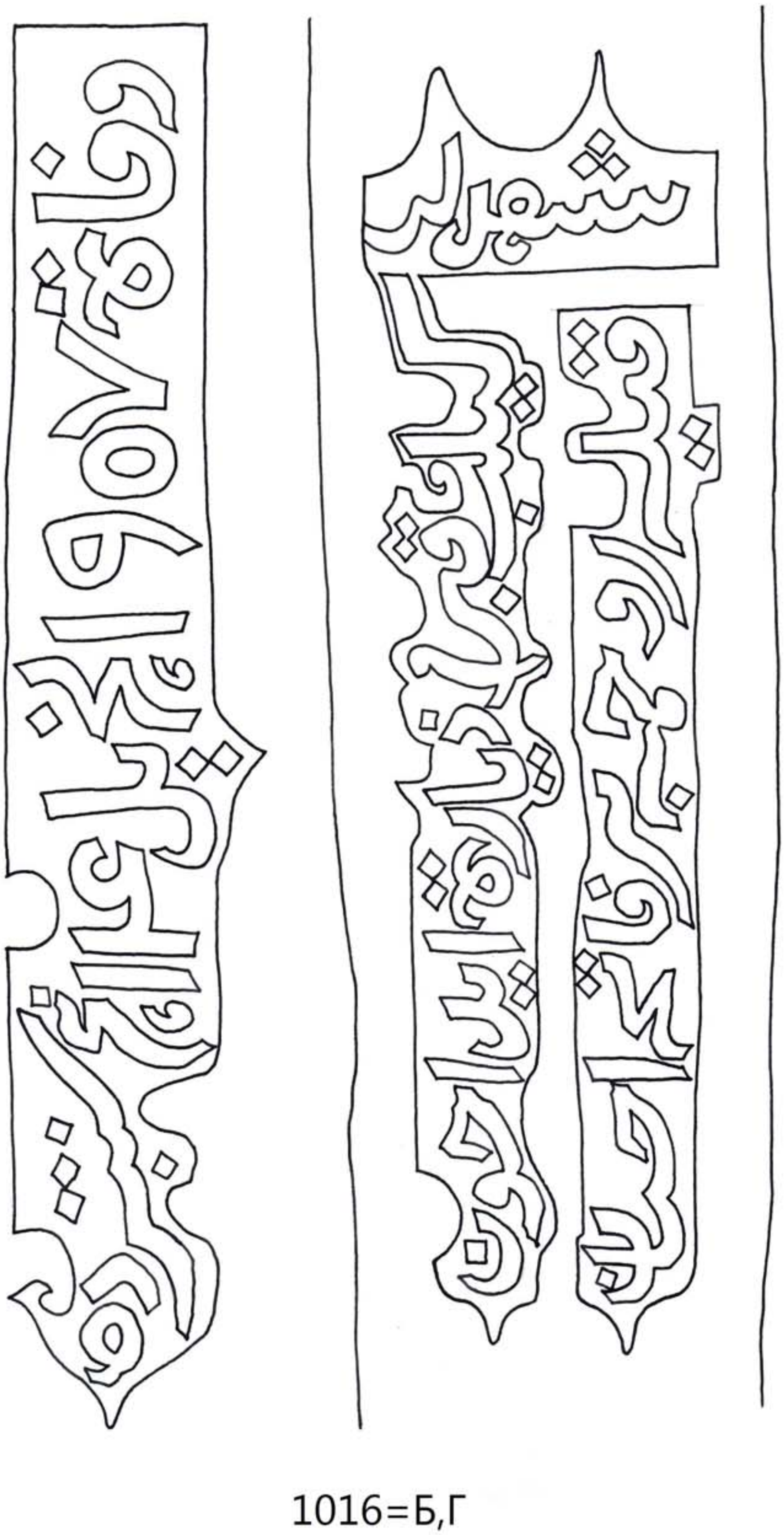

1016=Б,Г

1016=Б

1016=B

1018

1018

1018

1018=A

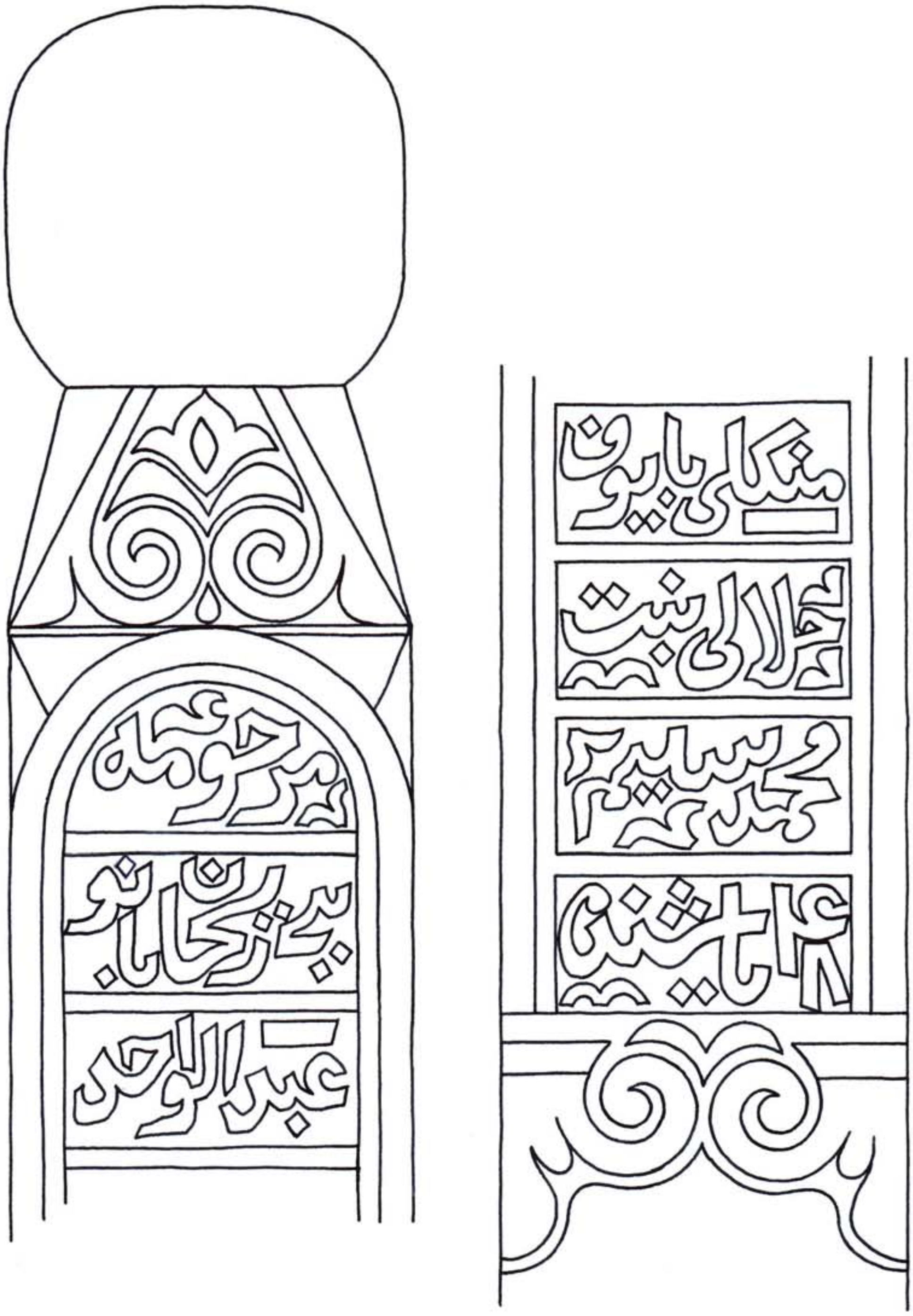

1018=A

1018=B

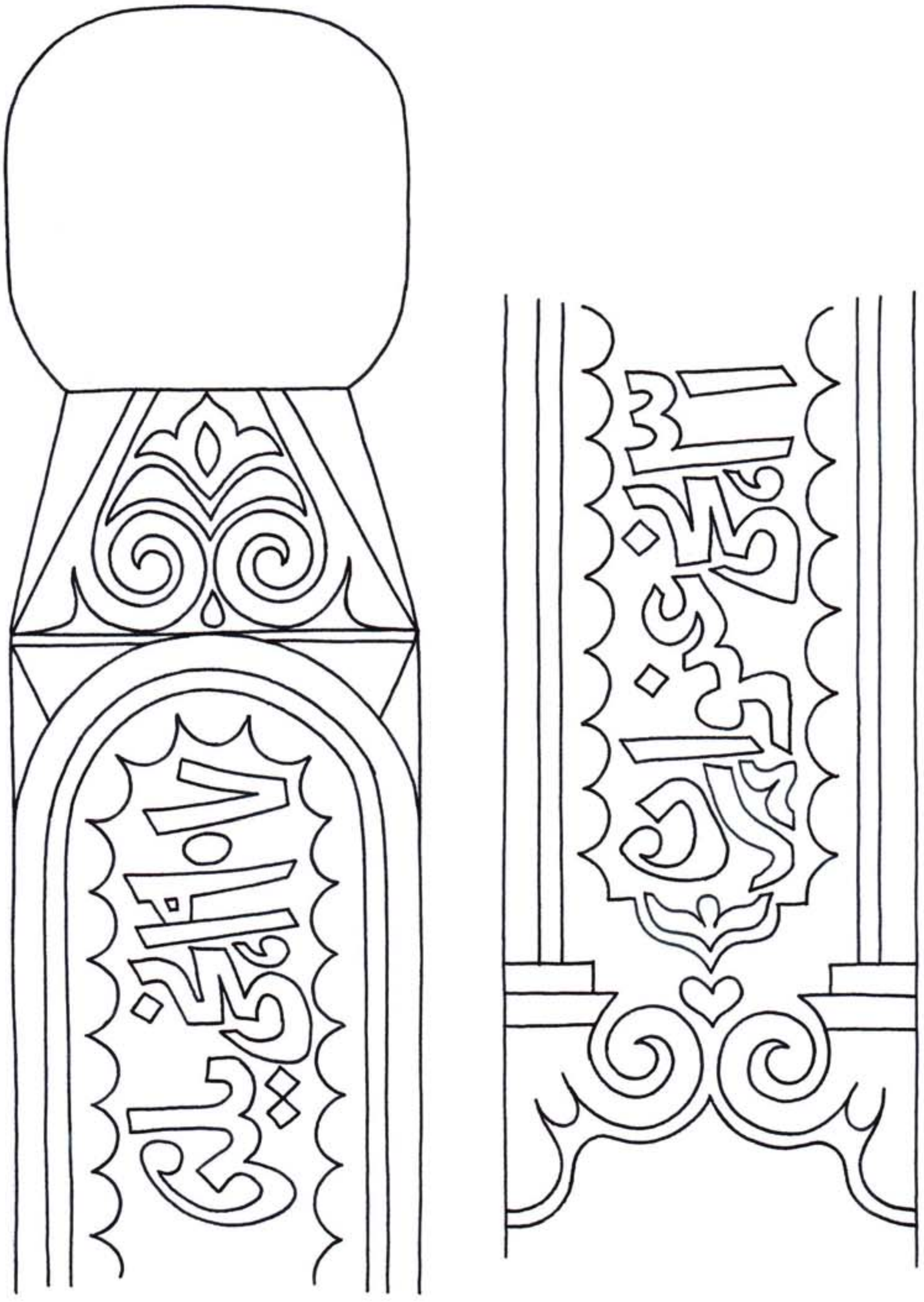

1018=B

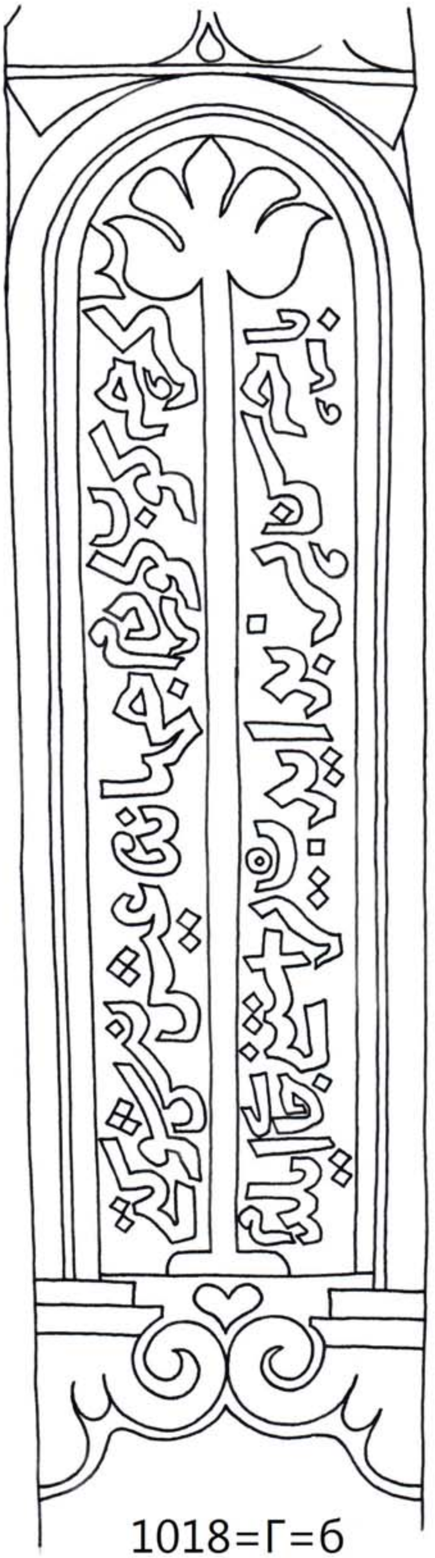

1018=Г=б

1018=Г

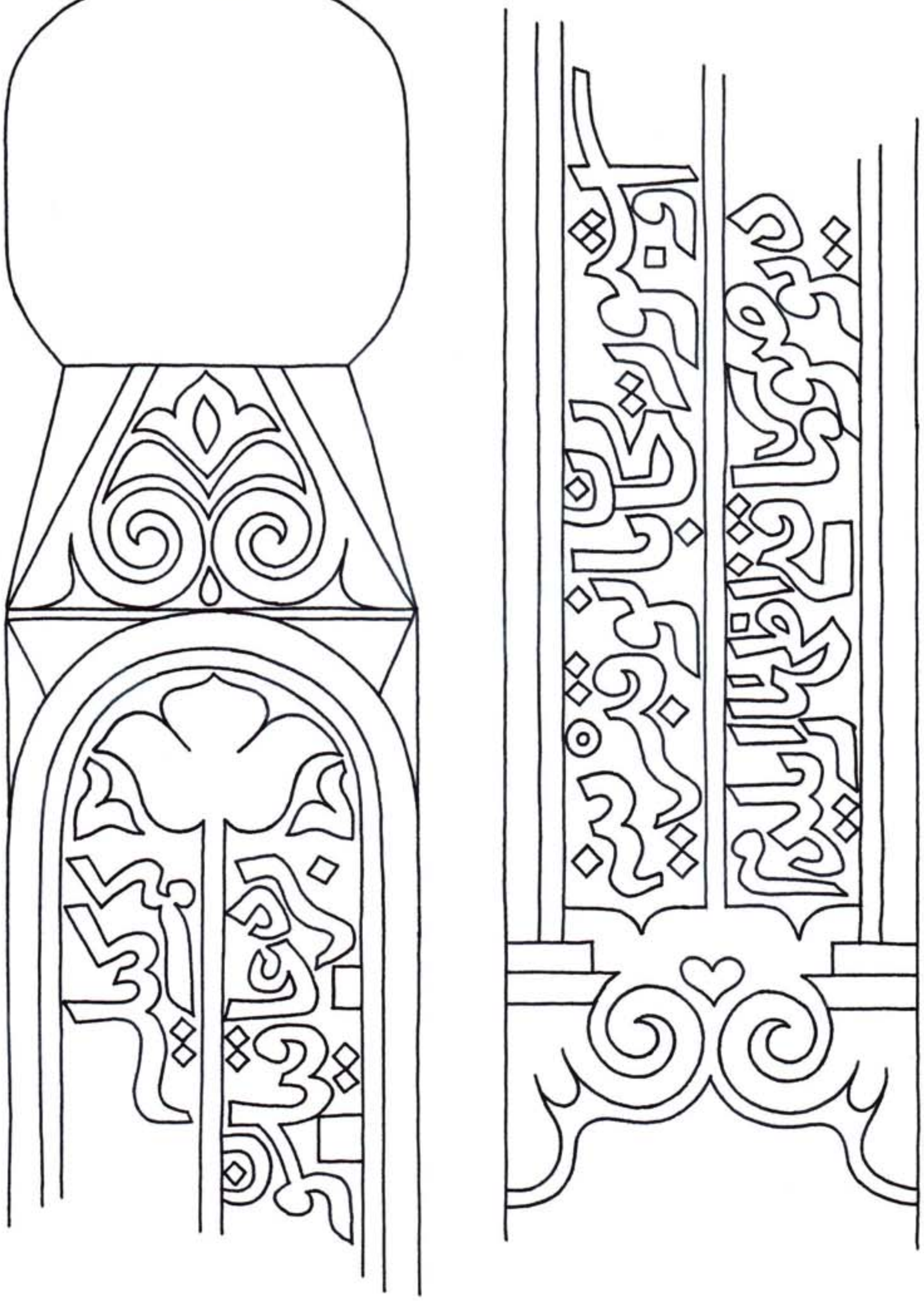

1018=Г

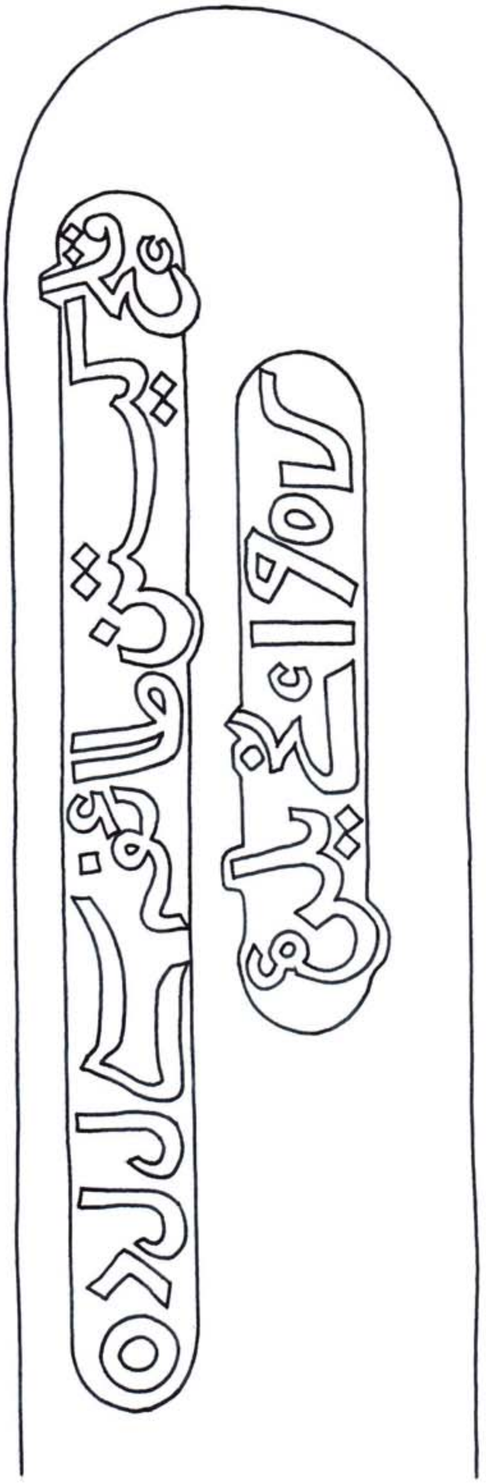

1019=B

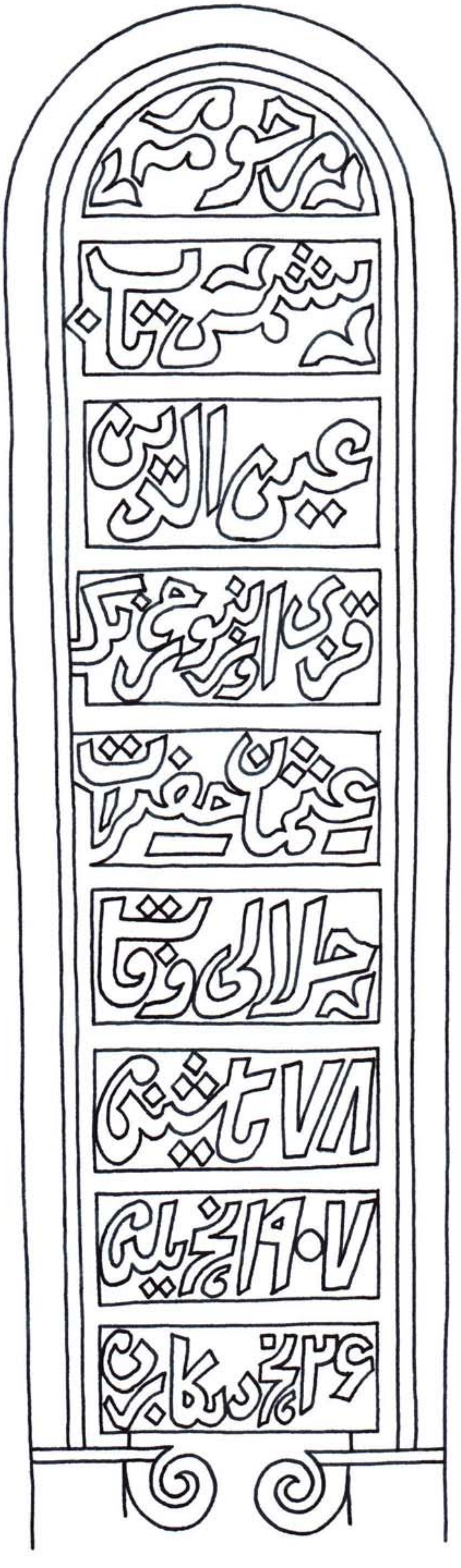

1020=A

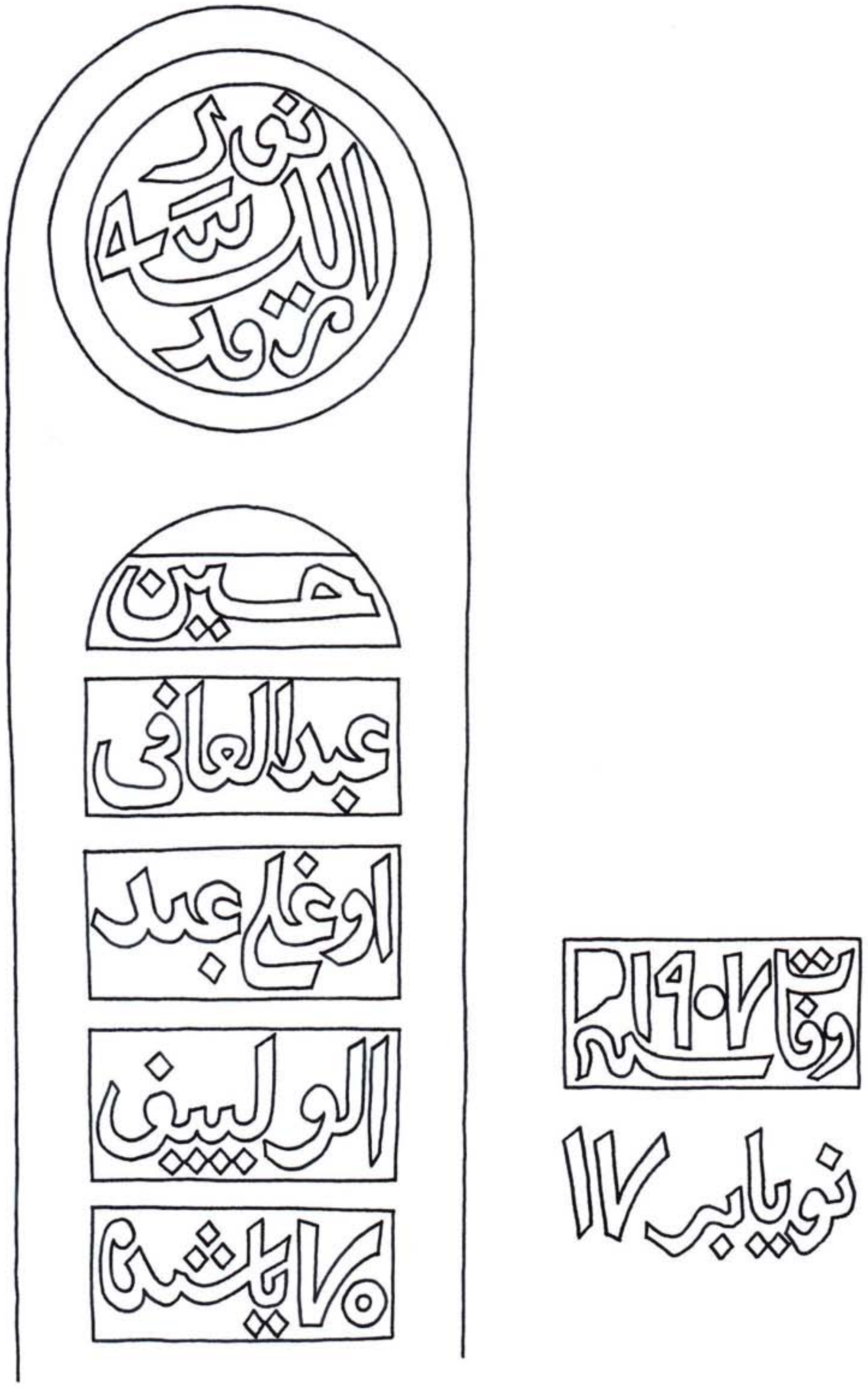

1021=A

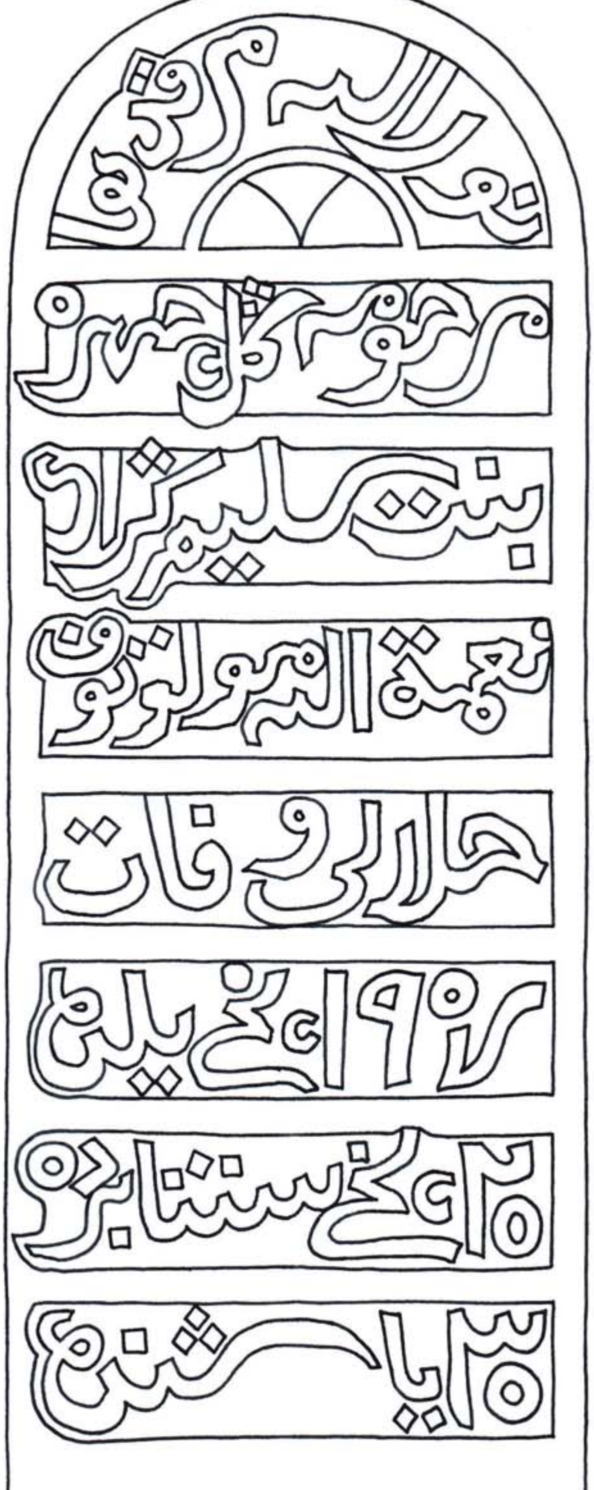

1022=A

1022=B

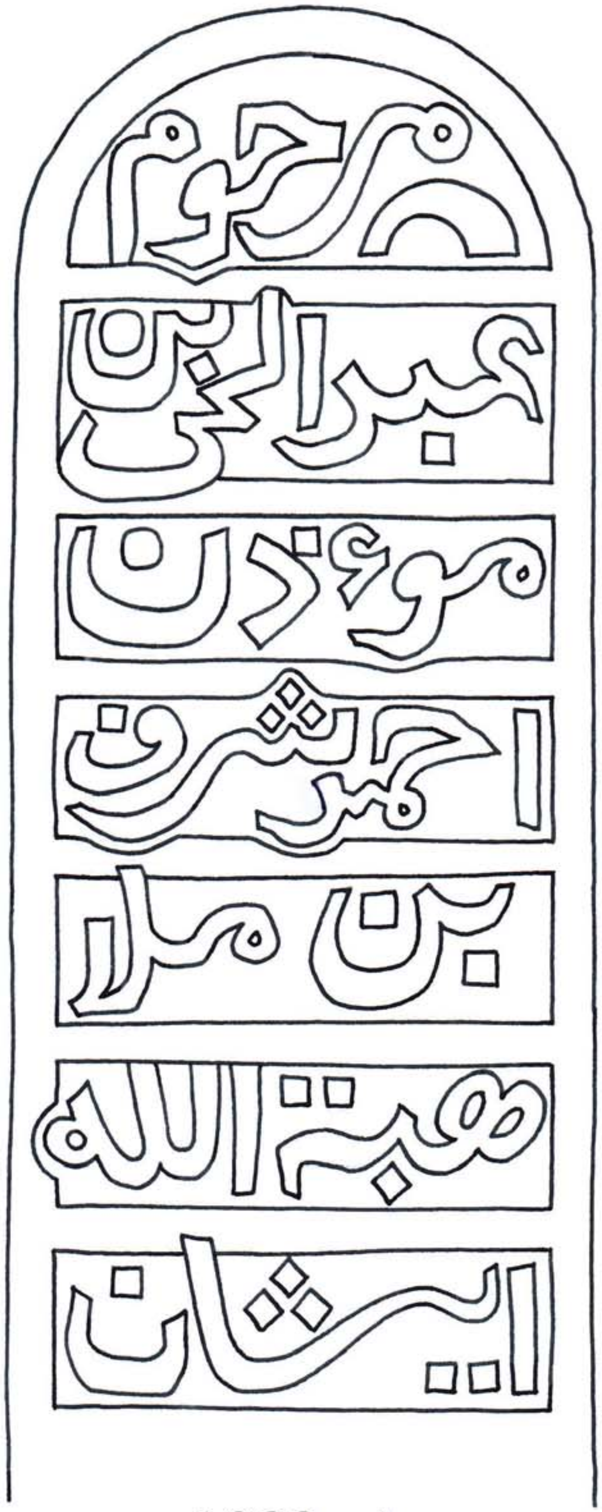

1023=A

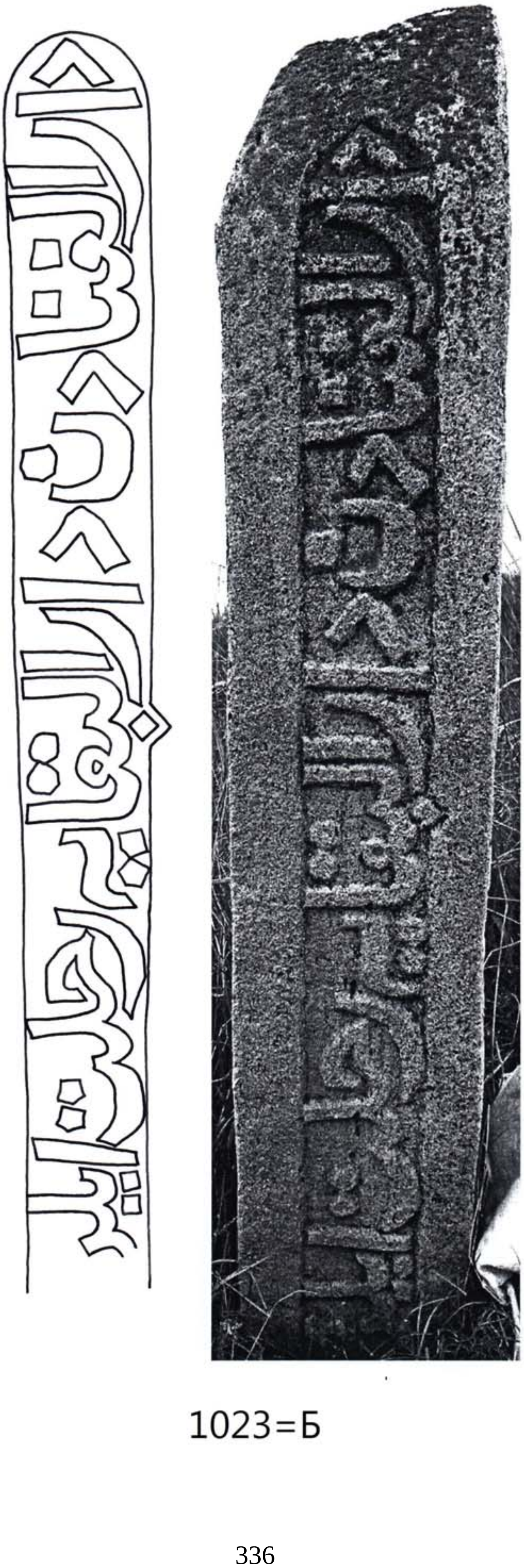

1023=Б

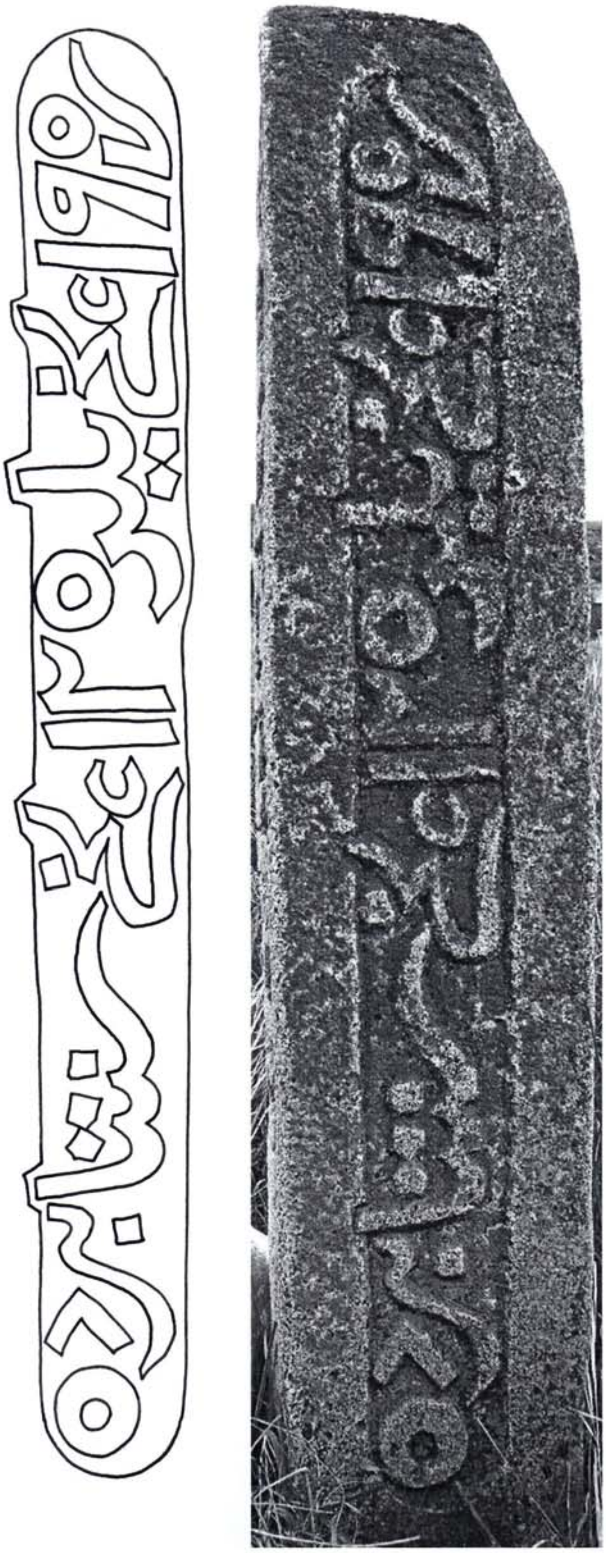

1023=Г

1023

1023

1023=Б

1023=Г

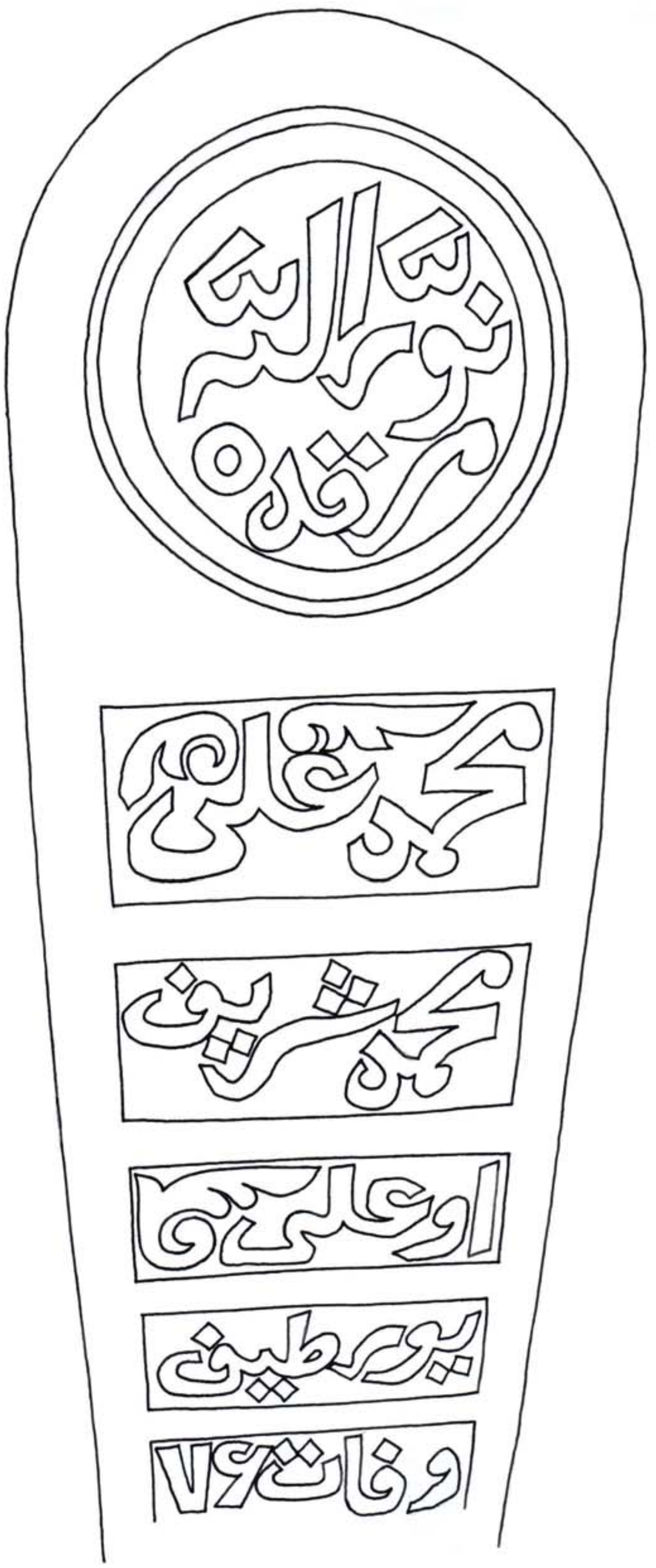

1024=A

1024=A

1024

1024

1029=A

1029

1029=A

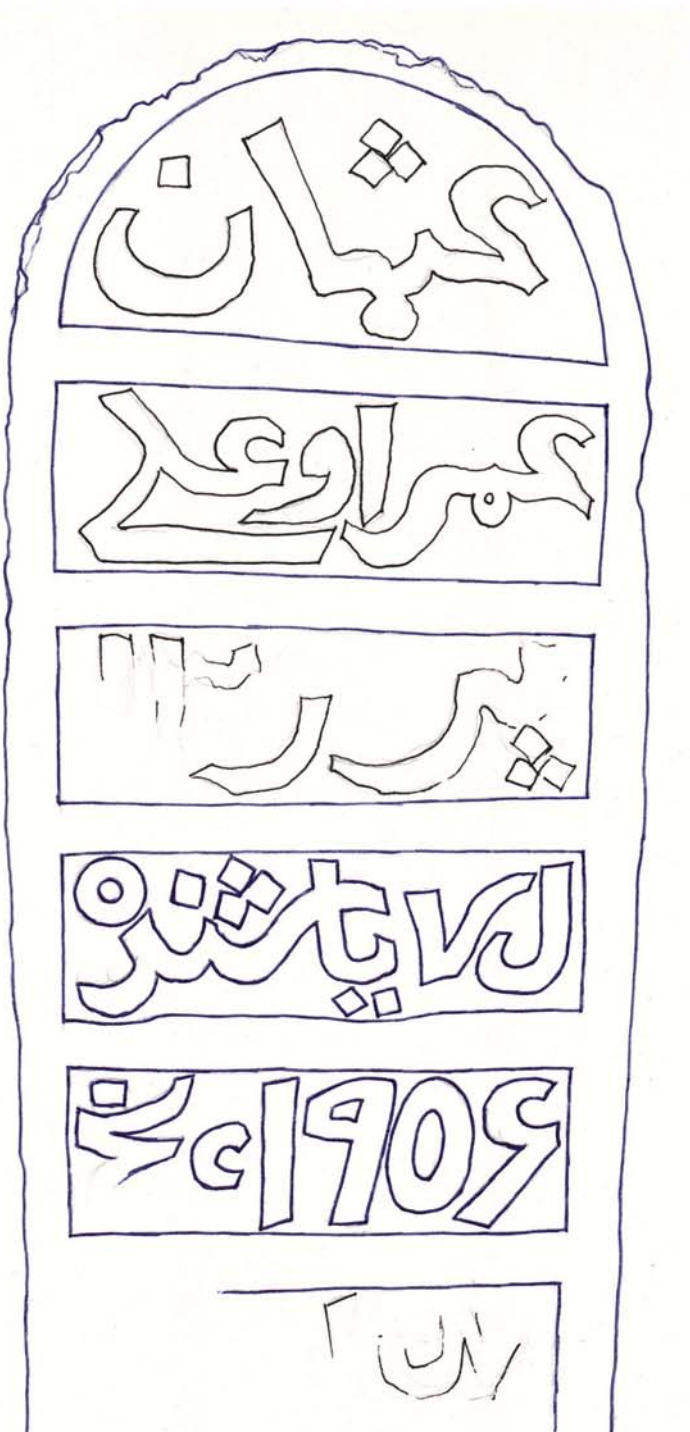

1029=A

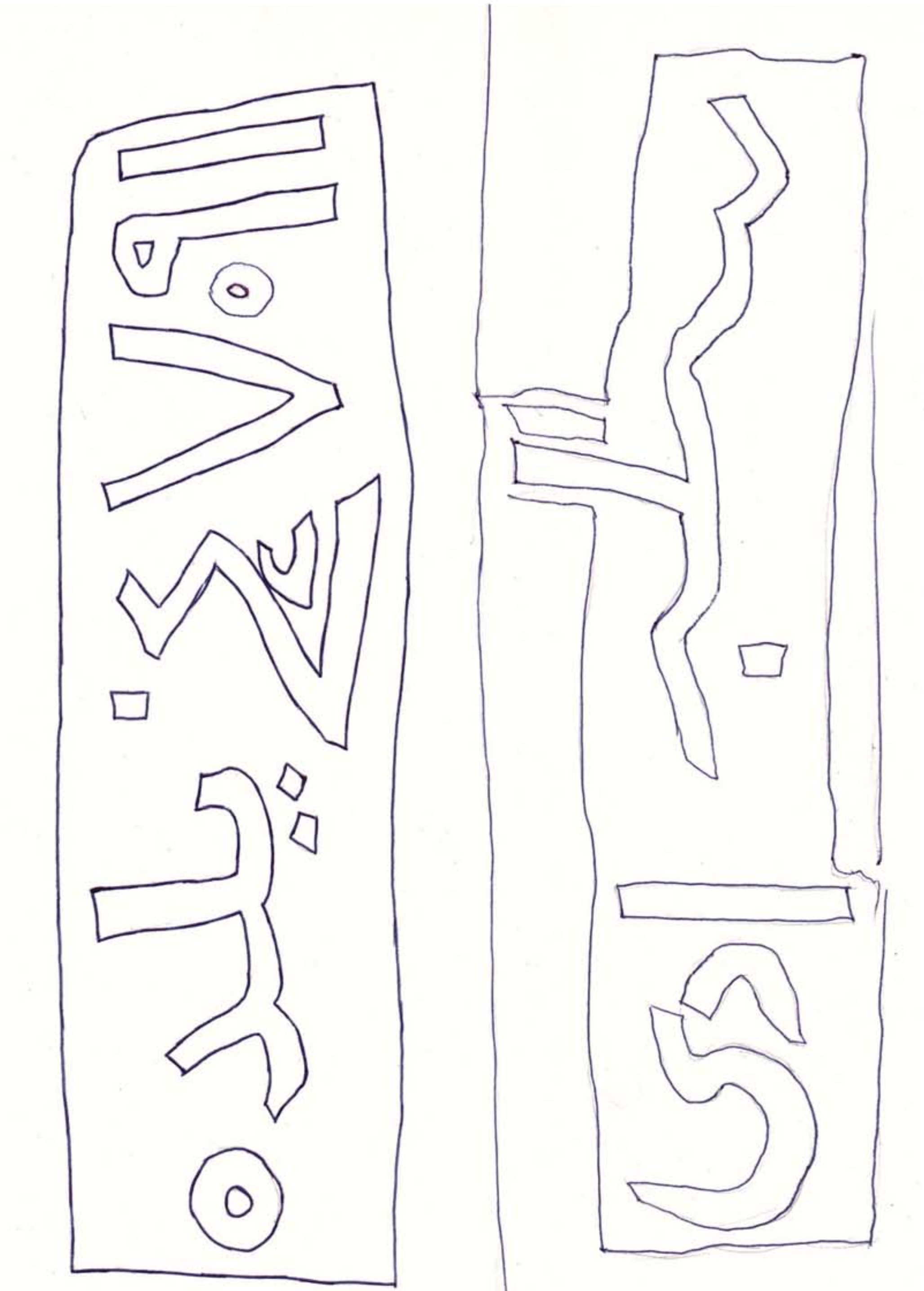

1029=Б,Г

1029=Б

1029=Г

1029=Г

1030

1030

1030=A

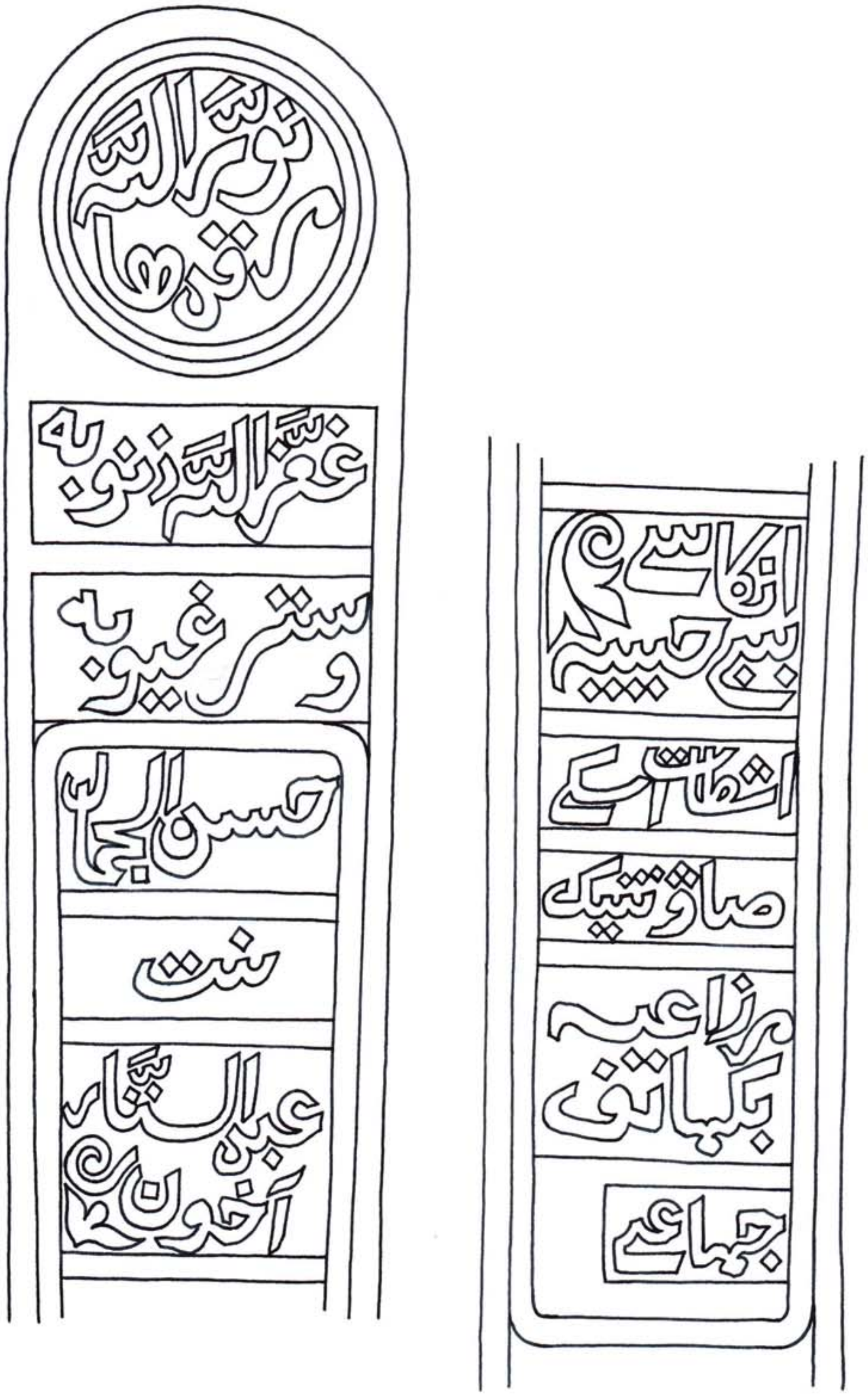

1030=A

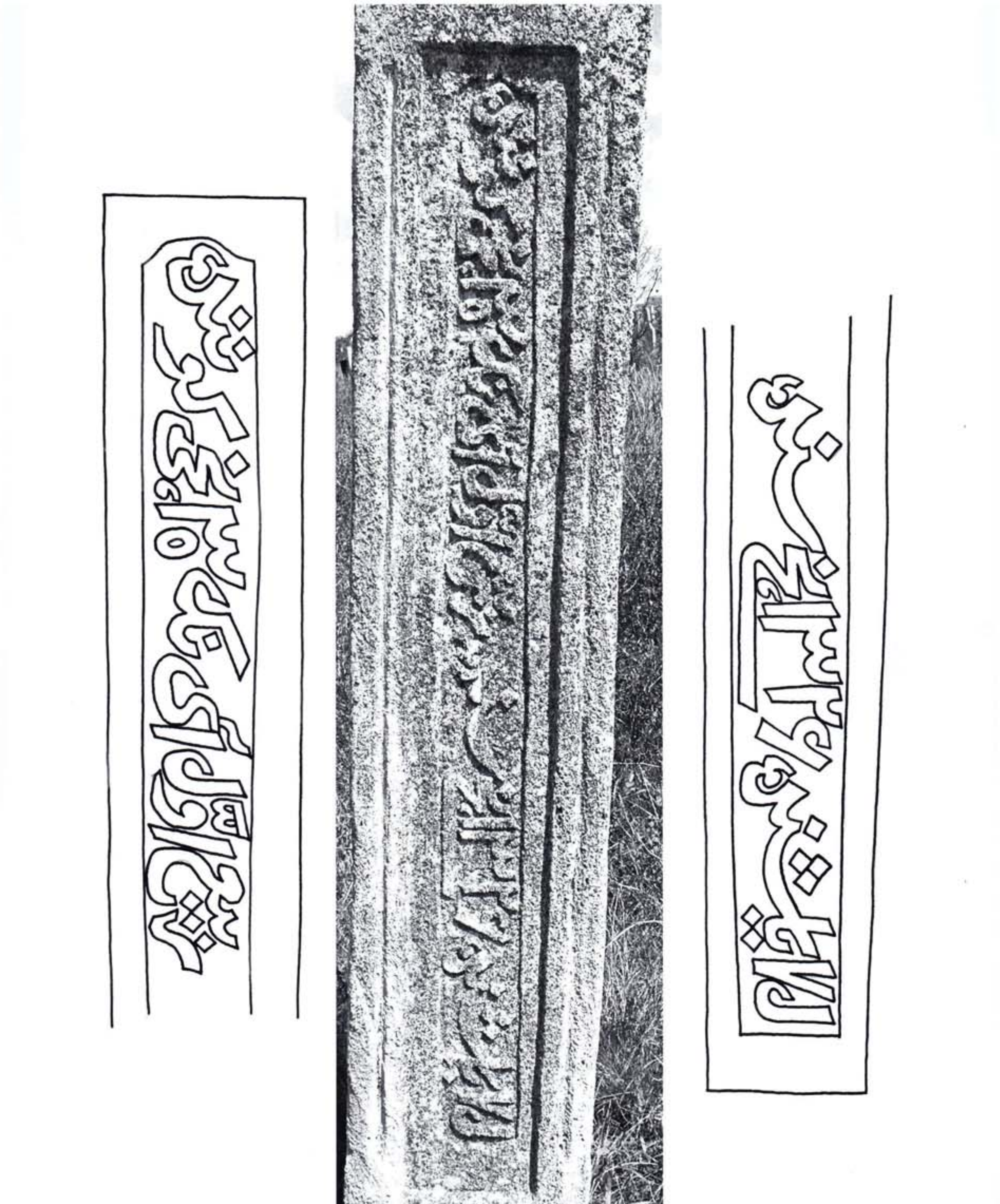

1030=Б

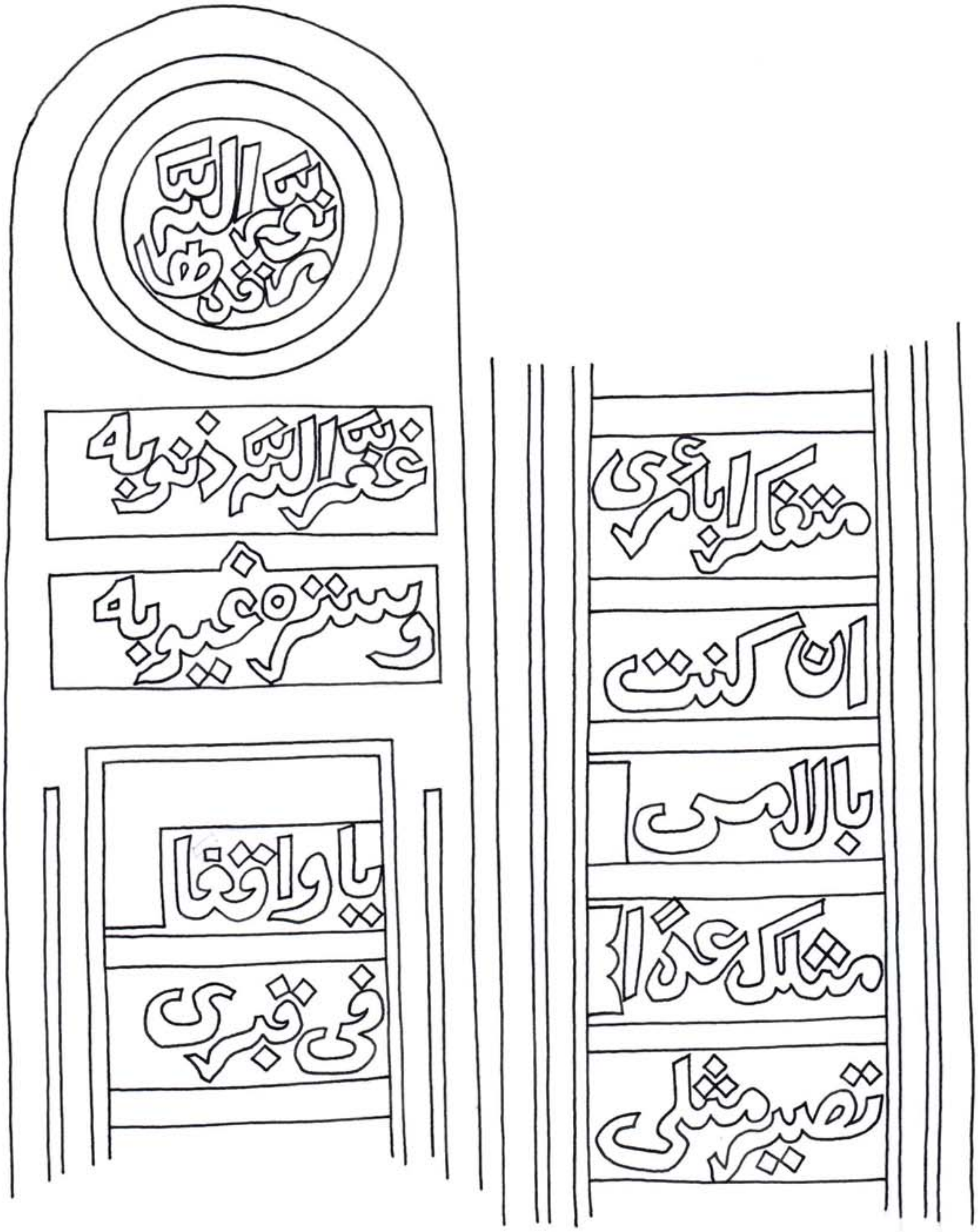
غفرالله ذنوبه
وستر عيوبه
يا واقفا
في قبري
متفكرا بامري
ان كنت
بالامس
تصير مثلي

1030=B

1030=B

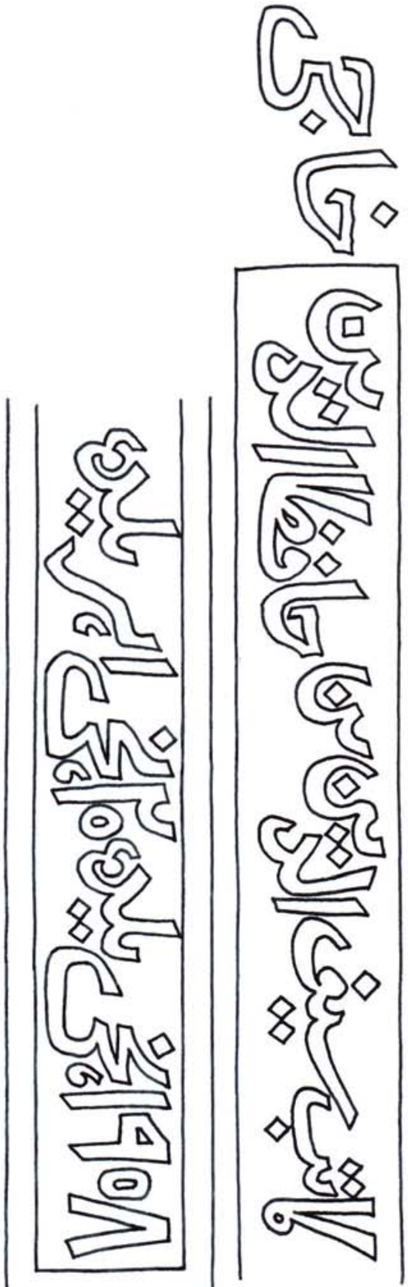

1030=Г

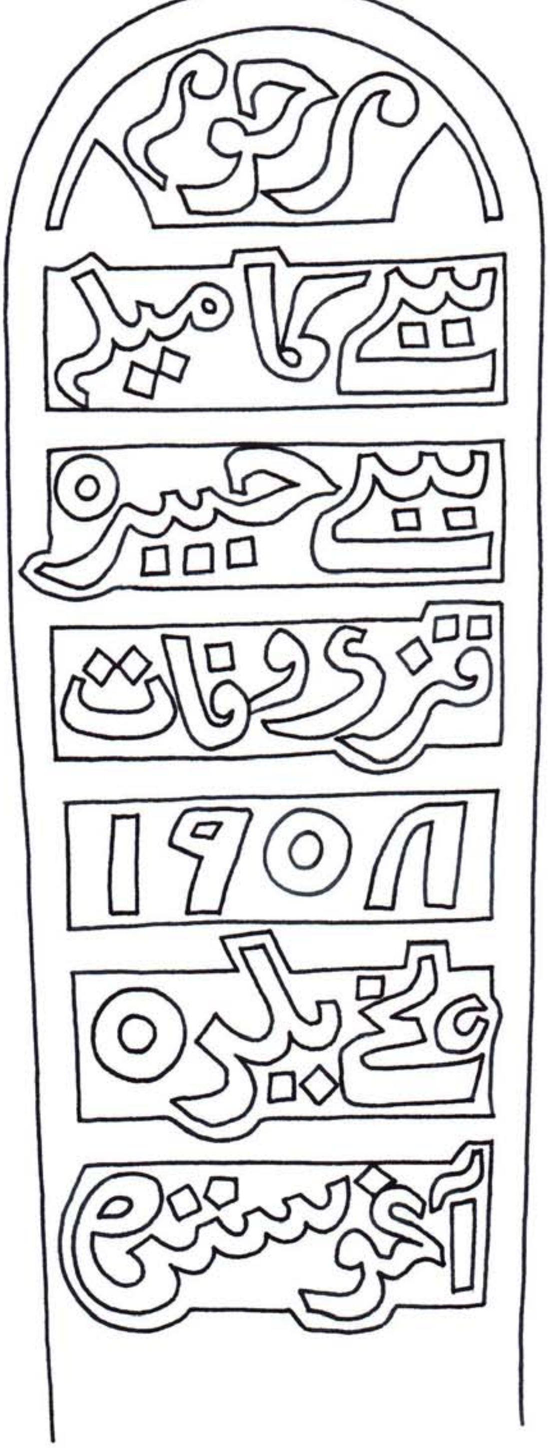

1031=A

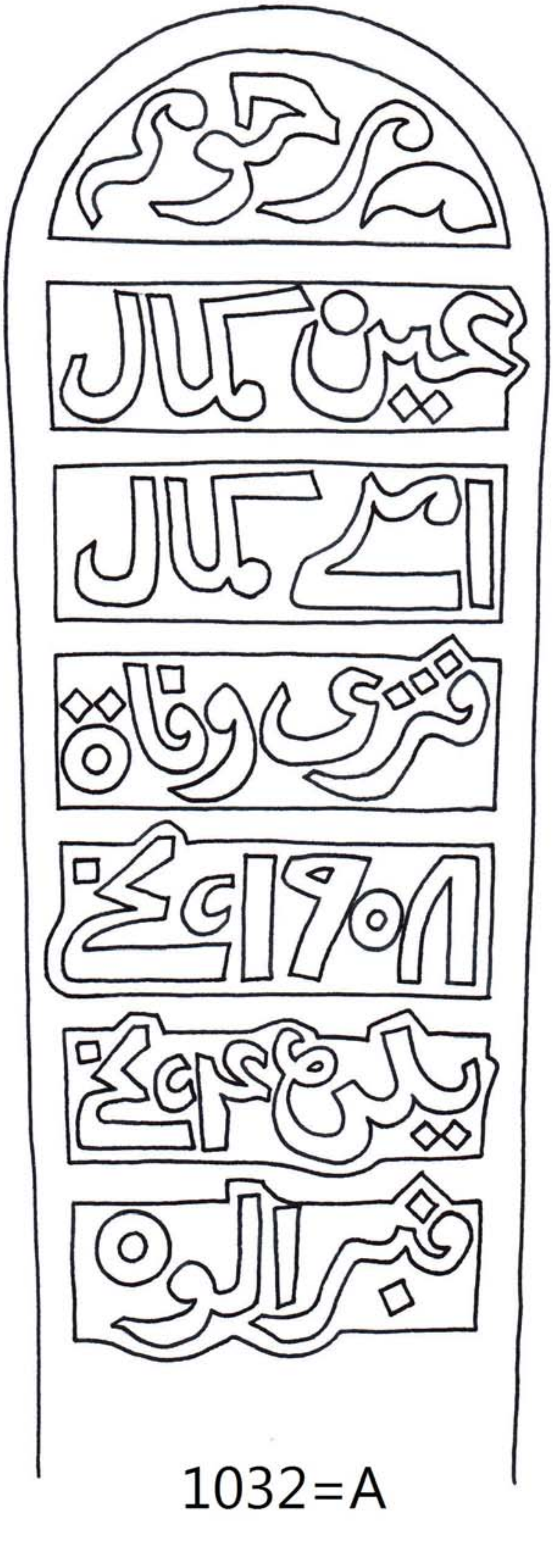

1032=A

1033=A

1033

1033

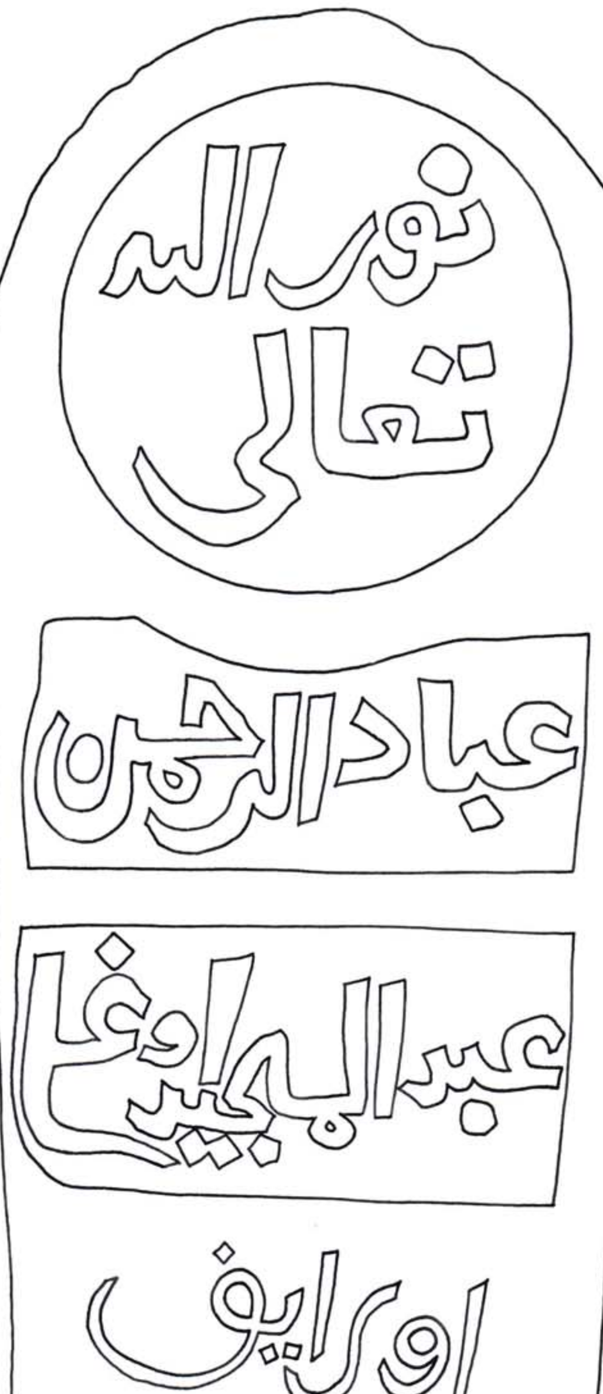
نور الله تعالى
عباد الرحمن

1034

1034

1034

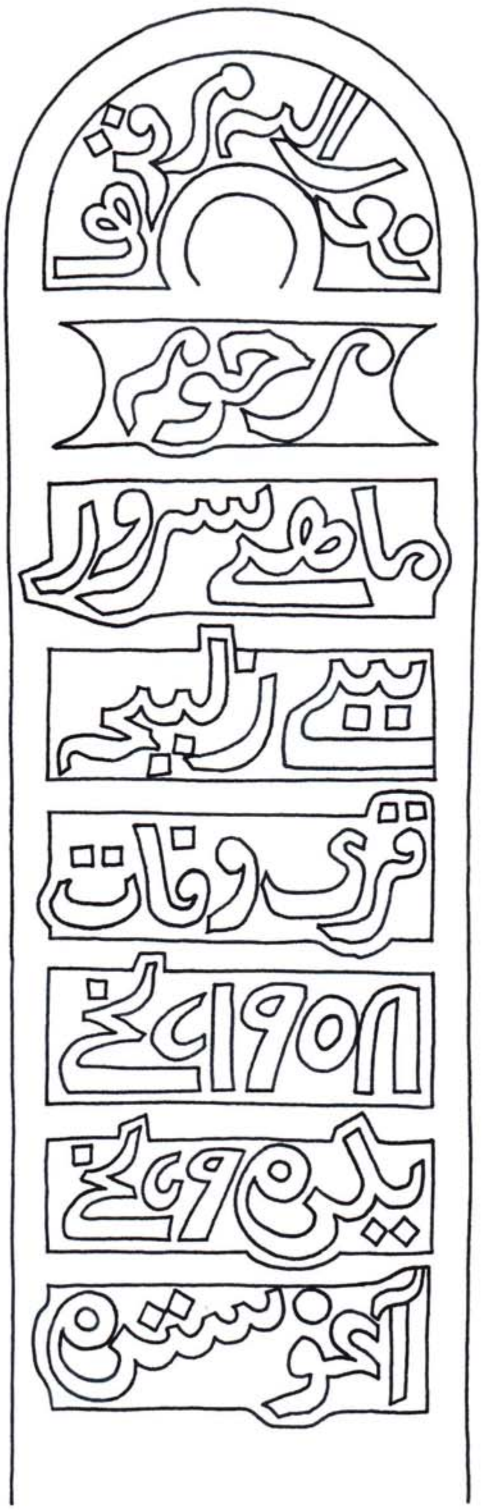

1034=A

1035

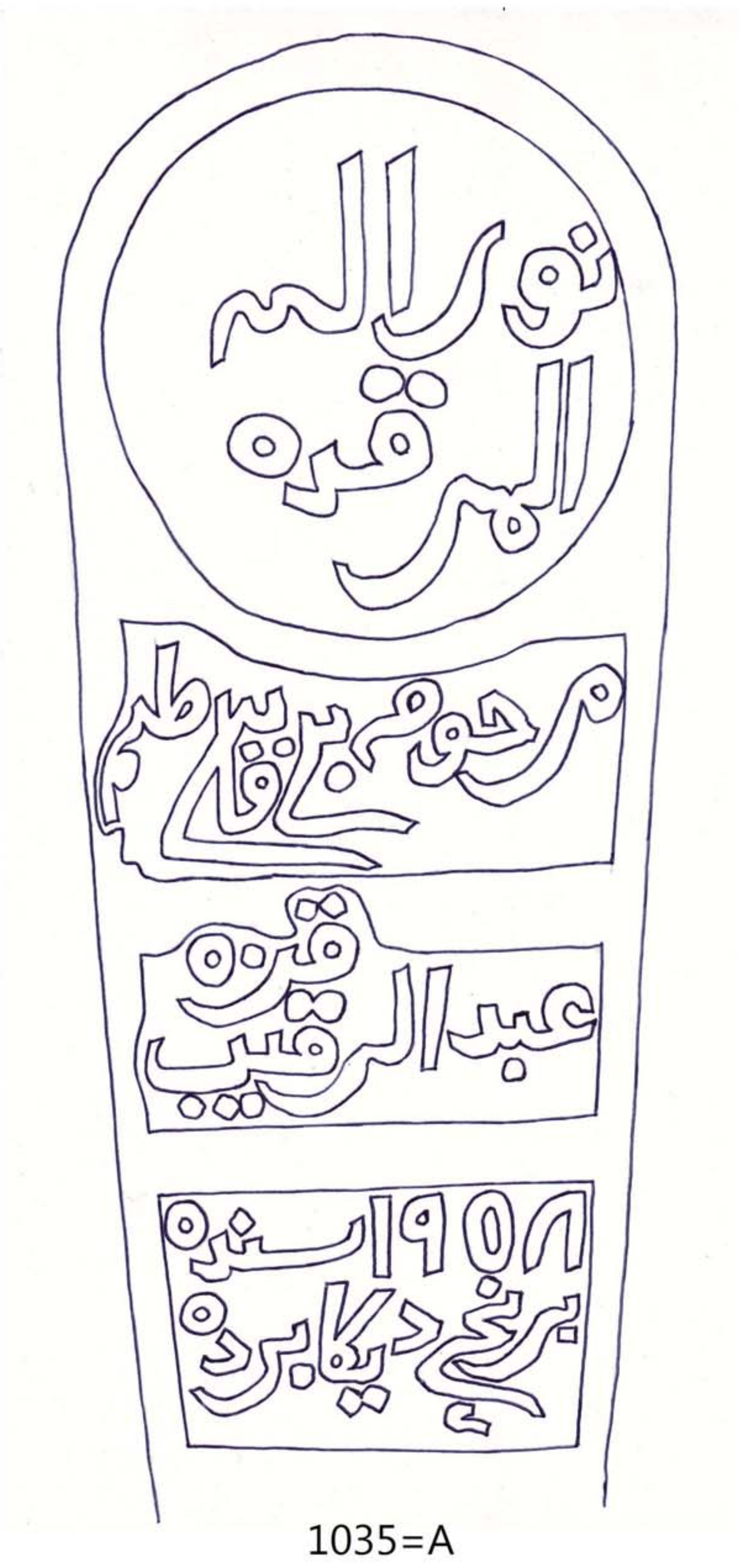

1035=A

1035=A

1036

1036

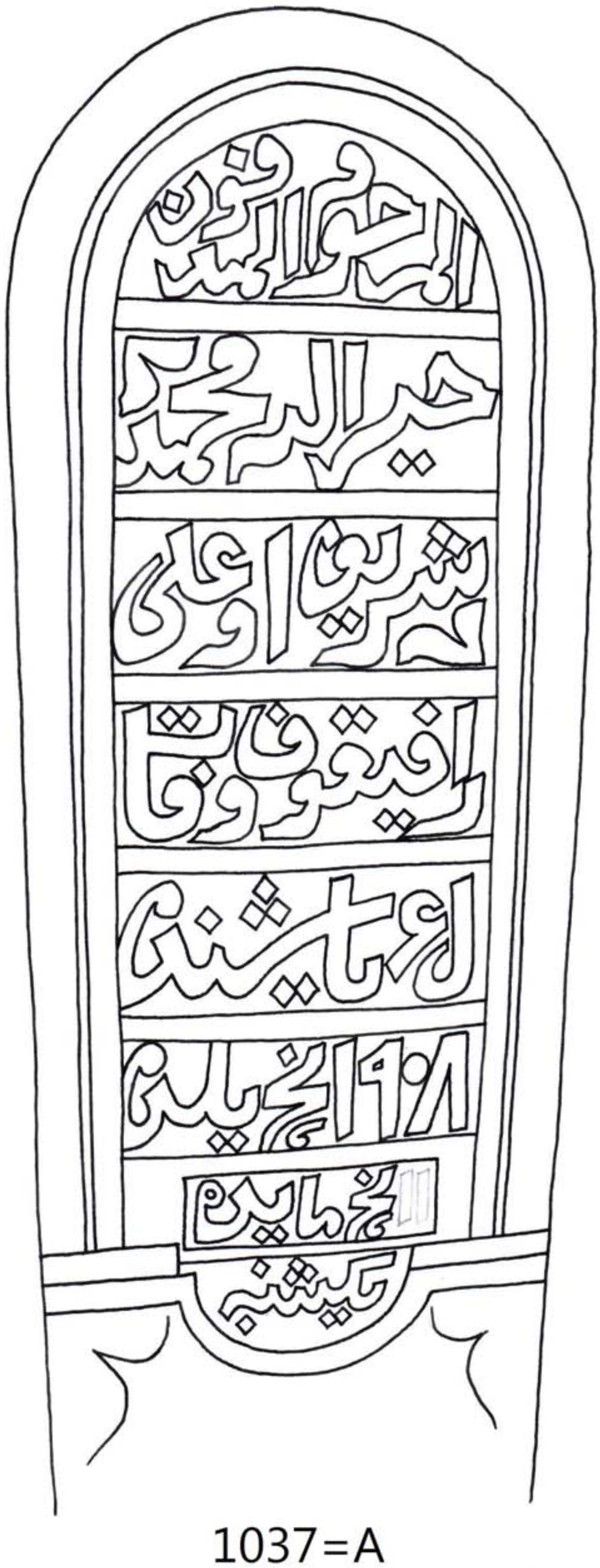

1037=A

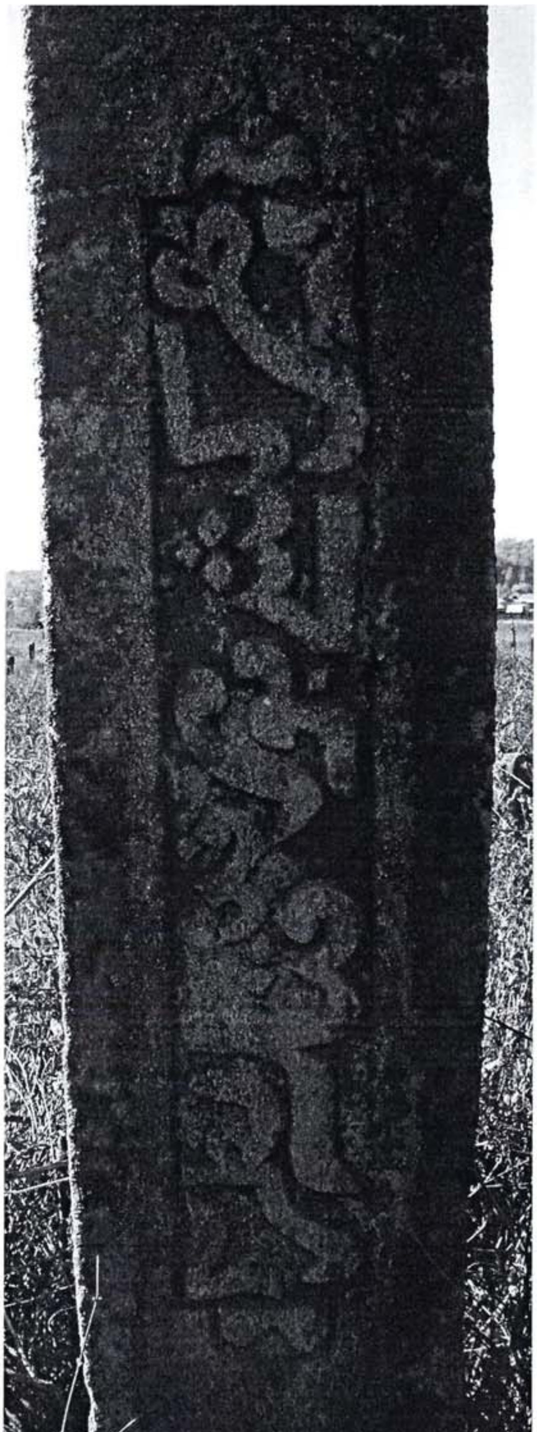

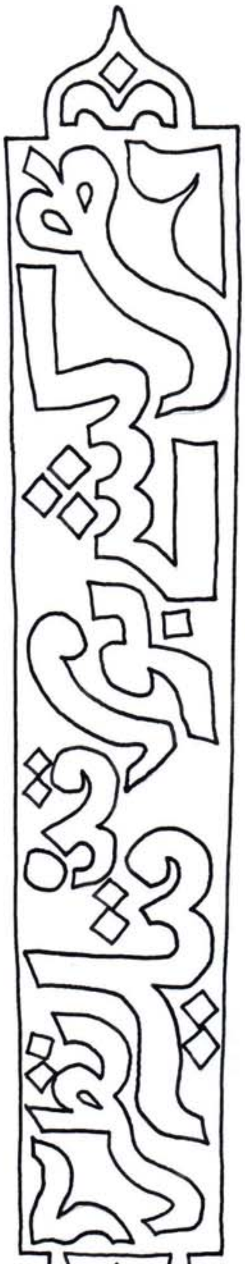

1037=Б

1037=Г

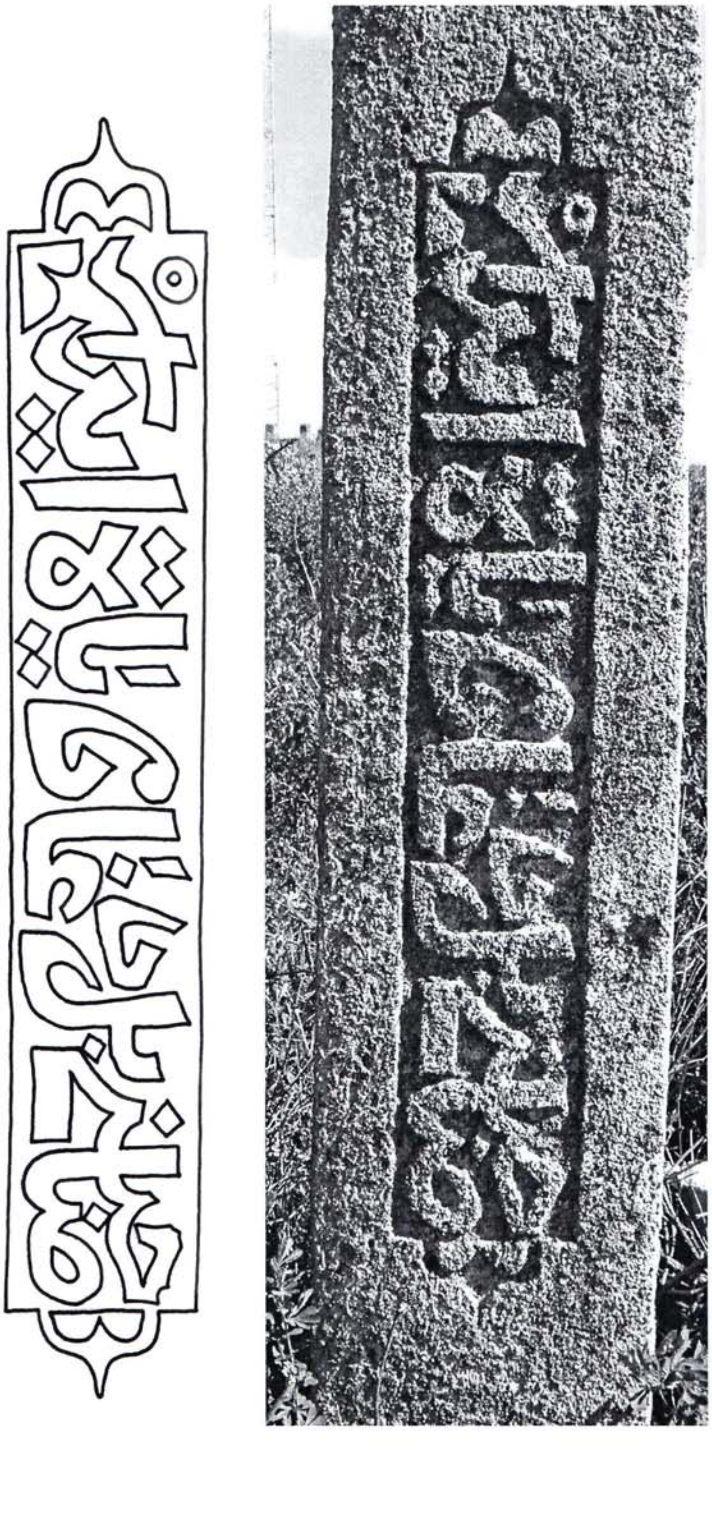

1037=A

1037

1037

1037

1037=Б

1037=Г

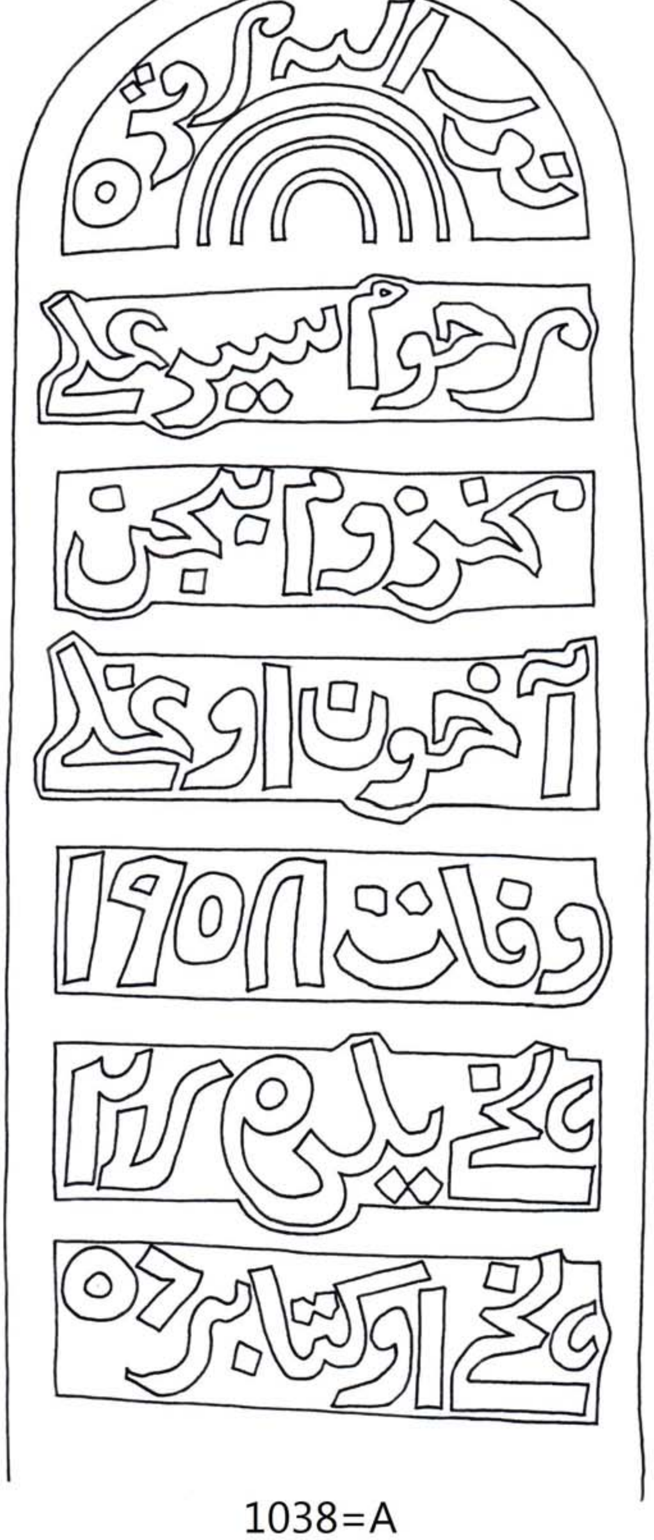

1038=A

1038

1038

1038=A

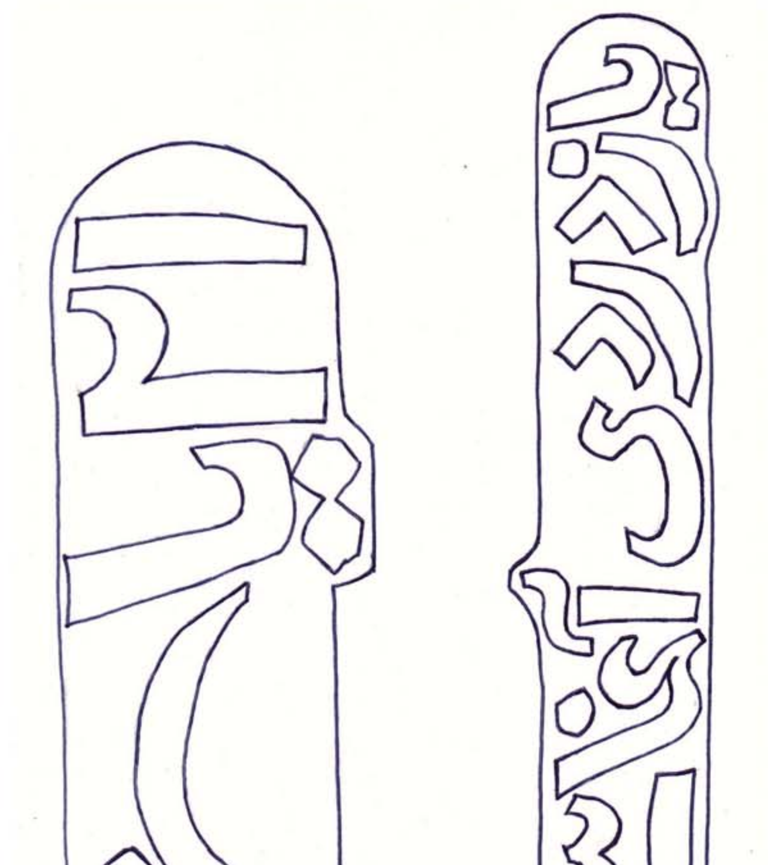

1038=Б,Г

1038=Б

1038=B

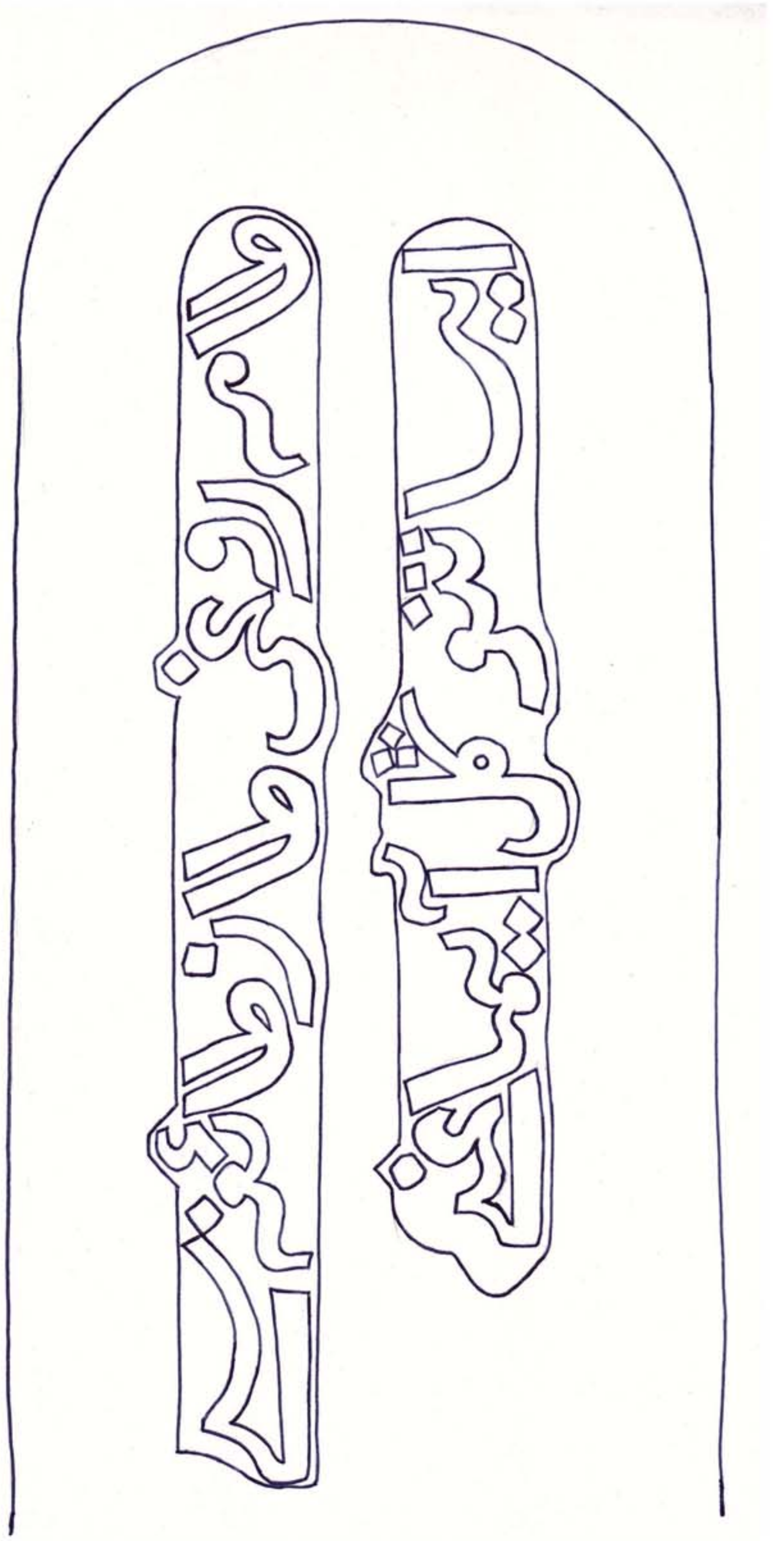

1038=B

1038=Г

1040

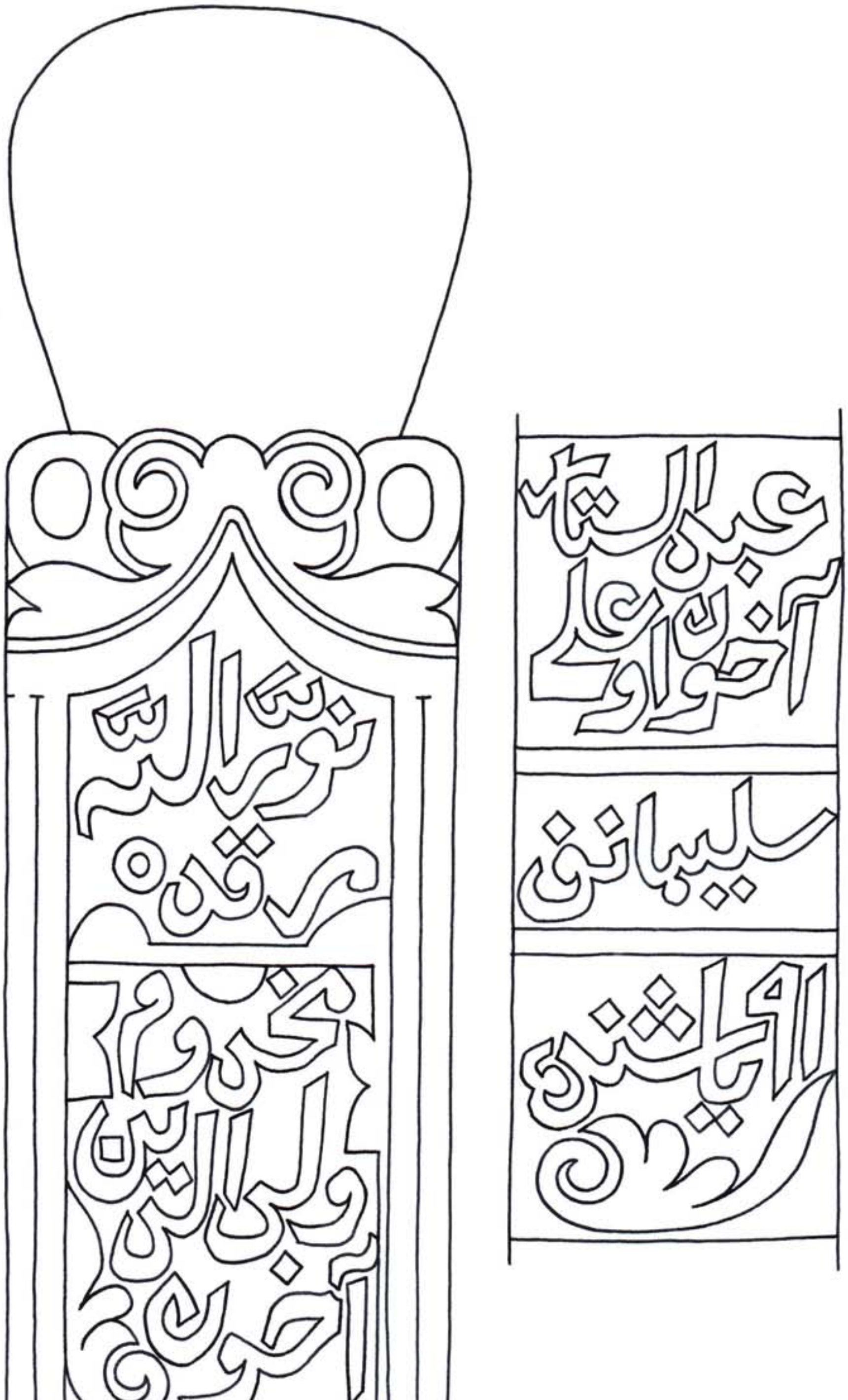

1040=A

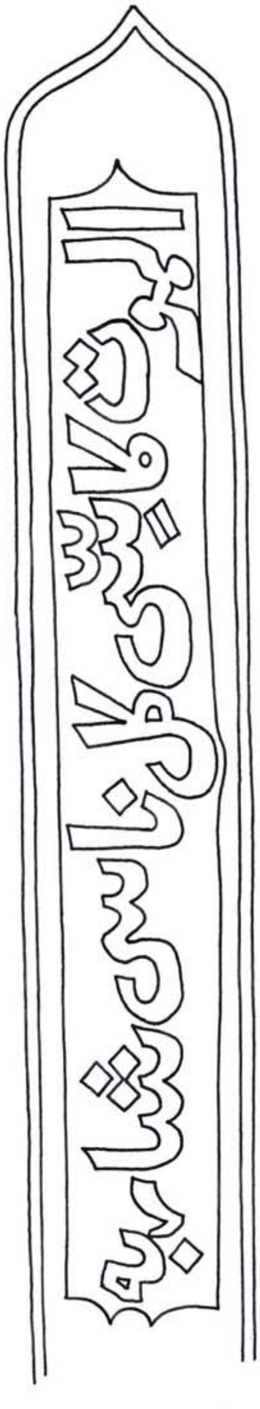

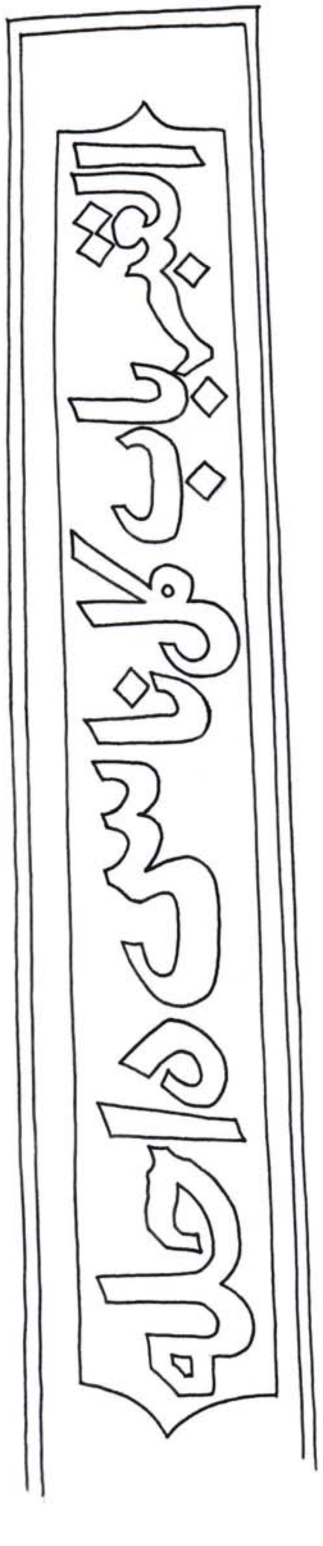

1040=Б,Г

1040=Б

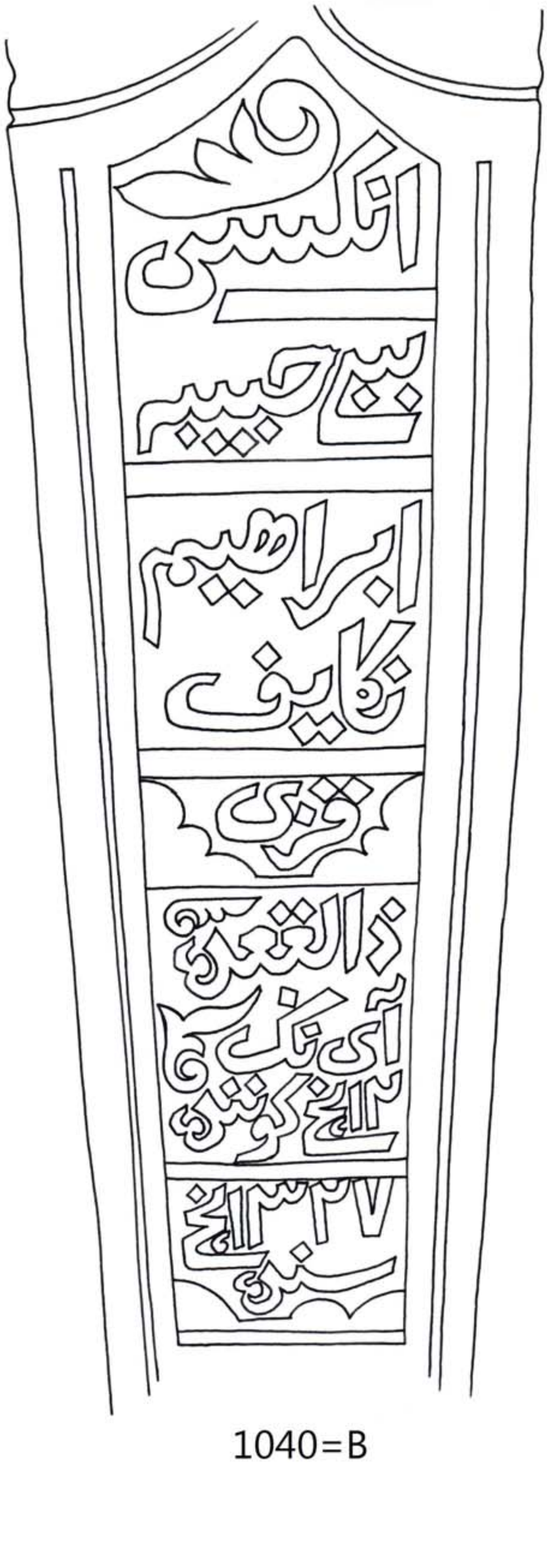

1040=B

1040=В=6

1040=Г

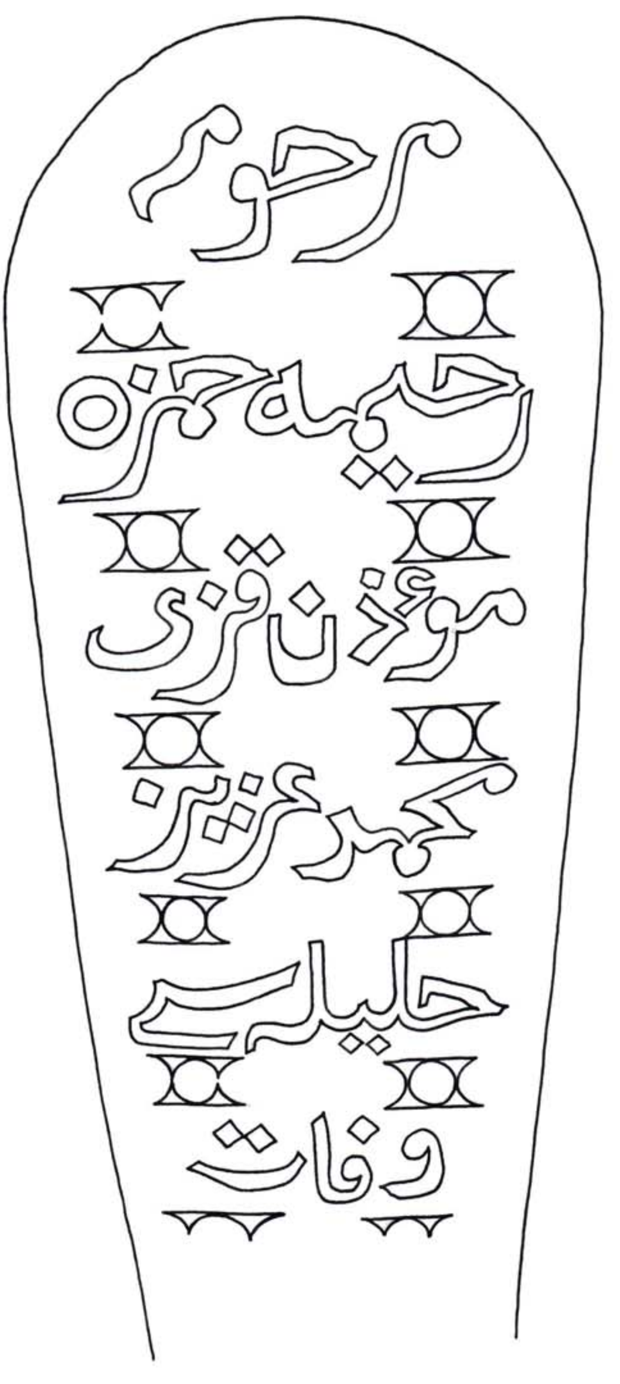

1041=A

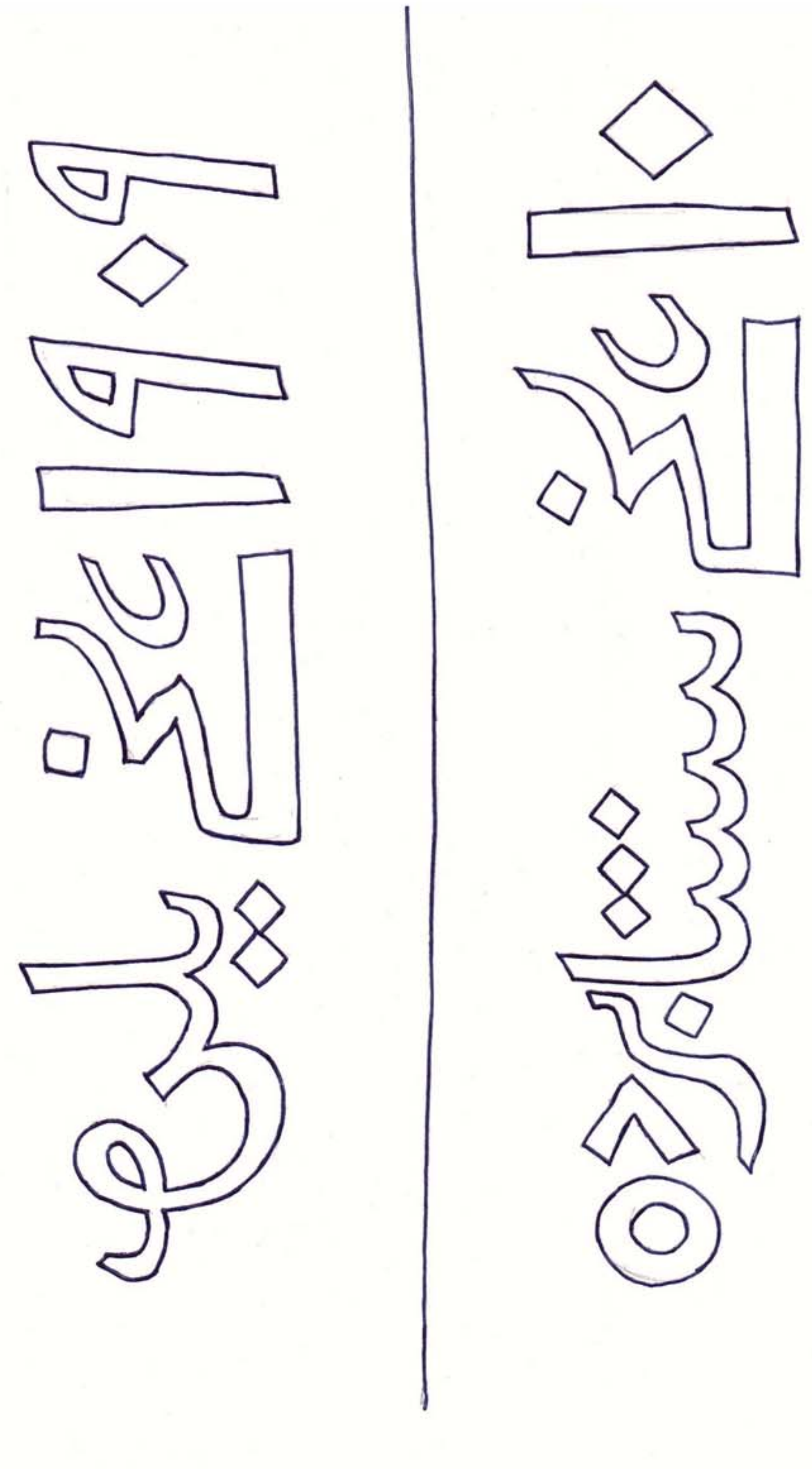

1041=Б,Г

1041=A

1041=Г

1041=Б

1042=A

1042=A

1043

1043

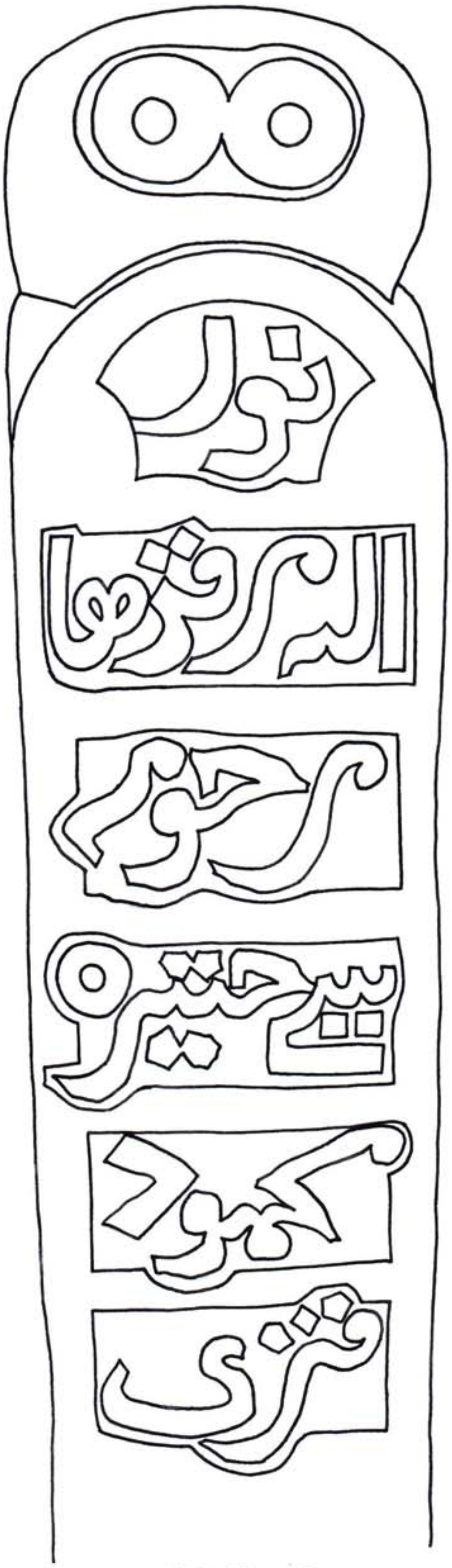

1043=A

1043=A

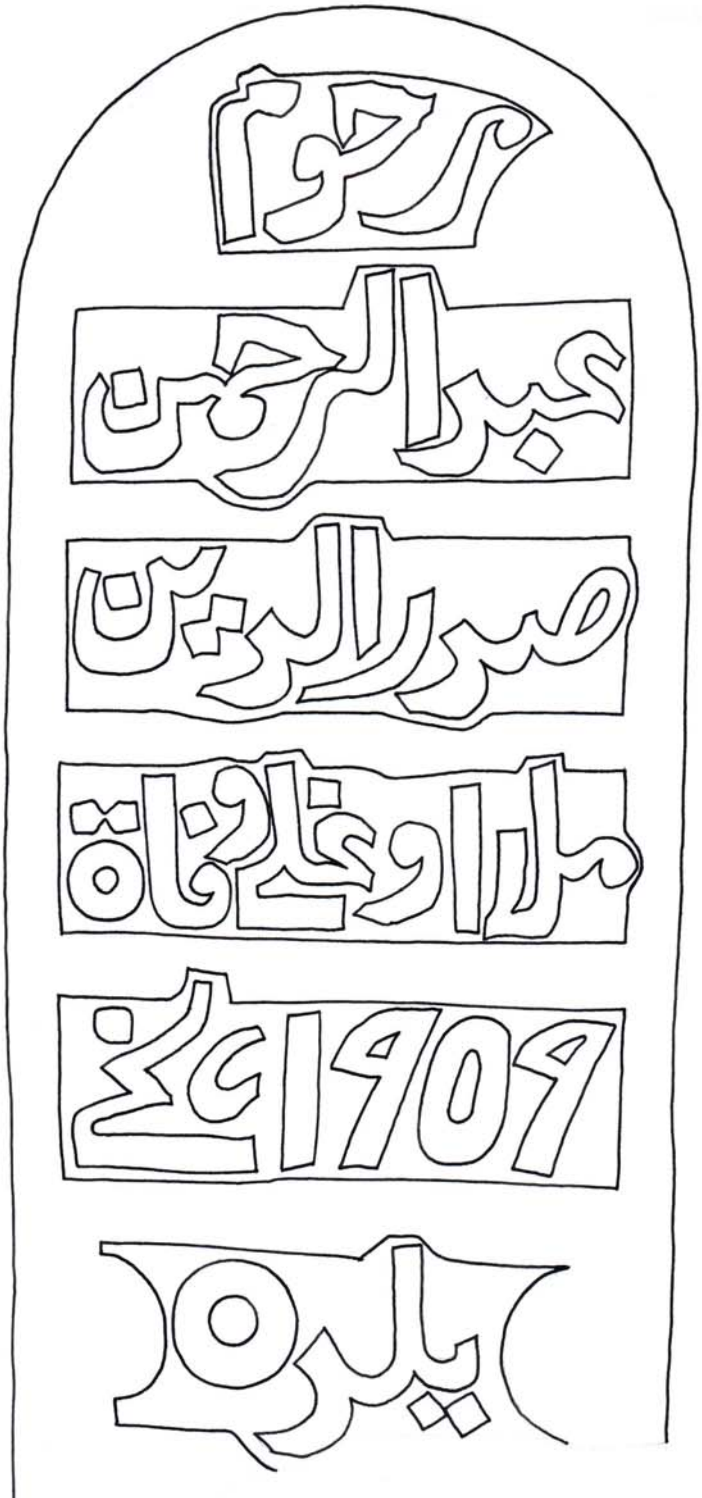

1044=A

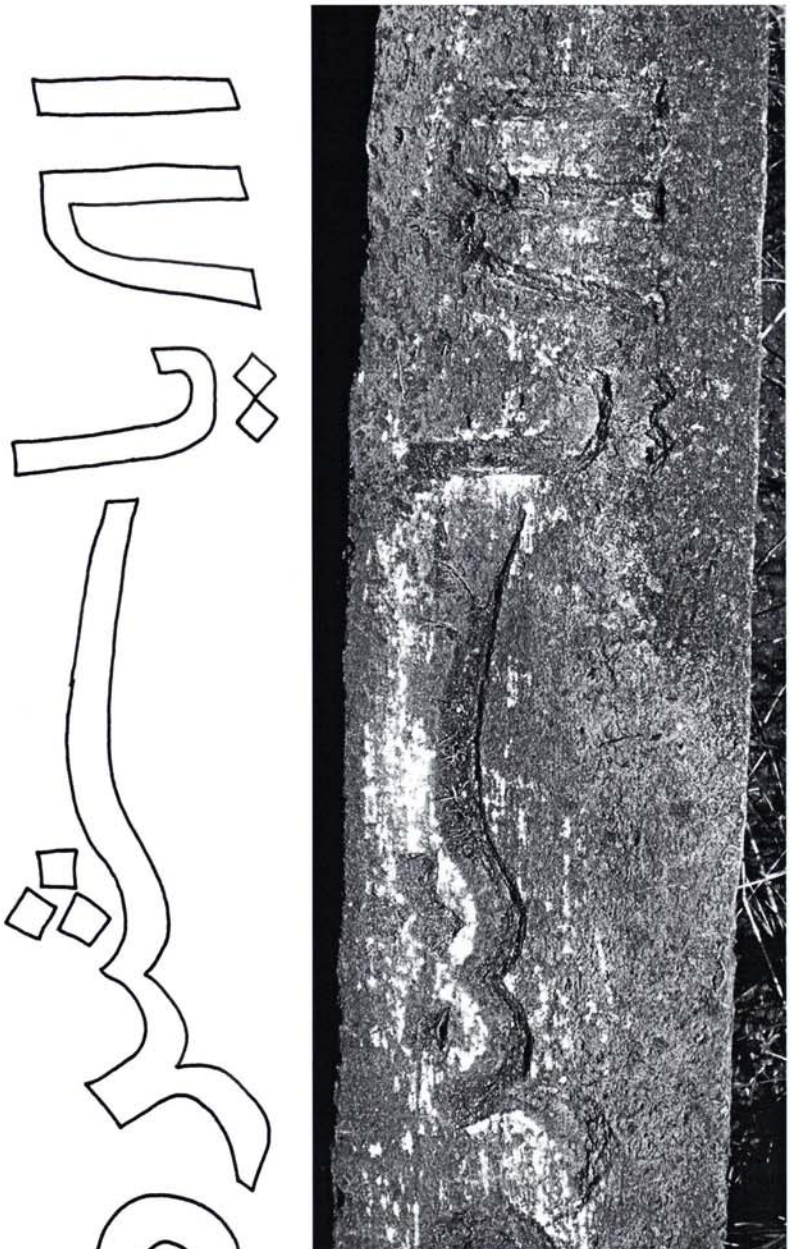

1044=Б

1045

1045

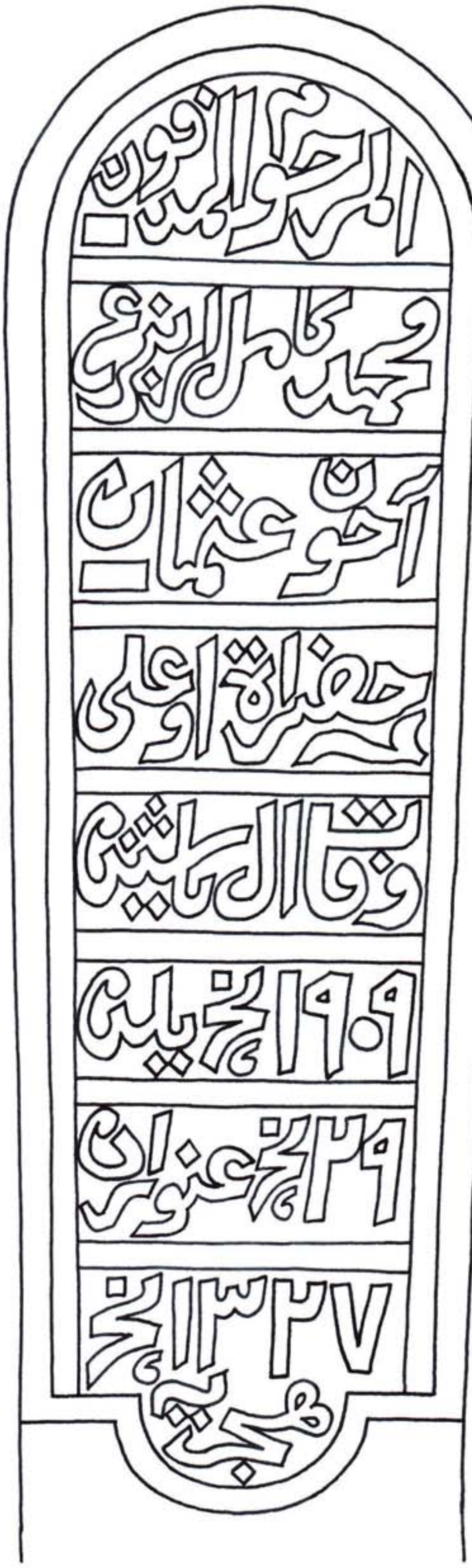

1045=A

1045=A

1045=Б

1045=B

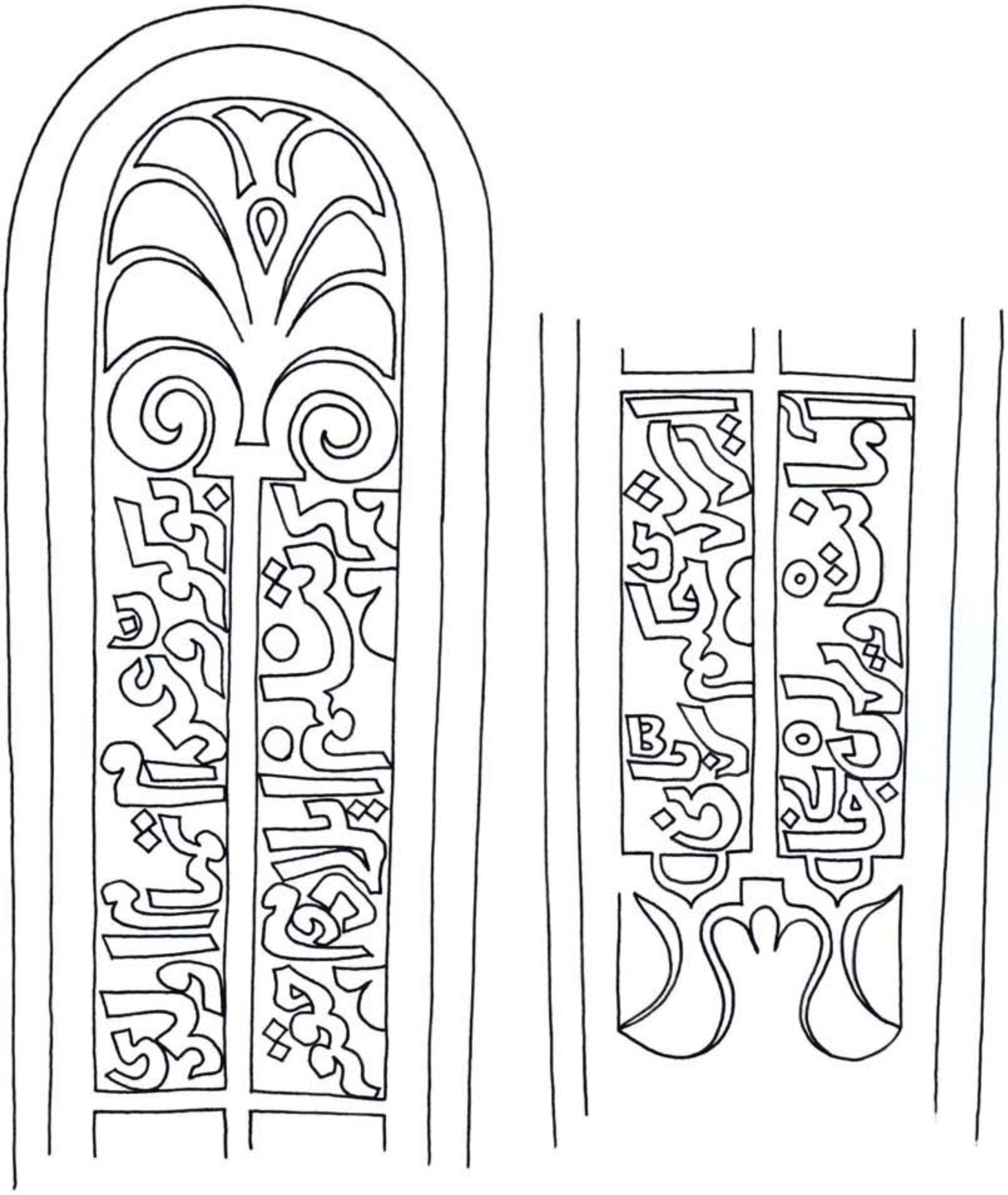

1045=B

1045=B

1045=Г

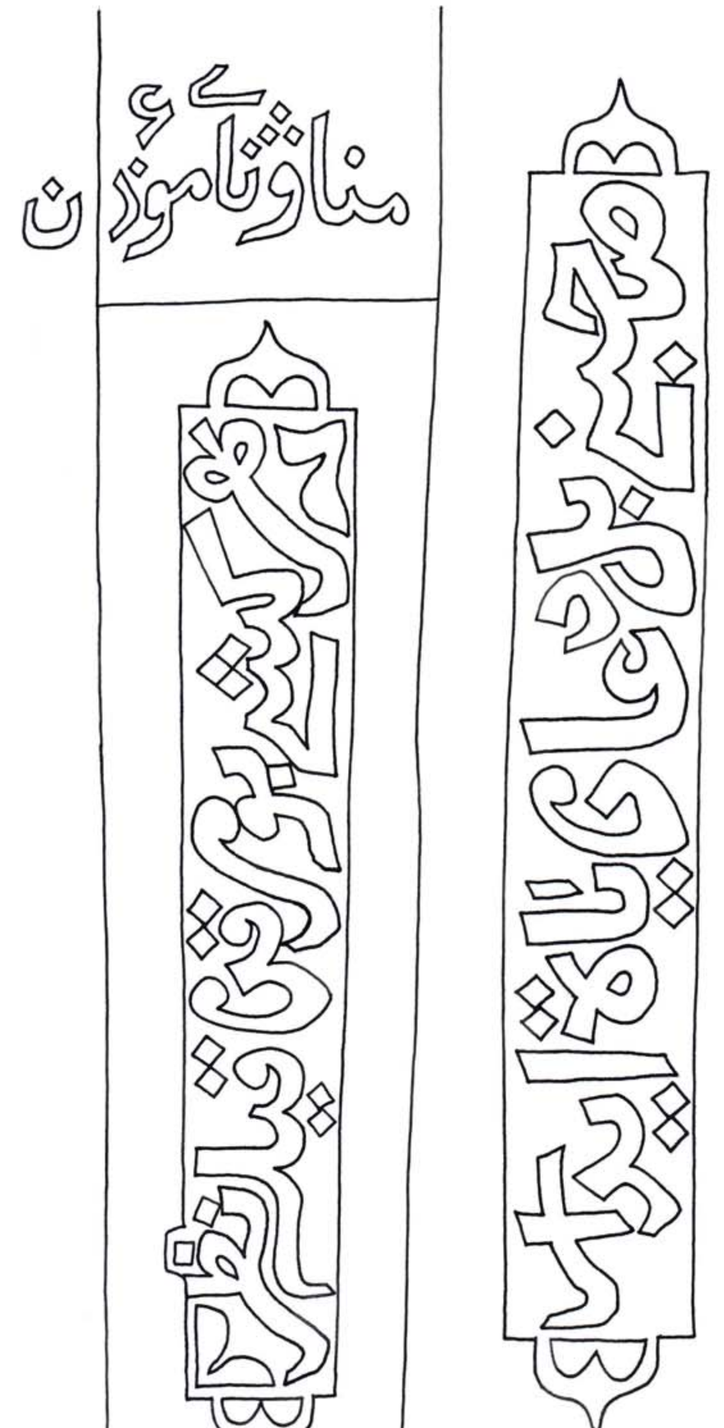

1045=Г,В

1045=Г=а

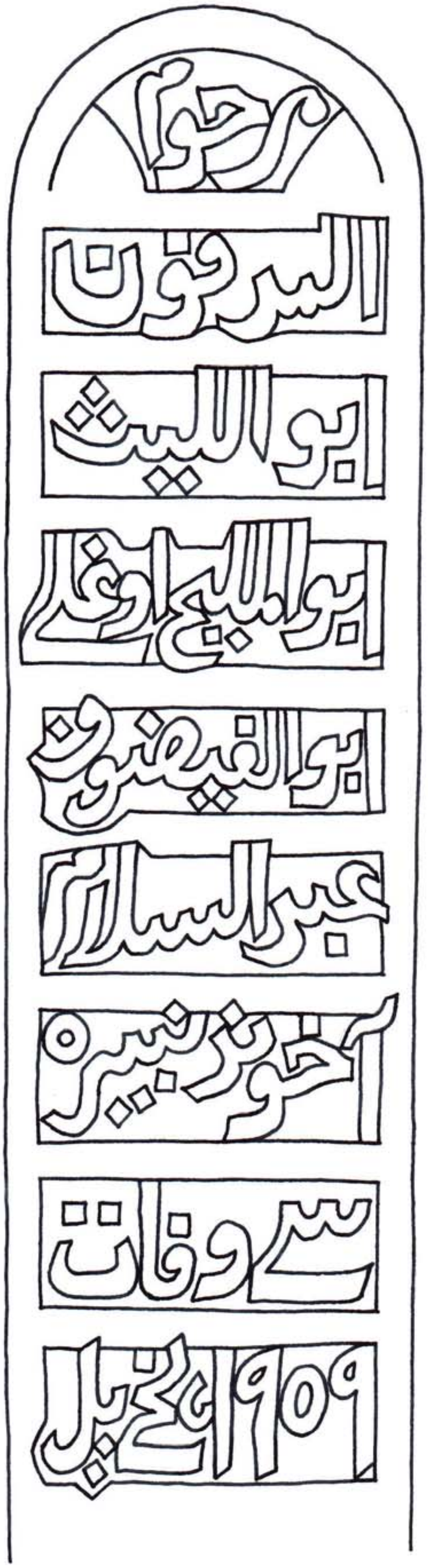

1046=A

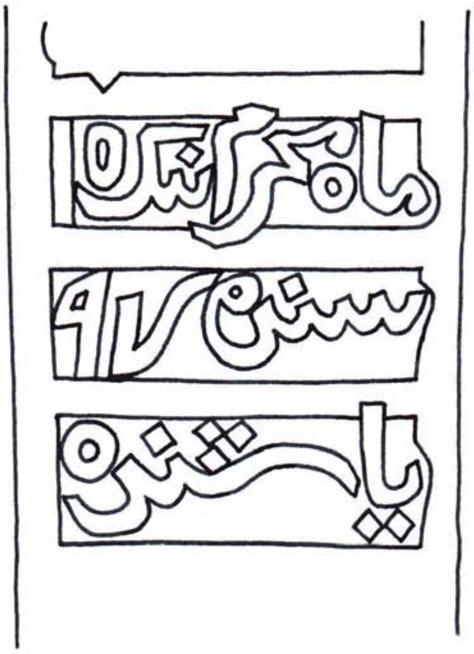

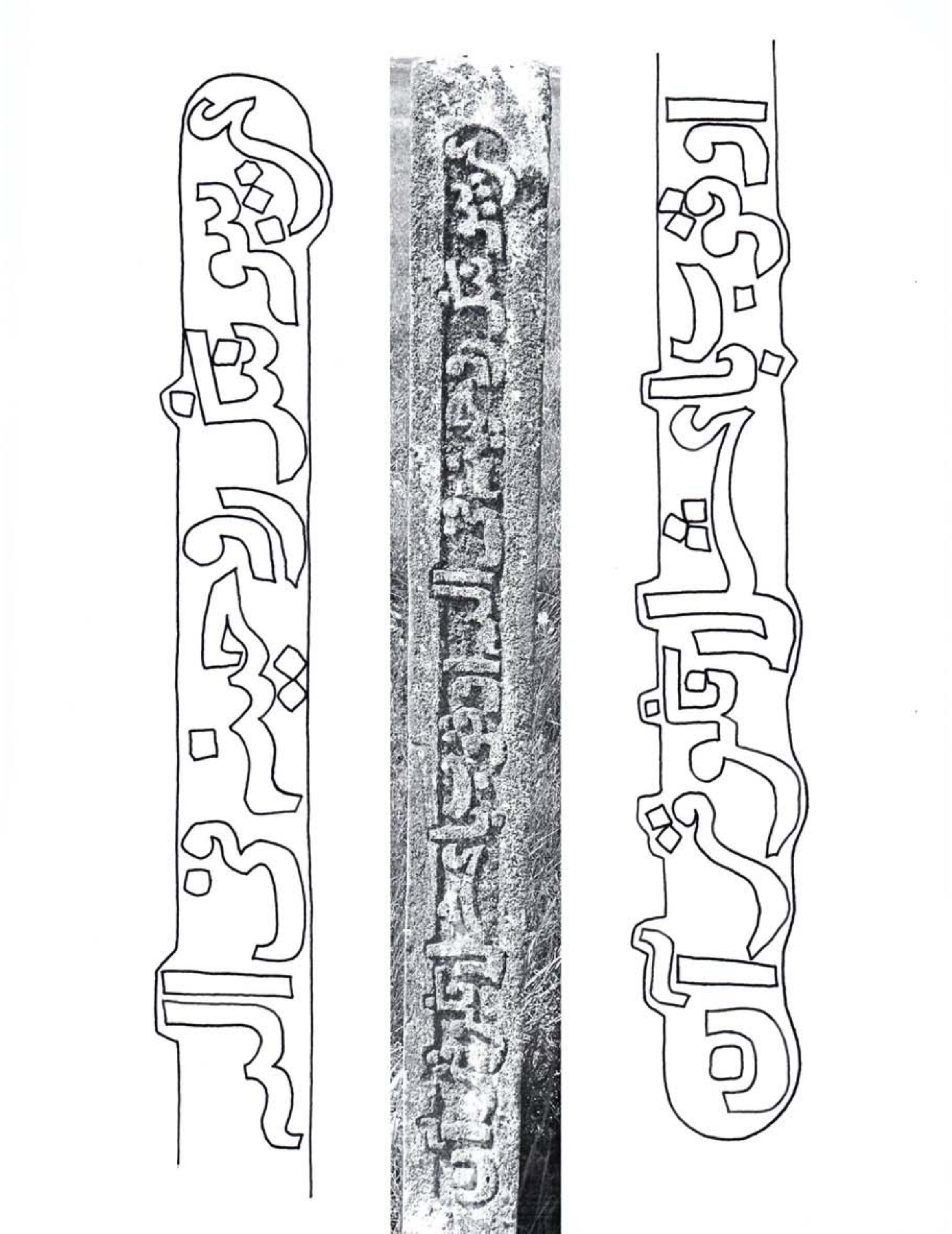

1046

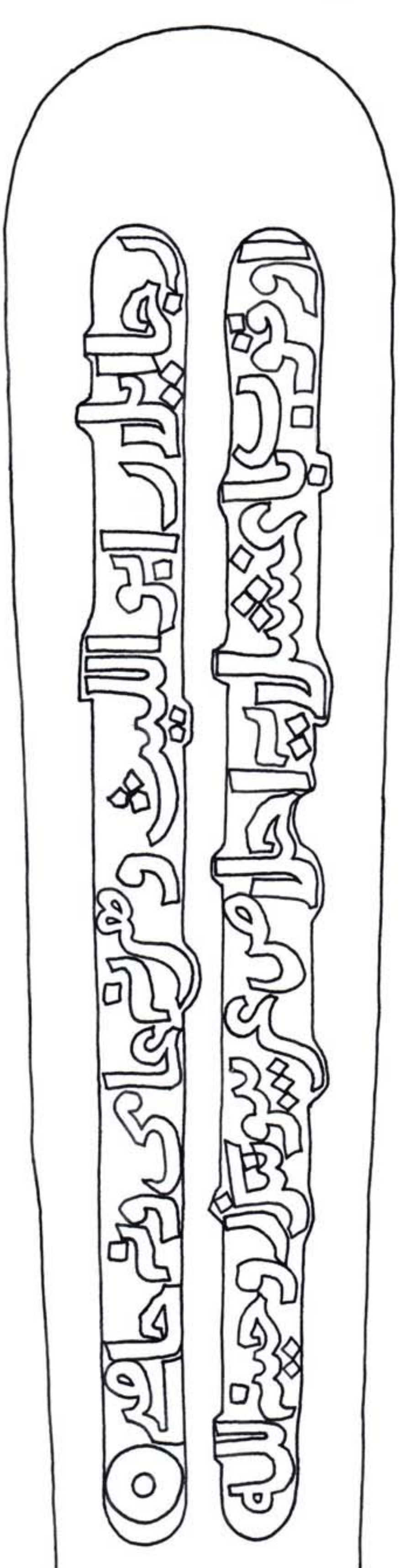

1046=B

1046

1046
05.05.2016 12:32

1046

1046=Г

1046

1046=B

1046=Г=а

1046=Г=б

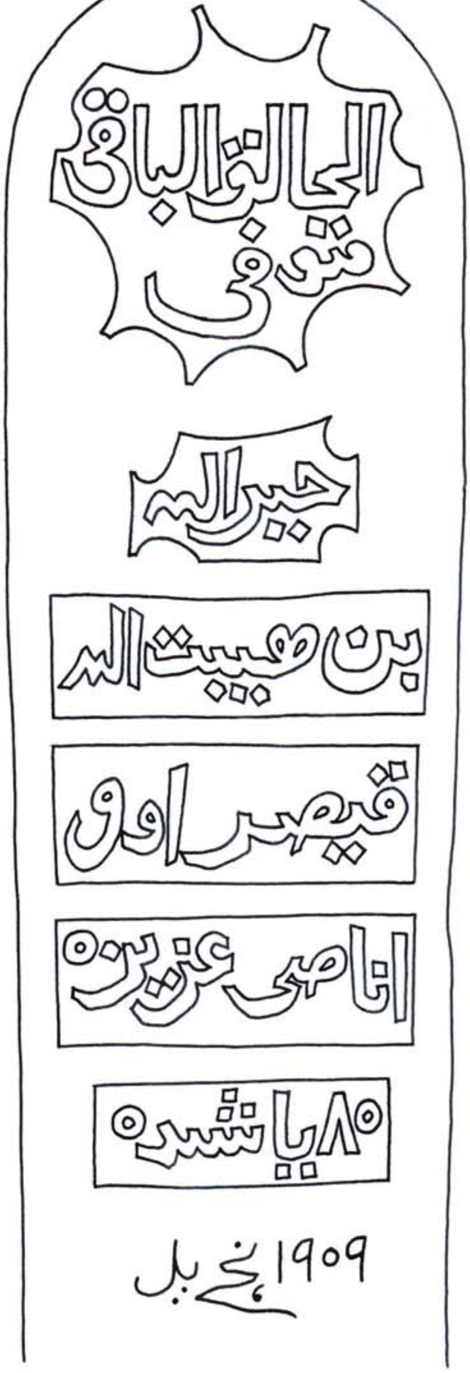

1047=A

1048

1048

1048=A

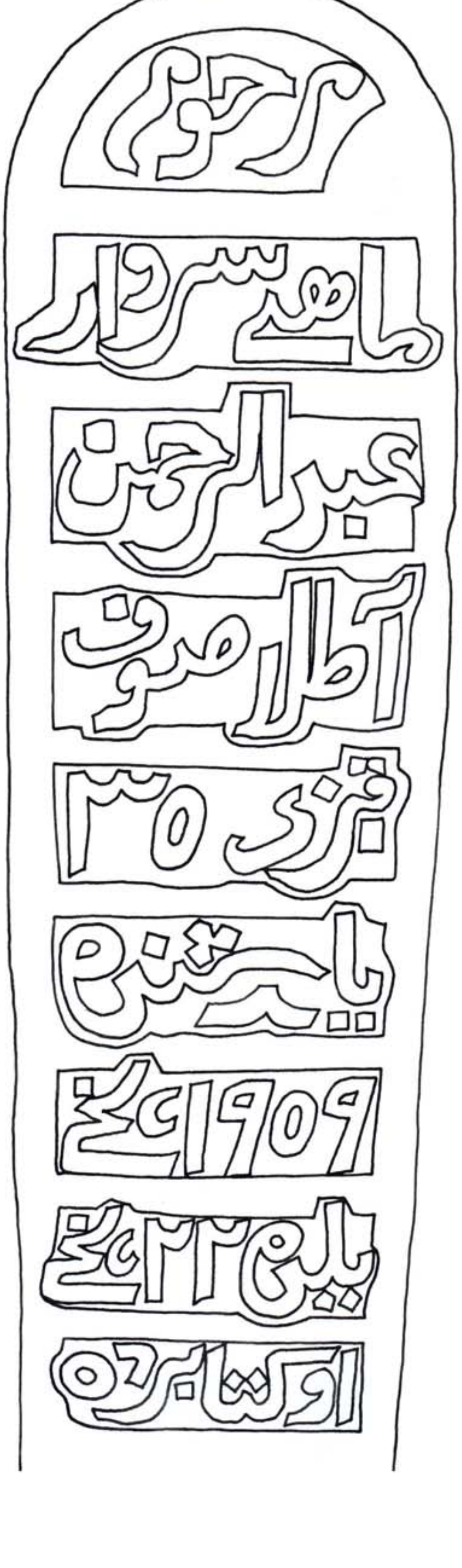

1048=A

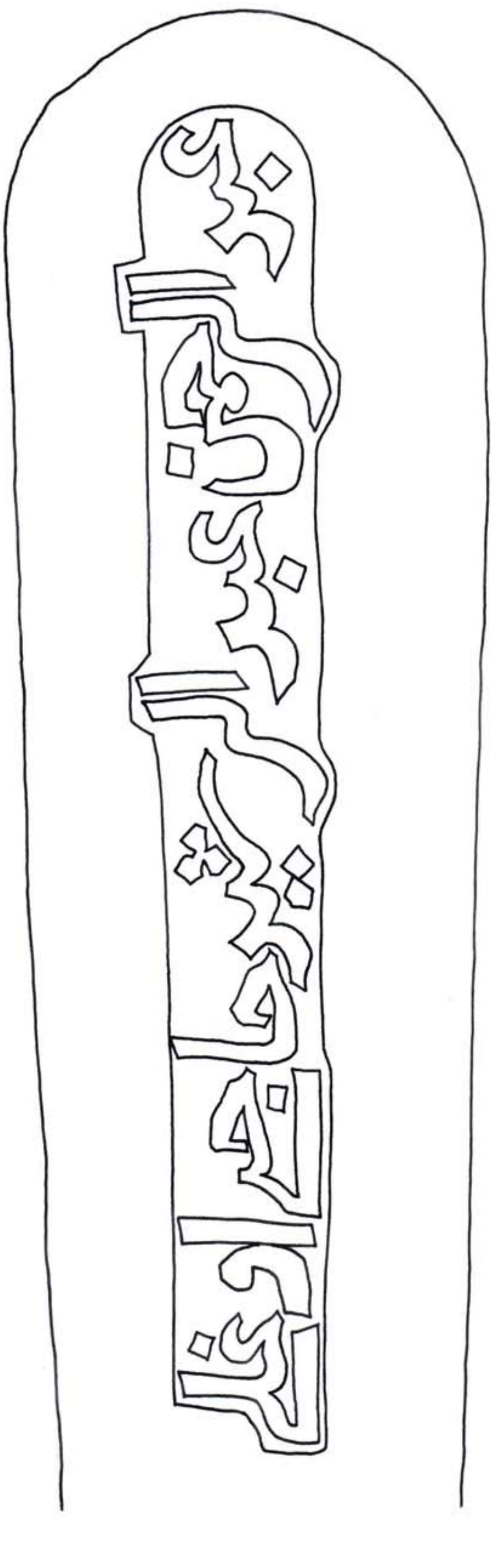

1048=В,Г

1048=Г

1048=B

1049

1049

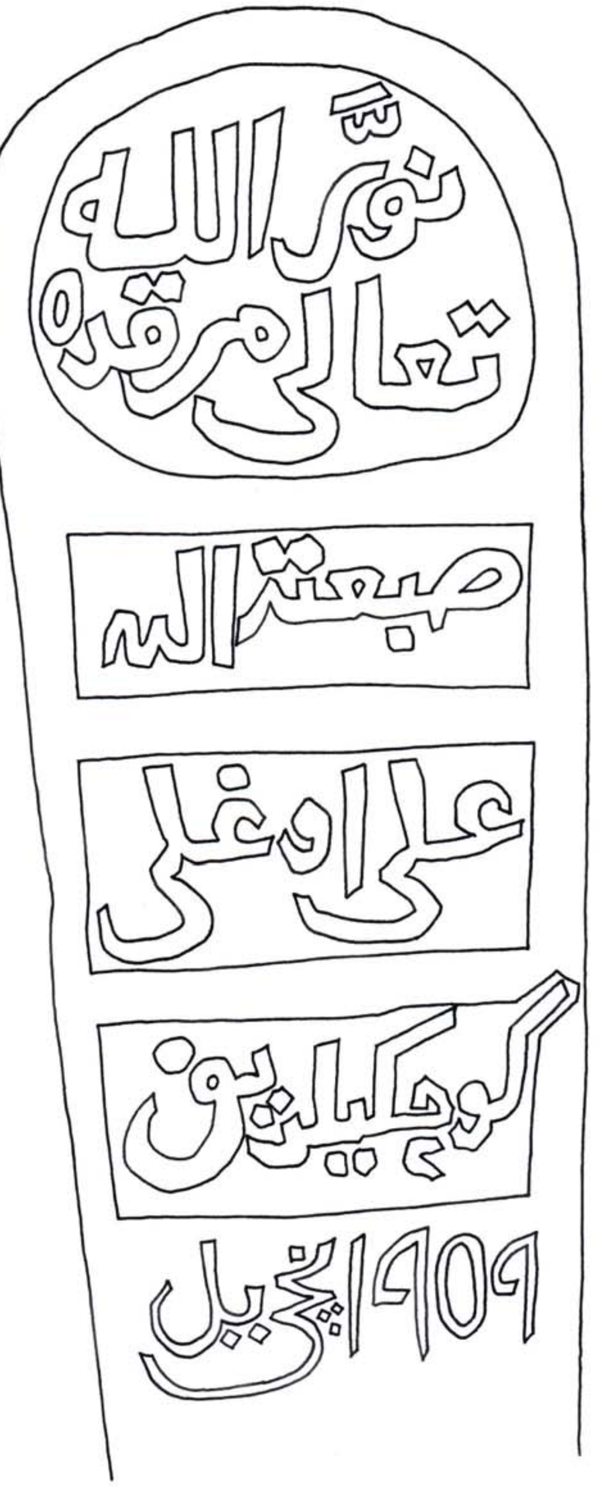

1049=A

1049=A

1050

1050

1051

1051

1051

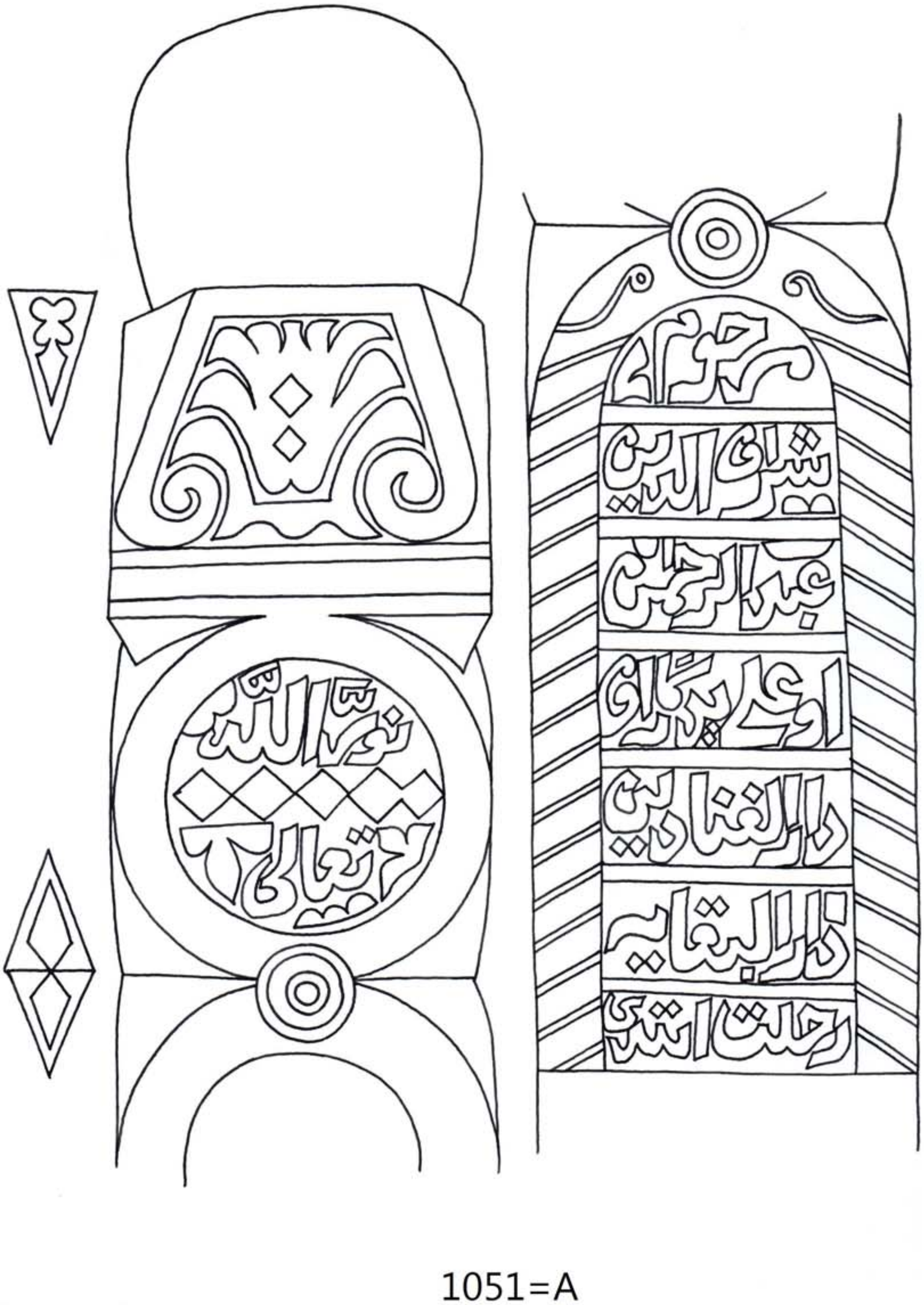
مرحوم
شرف الدين
عبد الرحمن
دار الفنادن
دار البقایه
رحلت ایتدی

1051=A

1051=A

1051=Б

1051=Б=б

1051=Б=б

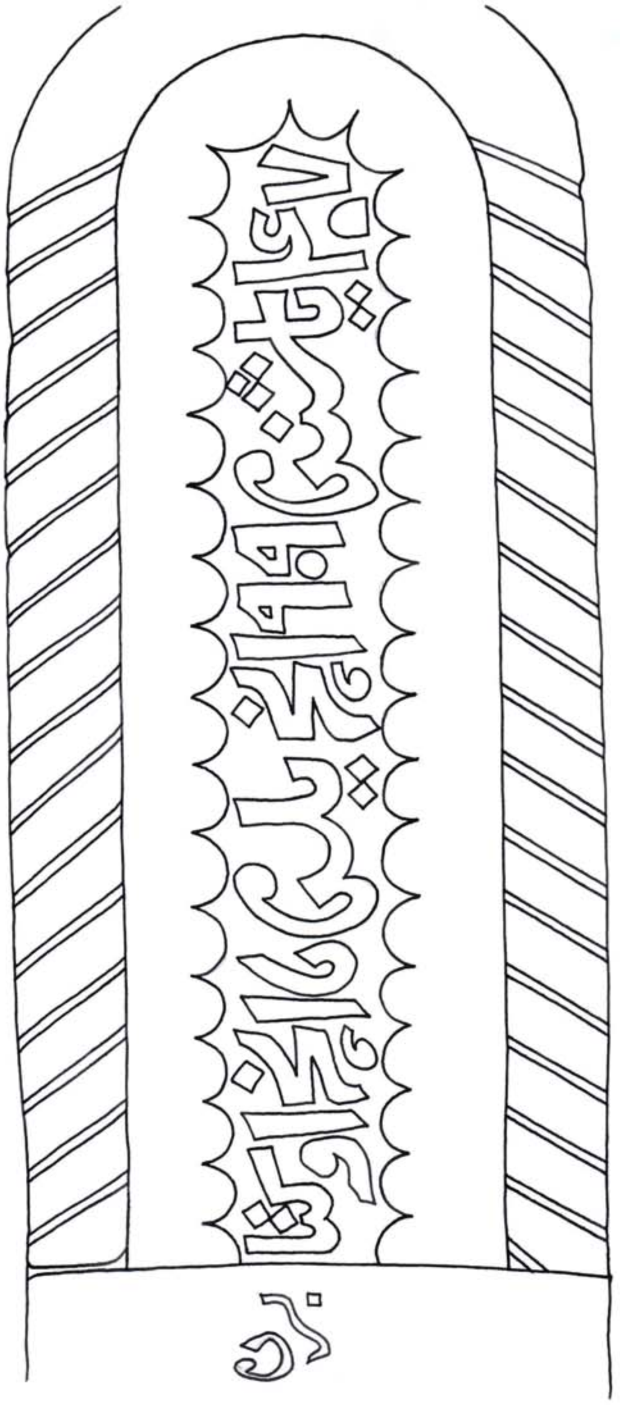

1051=Б=б

1051=B=6

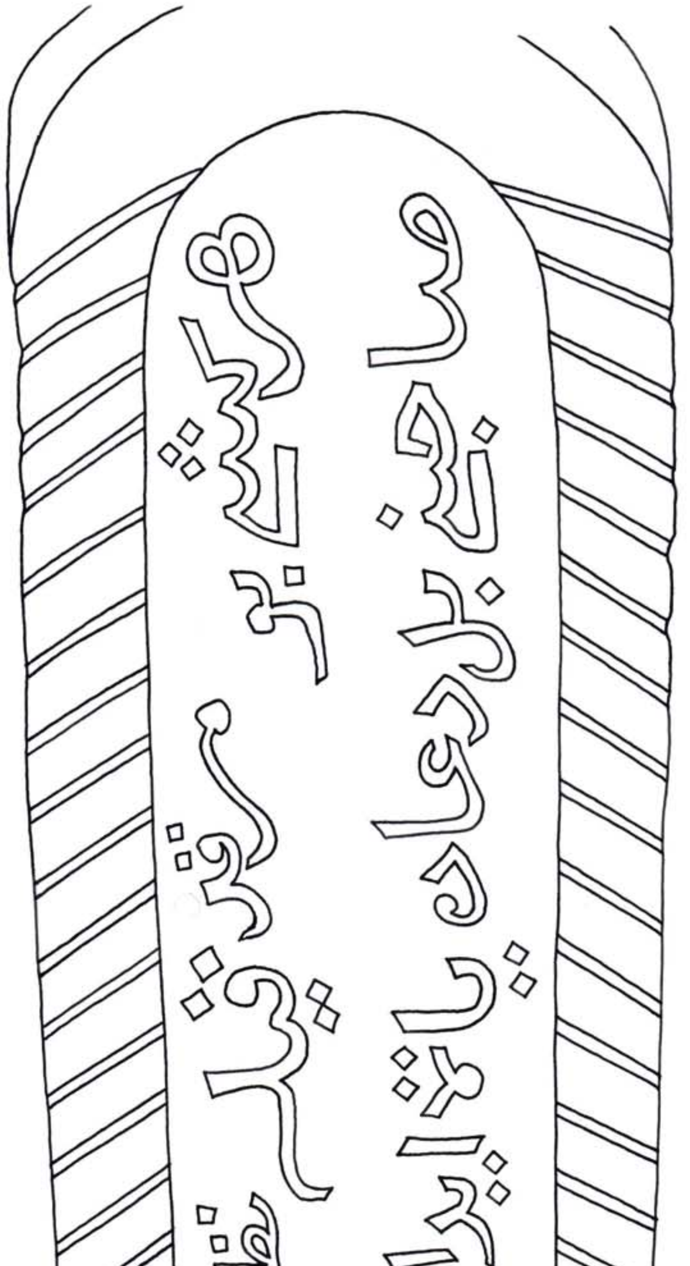

1051=B=6

1051=Г

1051=Г=б

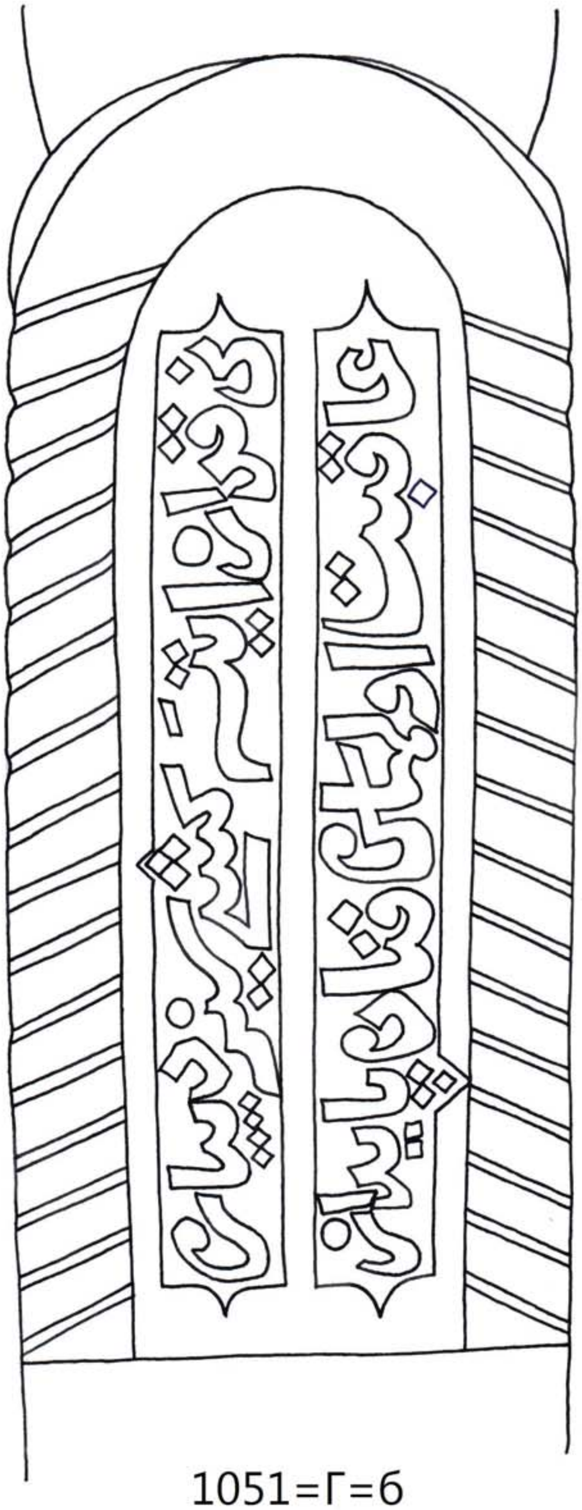

1051=Г=б

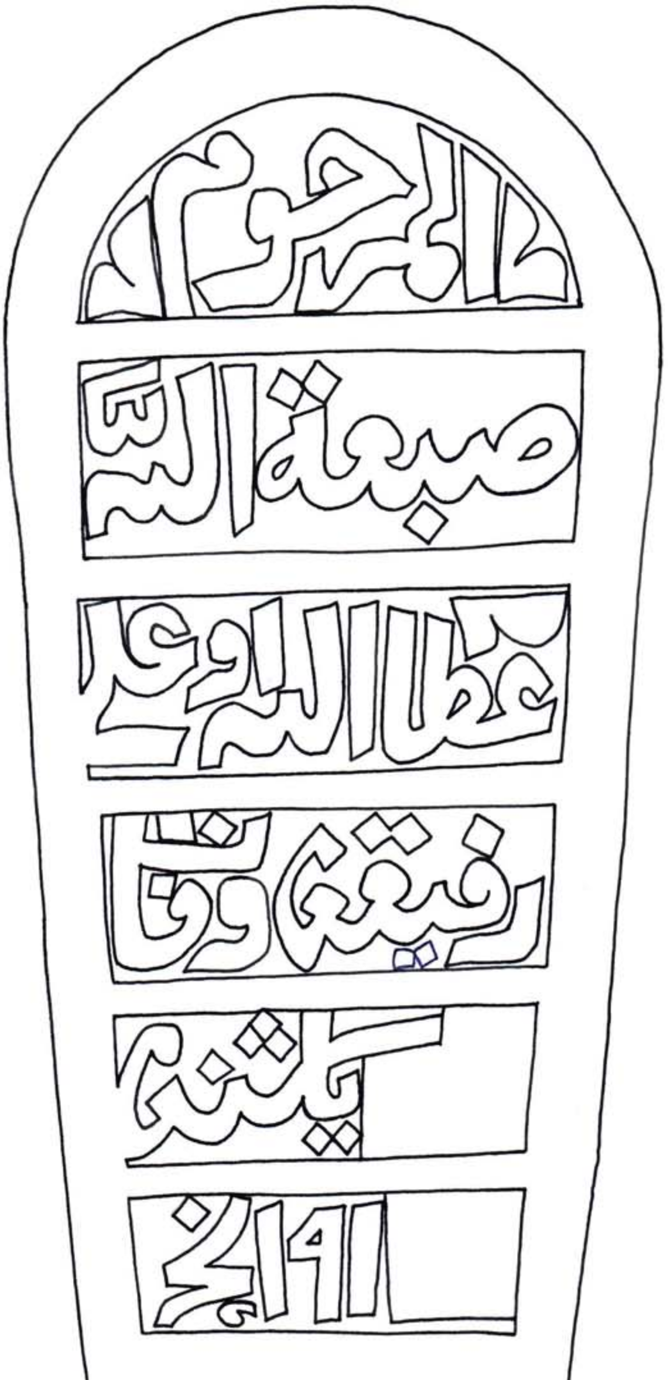

1056=A

1056=A

1057

1057

1057=A

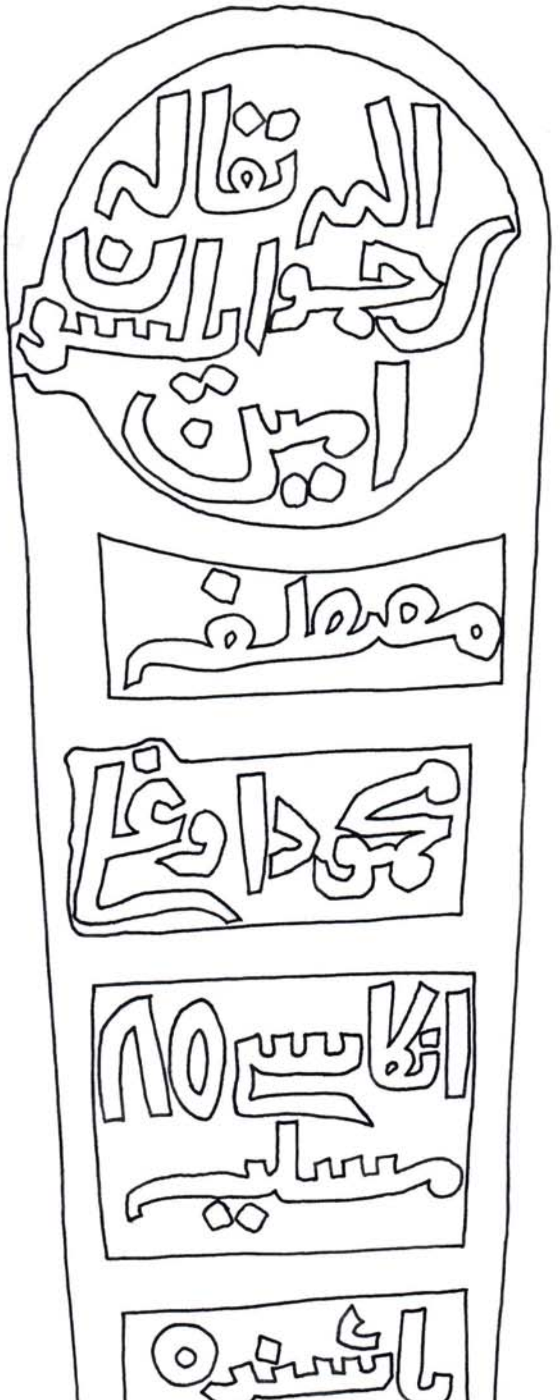

1057=A

1057=Г

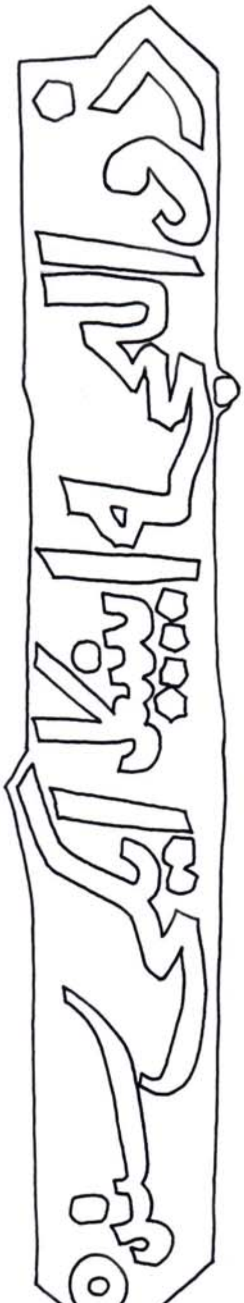

1057=Г

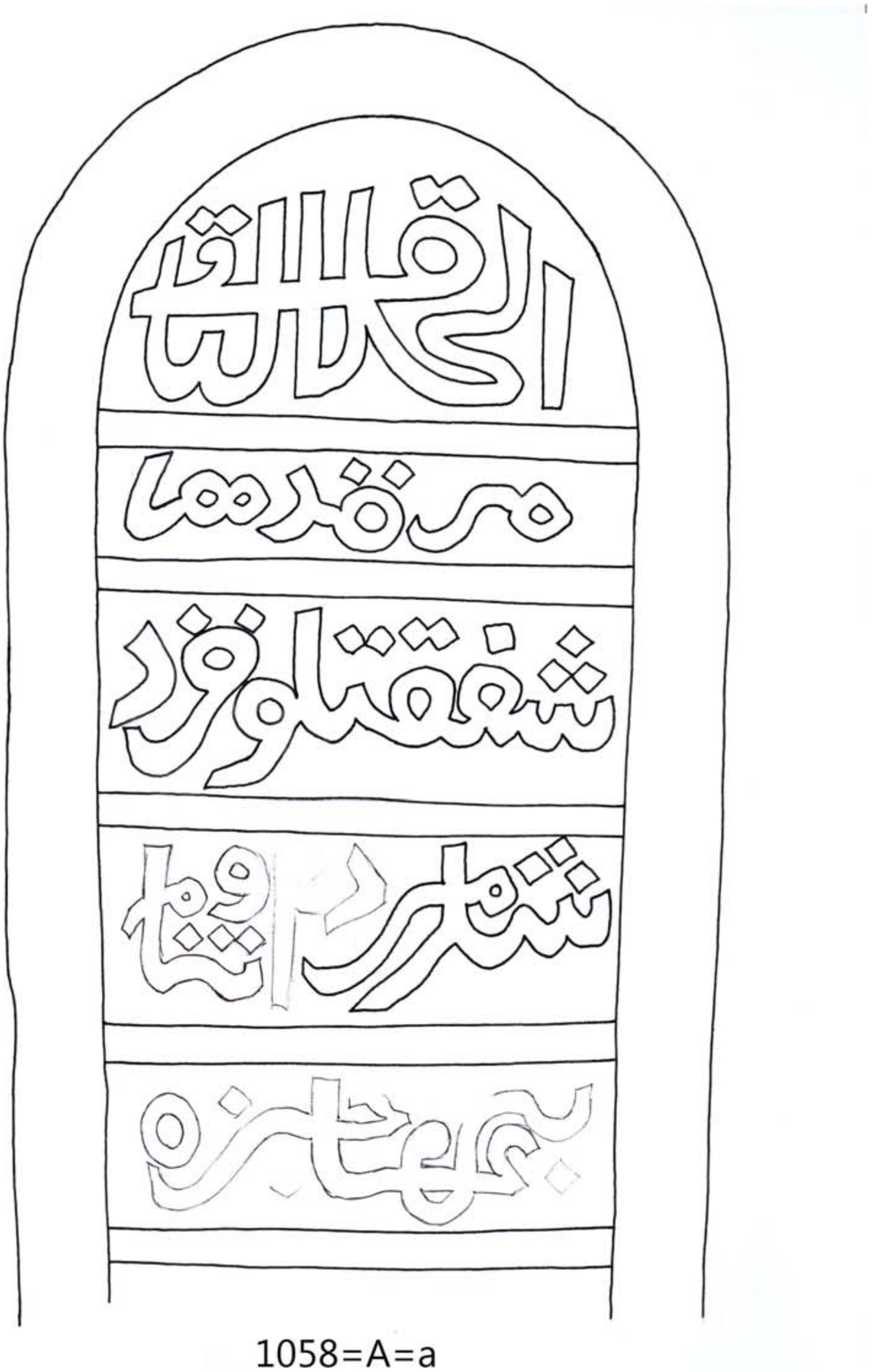

1058=A=a

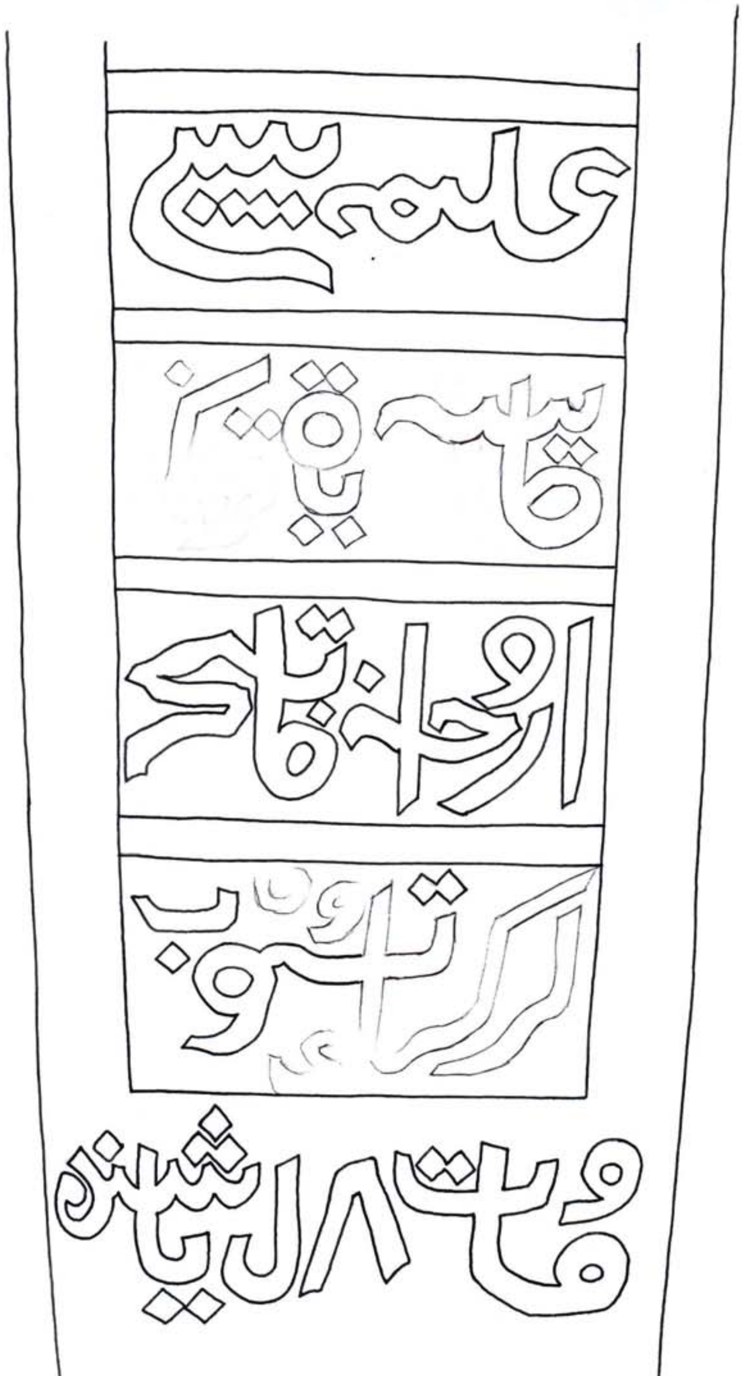

1058=A=6

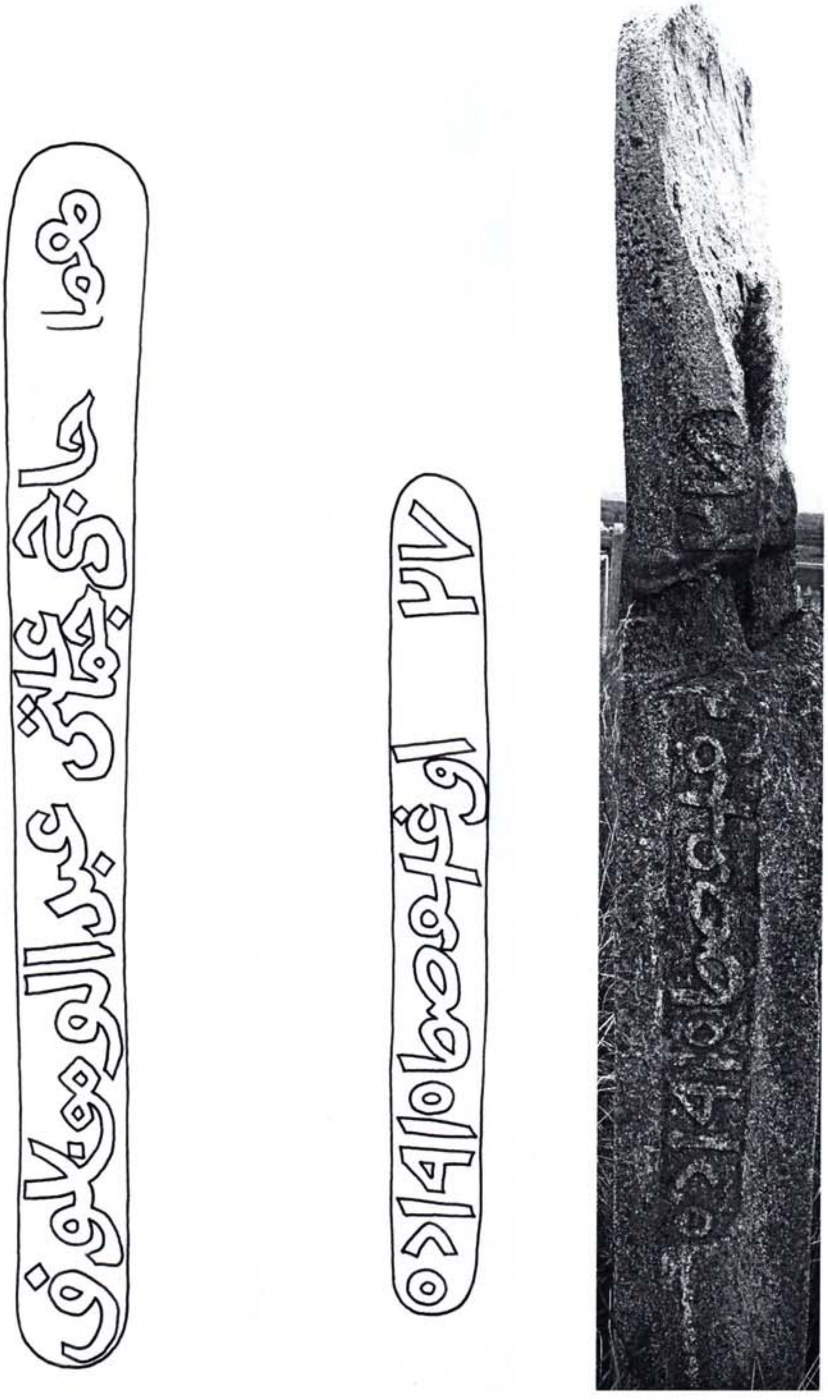

1058=Б,Г

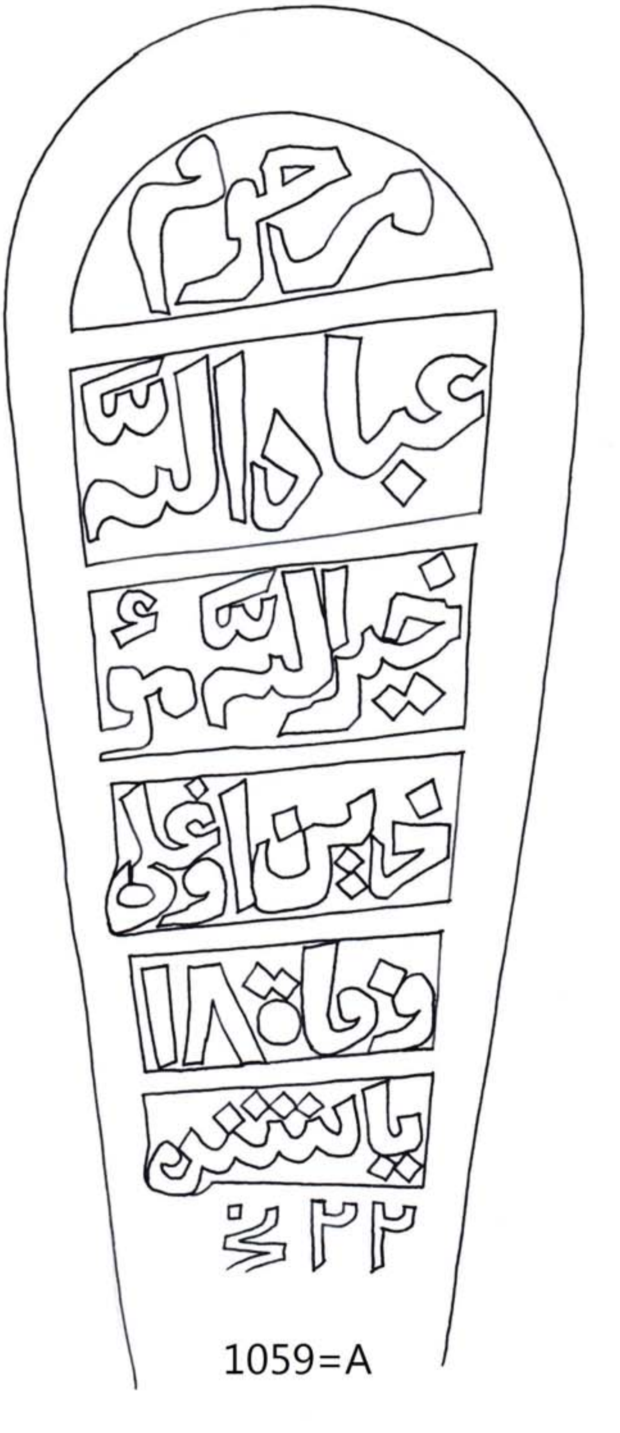
1059=A

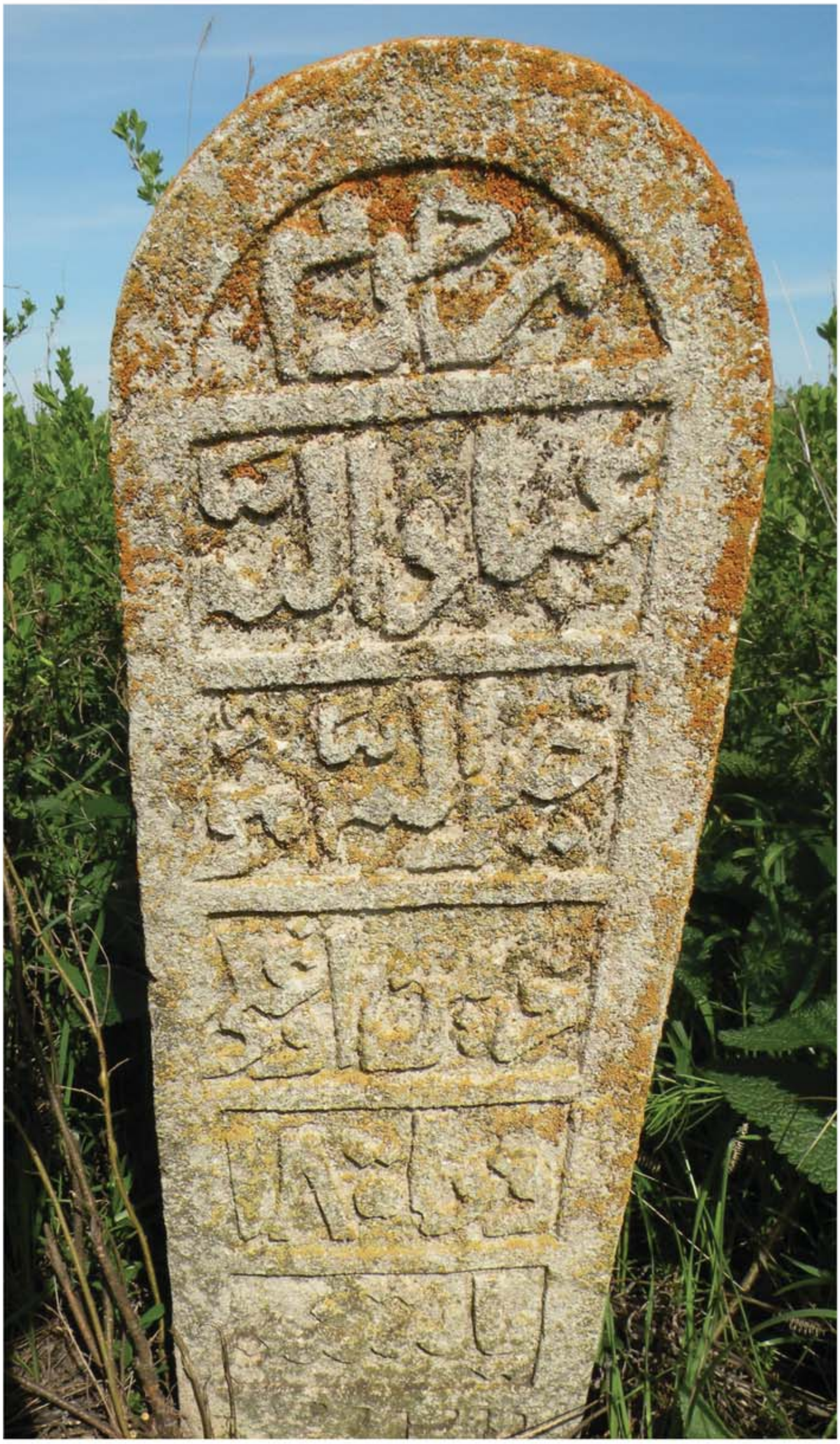

1059=A

1060=A

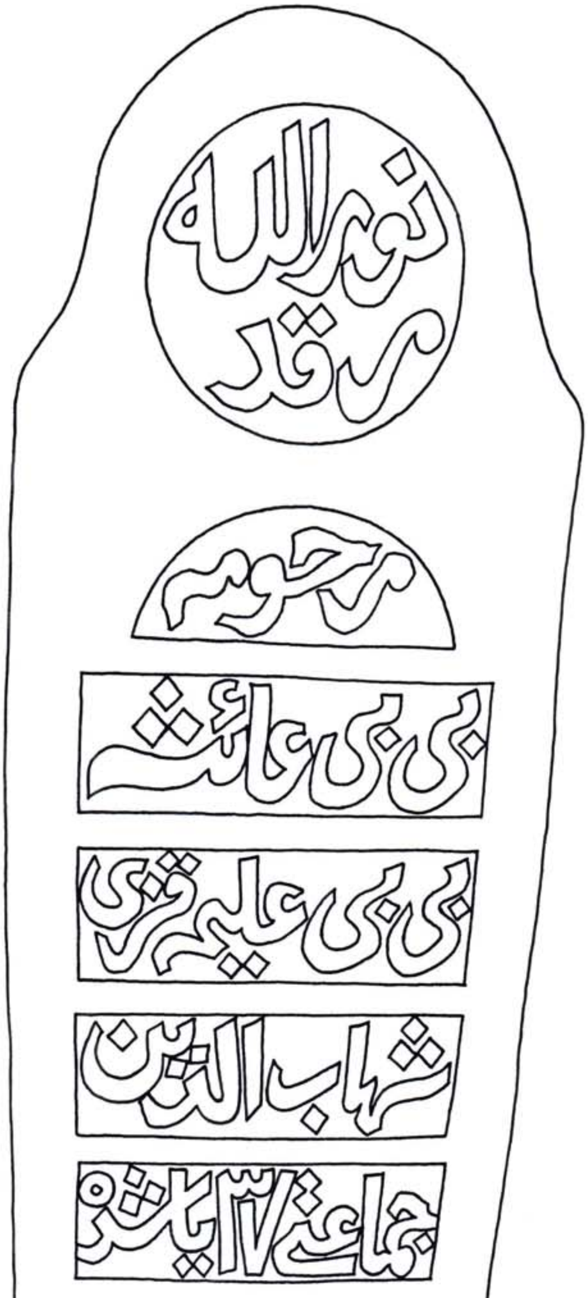

1060=A

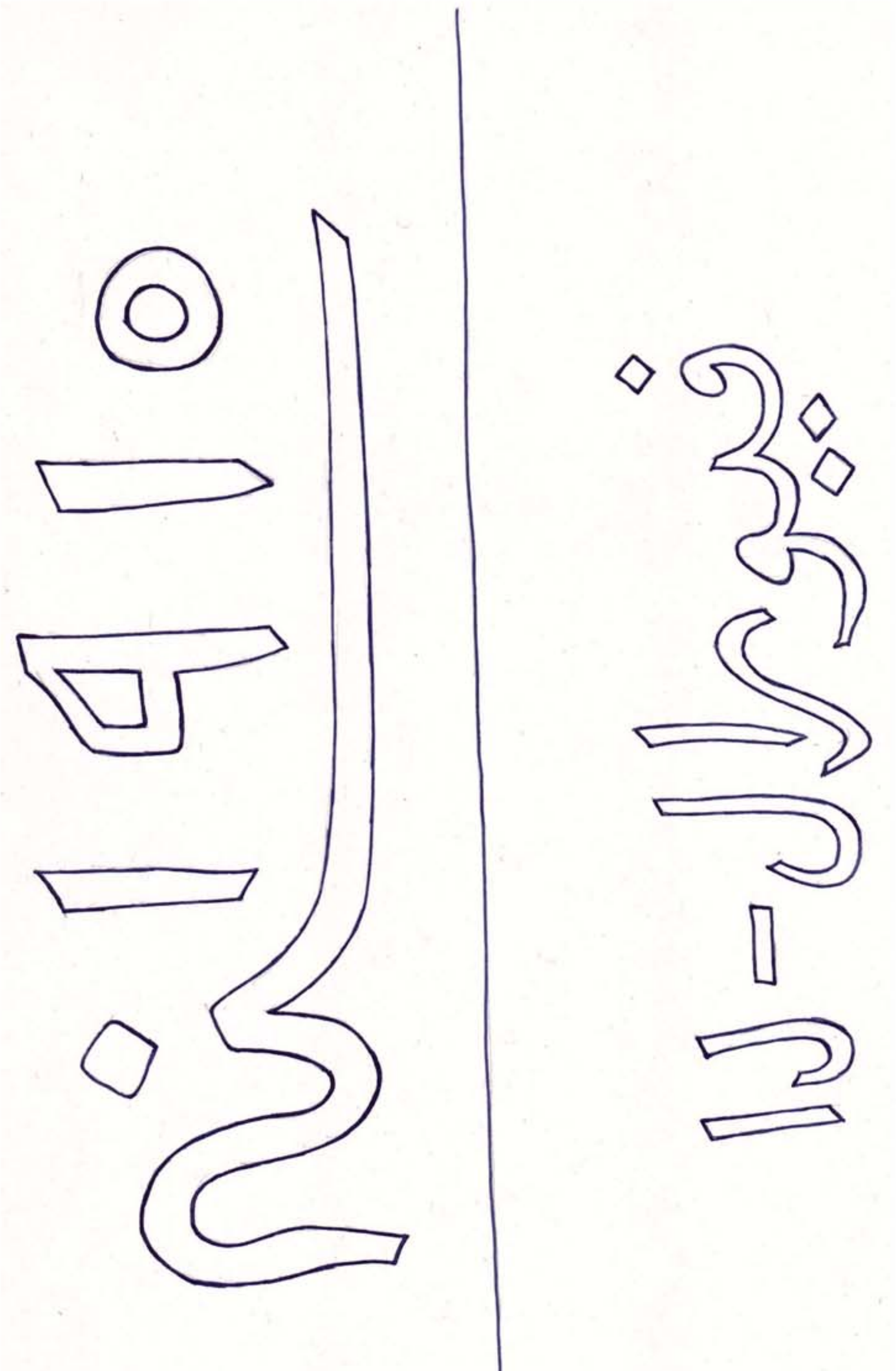

1060=Б,Г

1061

1061=A

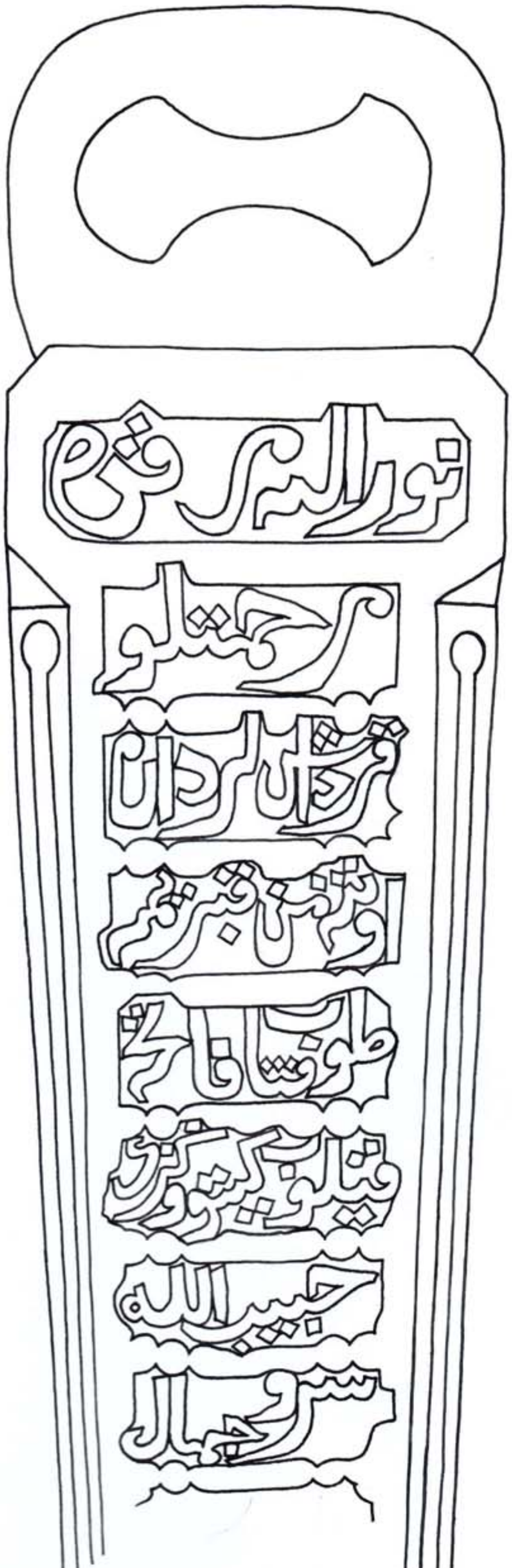

1061=A

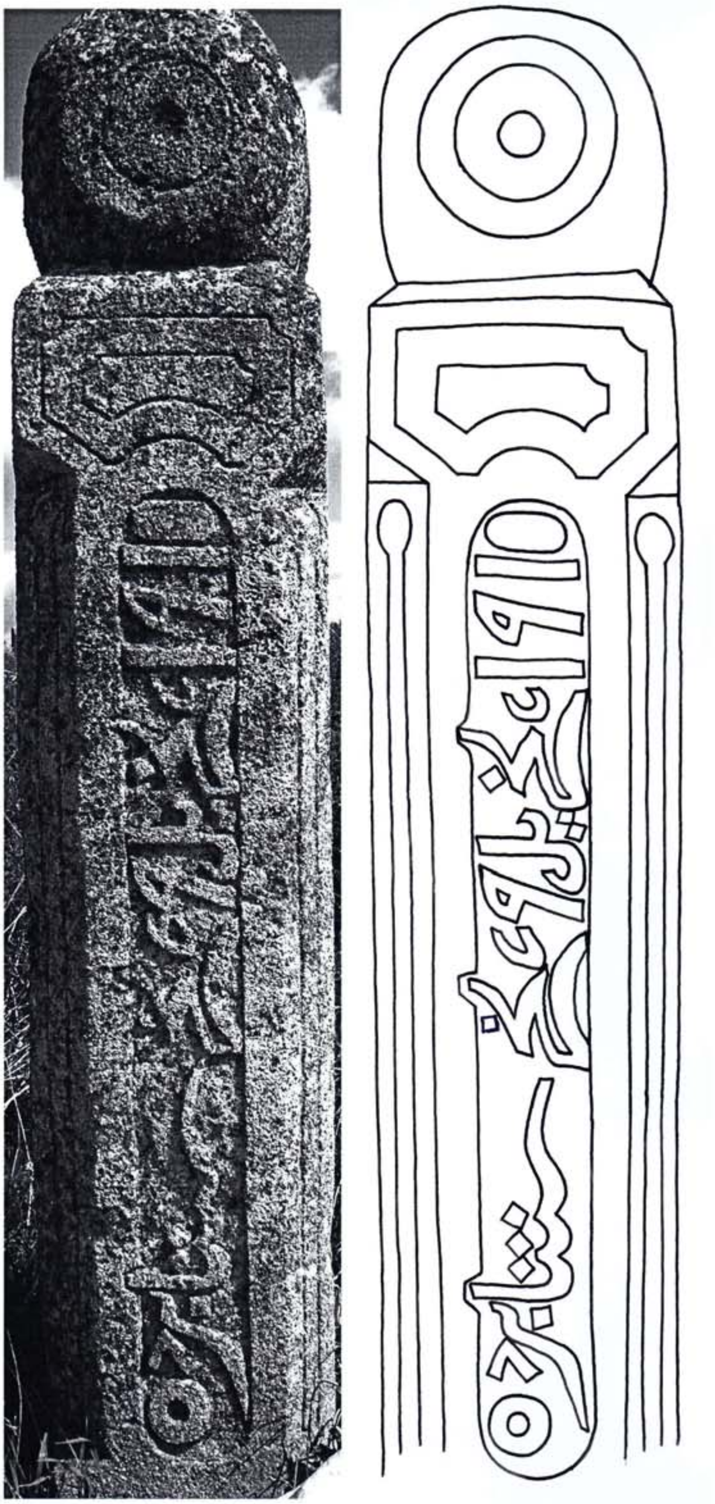

1061=Б

1062

1062

1062=A

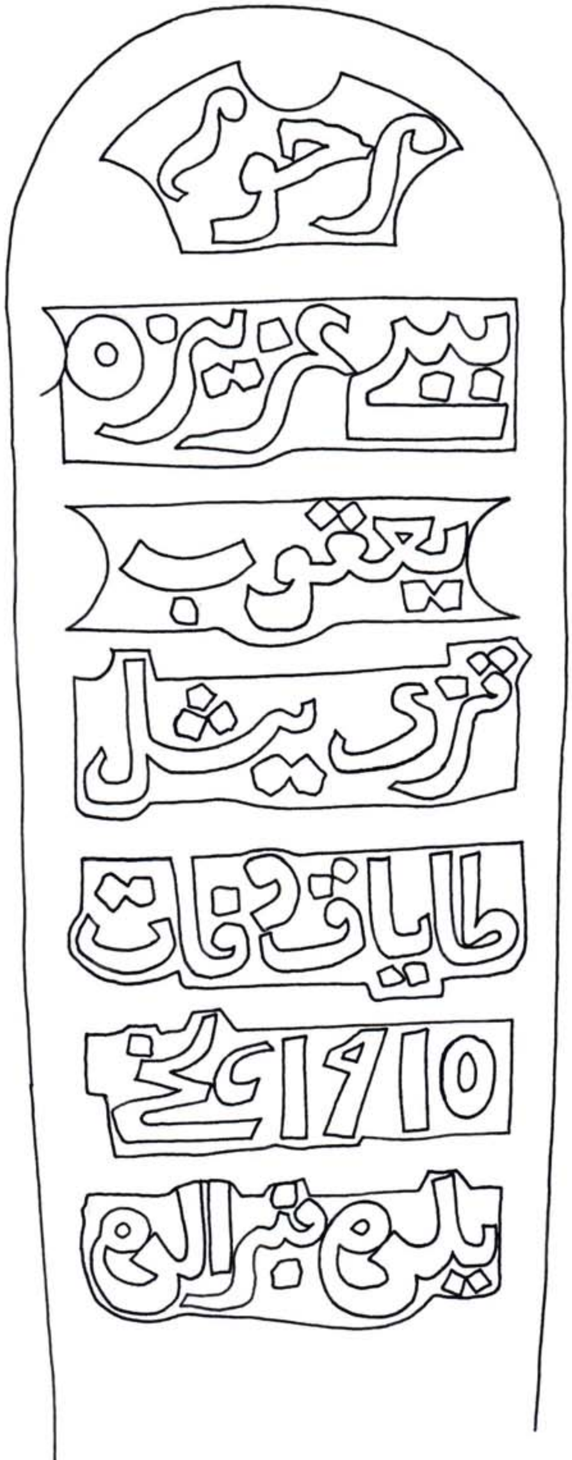

1062=A

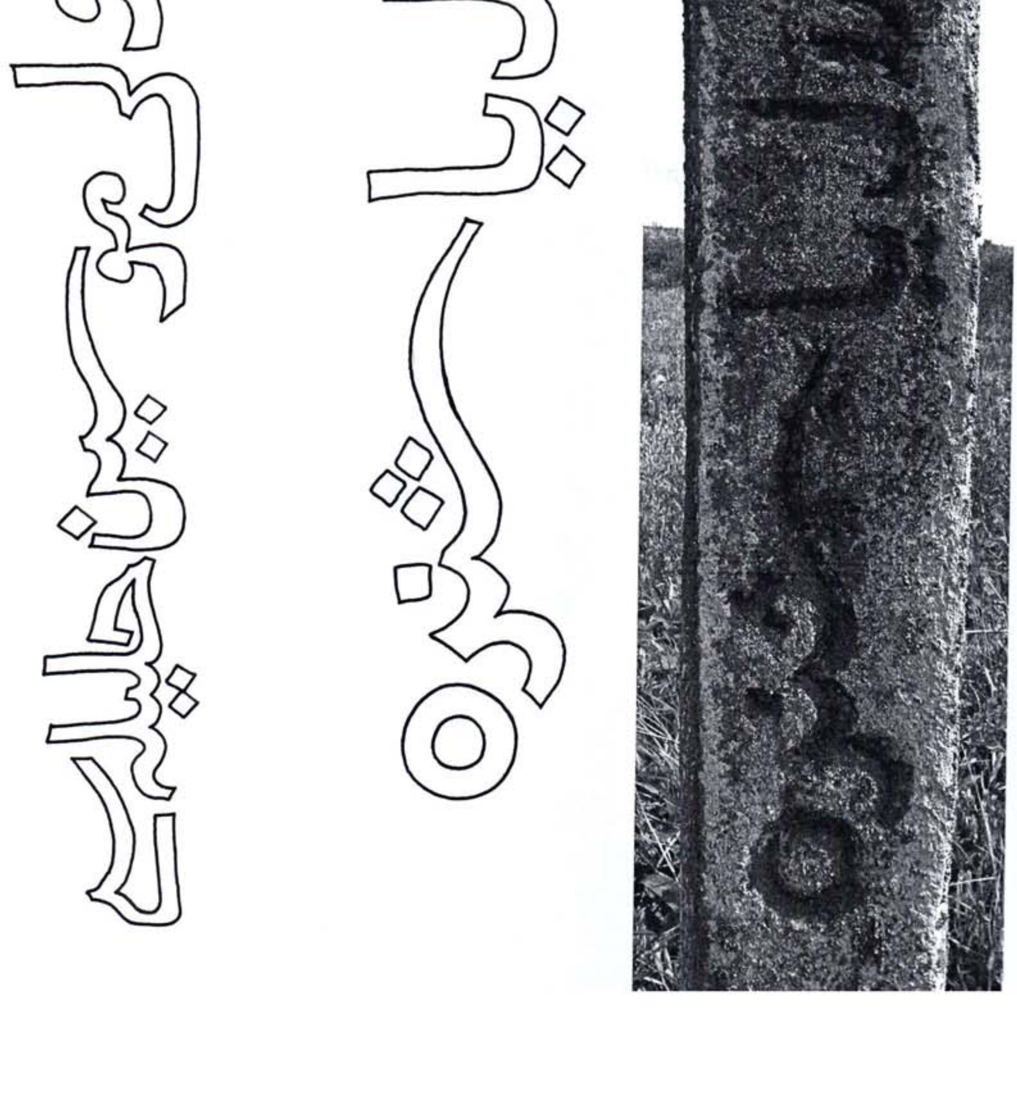

1062=Б,Г

1062=Г

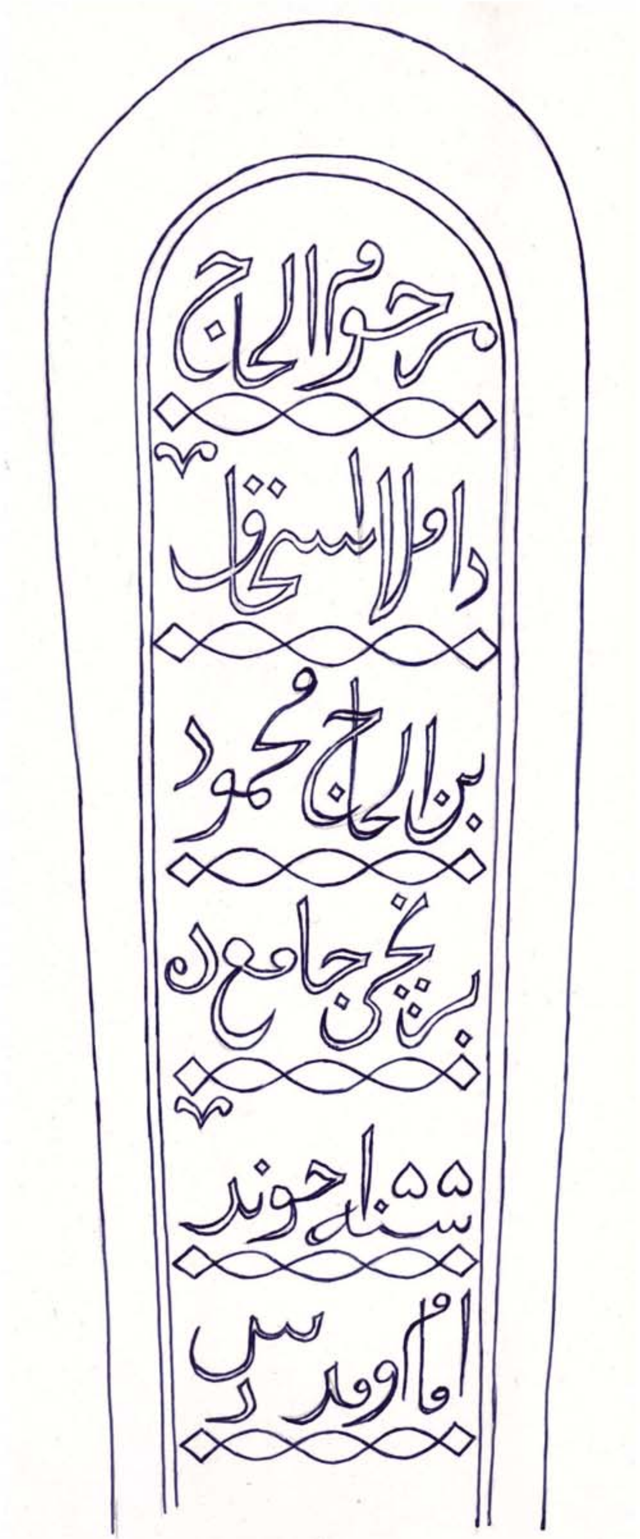

1063=A=a

1063=A
05.05.2016 09:46

1063=A=6

1063=A=6

1063=B

1063=B=6

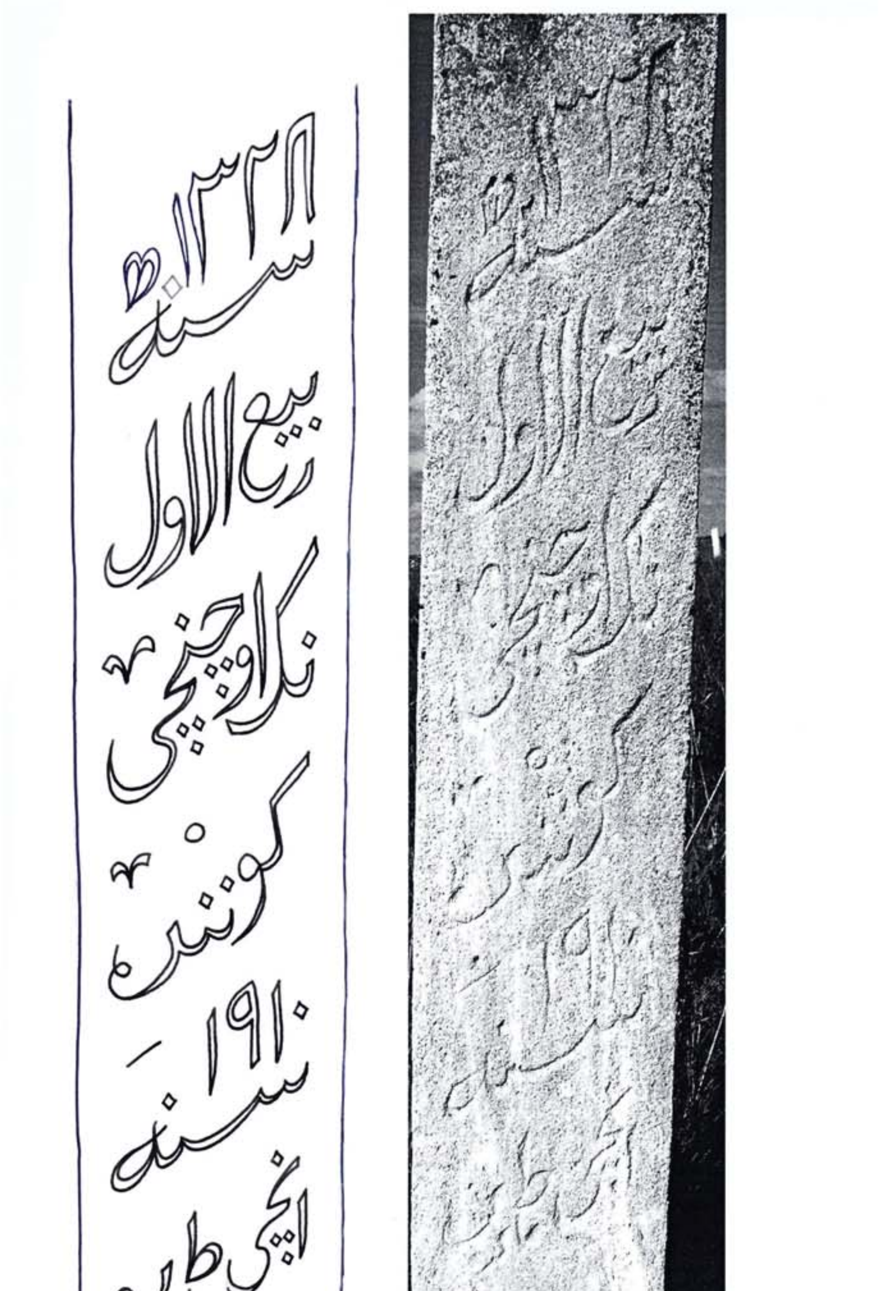

1063=Б

1064

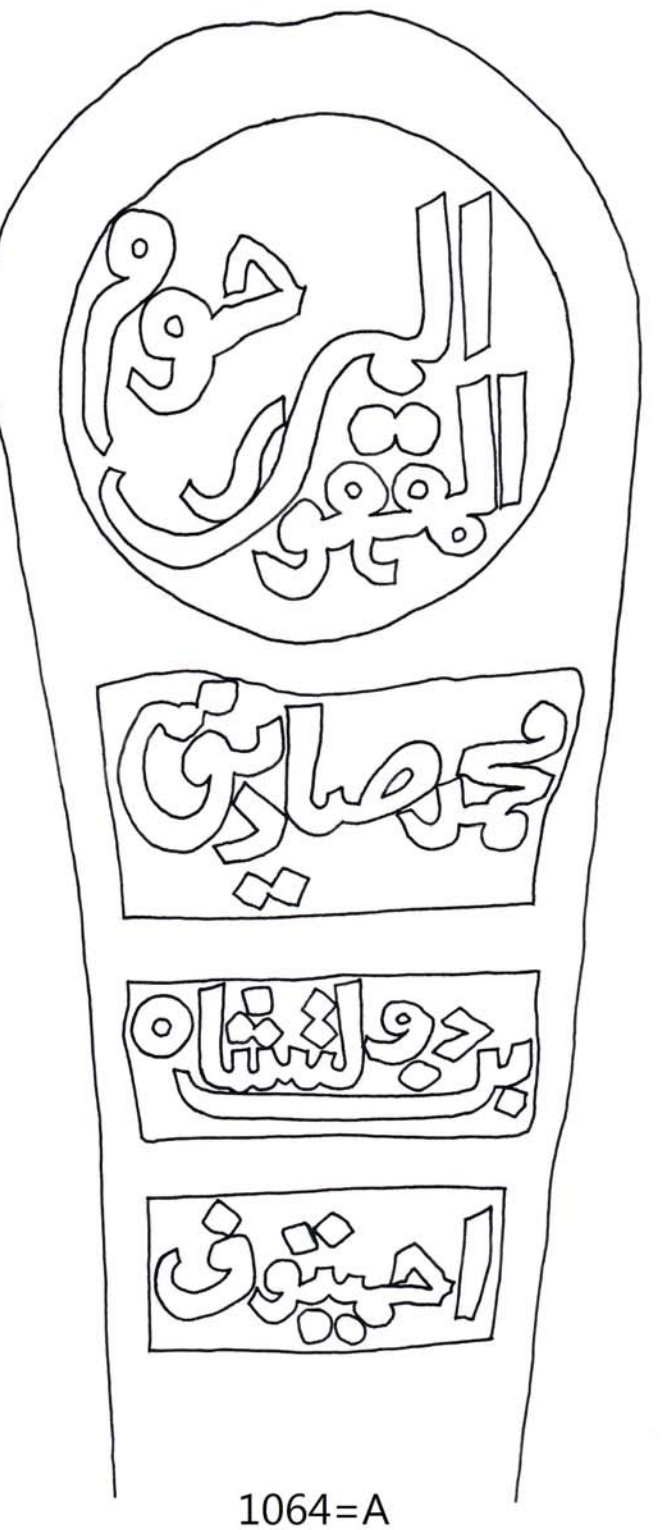

1064=A

1064=A

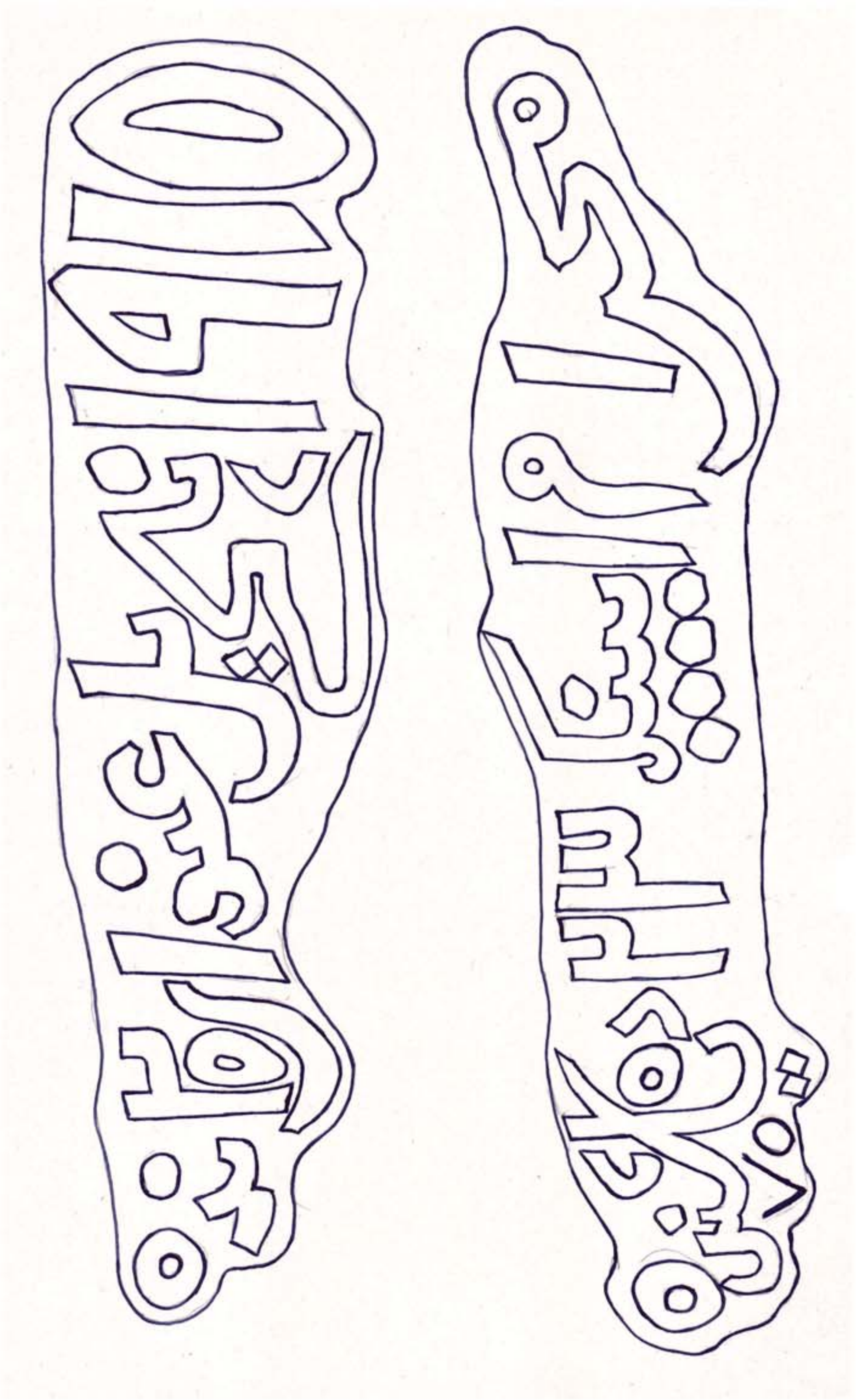

1064=Б,Г

1064=Б

1064=Г

1065

Список опубликованных работ

1. *Усманов В. М.* Тарихи ядкярләр. – Уфа: ДизайнПолиграфСервис, 2005. – 168 б.
2. *Усманов В.М.* Тарихи ядкярләр. Икенче китап. – Эстәрлетамак, 2005, (*Усманов В.М.* Исторические памятники (Эпиграфические памятники Сеитовой слободы). – Стерлитамак, 2005. – 366 с.
3. *Усманов В. М.* Тарихи ядкәрләр. Өченче китап. – Сакмар: ГУП «Сакмарская типография», 2007. – 138 с.
4. *Усманов В. М.* Тарихи ядкәрләр. Дүртенче китап. – Сакмар: ГУП «Сакмарская типография», 2011. – 190 с.
5. *Усманов В.М.* Исторические памятники. Мусульманские эпитафии г.Троицка. 5-ая книга. – Стерлитамак, 2013. – 300 с.
6. *Усманов В.М.* Тарихи ядкәрләр. Алтынчы китап. Троицк шәһәре мөселман эпитафияләре. – Уфа: Аркаим, 2013. – 128 с.
7. *Усманов В.М.* Исторические памятники. Древние мусульманские надгробные камни города Оренбург. 7-ая книга. Каталог. – Оренбург, 2013. – 432 с.
8. *Усманов В.М.* Исторические памятники. Мусульманские древние надгробные камни города Оренбург. 8-ая книга. Каталог. – Оренбург, 2013. – 364 с.
9. *Усманов В.М., Шамсутдинов И.М.* Эпиграфические памятники города Троицка. – Троицк, 2012. – 200 с.
10. *Усманов В.М.* Исторические памятники. Мусульманские эпитафии Чишмы. 10-ая книга. – Уфа, 2014. – 94 с.
11. *Усманов В.М.* Арабская каллиграфия. Учебное пособие. – Стерлитамак, 2014.
12. *Усманов В.М.* Исторические памятники. 11-ая книга. (Д. Халикеево. Родословные древа). – Стерлитамак, 2015.
13. Усманов В.М.Татар ташъязма ядкярләре. XIII-XVIII гасырлар. Беренче китап. – Казан, 2019. – 428 б.:рәс. белән.
14. *Усманов В.М.* Рәдүт авылының ташъязма истәлекләре // Милли-мәдәни мирасыбыз: Оренбург өлкәсе татарлары. – Казан, 2016. – Б. 48-61.
15. *Усманов В.М.* Тарихчы-археограф Сәед Вахидинең эпиграфик һәйкәлләргә бәйле хезмәтләре турында / Татарское рукописное наследие: изучение и сохранение: материалы всероссийской научно-практической конференции, посвященной 130-летию С.Вахиди / сост.: Л.Ш.Гарипова. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – 224 с. – С.161-162.

16. *Усманов В.М.* Спас кантоны авылларына оештырылган 1928 елгы экспедиция материалларынна / Духовное наследие: поиски и открытия / под ред. И.Г.Гумерова. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – Вып. 4. – 280 с. – С.73-92.
17. *Усманов В.М.* Эпиграфические памятники Приуралья // Научный Татарстан. – 2018. – №4.
18. *Усманов В.М.* Эстәрлебаш ташъязмалары // Фәнни Татарстан. – 2019. – №1. – Б.124-127
19. *Усманов В.М.* Татар ташъязма ядкярләре. XIII-XVIII гасырлар. Беренче китап (Каталог). – Казан, 2019. – 428 б.: рәс. белән.
20. *Усманов В.М.* Татар ташъязма ядкярләре. Икенче китап. (Татар Каргалысы ташъязмалары, каталог). – Казан, 2020. – 412 б.: рәс. белән.
21. *Усманов В.М.* Татар ташъязма ядкярләре. Өченче китап. (Татар Каргалысы ташъязмалары, каталог). – Казан, 2020. – 316 б.: рәс. белән.
22. *Усманов В.М.* Татар ташъязма ядкярләре. Дүртенче китап. (Татар Каргалысы ташъязмалары, каталог). – Казан, 2020. – 620 б.: рәс. белән.
23. *Усманов В.М.* Татар ташъязма ядкәрләре. Бишенче китап. Казан шәһәрендәге Яңа бистә каберстанындагы эпиграфик истәлекләр. (Эпиграфические памятники Ново-Татарской слободы г.Казани, каталог). – Казан, 2020. – 840 б.: рәс. белән.
24. *Усманов В.М.* Татарские эпиграфические памятники Ульяновской области // Милли-мәдәни мирасыбыз: Ульяновск өлкәсе татарлары. – Казан, 2018. – С. 81-98.
25. *Усманов В.М.* Татарские эпиграфические памятники Ульяновской области // Научный альманах. – 2019. – №7-1(57). – С.238-246.
26. *Усманов В.М.*. Семипулат шәһәренең ташъязма истәлекләре (Эпиграфические памятники Семипалатинска) // Милли-мәдәни мирасыбыз: Казахстан татарлары. Семей. – Казан, 2017. – С.177-245.
27. *Гарипова Л.Ш., Усманов В.М.* Балаларга мирас итеп... (Мәҗид карый Кадыйровның истәлек дәфтәреннән) // Эхо веков. – 2020. – № 2. – С.136-143. https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44126717
28. *Усманов В.М.* Эпиграфические памятники села Мустафино Оренбургской области // Научный Татарстан. – 2020. – №3. – С.150-157.
29. *Усманов В.М.* Эпиграфические памятники Ульяновской области // Милли-мәдәни мирасыбыз: Ульян өлкәсе татарлары. – Казан, 2019. – С.43-81.

Участие в научных экспедициях организованных ИЯЛИ им.Г.Ибрагимова АН РТ / Фәнни эзләнүләр һәм төрле төбәкләргә барып кайтуның эш нәтиҗәләре

1) 2016 елның 24 июнь – 3 июль көннәрендә Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты тарафыннан оештырылган экспедиция вакытында Семипулат төбәгендәге (башка эшләр белән бергә) 4 каберстан* өйрәнелеп, йөзәрләгән ташъязмалар күздән кичерелеп, шуларның бер-ничә дистәсе тикшерелде һәм исәпкә алынды.

2) С 12 по 19 июня 2017 г. участвовал в комплексной научной экспедиции для выявления и фиксации эпиграфических памятников Муслюмовского района Республики Татарстан.

2017 елгы экспедиция вакытында 21 авылның (Катмыш, Мөслим, Метрәй, Вәрәшбаш, Иске Вәрәш, Тугаш, Симәк, Баек, Тойгилде, Әмәкәй, Олы Чакмак, Мәлләтамак, Ташлыяр, Иске Карамалы, Күбәк, Теләнче (Октябрь), Сасыборын (Елгабаш), Татар Бүләре, Уразмәт, Чия Түбә, Баланлы) зират ташларын карап чыгу мөмкин булды. Барлыгы 116 ташбилге укылды. Иң күп ташлар, Мәлләтамакта (27), Тойгилдедә (10), Чакмакта (9) табылды.

3) С 19 по 26июня 2017 г. участвовал в комплексной научной экспедиции для выявления и фиксации эпиграфических памятников Мензелинского района Республики Татарстан.

2017 елның 19 – 26 июнь көннәрендәге экспедиция дәвамы барышында 19 авылның (Бикбау, Гөлек, Югары Тәкермән, Түбән Тәкермән (Тауасты Тәкермән), Тауасты Байлар, Җәмәк, Аю, Куян, Татар Мөшеге, Әтрәкле, Исәнгол, Шикәрлекаен, Тупач, Тулбай, Хуҗамәт,Иске Иркәнәш,Чүплек (Кызыл Төбәк), Дәвек, Кадрәк зират ташларын карап чыгу мөмкин булды. Барлыгы 113 ташбилге укылды. Иң күп ташлар Югары һәм Түбән Тәкермән (33), Хуҗамәт (15) һәм Исәнгол авылларында (10) табылды.

4) 4-5 октября 2017 года была организована экспедиция в составе научных сотрудников – И.Г.Гумерова и В.М.Усманова в с. Карино (Нократ авылы) Слободского района Кировской области РФ, с целью выявления, чтения и фотофиксации ранее известных и неизвестных татарских эпиграфических памятников для дальнейшей научной обработки и систематизации в виде каталогов в хронологическом порядке с фотографиями и сопровождающими арабскими текстами. В результате исследованы более 30 намогильных камней XIX века и более 10 камней нач. XX столетия.

5) С 16 по 18 мая 2018 г. участвовал в научной экспедиции для выявления и фиксации эпиграфических памятников г. Буинска Республики Татарстан.

6) С 1 по 7 мая 2018г. участвовал в составе научной экспедиции для выявления и фиксации мусульманских эпиграфических памятников Саратовской Области. В итоге было исслед овано 82 кабрташа.

7) С 3 по 12 июля 2018 г. участвовал в составе комплексной научной экспедиции для выявления и фиксации мусульманских эпиграфических памятников Ульяновской области. В результате, исследовано 24 населенных пункта (35 кладбищ), выявлено и зафиксировано20 кабрташаей (из них – 7 камней XIV века).

8) С 1 по 5 августа 2018 г. участвовал в научной экспедиции для выявления и фиксации эпиграфических памятников г. Санкт-Петербурга. В итоге исследовано 44 кабрташа.

9) С 17 по 19 августа 2018 г. участвовал в научной экспедиции для выявления фиксации эпиграфических памятников Кукморского района Республики Татарстан) . В итоге было исследовано 4 кладбища.

10) С 21 по 31 мая 2019 г. участвовал в составе научной экспедиции для выявления фиксации эпиграфических памятников Высокогорского района Республики Татарстан. В итоге было и выявлено и зафиксировано 230 кабрташей.

11) С 11 по 20-ое июня 2019г. участвовал в составе научной экспедиции для выявления и фиксации мусульманских эпиграфических памятников Самарскойской области. В итоге было исследовано 45 кабрташа в 32-х населенных пунктах.

12) С 1 по 11июля 2019 г. участвовал в составе научной экспедиции для выявления и фиксации мусульманских эпиграфических памятников Азнакаевского района Республики Татарстан. В итоге было исследовано татарские кладбища в 25 населенных пунктах, в результате – выявлено и зафиксировано 130 кабрташей.

13) С 19 по 24июля 2019 г. участвовал в научной экспедиции для выявления и фиксации мусульманских эпиграфических памятников населенных пунктов (сел: Первое Иманкулово, Биккулово, Юзеево, Мустафино) Оренбургской области . В итоге было исследовано 4 татарских кладбища , в результате – выявлено и зафиксировано более 40 кабрташей.

ЭЧТӘЛЕК

Кереш сүз 4

Татар ташъязмаларын өйрәнүнең актуаль бурычлары турында 5

Вступительное слово 11

Литература 25

Перечень эпиграфических памятников Татарской Каргалы 26

Прорисовки и фотографии надмогильных памятников 52

Усманов Венер Мударисович

Книга шестая

Эпиграфические памятники Татарской Каргалы

Подписано к печати 14.01.2021.
Формат 60×84 1/16. Бумага офсетная.
Гарнитура «Times New Roman».
Усл. печ. л. 29,53. Тираж 100 экз.

Издательство Академии наук
Республики Татарстан
420111, г. Казань, ул. Баумана, 20
e-mail: izdat.anrt@yandex.ru